

ARBEJDERNE OG KRISEN
EN MATERIALESAMLING TIL BRUG I OPLYSNINGSARBEJDET
UDGIVET AF ARBEJDERNES OPLYSNINGSFORBUND
KØBENHAVN
1934

Indholdsfortegnelse.

Side

Forord

Program for Det danske Socialdemokrati

Socialdemokratiets Manifest 1934

Majtale 1934. Af Th. Stauning

Danmark i Tidens Strøm. Af Th. Stauning

Fagforeningerne og Socialdemokratiet. Af Chr. Christiansen

Fagforeningerne og Staten. Af Otto Jensen

Fagligt og politisk Samarbejde. Af Johs. Kjærbøl

Forligsmandsloven, dens Forudsætninger og Perspektiver. Af Otto Jensen

Planøkonomi og Organisation. Af Chr. Christiansen

Arbejdsløsheden og Arbejdstidens Nedsættelse. Bearbejdet af O. Bertolt

Landbrugets Gældskrise. Af Knud Korst

(elektronisk reprint – ABA 2004)

FORORD

Den Materialesamling, som hermed udsendes, er ikke nogen Grundbog som dem, A. O. F. plejer at udgive. De efterfølgende Sider indeholder en Række Afhandlinger, der behandler aktuelle Spørgs-maal fra Samfundets økonomiske og politiske Virksomhed, og som staar i Forbindelse med den arbejdende Befolknings sociale og økonomiske Interesser.

I særlig Grad er der redegjort for Spørgsmaal vedrørende Fagbevægelse og Politik, Statsmagten og Organisationerne, den økonomiske Nyorientering med Selvforsyning, Valutarestriktioner, Import- og Eksportspærringer, og endvidere er de Problemer, der staar i Forbindelse med Landbrugskrisen, Arbejdsløsheds- og Arbejdstids-problemet, behandlet. Der gaar en ødelæggende Krise over den ganske Verden. Gamle hævdvundne økonomiske Principper er slaaet i Stykker, og der dannes efterhaanden helt nye Faktorer i det økonomiske Liv. Statsmagten er under

disse ændrede Forhold blevet stillet overfor nye Opgaver og nye Funktioner, som meget væsentligt adskiller sig fra de Tilstande, der før var gældende. Statens Indflydelse overfor de økonomiske Forholds Ordning er paa denne Maade blevet af afgørende Betydning.

Ogsaa Arbejderne og deres Organisationers Stilling til de økonomiske Problemer er undergaaet en mærkbar Udvikling i det sidste Tiaar. Saavel Fagbevægelsen som Socialdemokratiet har under denne økonomiske Nyorientering søgt at gøre sin Indflydelse gældende paa Forholdenes Udvikling, men det har ofte krævet en Omstilling paa en Række Omraader, der svarede til de Foreteelser, som under Paavirkning udefra har været raadende her i Landet i de seneste A ar.

Hensigten med denne Materialesamling er at give vore Studiekredse Mulighed for at kunne behandle de aktuelle og vigtige økonomiske Problemer, som er oppe i Tiden, og endvidere være et nyttigt Suppler ingsmate-riale til Emner som:

Samfundskundskab, Fagforeningskundskab, Orgamsationskundskab o. s. v. Forhaabentlig kan Materialesamlingen saaledes give et godt Grundlag for interessante Studiekredsaf tener indenfor Arbejderorganisationerne.

Oktober 1934.

Arbejdernes Oplysningsforbund.

Program for Det danske Socialdemokrati.

Vedtaget af Partikongressen 11.-15. Februar 1913.

Arbejdet er Kilden til al Værdi, og Arbejdets Udbytte bør derfor tilfalde dem, som arbejder. I det nuværende Samfund bliver den private Ejendomsret til Produktionsmidlerne (Jord, Grund, Fabriker, Maskiner, Raastoffer, Samfærdselsmidler og saa videre) i stigende Grad Midlet, hvorved Kapitalistklassen, et Mindretal af Samfundets Medlemmer, tilvender sig Udbyttet af Menneskehedens Arbejde. Overklassens Herredømme over Produktionsmidlerne medfører politisk Ufrihed, social Ulighed, Splid mellem Nationerne og skaber Elendighed for Samfundets produktive Medlemmer.

Voksende Masser af Befolkningen forvandles til besiddelsesløse Lønarbejdere, og de tekniske Hjælpeviders mægtige Udvikling, der burde komme alle Samfundets Medlemmer til Gode, bringer i stigende Grad det store Flertal, ikke blot de egentlige Lønarbejdere, men ogsaa den øvrige arbejdende Befolkning, ind under Kapitalens Magt og Udbytning.

Denne Samfundstilstand — Kapitalismen — umuliggør en retfærdig Fordeling af Samfundsarbejdets Udbytte, fremkalder planløs Produktion, hvorved uhyre Værdier gaar til Grunde, skaber Kriser og Arbejdsløshed, splitter Samfundet i to modsatte Lejre i en bestandig mere omfattende og bevidst indbyrdes Klassekamp. Socialdemokratiet kræver derfor Produktionsmidlernes Overgang til Samfundsejendom — Socialismen.

Socialdemokratiets Hovedformaal.

Ud fra denne Grundopfattelse er det Socialdemokratiets Maal at samle hele Arbejderklassen i et klassebevidst, socialistisk Arbejderparti, at erobre Magten i Samfundet, at afskaffe det kapitalistiske Privateje til Produktionsmidlerne, at omdanne det til socialistisk Fælleseje og at organisere det arbejdende Folk til at overtage og drive Produktionen i det socialistiske Samfund.

Som Midler hertil tjener Arbejdernes Organisation paa de økonomiske og politiske Omraader, Udbredelse af Oplysning, og særlig af Kundskab om det kapitalistiske Samfunds Tilstande og Udvikling, Erhvervelse og Udnyttelse af alle Borgerrettigheder og ethvert andet Middel, der er i Overensstemmelse med den foran fremsatte Grundopfattelse.

Gennemførelsen af det socialistiske Fælleseje og den socialistiske Produktion vil betyde Tilintetgørelsen af alle Former af Udbytning, Undertrykkelse og social Ulighed. Den vil med alles Samarbejde i den materielle og aandelige Produktion medføre en hidtil ukendt Rigdom baade paa det materielle og paa Kulturlivets Omraader. Men Arbejdernes Frigørelse maa være Arbejdernes eget Værk.

Arbejdernes Stilling og den voksende Klassekamp er i alle Lande med kapitalistisk Produktion væsentlig den samme, og ved denne Produktionsmaades internationale Karakter bliver Arbejdernes Interesser overalt de samme og fælles.

I Erkendelse heraf føler Socialdemokratiet i Danmark sig som en Del af og erklærer sig solidarisk med den

klassebevidste, internationale Arbejderklasse, hvis verdenshistoriske Opgave er alle Menneskers fuldkomne Frigørelse uden Hensyn til Køn, Race eller Nationalitet.

Som Overgang til Samfundets socialistiske Organisation, til Beskyttelse for det arbejdende Folk og til Fremhjælpning af dets økonomiske, intellektuelle og moralske Vel opstiller det danske Socialdemokrati følgende Fordringer:

I. Politiske og kulturelle Krav.

1. Almindelig, lige og direkte Valgret med hemmelig Afstemning til alle offentlige Hverv for Mænd og Kvinder fra 21 Aars Alderen. Valgdagen er almindelig Fridag.
2. Etkammer-System. Al udøvende og lovgivende Myndighed hos Folket gennem dets Repræsentation. Folkeafstemning i vigtigere Spørgsmaal og Forslagsret for Befolkningen. Administration direkte under Folkerepræsentationen.
3. Fuldstændig Ytrings-, Presse-, Forsamlings- og Foreningsfrihed.
4. Religionen en Privatsag. De religiøse Samfund ordner selv deres egne Anliggender.
5. Afrustning. Internationale Stridigheder afgøres ved Voldgift.

6. Skole- og Undervisningsvæsenet ordnes af Staten under Kommunernes Medvirkning. Fælles, vederlagsfri og forpligtende Skoleundervisning i Hverdags- og Heldagsskoler. Religionsundervisning udelukkes. Offentlige Børneopdragelseshjem. Det offentliges Overtagelse af Skolebørns Underhold. Adgang til den højere og højeste Undervisning uden Hensyn til ydre Kaar. Offentlig teknisk og faglig Uddannelse.
7. Obligatorisk fysisk Opdragelse af Ungdommen.
8. Vederlagsfri Retshjælp. Offentlig og mundtlig Retspleje. Nævningedomstole udgaaede fra almindelig Valgret for alle fuldmyndige Mænd og Kvinder. Sikring mod Misbrug af Varetægtsarrest. Omformning af Straffesystemet til et Forbedringssystem efter humane Principper. Lovovertrædelser, der er en Følge af de sociale og politiske Klassekampe, maa ikke behandles som Forbrydelser. Afskaffelse af militære og gejstlige Retter.
9. Tjeneste tyende, Søfolk og andre Medborgere, der er underkastet særlige Love, stilles i politisk og retslig Henseende lige med andre Samfundsmedlemmer.

II. Økonomiske og sociale Krav.

10. Afskaffelse af Skatter og Love, som skaber Varefordyrelse for Befolkningen. Direkte Skat paa Indkomst, Formue og Grundbesiddelse, herunder Indførelse af en Grundværdistigningsafgift. Arveafgift. Stærkt stigende Skala i Beskatningen.
11. Stat og Kommune overtager de store Samfærdsels- og Samkvemsmidler samt alle Monopoler og alle Virksomheder, der antager Karakter af Monopoler. Ogsaa anden Produktion organiseres efterhaanden under Samfundets umiddelbare Ledelse eller Kontrol.
12. Stat og Kommune udfører selv de offentlige Arbejder, eventuelt under Medvirkning af Arbejdernes Organisationer. Hvor Licitation endnu bestaar, sikres der Arbejderne tarif-mæssige Vilkaar.
13. Fideikommisser, Lehn og Stamhuse samt Præstegaardsjorder inddrages og gøres tilgængelige for det arbejdende Folk.
Udyrkede Arealer, Jord, der samfundsmæssig set er uforsvarligt anvendt, samt andre Jorder, som Samfundet har særlig Interesse i at eje, erhverves.
Samfundets Ekspropriationsret udvides. Jord i offentlig Besiddelse bør som Regel ikke afhændes til Privateje.
Brugen af den i Samfundets Besiddelse værende dyrkelige Jord overdrages til Landarbejdere og Ligestillede. Hvor det er fornødent, tilvejebringes de nødvendige Driftsmidler af Samfundet. Hvor Fællesdrift helt eller delvis anses at være fordelagtig, bidrager Stat og Kommuner til dens Fremme.
Staten yder iøvrigt sin Støtte til Fremhjælpning af Landbruget, saaledes ved Ydelser af Driftslaan, ved Hjælp til Grundforbedringer og lign. til de smaa Landbrug. Staten opretter Landbrugsskoler og Forsøgsstationer i Landets forskellige Egne.
Staten giver Eegler for og fører Tilsyn med private Fæste- og Lejehuses Opførelse, Indretning og Benyttelse, ligesom Staten og Kommunerne søger at modvirke Udbytningen gennem Grundspekulation ved Tilvejebringelse af Boliger for Arbejdere.
Hvor Brugsretten til Samfundets Jord er overdraget enkelte Personer eller Sammenslutninger, fastsættes en Afgift af Jorden i Forhold til dens Værdi.
14. Offentlig Statistik angaaende Arbejds- og Omsætningsforhold, Produktion og Forbrug.
15. Offentlig, vederlagsfri Sygepleje. Human Omsorg for Syge, Gamle og Arbejdsudygtige ved Staten. Forsikring mod Arbejdsløshed.
16. Lovbestemt Maksimalarbejdsdag paa højst 8 Timer. — Mænds og Kvinders Arbejde i samme Industrigren betales efter fælles Tarif. — Afskaffelse af det paa Udbytning beregnede Hjemmearbejde. — Forbud mod Søndags-, Helligdags- og Natarbejde, som ikke er samfundsnødvendigt. — Forbud mod alt Lønarbejde eller Arbejde, der hindrer Børns Skoleuddannelse i den skolepligtige Alder.
17. Kontrol med Arbejdspladser, Fabriker, Værksteder, Forretningslokaler, Handels- og Fiskerifartøjer og overhovedet alle Steder, hvor der arbejdes for Løn, samt med Arbejderboliger, der udlejes af Arbejdskøbere, og med Lokaler, der anvises Arbejdere til Opholds-, Spise- eller Sovested, ved Personer valgt af Arbejdere. — Der opføres kommunale Arbejderboliger, til hvilke der ydes Statstilskud. Boligerne forbliver Kommunens Ejendom.

Udgifterne for Brugere af disse Boliger maa ikke overstige de til Vedligeholdelse, Forrentning og Amortisation nødvendige Beløb.

18. Udførelse af Arbejdet i Straffe- og Forsørgelsesanstalter paa en saadan Maade, at det ikke konkurrerer med det almindelig normalt udførte Arbejde i Samfundet udenfor.

Forbud mod Overdragelse af Arbejdskraften i saadanne Anstalter til private Arbejdskøbere.

Socialdemokratiets Manifest 1934.

Vedtaget af Socialdemokratiets Hovedbestyrelse den 23. Maj 1934.

Idet Socialdemokratiets Hovedbestyrelse fastholder det socialdemokratiske Program, hvis Maal er at samle alle, der hører til den arbejdende og udbyttede Befolkning, i det socialistiske Parti til Magtens Erobring og til Afskaffelse af det kapitalistiske Privateje til Produktionsmidlerne, henvender man sig ved nærværende til alle de Befolkningslag, der lider under den af Kapitalismen fremkaldte Krise, til Industriens og Landbrugets Arbejdere, til Gaardmænd, Husmænd, Fiskere, Tjenestemænd og Næringsdrivende i Handel og Haandværk, til alle Haandens og Aandens Arbejdere med Opfordring til disse Befolkningslag om at samles om en positiv Politik til Genskabelse af sunde og ordnede Forhold i Samfundet.

Den Produktionsform, som Socialdemokratiet tilstræber, vil utvivlsomt afløse Kapitalismen, men vi véd, at dette kræver en stadig fortsat Udvikling, som ikke kan springes over. Det er derfor Socialdemokratiets nærmeste Maal under den Omdannelse af Samfundet, som foregaar, at sikre en planmæssig, kontrolleret Produktion og Omsætning, og hertil udkræves Samfundets Bistand.

Frihandelen og det gamle liberale System er brudt sammen, og i alle Lande søger man at opbygge et nyt System. Fælles for alle Lande er, uden Hensyn til politiske Standpunkter, at man er slaaet ind paa Planøkonomi med Beskyttelse af Egen-Produktionen og Kontrol med Handelen.

Verdenskrisen har nødvendiggjort denne antikapitalistiske Udvikling, og det er selvfølgelig en Opgave for Socialdemokratiet at bidrage til at befordre denne Udvikling i den kommende Tid, som det allerede er sket i de Kriseaar, der nu er forløbne.

Den økonomiske Krise, som behersker Verden, er Resultatet af den kapitalistiske Samfundshusholdning; det er en Krise af samme Karakter som forudgaaende, men i Omfang og Varighed endnu mere alvorlig og indgribende. Alle Lande, alle Næringsgrene, alle Fag og alle Aldersklasser har været inddraget i den abnorme Tilstand, hvori Verden førtes ud ved Krig og Kapitalisme, og det er derfor nødvendigt, at de politiske Kræfter i de Lande, der endnu hviler paa parlamentariske og demokratiske Grundsætninger, fører Landene ind i en økonomisk Udvikling, der hviler paa en forud lagt Plan for Samfundets Produktion og Forvaltning.

Det socialdemokratiske Parti i Danmark har altid ført en positiv Politik og har i de forløbne Kriseaar taget Konsekvensen af den store Ændring i Verdenssituationen, uden Hensyn til de Principper, der var fastlagt under helt andre Vilkaar og Forudsætninger.

Det maa være naturligt nu at afvente, til hvilket Punkt Udviklingen i Verdenshandel og Verdensøkonomi vil komme, og at foretage den fornødne Tilpasning ogsaa for vort Land. Derfor er Tiden ikke til et Arbejde med Teorier og Programpunkter, der rækker ud i en ukendt Fremtid. Tiden er derimod inde til Fremsættelse af Programmet for den kommende Tids positive Arbejde, og Grunden hertil er lagt ved det praktiske Arbejde, som allerede er udført. Krisen og de Vilkaar for Produktion og Omsætning, som denne har affødt, Arbejdsløsheden og Beskæftigelsesspørgsmaalet, Arbejderklassens Stilling med Hensyn til økonomiske Vilkaar, Landbrugets Stilling og Sikring i Fremtiden, Industrialiseringens Fortsættelse, Erhvervslivets Finansiering, Bankvæsenets Socialisering, Begrænsning af Kapitalmagtens Udbytning, Sikring og Udvikling af det demokratiske, parlamentariske System o. s. f. r., det er Tidens Opgaver, og til Løsning af saadanne Opgaver vil Socialdemokratiet yde den fornødne Medvirken.

Disse Opgaver, der berører hele Folket, er følgende:

Den seneste Udvikling i Verdensforholdene, hvorunder alle de store Stater har foretaget Afspærringer i Selvforsynings Tjeneste, den betydelige Reduktion i Verdenshandelen og de abnorme Valutaforhold, der øver Indflydelse paa mange Forhold, nødvendiggør Opretholdelse og videre Udvikling af Kontrollen med Anvendelse af udenlandske Betalingsmidler og derved med vor Handelspolitik, Eksport saavel som Import.

Følgen af, at Eksportproduktionen er formindsket, maa blive mindre Indkøb i Udlandet, og deraf maa atter følge en stadig fortsat industriel Produktion. Paa den anden Side maa den Afsætning til Udlandet, som er mulig, søges opretholdt, og det vil i Produktionens og Omsætningens Interesse være naturligt, om der paa de væsentlige Om-raader etableres et samfundsmæssigt Fællesskab, hvorigennem man kan sikre Opretholdelsen af den Afsætning,

der betinger Midler til Indkøb af Raastoffer og dermed Betingelserne for en Produktion, der kan give Beskæftigelse og Omsætning.

Forudsætningen for en voksende Produktion, for Udvidelser og Nyanlæg er imidlertid, at den af Verdensudviklingen nødvendiggjorte Sikring af Produktionen opretholdes. Ikke saaledes, at man for faa Maaneder fastlægger Kontrol- og Beskyttelsesforanstaltninger, men saaledes, at det sker for saa langt et Tidsrum, at Erhvervslivet kan disponere forsvarligt, og som Grundlag for en Plan, der omfatter Hovedpunkterne i Landets Økonomi og produktive Liv.

Socialisering af Banker.

Industrialisering og anden Udvidelse af Produktionen maa dernæst føre til Bestræbelser for at sikre fornøden Kapital og Finansiering. Til Fremme af dette Formaal maa Staten yde sin Medvirken, og dette kan naturligt ske igennem de bestaaende Banker.

Det vil, under Hensyn til Tidens Udvikling og Tidens Krav, være formaalstjenligt, om den private Aktiebank, der bærer Navnet »Nationalbanken«, reorganiseres og socialiseres, saaledes at den kan gaa i Spidsen for Løsning af de Samfundsopgaver, der melder sig, særlig med Hensyn til Finansiering af forøget Produktion, Ordning af Landbrugets Forhold, Gennemførelse af en sund og rimelig Rentepolitik, samt til Stabilisering af Valutaforholdene og Medvirken af Indgreb i disse paa Trods af Verdensøkonomiens Forhold.

Ogsaa det private Bankvæsen maa inddrages under den økonomiske Plan, der er nødvendig. Da Staten med store Ofre er blevet Ejer af Landmandsbanken, bør Staten derigennem øve en gunstig Indflydelse paa Kredit- og Renteforhold, ligesom denne Bank kan blive en værdifuld Støtte for den Udvikling af Erhvervsforhold og Beskæftigelse, der er en Hovedopgave. Det kan absolut ikke godkendes, at denne Bank overgives den private Aktiespekulation paany, og dette strider ogsaa paa afgørende Maade imod den danske Bondestands Interesser.

Skærpelse af Banklovgivningen.

Hvis den nødvendige Forstaaelse hos Bankerne for Kreditspørgsmaal og Rentenedsættelse ikke kan tilvejebringes igennem Nationalbankens og Landmandsbankens Eksempel og Indflydelse, maa man søge at gennemføre en skærpet Lovgivning overfor Bankerne, saaledes at de derigennem bliver Organer i Samfundets Tjeneste, hvad der maa være Forudsætningen for deres Tilblivelse og Opretholdelse.

Kontrol med Aktieselskabers Udbytte og Prisdannelse.

En udvidet Kontrol med de store økonomiske Foretagender synes ogsaa naturlig under den udstrakte Beskyttelse, som Staten yder adskillige af disse. Der bør træffes Foranstaltninger imod den ublufærdige Fordeling af Udbytte, som de ved Statsforanstaltninger skabte Vil-kaar muliggør. En rimelig Kontrol med Prisdannelsen vil være paa sin Plads, og en Sikring af Midler til Konsolidering og Henlæggelse for Nyanlæg maa gennemføres af Lovgivningen.

Monopoliseret og statskontrolleret Drift.

Under Bestræbelserne for at forbedre Samfundets Økonomi og for at faa Beskæftigelsesgraden forøget ved ny og ved udvidet Produktion vil det være naturligt, at Opmærksomheden er henvendt paa de allerede monopoliserede Virksomheder og paa saadanne, der frembyder sig som Led i Statens Økonomi.

Naar Staten i stor Udstrækning paakaldes som økonomisk Hjælper overfor Erhvervsvanskeligheder og overfor sociale Brøst, og naar samtidig Skatteevnen er forringet hos nogle Borgere og stærkt anspændt hos andre, er det nødvendigt, at Staten skaffer sig Indtægter ved Produktion og anden Virksomhed.

Det maa undersøges, om de allerede monopoliserede og statskontrollerede Virksomheder, der forefindes, saasom Spritfabriker og Sukkerfabriker med Raastofproduktion af Roer og Kartofler, fører en Prispolitik, som er forsvarlig, og det maa videre undersøges, om en Socialisering af disse og andre Virksomheder mulig kan byde gunstigere Vilkaar for Samfundet. Det synes saaledes lidet rimeligt, at Vin- og Spiritusomsætning, Cigar- og Cigaretproduktion samt Ølproduktion, omend der eksisterer en vis Beskatning paa disse, har en betydelig Frihed til at tjene private Interesser.

Ogsaa det vidtforgrene Forsikringsvæsen frembyder et Billede af en Virksomhed, som synes egnet til Socialisering. Det vil være til stor Fordel for de Forsikrede, og det vil give Staten en Støtte, som nu kun udnyttes i privat Interesse.

Endelig er der igennem Lovgivning, Handelsaftaler og Organisation skabt et faktisk Monopol for Importører af Kul og Koks, som i visse Tider betales dyrt af Befolkningen.

Naar Klagerne lyder, som Tilfældet er, over den personlige Skat, og naar et Landstingsflertal modsætter sig Gennemførelse af de Skattelove, der tilsigter at skaffe Balance i Statshusholdningen, maa andre Kilder søges, og de kan udnyttes, uden at Byrden lægges paa det arbejdende Folk.

Nye Afsætningsmuligheder — forøget Beskæftigelse.

I Bestræbelserne for at skaffe forøget Beskæftigelse maa der utvivlsomt søges nye Markeder, baade for danske Landbrugsprodukter og for Industrivarer. Mulighederne er til Stede, men det kræves — navnlig af Landbruget —, at dette eller dets industrielle Virksomheder tager et Initiativ og viser en Evne til Omlægning og Tilspasning, som vil være fornøden. Saadanne Bestræbelser maa støttes af Staten.

Den gamle Tids Udenrigspolitik er ikke det eneste fomødne. Udenrigstjenesten synes i Forvejen at være kostbar, og maaske giver den ikke de Resultater, der ventes, men det er forsvarligere at ofre Penge paa Fremstød, end det er at vente paa, at danske Produkter spærres ude fra Markederne.

Udenrigstjenesten bør derfor suppleres med handelskyndige og økonomisk kyndige Mænd, der kan undersøge fremmede Markeder og give paalidelig Orientering om Markedets Krav og Ønsker.

Skibsfart og Skibsmandskab.

At dansk Skibsfart trænger til nyt Initiativ, er vist udenfor al Tvivl. Det er maaske prisværdigt, at Skibsfarten har holdt sig til den gamle Lære om ikke at modtage Statsstøtte, men det er umuligt at staa sig, naar andre Lande under en eller anden Form bryder dette Princip.

Dansk Skibsfart trænger til Modernisering og kan ikke ret længe bevare en tilsyneladende god Forretning ved at opretholde usle Vilkaar for Skibenes Arbejdere og Funktionærer. En forsvarlig Ordning af Bemandingsforholdene baade for Maskinpersonale, Fyrbødere og Dæksfolk paa-trænger sig, særlig under Hensyn til den Arbejdsløshed, der følger af smaalig Bemanding, og en Lovgivning herom frembyder sig derfor ogsaa som et Led i Kampen mod Arbejdsløsheden. Dobbelt-Beskæftigelse og Kvindearbejde. I den Henseende paa-trænger sig ligeledes for alle andre Virksomheder Kravene om Foranstaltninger, udover de allerede nævnte Bestræbelser, for igennem øget Produktion at fremkalde større Beskæftigelse.

Det maa misbilliges, at mange udøver Dobbelt-Beskæftigelse.

I Staten begrænses dette Forhold i nogen Udstrækning igennem det Direktiv, som Loven giver, men dog næppe tilstrækkeligt; paa det private Erhvervsomraade vil Indskriden formentlig kræve saadanne Lovforanstaltninger, som for Tiden næppe er gennemførlige.

Naar Talen er om Kvinders Beskæftigelse, maa det erkendes, at generelle Indgreb her vil være uforsvarlige. Der vil være en Mængde Tilfælde, hvor Kvindens Arbejde er Betingelsen for Opretholdelse af Hjem og Opdragelse af Børn, men desuden maa det anerkendes at være en Ret, for Kvinden som for Manden, at øve en Gerning, hvortil Uddannelse har fundet Sted, eller hvortil Kræfter og Evner er til Raadighed.

Socialdemokratiet anerkender Kvindens Ligeberettigelse med Manden og kan ikke medvirke til Undtagelseslove for Kvinderne.

Arbejdstids-Indskrænkningen frænger sig frem.

Men saafremt Arbejdsløsheden i betydeligt Omfang bestaar, selv om offentlige Arbejder iværksættes, og Produktions-Udvidelser finder Sted, maa andre Midler sættes ind.

De betydelige Beløb, der anvendes til Understøttelse, kunde, som foreslaaet i Rigsdagen, anvendes paa bedre Maade. Der burde ydes Bidrag til Bedrifter, hvor man vil forsøge at forøge Beskæftigelsen, f. Eks. ved Optagelse af nye Produktioner. Der kunde formentlig iværksættes Arbejder, saavel ved Jordkultivering, Opdyrkning af Hedearealer som ogsaa ved Udbedring af

Beboelsesbygninger og Boligbyggeri paa Landet. Det bliver nødvendigt at give Lovbestemmelser, der sikrer Gennemførelse af saadanne nødvendige Arbejder. Og endelig er der Indskrænkning af Arbejdstiden — eventuelt som midlertidig Foranstaltning. Ved Arbejder, der under en eller anden Form støttes af Stat eller Kommuner, eller endog udføres som offentlige Arbejder, var det naturligt at tage Hensyn til den Skare af Arbejdsløse, der venter, men ogsaa paa det private Arbejdsomraade trænger Spørgsmaalet sig frem. En Lovgivning, der indskrænker Arbejdstiden saa meget, at alle Arbejdsdygtige og Arbejdsvillige kunde anvises Beskæftigelse, vilde med ét Slag skabe en ny og bedre Aand og Tilstand i Samfundet, og det vil navnlig være en uvurderlig Reform for den Arbejderungdom, hvis Fremtid under Arbejdsløsheden tegner sig yderst mørk og trist.

Det maa alvorligt misbilliges, at ikke alene Dansk Arbejdsgiverforening, men ogsaa de Partier, der har Flertal i Landstinget, ikke blot modsætter sig Foranstaltninger til Formindskelse af Arbejdsløsheden, men endog søger at udnytte Arbejdsløsheden til et utilbørligt Løntrykkeri. Loven om Grundforbedringsarbejder byder Ejendomsbesidderen et stort kontant Tilskud, men Loven strandede, fordi Landstingsflertallet ikke vilde anerkende Arbejdernes Ret til almindelig overenskomstmæssig Betaling — fastsat efter Forslag af Statens Forligsmand.

Det maa fremdeles være Statens Opgave at forcere offentlige Arbejder frem i Forhold til den Trang, som Arbejdsløsheden angiver, og det vil ogsaa være af Betydning for Landet, at Veje, Befordringsmidler og andre Anlæg udbygges, saaledes at de bliver tidssvarende og i Stand til at forrente sig — eventuelt til at give Udbytte.

Af Hensyn til Samfundets Interesse i Produktionens Udvikling under alles Medvirken vil det være naturligt, at der indrømmes de fagligt organiserede Arbejdere igennem Organisationerne en rimelig Adgang til Indseende med og Indflydelse paa Bedrifterne, da disse er af lige saa stor Betydning for Arbejderne som for Kapitalens Repræsentanter.

Landbrugets Forhold.

En anden Række af Tidens Problemer angaar Landbrugets særlige Forhold. Socialdemokratiet har anerkendt Betimeligheden af Statsforanstaltninger til Fordel for alle Ejendomsbesiddere i Landbrugserhvervet under Hensyn til de stærkt ændrede og forringede Afsætningsvilkår. Det vil ikke blot være nødvendigt at opretholde Indflydelsen paa de handelspolitiske Forhold af Hensyn til Afsætningsmulighederne, men ogsaa at fortsætte den af Landbruget anbefalede Planøkonomi. Altsaa Fortsættelse af den Politik, som tilsigter at stabilisere Priserne, at modvirke Dumping, at forøge Efterspørgslen o. s. v. Ligeledes vil det efter Landbrugets Mening være nødvendigt at fortsætte Regulering af Produktionen under Hensyn til Markedsforholdene, og som nævnt vil visse Omlægninger sikkert ogsaa blive nødvendige for at vinde frem paa internationale Markeder.

Ned med Rentebyrden.

Som allerede fremhævet vil en forstærket Aktion for at bringe Rentebyrden ned være Socialdemokratiets Maal, baade ved at øve Indflydelse paa Bankerne, ved Fortsættelse af Konverteringen, og, naar det er muligt, ved Lovgivning. Men selv om denne Politik allerede har hjulpet Landbruget med mange Millioner og fremdeles kan give anseligt Udbytte, vil den dog ikke tilvejebringe helt ordnede Forhold, paa Grund af den altfor store Gældsbyrde, hvoraf en Del af Landbrugets Ejendomme er tyngt, og særlig vil dette naturligvis vise sig, naar Henstandslovgivningen udløber.

En omfattende Gældssanering.

Socialdemokratiets Hovedbestyrelse tilsiger derfor sin Medvirken til en omfattende Gældssanering i den kommende Tid, men Betingelsen maa være, at de Besiddere, der faar Samfundets Støtte, hindres fra at skaffe sig Fordel paa Samfundets Bekostning ved Ejendomssalg eller ny ukontrolleret Gældsstiftelse.

Da en af Regeringen nedsat Kommission har bebudet Forslag angaaende Gældssanering i nær Fremtid, vil Hovedbestyrelsen ikke nu udtale sig for en bestemt Løsning, men afvente de nærmere Forslag derom.

Naar saadanne Foranstaltninger, som de her nævnte, gennemføres, og naar den førnævnte Politik fortsættes i fornøden Udstrækning, maa det Tidspunkt formentlig være inde, da Landbruget ordner sine egne Anliggender og søger at sikre sig selv imod Uheld, der kan indtræffe i Fremtiden.

Iøvrigt vil det, baade af Hensyn til Landbrugets Trivsel og af Hensyn til Arbejdsløsheden, være naturligt at fortsætte Jord-Udstykning og Oprettelse af Husmandsbrug i Overensstemmelse med de Principper for Afgiftsbetaling, der nu er indført i Jordlovgivningen. Desuden maa fornøden Tillægsjord til de smaa Husmandsbrug fremskaffes, eventuelt ved Ekspropriation, ligesom Grundværdibeskatningen maa fremmes.

Endelig udtaler man, at det vil være naturligt, om Landbrugets Arbejdsgivere, der paa forskellig Maade nyder Samfundets Støtte, viser større Hensyn til Landbrugets Arbejdere og imødekommer rimelige Krav om Forbedring af Løn- og Arbejdsforhold, da det, ogsaa i Fagets Interesse, er nødvendigt, at Landarbejderne op-naar mere passende Vilkaar, end Tilfældet nu er.

Beskyttelse for Hjemmene.

Men i hvor høj Grad det end maa lykkes at bringe Orden i Produktionen og øge Beskæftigelsen, vil der dog stadig, saafremt man ikke vil se store Dele af Befolkningen blive proletariseret, blive Brug for en moderne Sociallovgivning. Bestræbelserne vil derfor blive sat ind paa at bevare det gennem Social-Reformen opnaaede System og at udbygge og forbedre dette, hvor der maatte vise sig Fejl eller Mangler.

I Forbindelse hermed vil det være naturligt at fremhæve et Omraade, som har særlig Betydning for den besiddelsesløse Befolkning i Byerne. Om faa Maaneder bortfalder den sidste Rest af Beskyttelse for Lejerne.

Det maa alvorligt bebrejdes Landstingsflertallet, at dette har modsat sig Forslaget til en ny Lov angaaende Forholdet mellem Lejere og Husejere. Men da Rigsdagen vil blive samlet i nær Fremtid, maa Sagen føres frem paany. Det maa være et bestemt Krav, at man ikke prisgiver Befolkningen til ny og forøget Udbygning fra hensynsløse Husejeres Side. Baade Butikker og Boliger maa sikres imod den Lejeforhøjelse, som er stillet i Udsigt, og som er ganske urimelig, naar Hensyn tages til de overordentlig gunstige Vilkaar, hvorunder Husejerne har levet i en lang Række Aar.

Ungdomsskole, Arbejdsskole, forlænget Skoletid. — Uddannelse til Husmødre.

Paa Oplysningens og Uddannelsens Omraade staar Danmark efterhaanden tilbage. Saa længe Arbejdsløsheden vedvarer, burde der i større Udstrækning, end det sker, drages Omsorg for Ungdommens gavnlige Paavirkning ved Undervisning og saadanne Arbejder, som uden Skade kan overlades den Ungdom, der frivilligt foretrækker Oplysning og Arbejde for Lediggang. Men ogsaa vort almindelige Skolevæsen maa moderniseres. Aftenskoler og Fortsættelsesskoler maa udvikles til virkelige Ungdomsskoler i Forbindelse med den Forbedring af Barneskolen, som kan opnaas ved Forøgelse af Skoleaarene. Skolen maa anlægges saaledes, at den tager Sigte paa Børnenes Gang gennem det praktiske Liv.

De unge Kvinders Uddannelse til den ansvarsfulde Gerning som Mødre er kun i ringe Grad taget op af det offentlige Initiativ. Denne Opgave maa nu føres frem til Løsning.

Arbejdet for Freden skal fortsættes.

Iblandt de mange triste Indtryk, som Verdens-Udviklingen byder, er nu ogsaa den Frygt for Krig, som Udtalelser og Bevægelser i Udlandet maa fremkalde. Det maa meget beklages, at den internationale Organisation — Folkenes Forbund — møder saa store Vanskeligheder i Bevægelsen frem til Indskrænkning af Rustningerne, til international Afrustning og dermed til den eneste virkelige Sikring af Freden.

Den Udvikling, vi har oplevet i de sidste Aar, gaar i modsat Retning og spærrer for den Politik, som vi bestandig anser for den rigtige. Det maa derfor erkendes, at der ikke er tilstrækkelig Basis for isoleret Afrustning for Tiden; nu maa Arbejdet gøres indenfor Folkenes Forbund paa international Basis, og vi maa anse det for en national Pligt fortsat at støtte Afrustnings- og Fredsarbejdet igennem de Organer, der søger at løse disse Opgaver.

Det Haab, der fik Næring, da Verdenskrigen sluttede, er bristet som saa mange andre, men enhver kan se, at det er kapitalistiske, reaktionære Kræfter, der paany styrer mod Krig og berøver Menneskeheden den Udsigt til Fred, som var dens Haab.

Men om vi end for en Tid maa opgive Haabet om en paa almindelig Nedrustning hvilende Fred i Verden, er der dog ikke Anledning for Danmark til at gaa ind for Rustnings-Forøgelse.

Om Anvendelsen af de Magtmidler, der staar til Raadighed, gælder det, at disse skal anvendes til Beskyttelse af Grænser og Farvande paa samme Maade, som Tilfældet vilde have været, hvis det fremsatte Lovforslag om Vagtkorps og Statsmarine var blevet vedtaget til Afløsning af det almindelige Militærvæsen.

De militære Institutioner, der bestaar i Henhold til de gældende Love, skal selvfølgelig behandles korrekt som andre Dele af Statens Forvaltning; det maa derfor ogsaa kunne paaregnes, at disse Institutioners Tjenestemænd udviser loyal Adfærd og bidrager deres til et godt Forhold til hele Befolkningen.

Valgreform og Forfatningsreform.

Den kommende Tid vil komme til at beskæftige sig med den store Opgave, som det vil være at tilvejebringe Valglovs- og Forfatningsreformer.

Der er ikke Grund til at skjule, at det parlamentariske System, som det har udviklet sig, har baade Fejl og Mangler. Den Valgordning, vi har, favoriserer paa urimelig Maade en for Parlamentarismen skadelig Deling af Vælgerne og medvirker saaledes til den Uro og Forvirring, som Fantaster, Sportspolitikere og reaktionære Elementer kan fremkalde. Socialdemokratiet ønsker at medvirke til en Reform, men kun en saadan, som sikrer Vælgerne retfærdig Repræsentation i Forhold til Stemmerne. Vi ønsker dernæst at foretage en kraftig Formindskelse af Rigsdagsmændenes Antal, hvilket sikrest og bekvemmest sker ved en Forfatningsændring, der indfører Et-Kammersystemet. En arbejdsdygtig, handlekraftig Rigsdag er, hvad Tiden nu kræver. Det er Landstingsflertallets Partier, som nedbryder Rigsdagens Anseelse og Befolkningens Tro paa det parlamentariske System. Det vilde være en god, national Gerning, hvis de, der ønsker at bevare Demokratiet, forenedes om en Valglovs- og Grundlovsreform. Og det vilde skaane Land og Folk for oprivende Kampe og saadanne drastiske Eksperimenter, som man andet Sted er tyet til.

Socialdemokratiets Hovedbestyrelse vil fremdeles en Politik paa Lovens Grund. Vi vender os absolut imod Forsøg paa at berøve Folket dets Medbestemmelsesret. Vi bekæmper den Diktaturbevægelse, der bærer Navnet Kommunismen, og vi bekæmper de forskellige Former for Fascisme, som nu ogsaa er dukket op her i Landet. En af Forudsætningerne for Tilslutning til Fascismen og dermed beslægtede Bevægelser er her, som andet Sted, den fra Rusland udgaaede Agitation og Bevægelse, der er i Strid med det danske Folks Væsen og i Strid med det arbejdende Folks Interesser.

Socialdemokratiet vil være med til uforsonlig Kamp imod enhver Bevægelse, der truer Samfundet og tilsigter Forstyrrelse af den rolige Udvikling af Samfundets Forhold og Samfundets Funktioner.

Socialdemokratiet vil efter de angivne Linjer arbejde for Udvikling af vort Lands Produktion og Styrkelse af dets økonomiske Kræfter, alt i det arbejdende Folks Interesse. Men vi vil ogsaa bevare den internationale Forbindelse saa langt, det er muligt, og navnlig vil vi tilstræbe fortsat Samarbejde med Nationer, der staar paa Demokratiets Grund, og i første Række med de nordiske Folk, hvis sociale og politiske Opfattelse falder sammen med det danske Folks Traditioner, Anskuelser og Vilje.

Vi opfordrer da alle, der vil en politisk Gerning til Imødegaaelse af Krise og Arbejdsløshed og til Opbygning og Styrkelse af Samfundet, til at samles med Socialdemokratiet om dettes Program og positive Arbejde.

Der er Bud til alle, som bygger deres Liv paa ærligt Arbejde. Og der kaldes først og fremmest paa alle, der er ramt af Kapitalmagts Krig mod det produktive Arbejde.

Der kaldes paa de hundred Tusinder af Arbejdere i By og paa Land, hvis Hjem bærer sørgeligt Vidnesbyrd om Krisens og Arbejdsløshedens Hærgen.

Der kaldes paa Bonden og Husmanden, som i disse Aar har faaet at føle, at deres Plads var nærmere ved Arbejderen end ved Lensgreven.

Der kaldes paa de Tusinder af Haandværkere og Handlende, som stedtes i Nød, da Samfundets økonomiske Grundvold, Produktionen, bragtes til at vakle under Krisen.

Der kaldes paa alle de i Industri og anden Næringsdrift interesserede, som er i Stand til at føre Udviklingen videre frem, naar de faar fornøden Støtte.

Nu er det Tid. Ikke til fantastiske Eksperimenter og lovløse Handlinger, ikke til Trusler og Forsøg paa at nedbryde et ordnet Samfund, men det er Tid til at skabe det Folke-Fællesskab, der vender sig imod Lovløsheden og sætter sig hele Samfundets Opbygning som Maal for den nærmeste Fremtids Arbejde.

Arbejderklassen naaede vidt frem i Kraft af Solidaritet og Sammenhold, men hele Folket bør være med, naar de, der forstaar Produktionens Betydning, samler sig om Tidens Gerning.

Der er Lysning i Tiden, og vi maa ønske, at Lyset ogsaa skal komme til vort Folk. Dertil kan alle bidrage ved ærlig Indsats i Arbejdet.

Vi er Smaafolk i Danmark, men der er Vilje, Arbejdsmod og Fremdrift i Folket, og det skal ogsaa ses paa det politiske Arbejde.

**Frem til Dagens Gerning.
For Hjem og Børn, for Folk og Land.
Danmark for Folket!**

Majtale 1934.

Af Th. Sfauning.

Vi staar foran Majdagen, den gamle, nordiske Festdag, hvor vi byder Foraaret Velkommen. I den moderne Tid blev det Arbejdernes fælles, internationale Demonstrationsdag for 8 Timers Arbejdsdagen, for Verdensfred og for Socialisme.

Meget er forandret, siden Arbejderne i 1890 kaarede 1. Maj til deres Verdens-Festdag for vore Krav. Vi har haft Verdenskrigen og Liberalismens økonomiske Krig og staar nu foran det gamle liberalistisk-kapitalistiske Systems Sammenbrud.

Ingen benægter mere, at Samfundet er i Opløsning.

Mange Steder har Reaktionen bemægtiget sig Herredømmet, og mange Bevægelser har knust Arbejderklassen, politisk og fagligt, i en Række Lande. Paa Ruinerne af det liberalistiske Samfund sætter Diktaturet ind med Død og Ødelæggelse som Kendemærke. I Tyskland blev Socialdemokratiet undergravet af Kommunisternes Splittelse, og det unge Demokrati faldt. Diktaturet kom til Magten og undertrykte Friheden med utrolige Lidelser til Tusinder af gamle Kammerater.

Den internationale Samling har lidt svære Brud ved Udviklingen i Italien, Østrig, Tyskland og helt eller delvis en Række andre Stater. Verdensfreden trues igen! 16 Aar efter Fredsslutningen tales der nu aabenlyst her og der om en ny Krig, der mange Steder synes at beskæftige Sindene mere end dette at sørge for at skaffe Arbejde, sørge for at raade Bod paa de økonomiske Vanskeligheder, som hele Verdenssamfundet stønner under.

Det er i de seneste af disse frygtelige Efterkrigsaar blevet moderne at tale om Demokratiets Forlis og profetere Socialdemokratiets Udryddelse. Vore hjemlige Højremænd synger med paa samme Melodi, men de véd, at de ikke taler sandt.

Intet Demokrati kan holde overfor Maskingeværer, Fængslinger og anden Underkuelse af Folkfriheden. Socialdemokratiet har aldrig noget Steds haft den virkelige Magt. I Tyskland havde vort Broderparti efter Krigen tilkæmpet sig en stærk politisk Position, men Partiet sled sig op i indre Splittelse, fremkaldt af Kommunisterne. I England og i Danmark f. Eks. har man haft, dels har man socialdemokratiske Regeringer, men aldrig i Parlamenterne raadet over det fulde parlamentariske Flertal, derfor heller ikke haft den fulde politiske Magt. Det er saaledes noget Vrøvl at tale om, at Marxismen har spillet fallit. Ingensinde har man paatvunget Samfundene den marxistiske Idé imod Folkets Flertal. Alene i Rusland har man gennem Diktatur skabt noget, hvis Hensigt siges at være Skabelsen af et socialistisk Samfund. Om Forsøget derovre ved Hjælp af det haardhændede Styre lykkes, vil Fremtiden vise.

Meget er brudt sammen i disse Aar. Den kapitalistiske Verden rustede omkap i 50 Aar, og de smaa Stater fulgte villigt med. Verdenskrigen var paa det nøjeste forberedt, og dens Resultat var: 20 Mill. lemlæstede og 10 Mill. dræbte.

Krigen bragte Opløsning og efterlod en Verden i Kaos.

Folkene forarmedes, tyngedes ned af Erstatningsbetalinger og Skatter — Grænsestridigheder forblev uafgjorte eller flyttedes andre Steder hen. Og efter Vaabenlarmen fulgte den økonomiske Krig, nemlig Krigen om Guldets, om Verdenshandelen — ikke om de marxistiske Ideer.

De kapitalistiske Staters Pengevæsen brød sammen, og alle Steder udførtes Transaktioner, hvorved store Formuer forsvandt som Dug for Solen.

Det er hverken Socialismen, Marxismen eller Demokratiet, der har lidt Skibbrud.

Her som andre Steder har vi i disse Aar set nye Bevægelser gro frem, som med Bønderne som Garde søger at løbe Storm mod Stat og Samfund: L. S. samt Selskaber, der opgiver at ville udlaane Penge rentefrit — blot man har Tid at vente nogle Hundrede Aar! Fælles for disse Bevægelser er, at de retter deres Angreb imod det kapitalistiske System, hvilket ikke forhindrer, at de, der fører an indenfor Rækkerne, forlængst har forskrevet sig til Kapitalisterne og Obligationsejerne. Disse Bevægelser er nok Udtryk for den nye Tid, men de bærer ikke Udvikling i sig. De er Kvaksalveri af skadeligste Art.

Intet andet hjælper end Privatkapitalismen erstattet af Samfundsbesiddelse og Produktion.

Erkendelsen af det gale i Samfundsmaskineriet vaagner. De gamle Veje forlades, meget maa laves om, og vi staar sikkert overfor et langt Skridt i Udviklingen: Kapitalisme undergivet

Kontrol, og det lille Danmark maa, som alle andre smaa Stater, søge at faa det bedst mulige ud af denne nye Tingenes Tilstand.

Frihandel og Frikonkurrence har spillet fallit og har taget Madsen-Mygdals Slagord om Løntilpasning med sig i Graven.

Hvert enkelt Land søger nu at klare sig bedst muligt ved egen Hjælp. Deraf følger, at den danske Landmand ude paa Verdensmarkedet har mødt hidtil ukendte Vanskeligheder. Ingen tænker mere paa den liberalistiske Idé, paa den ubundne kapitalistiske Konkurrence. Verden er blevet en anden, og deraf følger Ændringer af det i Slægtled tilvante Liv. Handelen er ikke fri mere. Vi kan nu kun købe i Udlandet i den Udstrækning, som vore Valutabeholdninger tillader. Man handler ikke længere frit, hvor og med, hvad man vil. Man køber nu dér, hvor det af samfundsmæssige Grunde er heldigst og tilladt, og i den Maalestok, som Staten gennem Restriktioner har bestemt. Vi tilvirker nu her i Landet meget, som vi før maatte indføre. Disse nye Produkter er det i de første vanskelige Aar nødvendigt at sikre ved nogen Beskyttelse, saa de ikke slaas ned. De giver Beskæftigelse til danske Arbejdere og er i sig selv en Bekæmpelse af Arbejdsløsheden.

Udefra maa vi hente her til Landet de forskellige Raastoffer: Jern, Staal, Kul og Olie o. s. v., som ikke findes i Danmarks Jord. Forudsætningen for, at den danske Industri kan faa disse Raastoffer hjem og holde Produktionen vedlige er, at vi har et Byttemiddel. Og det har vi i vore Landbrugsprodukter, og det er ikke uvigtigt, at Afsætningen heraf sikres mest muligt. Derfor maa der aftales og reguleres saadan, at vi kun køber hos de Lande, der køber hos os. Vort Landbrug maa, af Hensyn til den nye Situation for Handel og Nationerne imellem, indrette sig paa, at det ikke producerer mere, end der kan afsættes. Men vi maa fortsætte Bestræbelserne for at finde nye Markeder, og saa maa der nye Aftaler, nye Reguleringer, nye Indgreb til.

Vort Landbrug kan selvfølgelig ikke oparbejde Produkter, uden at Landmændene faar en ordentlig Pris derfor og Mulighed for rimeligt Udbytte.

Vi er derfor gaaet ind paa visse Statsforanstaltninger for at sikre Priserne og muliggøre en vis Omsætning. Dette gælder saaledes Korn, Smør og Margarine, hvor vi kunstigt har medvirket til den Stimulering, der var nødvendig overfor disse Produktionsgrene.

I Forvejen havde vi gennemført den store Sukkerordning, hvorved der er sikret Beskæftigelse for Tusinder af Mennesker. Og den indenlandske Kartoffelmelsfabrikation og Kontrollen med Spritfabrikationen er i sig selv Udtryk for Statsmagtens Reguleringer og Indgreb.

Vi lever, som alt sagt, ikke længere under Liberalismen, men under den kontrolerede og regulerede Kapitalisme, hvor Statsmagten kan træde op med hele sin Autoritet.

Det gav sig fornylig Udtryk overfor Slagterierne og Slagteriarbejderne, da en faglig Konflikt imellem disse Parter truede med at lamme vor, for hele det danske Samfund saa livsvigtige Eksport af Landbrugsprodukter til England.

Begge disse Parter, alle Parter i vort Folk, maa lære at leve og indrette sig under vor Tids stærkt ændrede Forhold. Endnu mere end før gælder, at vi ikke kan taale en undergravende Forstyrrelse i vort Produktionsliv, hvor betydende Samfundsinteresser staar paa Spil.

Naar den danske Stat garanterer Levering af saa og saa mange Svin pr. Uge til det engelske Marked, saa er denne Handelsaftales nøje Overholdelse af største Interesse baade for Arbejderne og for Landmændene.

Thi ellers gaar Kunden til andre Sælgere, og det er tvivlsomt, om han vender tilbage.

5000 Slagteriarbejdere og 100 Slagterier kan ikke faa Lov til at lamme vort Lands økonomiske Liv. Der strides ikke om Enkeltmands-Interesser, naar det er Samfundets vitaleste Interesser, der staar paa Spil. Havde Slagterikonflikten faaet Lov at vare blot 8 Dage til, saa havde vi maaske for bestandig mistet vor nuværende engelske Kvota, hvilket vilde have gjort Halvdelen af denne Industris Arbejdere overflødige.

Tro ikke, at de højt roste danske Landbrugsprodukter er usaarlige i Forholdet til Udlandet. Vort Smør beherskede indtil for faa Aar siden Verdensmarkedet. Fra 1909—30 var Danmark Hovedleverandør af Smør til England, Tyskland og en Række andre Stater. Nu er vore sværeste Konkurrenter derude Lande som New Zealand og Australien, der dengang ialt kun producerede 53 Mill. kg Smør aarligt. 19 Aar efter, i 1932—33, er deres Smørproduktion vokset til 215 Mill.

kg aarligt. Danmark er som Smørleverandør faktisk slaaet ud for Hovedmarkedernes Vedkommende!

Og saadan vil det gaa ogsaa med vore andre Produkter, hvis vi ikke passer paa. Hele det danske Folk maa staa sammen i denne alvorlige Stund og enigt søge at afværge de Ulykker, som Ubetænksomheden kan medføre.

Det ene Land efter det andet indfører en Planøkonomi. Det maa vi ogsaa gøre som Modvægt mod hele Verdensmiseren.

I Danmark inddrager vi Tingene i den Udstrækning, vi mener nødvendig. I Rusland f. Eks. inddrages alt. I vort Land vil det næppe foreløbig være af Interesse at inddrage hele Hjemmemarkedets Produktion, saadan som man har gjort det i Rusland. Og det betyder i Øjeblikket mindre, hvilken af disse to Slags Planøkonomi der er bedst, men sikkert er det, at vi i Danmark ogsaa derigennem maa søge at værne om Demokratiet, saa vidt og saa langt, som det er muligt.

Thi dermed værner man bedst om den danske Arbejderklasses Interesser. Den nye Tid fører med sig, at Staten har maattet fastsætte Priserne paa visse Varegrupper, saasom Sukker, Smør og Margarine. Det er muligt, det for en Tid bliver nødvendigt fra Statens Side ogsaa at fastsætte Prisen paa den Vare, der hedder Arbejdskraften.

Ogsaa herved kan vi i svære Overgangsaar sikre Arbejdernes berettigede Interesser og danne Modvægt mod en økonomisk stærk Gruppe af Løntrykkere overfor de økonomisk altid svage Arbejdere.

I en uoverskuelig Tid vil de store økonomiske og sociale Spørgsmaal staa i Forgrunden, og herefter vil det internationale Liv og Samkvem ændres.

I Aarene 1929—32 gik Verdenshandelen ned til 1/3 af dens hidtidige Omfang, og deraf følgende Vanskeligheder fik vort Land ogsaa sin rigelige Part af. Ikke mindst blev Skibsfart og Transport ramt.

De store Stater afspærrede og gik over til Selvforsyning i videst mulig Grad, og de smaa Stater havde intet andet Valg end at følge bagefter. Denne Selvforsyningens Idé har baade økonomiske, nationale og militærpolitiske Formaal, og den vil sikkert holde en god Tid.

Frihandel vender vi maaske aldrig mere tilbage til. De store Stater har bragt mægtige Ofre for at fremme Selvforsyningen. England søger at naa det ved en storstilet Udvikling af sit Landbrug, ledsaget af en lignende Udvikling i Englands Kolonier og koloniale Lande.

Land efter Land skiller sig ud uden Hensyn til Helheden i Samfundet. Rusland, Amerika, Tyskland, Italien, Frankrig, England o. s. v. er alle — til Trods for Forskellen i deres politiske Styresæt — slaaet ind paa Selvforsyningens Vej — den vidtgaaende Planøkonomi. Der indkøbes kun hos Lande, som handler hos én selv, og der træffes Aftaler om bestemte Leveringer fra begge Sider. De store Lande har indrettet Verden paa en ny Maade, og de smaa Stater maa følge med i Udviklingen.

I 1929 androg Danmarks Landbrugseksport 1400 Mill. Kr. I 1932 var den dalet til 812 Mill. Kr., altsaa ca. 600 Mill. Kr. ned. Disse Tal viser, at vi maa passe paa, hvis danske Arbejdere fortsat skal sikres Beskæftigelse paa dette Felt.

Det har været Ministeriets Opgave at skulle tage Stilling til de største og mest betydende Problemer, som har meldt sig for vort Folk. Dette vidner jo heller ikke om den danske Marxismes Fallit — vidner tværtimod om Kapitalismens Sygdom og Krampe.

Vi har faaet gennemført store Kriseforanstaltninger med en omfattende Hjælp til det stærkt kriseramte Landbrug. Og til de arbejdsløse er siden Oktober 1931 j ekstraordinær Understøttelse ydet 130 Mill. Kr.

Trods dette Kæmpebeløb, ydet i Løbet af 3 Aar, véd vi, at der endnu hos Tusinder af Mennesker i vort Land findes Nød. Men disse 130 Mill. Kr. i ekstraordinær Hjælp viser dog, hvilken uvurderlig Betydning det har, at Arbejderne er i Besiddelse af stærkest mulig politisk Indflydelse.

Aar som 1927—28, da Ministeriet Madsen-Mygdal sad ved Magten, blev der ikke bevilget Understøttelse til de arbejdsløse. Tværtimod — Understøttelser blev beskaaret, og i Stedet blev Nedskæringskniven brugt mod de fattigste i vort Land. Pengene, som derved sparede, skulde efter Sigende gaa til Hjælp til Landbruget!

Havde Socialdemokratiet ikke sejret den 30. April 1929, og havde vi ikke generobret Magten i 1932, saa var nye, uretfærdige Nedskæringer blevet Følgen, hvilket havde forøget Nøden og Elendigheden.

Vi har hjulpet de arbejdsløse mest muligt, og vi har søgt Arbejdsløsheden bekæmpet ved fra Statsmagtens Side i disse Aar at bevilge 500 Mill. Kr. til offentlige Arbejders Igangsættelse, nemlig ved Veje, Broer, Skibe, Baner, Boliger o. s. v.

Der er Bedring at spore i Forholdene, men ude over Vanskelighederne er vi langt fra endnu — og vi véd ikke, om nye Omvæltninger og skadelige Bevægelser vil stille sig hindrende i Vejen overfor Bedringen.

Det danske Landbrug gav i Regnskabsaaret 1931—32 et Underskud af 13 Kr. pr. ha. I Regnskabsaaret 1932—33 viser det sig, at Netto-Indtægten har været 59 Kr. pr. ha. Det er ikke fuld Restituering, men dog væsentlig Bedring. Byggeriet er ved at komme i Gang. Industrien er kommet i fornyet Drift ved en Række nye Produktioner, og Skibsbygningen kan ogsaa notere Opgang.

Vi maa herhjemme holde ud, Produktionslivet maa sættes i fuldt Sving igen, vi maa undgaa oprivende Kampe og følge med i den tekniske Udvikling. Gør vi det, da er der Haab om, at Danmark vil faa sin Andel i de bedre Tider, naar de kommer.

Trods Bedringen, der spores, vil det nok blive nødvendigt at skride til særlige Foranstaltninger tilsigtende Nedskæring af Arbejdstiden og Begrænsning af Overarbejdet. Der er Planer fremme herom, men Sagen er ikke saa lige til at løse, som nogle tror.

Vi har i mange Aar demonstreret for 8 Timers-Dagen, og vi har faaet den, men Lovfæstning deraf fik vi aldrig de andre Partier med til. Nu tales der i fuldeste Alvor om en 7 eller 6 Timers Arbejdsdag — ikke for at give Arbejderne Lejlighed til Driveri og Drikkeri, som Højrebladene tidligere skrev om 8 Timers-Dagen, men for at sætte ind for ordnede Tilstande i Produktionslivet, og for at give Arbejderne forøget Andel i Livets og Kulturens Værdier. Vor politiske Indflydelse er blevet betydelig, og den vil yderligere kunne udvides, naar Arbejderne staar enige sammen, som de har gjort det hidtil.

Tiden er fyldt med Projekter fra nye Bevægelser. Kommunisterne vil Diktatur gennem en voldelig Omformning af Samfundet. Vi har en halv-revolutionær Bondebevægelse, L. S., som ogsaa truer med Vold, navnlig mod dem, de har laant Penge af! Og her og der møder man Grevekroner i en Samling af reaktionære Spekulanter, som ønsker at paaføre Danmark en udenlandsk syg Samfundsform gennem Diktatur og Tvang. Alle bygger de paa Had mod Demokratiet, mod Arbejderklassen. De beskyttes af den demokratiske Stats Frihed for selv at berøve Arbejderne Friheden. Dette har vi set i andre Lande.

Men der skal være Lovlydighed og ordnede Tilstande i vort Land — ogsaa under den socialdemokratiske Regering. Man tager fejl, hvis man tror, at vi finder os i Terror. Vore Love forlanger vi respekteret, og det baade af Grever og af Arbejdere. Vi vil ikke tillade, at to Menneskealdres Indsats for Folkefrihed og Demokrati slaas ned med Vold. Og prøver nogen derpaa, skal Statsmagten vide at sætte sig herimod med al sin Magt! Flertallets Vilje er den afgørende, og den forlanger vi respekteret. Saadan var alle Dage vore Vilkaar i den politiske Kamp. Vi viste Respekt for Loven, og vi vandt frem — ikke ved Vold og Terror, men ved Overbevisningens og Ordets Kraft! Vi har levet under 1100 Godsejeres politiske Magt gennem det gamle Landsting, men vi slog os igennem paa Lovens Grund. Og de nye Herremandsnykker, vi nu af og til møder, skal vi ogsaa nok vide at holde os fra Livet. Uforsonligt vil vi bekæmpe ethvert Forsøg paa Borgerkrig og Diktatur. For ærligt og redeligt Arbejde har Ministeriet igennem 5 Aar ydet sin Indsats, hvorved der — trods alle Vanskeligheder — er gennemført store sociale Forbedringer for de vanskeligst stillede i vort Land.

Danmark i Tidens Strøm.

Tale holdt ved De samvirkende Fagforbunds Generalforsamling den 8. Maj 1934.
Af Th. Stauning.

Man har længe kunnet se, at nye Tider var i Frembrud, — man har siden Krigens Udbrud i 1914 ventet at se gamle Systemer falde og nye Principper blive anerkendt; men det var næppe mange, som ventede Udviklingen paa den Maade, som det blev.

Krigen gav Menneskene mange Kort paa Haanden. Vi oplevede Kapitalismens Udnyttelse af Krigen, vi oplevede forfærdelige Udskejelser, vi oplevede, at 10 Mill. Mennesker — 3 Gange Danmarks Befolkning — blev dræbt, men Opgøret i hvert Land førte ikke til Sejr for Fredstanken.

Arbejderklassen var ikke moden, den internationale Idé var underlegen for den nationale Idé, og Revanchetanken var ikke en Gang udelukket fra Arbejderbefolkningerne.

End ikke international Solidaritet blandt Arbejderne var udviklet til Fuldkommenhed. Det kan let opgøres, hvor meget Landene har ofret paa den internationale Solidaritet. Vi maa ogsaa selv erkende, at naar international Solidaritet krævede Prægivelse af nationale Interesser, saa var Valget ikke let. Man har talt om Boycot, men ikke kunnet effektuere denne Form for Solidaritet.

Det Land blandt de store Lande, der var videst udviklet — Tyskland — havde dog ikke en modnet, demokratisk Arbejderbefolkning, Fagforeninger og Parti hvilede paa Teorier, men ikke paa praktisk Indsats, og Oplysningen om Organisation og Politik var ikke trængt vidt frem udenfor de store Byer. Garnle Tidens Forestillinger havde trods alt en betydelig Magt i tysk Natur.

Det tyske Socialdemokrati havde en Ledelse med rigtig Forstaaelse, mere frigjort for Revanchetanken end andre, klar over, at Republik og Folkestyre rnaatte være Grundlaget, og rede til at arbejde for international Solidaritet.

Vi har ganske særlig Grund til Taknemmelighed for betydningsfuldt Samarbejde og loyal Forstaaelse, udvist af det tyske Broderpartis Ledere i alvorlige Situationer efter Krigen, da de andre krigsførende Nationer afgjorde Grænseforholdet mellem Tyskland og Danmark.

Det tyske Socialdemokrati hjalp os til at overvinde den nationale Strid, og havde vort Broderparti ikke lidt den sørgelige Skæbne, var Grænsespørgsmaalet ikke mere aktuelt for de to Lande, — Der er desværre andre og farligere Stemninger oppe i det nye Tyskland.

Den tyske Befolkning var ikke fulgt med og fulgte ikke Tidens Udvikling. Den Del af Befolkningen, der syntes at være bedst skolet, stod dog stadig paa Teorier og Synspunkter fra Undtagelseslovens Tid og kunde ikke forstaa moderne, positiv Politik.

Derfor vandt Ruslands Udsendinge forholdsvis stort Terræn i Tyskland, og derfor tabte Socialdemokratiet Magten, og Reaktionen vandt Sejren.

Naar jeg taler om international Solidaritet, tør man vel ikke forbigaa Rusland. Dette Lands Arbejderbefolkning og socialdemokratiske Agitatorer fik mange Vidnesbyrd om international Solidaritet før Krig og Revolution. Til Gengæld har Diktatorerne, som udøver politisk Organisations Magt, intet andet budt os end Ruslands Vilkaar. Man har krævet, at vi skulde tilintetgøre, hvad her er skabt, i den Tid, da Ruslands Underklasse var berøvet enhver Ret, og derefter skal vi begynde forfra med et System, der er i Strid med de Forestillinger om Frihed, som vi har levet paa.

Og endelig maa jeg endnu nævne, at vi endog savner en af de nordiske Nationers Arbejder-Organisationer i den Organisation paa international Grund, som findes.

Jeg har fremsat disse pessimistiske, men sande Betragtninger for at have den rigtige Baggrund for Bedømmelse af, hvad der sker i Nutiden og kan blive fornødent i Fremtiden.

Jeg bryder ikke Staven over international Samvirken. Vi skal bevare, hvad der forefindes, og arbejde med deri.

Baade Arbejdernes Internationale og Nationernes Forbund viser sig at være svage Spirer; men det maa være en Pligt for dem, som vil international Forstaaelse, Samarbejde og Fred, at yde deres Bidrag og øve deres Indflydelse inden for de Organer, der forefindes.

Foreløbig er Verden ikke gaaet frem i international Forstand. National Selvhævdelse og Afspærring har tværtimod været Maalet i de sidste 5 Aars politiske Udvikling, og det kan ikke holdes ude som noget, der ikke vedkommer Fagforeningerne.

Man siger, at Fagforeningerne er ikke politiske Organisationer, og ved Hjælp af denne Talemaade søger Kommunisterne at gøre dem til kommunistiske Organisationer — altsaa politiske.

Sømandsstrejken fornylig viste os, at den politiske Ledelse førte Organisation og Arbejdere ud i en politisk Aktion, som først og fremmest havde politiske Maal. Det var »Arbejderbladet«s Strejke, og dens Opgave var at skabe Vanskeligheder for Statsmagten, for Regeringen, at fremkalde Slagsmaal med Politiet, eventuelt endnu videre gaaende Opbud af Magtmidler og dermed Splittelse af Arbejderklassen — og Regeringens Fald.

Det er taabeligt at bilde sig ind, at Fagforeningerne kan holdes fri for Politik. Hvis de skal varetage Arbejderklassens Interesse, maa de være i intim Forbindelse med det socialdemokratiske Parti, og de maa holde sig fri for den politiske Agitation, som kun tilsigter at bryde den Mur af Enighed, der er Arbejderklassens Styrke.

Men heraf følger ogsaa, at Fagforeningernes Mænd maa tænke politisk og tilpasse Organisationens Arbejde efter de ændrede Vilkaar, som Verdens forandrede økonomiske Politik byder Arbejderne og deres Organisationer.

I adskillige Aar efter Krigen var det klart, at den økonomiske Konkurrencekamp øvede Virkninger paa Arbejdsforholdene. Nye Stater som Polen og Czekoslovakiet havde Arbejdsbetingelser, der var af stor Virkning i Konkurrencen. Tekstil-, Beklædnings- og Skotøjsindustri kan særlig tale med derom.

Partiet fastholdt imidlertid af principielle Grunde den gamle Toldpolitik — eller rettere Frihandelspolitik.

Endskønt Afspærringen var begyndt — i hvert Fald over for Arbejdstilladelse og Udvandring — var man yderst betænkelig ved at gaa over til nogen Beskyttelse for det industrielle Arbejde, og Fagforeningerne holdt Lønnen oppe og fik den Tilslutning, som kunde ydes af Partiet.

Nu og da oplevede vi, at Fagforeningsledelser krævede Beskyttelse ligesom deres Arbejdsgivere, og ved Partikongressen i 1927 lykkedes det at faa vedtaget saa meget, som var fornødent baade i Forhold til Arbejderne og i Forhold til den politiske Diskussion.

Jeg tror, den lange Tids Modstand var en Fejl; men nu er det overstaaet, og nu er Beskyttelsen en aabenbar Kendsgerning.

Valget i 1926, hvor Arbejderne i stor Udstrækning holdt sig hjemme, var et tydeligt Vidnesbyrd om visse Fags Misfornøjelse over, at der ikke var sat stærkt nok ind paa at beskytte Industrien. — Det bør dog nævnes, at det bestaaende Misforhold i Arbejdslønnen ogsaa er et Vidnesbyrd om den ringe praktiske Indsats for international Solidaritet. Arbejdslønnen var visse Steder og i visse Fag en Sjettedel af Lønnen i Danmark.

Den økonomiske Situation har imidlertid udviklet sig endnu værre i de sidste 5 Aar end i de første Aar efter Krigen.

Rationaliseringen gennemførtes med stor Styrke, særlig i Tyskland, Konkurrencekampen blev voldsommere, og mange store økonomiske Interesser tørnede sammen. Tyskland, som var berøvet Kolonierne, søgte ind paa andre Markeder; men da Købeeften overalt var svækket og yderligere nedsattes ved den voksende Arbejdsløshed, blev Markederne overfyldt, og Priserne trykkedes ned.

En almindelig Krisetilstand besatte Verden. Landbrugsprodukter, baade Raastoffer (Korn) og forædlede Varer, sank til Priser som aldrig før, og ny Arbejdsløshed var Følgen.

Som Baggrund for det, jeg ønsker at fremføre for Forsamlingen, maa jeg da give et Billede af Verdenstilstanden i nogle Tal.

Krigen, Krigserstatninger, nye Staters Opstaaen, spærrede Markeder og Indtog paa nye, Rationalisering og forøget Arbejdsløshed m. v. fremkaldte Krisen: Større Indkøb end Salg, formindsket Pengeværdi, Prisfald, formindsket Produktion, forøget Arbejdsløshed, ingen Købe-evne.

Eksport-Værdien af Udenrigshandelen for de 20 Lande, der havde den største Eksport, var i danske Guld kroner:

1929

90,000 Mill. Kr.

1932 faldet til 34,000 Mill. Kr.

Alle Eksportlande maatte føle det.

Danmarks Eksportværdi var i 1929 1700 Mill. Kr., hvoraf 96 Mill. var Genudførsel af fremmede Varer.

Af det samlede Beløb var 1400 Mill. Kr. Værdien af Landbrugseksporten. — Vor Industri-Eksport var altsaa kun 2—300 Mill. Kr.

Fra de 1700 Mill. Kr. faldt Eksportværdien til godt 1000 Mill. Kr. i 1932, deraf 812 Mill. Kr. Landbrugsvarer. — I 1933 Landbrugseksport 850 Mill. Kr., og anden Eksport er ogsaa i nogen Stigning.

Denne Udvikling var selvfølgelig en Katastrofe for et Erhverv, der udelukkende er baseret paa Stor-Eksport. Følgen var Indskrænkning af Folkehold og Indskrænkning af Forbrug hos Skræder, Smed og andre Haandværkere.

Det store Fald skyldes dels mindre Aftagning, men ogsaa det vældige Fald i Priserne, som foregik 1930—31 og 1932.

Prisbevægelsen ramte særlig Landbruget, som havde den store Overproduktion i Forhold til Købeevnen. Udlandets Kornpriser var fantastisk lave og trykkede altsaa Prisen for den Del af Landbruget, som producerer Korn. Men lignende Fald skete for de forædlede Varer. I Aaret 1932 var Pristallet for animalske Varer 86 — altsaa 86 Øre for den Varemængde, der i 1913 betaltes med 100 Øre. I Januar 1933 var Pristallet endog kun 84.

Der har ikke været noget tilsvarende Fald for Industrivarer, hvilket naturligvis i nogen Grad skyldes Organisation og Opretholdelse af Lønnen, men ogsaa Trust- og Karteldannelser, som opretholder meget høje Priser.

Og alt dette er naturligvis til Skade for Landbruget og for dettes Arbejdere.

Jeg skal nævne nogle af de udregnede Priser — altsaa i Forhold til 100 i 1913:

Fødevarer, animalske, 84 ved Aarets Begyndelse og i Løbet af Aaret Svingninger mellem 84 og 111, under Paa-virkning af den særlig afpassede Krisepolitik.

Gødningsstoffer 94.

Foderstoffer 101.

Huder, Læder, Skotøj 117.

Brændsel og Smøreolie 124.

Træ og Papir 138.

Kemisk tekn. Varer 154.

Kalk, Cement, Mursten 176.

Metaller, Metalvarer 180.

Tekstil og Konfektion 192.

Det er let forstaaeligt, at dette er uholdbart. Landmanden fik 14—16 pCt. mindre end i 1913 for den samme Varemængde, men skal betale indtil 92 pCt. over 1913-Prisen for andre Varer.

Nogle af hans Raastoffer er i Niveau med Eksportprisen, f. Eks. Foderstoffer og Gødningsstoffer, men de er ikke ene afgørende for Produktionsprisen. Landmanden skal have Brændsel og Olie, der er 24 pCt. over Prisen i 1913; han skal have Træ, kemisk-tekniske Varer, Murerarbejde, Maskiner — og han skal have Fodtøj og anden Beklædning, og for alt dette, som maa indgaa i Produktionens Omkostninger, skal altsaa betales 17—92 pCt. over Prisen i 1913. — Resultatet kan ikke blive godt.

Vi har modsat os den saakaldte Tilpasning ved Nedskaering, fordi den er uretfærdig, men det var nødvendigt at søge Tilpasning paa anden Maade.

Landbrugsproduktionen vilde uden Assistance være brudt sammen, men Krak og Sammenbrud er aldrig nogen gunstig Jordbund for Arbejdernes Beskæftigelse. Dertil kommer, at Landbrugserhvervet er afgørende i økonomisk Henseende for Haandværk og Industri. — Landbrugets Betydning er: 1) som Forbrugere, 2) som Eksportører. I førstnævnte Egenskab beskæftiger det besiddende Landbrug — ca. 200,000 Familier, d. v. s. en Million Mennesker — talrige Haandværkere og Industrielle med deres Arbejdere.

Som Eksportører er Landbrugets Folk afgørende for Opretholdelse af industriel Produktion.

Vi savner Raastoffer: Kul, Jern, Staal, Bomuld, Træ. Metaller, Olie o. m. a.

Disse Varer, der skal købes i Udlandet, kræver udenlandske Betalingsmidler eller Guld. Det sidste har vi ikke, og det første faas kun ved Salg af danske Produkter. Industri og Fiskeri

sælger for 200, maaske op til 300 Mill. Kr., naar vi er heldige; men vi indførte i 1929 for 1715 Mill. Kr. fremmede Varer:

Til Landbruget Eaastoffer	298 Mill. Kr.
Nærings- og Nydelsesmidler	274 Mill. Kr.
Raastoffer til Industrien	240 Mill. Kr.
Halvfabrikata til do.	397 Mill. Kr.
Færdige Industrivarer (derunder Maskiner)	341 Mill. Kr.
Brændsel, Belysning	165 Mill. Kr.

For 1000 Mill. Kr. Varer var altsaa nødvendige til Industri og Haandværk, for 300 Mill. Kr. til Landbruget.

Af Hensyn til disse Interesser maatte Landbrugs-Produktionen holdes oppe, og derfor maatte en særlig Lovgivning finde Sted — ogsaa en Lovgivning sigtende paa Hævelse af Priserne, og i første Linie kunde nogen Indflydelse øves paa Hjemmemarkedet.

Det har ikke været Spørgsmaal om, hvorvidt man kunde lide Bondestanden eller ikke, men et Spørgsmaal om Arbejderbefolkningen var tjent med Krak og med Tab af Landbrugets Marked i Udlandet.

Indtil 1929 mente man, at Danmarks Landbrug havde en privilegeret Stilling som Eksportør til England og Tyskland. De to Lande af tog for henholdsvis 960 Mill. og 340 Mill. Kr. Andre Lande af tog altsaa ialt kun for 100 Mill. Kr. Landbrugsprodukter.

Men Krisen førte de andre Lande til Forsøg paa Selvforsyning. Afspærring iværksattes ved Told (saaledes i Tyskland) og ved Forbud eller Kontingentering — altsaa Fastsættelse af det Kvantum, som maa indføres. — Og videre førte det ind paa en planmæssig Økonomi, Fastlæggelse af Plan for Indførelse i Forhold til Afsætning, til Spærring for Laan, Foranstaltning til Sikring af Valutaen = Pengenes Værdi. Vi maatte hurtigt indrette os paa at afløse Planløsheden, som raadede i Handels-Omsætningen, og vi maatte med den formindskede Afsætning ogsaa gribe til mere Selvforsyning. Eksempler: 1929, da vi solgte for 960 Mill. Kr. til England, købte vi kun for 263 Mill. Kr. Vi solgte for 340 Mill. til Tyskland og købte for 588 Mill. Vi solgte for 1 8½ Mill. til Amerika, men købte for 239 Mill. Og saaledes lige planløst over hele Linien. — Det er Kapitalismens Væsen.

Under de ændrede Vilkaar kræves det, at vore Indkøb skal staa i rimeligt Forhold til vor Afsætning i paagældende Land. Derfor var Valutacentralen en Nødvendighed — baade for at sikre Afsætning for Landbruget og for at beskytte os selv imod planløs Import uden Modydelse. Nu bestemmer Statskontoret, hvor mange Varer, der maa købes i de forskellige Lande, og dirigerer saaledes Indkøbene fra Markeder, der ikke køber hos os, til Lande, der har Interesse som Aftagere.

I 1933 steg vort Indkøb i England saaledes fra 255 til 355 Mill. Kr., og der kræves stadig Forøgelse. Vort Indkøb i Tyskland er formindsket fra 588 Mill. til 287½ Mill.

Der er altsaa ikke fri Vareomsætning og ikke Frihandel. Valuta-Attest gives fortrinsvis til Raastoffer og i svindende Grad til Færdigvarer, naar saadanne kan fremstilles her i Landet.

Andre Steder følger man de samme Principper og udvikler Selvforsyningen eller Forsyningen fra Kolonier og Lande, der staa i Forbindelse med Moderlandet (England-Australien, Ny Zeeland).

For nu at bevare Markeder har vi ogsaa paa anden Maade maattet give Afkald paa Friheden. Land efter Land har vi forhandlet med. Vi har købt et vist Antal Heste i Polen og har til Gengæld faaet Tilladelse til at sælge visse Industriprodukter. Vi har solgt Kreaturer til Belgien og maa aftage visse andre Varer.

Ogsaa mere varige og omfattende Handels-Aftaler er sluttet, særlig med England. Her er det bestemt ved Kontingentering, at vi har Ret til at tilføre Markedet en vis Procentdel af hele Tilførslen, men vi er ogsaa pligtige at levere en bestemt ugentlig Mængde af en bestemt Kvalitet, og i Forhold hertil er der altsaa Aftaler med andre Lande om deres Kontingent. Denne Form er foreløbig kun gældende for Flæsk (Bacon), og den har været god, thi den gav Stigning i Prisen.

Af Smør har vi en meget stor Produktion og kan altsaa sælge i England, men vi er stærkt trykket af de Fortrin, som Australien og Ny Zeeland har opnaaet. Danmark er slaaet ud som

Hovedleverandør af Smør. Aarene 1909—13 leverede Australien og Ny Zeeland tilsammen 53 Mill. kg af Verdens Smørforbrug, men nu er de to Lande naaet til at levere fire Gange saa meget, nemlig 215 Mill. kg. — Og disse Lande staar England nærmere end Danmark.

Paa Grund af Masse-Udbudet er Prisen lavere end nogensinde før, og vi har maattet medvirke til forøget

Smørforbrug og højere Priser, derunder var ogsaa en Margarine-Afgift fornøden, da man maatte afværge, at Forbruget flyttedes til denne Vare, og det er muligt, at videregaaende Lovgivning kan blive fornøden.

Et andet Dogme har ogsaa maaltet vige, nemlig i Kornspørgsmaalet. Det helt urimelige Forhold med Dumping-Priser paa 5—6—7 Kr. for udenlandsk Korn var ødelæggende for dansk Kornproduktion. Det var naturligvis en Fordel, at Svineproducenterne fik billigt Korn og solgte Flæsk til stigende Priser. Men det var lidet rimeligt, at den, der producerede Korn, skulde betale Tilskud til Produktionen og sælge det til en anden Landmand, der ved at fylde det i Svin indvandt to, tre Gange Indkøbsprisen ved Salg af Flæsket.

Som der er øvet alvorlige Indgreb i Handelens Frihed, er der lagt Plan for Landbrugets Økonomi ved Love om Svineregulering, om Smør og Margarine, om Destruktion af Kreaturbestanden og om Korn-Afgift.

I Forvejen, eller ved Siden af, er der lovgivet og sat Pris paa Sukkerroer og paa færdigt Sukker. Ligeledes paa Kartoffler, og der er fastlagt en vis Kartoffelmels-Produktion i Stedet for Import, og endelig er som bekendt ogsaa Spritproduktionen under Kontrol, og Priser fastsættes ved Hjælp af Statsorgan.

Disse Træk aabenbarer den nye Verdenstilstand, de nye Opgaver for det politiske Liv og viser ogsaa, at Fagforeningerne maa drage Lære af den nye Tilstand og indstille sig derefter.

Af Interesse for Fagforeningerne er det, at der ogsaa udenfor Landbrugs-Omraadet er iværksat store Statsforanstaltninger.

Jeg skal ikke opholde mig ved Socialreformen med ny og forbedret Arbejdsløshedsforsikring — ogsaa med Krisekasser, heller ikke skal jeg opholde mig ved de Led i Kriseforligene, der har givet 130 Mill. Kr. ekstraordinær Hjælp til Arbejdsløse fra Oktober 1931.

Endnu mere Betydning har det haft, at store, offentlige Arbejder er fremskyndet til Udførelse, og at Midler er stillet til Raadighed, saa det lammede Byggeri atter kom i Gang.

Det har haft stor Betydning for Beskæftigelsen og for Arbejdsgivernes Holdning til Lønspørgsmaalet, at der i disse Aar sattes 500 Mill. Kr. ind i offentlige Arbejder eller som Støtte til private Arbejder, men det giver naturligvis ogsaa visse Forpligtelser.

Ved Udgangen af 1933 var Antallet af beskæftigede i Haandværk og Industri steget med 42,000 siden Aarets Begyndelse, og Stigningen er nu større end ved denne Opgørelse.

Det har været Maalet for vore Kriseforanstaltninger, for Prishævning, for Sikringen af Arbejdsfred og for Løsning af Slagterikonflikten. Det første og vigtigste for Arbejderklassen maa være at have Beskæftigelse for Masserne og at have dem indenfor Organisationen.

Altfor mange er gledet udenfor Organisationen, og jeg benytter Lejligheden til at henstille, at man søger at finde en Løsning, thi vi bør ikke i Længden have den Urimelighed, der kalder sig »De Uorganiseredes Landsforening«.

Jeg beder nu fastholdt, at den hele ændrede Verdenssituation selvfølgelig har sit Udspring fra de store Lande. Vi har ikke haft noget Valg, hvis vi vilde opretholde Handel og dermed Produktion, men disse nye Forhold med Baand paa Næringslivet og højtidelige Aftaler med andre Lande kan ikke være uden Virkninger for de fagligt organiserede Arbejdere. Det er en Selvfølge, at Arbejderne maa hævde Retten til Strejke, men i deres egen Interesse maa de paa visse Omraader søge at undgaa Strejke.

Naar Staten ved Handels-Aftaler har garanteret visse Leveringer og er forpligtet at sikre visse Indkøb af Varemængder fra det andet Land, kan tilfældige Grupper af Befolkningen ikke bevare en Frihed til at omstyrte den hele, møjsommeligt opbyggede Ordning.

Liberalismens Tid er forbi, og Kræfternes frie Spil anerkendes ikke. Vi lever nu under kontrolleret og reguleret Kapitalisme, men det giver ikke ukontrolleret Frihed for andre Magter og Retninger. Vi har ikke Raad til at lade alt falde for at bevare Friheden til Slagsmaal, der ligger udenfor den Linie som de almindelige, organiserede Arbejdere har valgt. Af de Grunde, som er fremgaaet af, hvad jeg har sagt, maatte der gribes ind i Slagterikonflikten, og det var

nødvendigt at træffe Foranstaltninger, som kan lære begge Parter, at nu staar højere Interesser paa Spil. Arbejdsgiverne havde forlangt Lønreduktion paa 4—5 Kr. ugentlig, og Arbejderne havde forlangt Lønforhøjelse paa 5—10 Kr. ugentlig.

Forsøg paa at nærme Parterne til hinanden lykkedes ikke. Der var maaske baade L. S.-Mod og revolutionær Kraft bag Kravene. Men i alles Interesse maatte denne Konflikt afbrydes. Det var ikke blot en Interesse-Konflikt mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, men en Konflikt, hvori Samfundets Interesser var Indsatsen. Naar Staten har paataget sig Levering af en vis Varemengde pr. Uge og har lovet Gengæld med Hensyn til Indkøb, saa er det ikke alene i Arbejdernes, i Svineproducenternes, men i hele Samfundets Interesse, at Forpligtelserne overholdes.

Vi erfarede, at det engelske Marked vilde træffe Aftaler, i hvert Fald for en Tid, med andre Landes Leverandører for Levering af op imod 30,000 Svin pr. Uge, og den Risiko vilde vi ikke byde de danske Producenter og Arbejdere. Var det først sket, at andre Lande havde taget vor Del af Kontingentet, saa er det sandsynligt, at lang Tid var gaaet, før vi igen havde faaet vor Plads, og det vil sige, at Halvdelen af de danske Slagteriarbejdere havde faaet Lov at vente længe, maaske for stedse, paa at komme i Arbejde igen.

Det var 5000 Slagteriarbejdere og Ledelsen for Slagterierne, der spillede, og det Spil var Hasard om Landets Interesser. — Det vil man forstaa af, hvad jeg forud har sagt.

Havde vi ikke haft Mod til at gribe ind i den Konflikt, saa er det muligt, at Kunden var blevet hos de midlertidige Leverandører og ingen havde Sikkerhed for Tilbagevenden.

Den nævnte Gruppe, med de modstridende Interesser, kunde ikke faa Lov at bestemme over Landets udenrigspolitiske og handelspolitiske Stilling, lige saa lidt som nogle Hundrede Grosserere, der er yderst misfornøjede med Statens Indgreb paa deres Omraade.

Det reelle Udfald af Ordningen i Slagterikonflikten kan ikke oprøre nogen. Dette Fags Arbejdere kom til at fortsætte paa samme Vilkaar som alle andre. Lønnen forblev uforandret, men der sikredes paa forskellige Omraader visse Fremskridt og Forbedringer, og der er næppe noget ondt i, at et Fag, der staar udenfor Centralorganisationen, maa dele Kaar med andre Arbejdere, navnlig i en Tid, der stiller særlige Krav til Samfundet paa Svineproduktionens og paa Landbrugets Vegne.

Det er en Vildfarelse, hvis Slagteriarbejderne tror, at de arbejder i en særlig sikret eller monopoliseret Virksomhed. Hvad jeg allerede har nævnt om Smørproduktionens Stilling viser, hvorledes det danske Landbrug er truet.

Den Planøkonomi, som Svineproduktionen er Led af, er anerkendt af Landbruget, og indenfor visse Grænser, saaledes som de nu er afstukket, maa de ogsaa anerkendes af Arbejderne. Der maa være Orden i det økonomiske Liv og i vor Handels- og Pengepolitik, og derfor maa der ogsaa ske en Omstilling af Fagorganisationernes Liv og Virksomhed i Overensstemmelse med, hvad Tiden kræver.

Det er tydeligt, at andre Bevægelser handlede i Modsætning til Regeringen. Den moderne Landmandsbevægelse, L.-S., havde egentlig ikke saa meget imod Strejken. Dennes Ledere haabede, at en længere Tids Standsning vilde medføre en Svækkelse af Landets økonomiske Stilling og et nyt Fald i Kronekursen, saaledes som uforstandige Landmænd ønsker. Men det er klart, at det ikke havde gavnet Landmændene, hvis der samtidig var sket en Formindskelse af Leveringerne, og det havde saa absolut været til Skade for Arbejderne, som havde opnaaet en af Kronesænkning affødt Prisstigning. Det er nødvendigt at være paa Post overfor Kronesænkning-Ideer, som er i Strid med den almindelige Udvikling. Hvad der skete i 1933, svarede til Udviklingen i de Lande, der konkurrerer med os, et Forsøg nu vil være: i Strid med Udviklingen og Landets Interesser.

Men Slagterikonfliktens Afslutning ved Voldgift er ikke vor eneste Oplevelse.

Ved Nytaarstid forrige Aar vedtog Rigsdagen en Lov, der afsluttede Aarets Konflikt paa en god Maade.

Vi var netop ved at afslutte et Kriseforlig, der satte Millioner ind for at sikre Gang i Produktionen, og det var da ganske urimeligt at se alt Arbejdet standset, fordi Arbejdsgiverne vilde forsøge at faa 20 pCt. Lønnedsættelse.

Ved et Lovforslag blev det afværget. Jeg fik vedtaget en Lov, der forbød Arbejdsgivere at lave den bebudede Lockout for at opnaa Lønnedsættelse, og samtidig forbød Loven naturligvis nye

Strejker i et Aar, men den forlængede samtlige Overenskomster uforandret — saaledes som Fagforeningerne havde ønsket det, indtil Begyndelsen af Aaret 1934.

Jeg har nok set enkelte Arbejderforsamlinger protestere, men jeg véd ikke, hvad de protesterede imod. Der var intet Fags Arbejderorganisation, der havde opsagt. Derimod havde Arbejdsgiverorganisationen opsagt og krævet 20 pCt. Lønned sættelse. Dette var en Udfordring til Samfundet paa samme Tid som Rigsdagen vedtog at bringe store Ofre for at stimulere og opretholde Produktionen. Denne Udfordring blev mødt paa rette Maade.

Lønnedskæringen blev forkastet af Rigsdagen, og man gik ind i en Tid, der krævede Orden og Arbejdsro, og det gav Loven af Januar 1933.

I Tiden mellem Konflikterne af 1933 og 1934 vedtog Rigsdagen en ny Lov om Forligsmandens Virksomhed. Denne Lov udbyggede den Mæglingsinstitution, vi kender, og gav hidtil savnede Regler for Afstemninger ved Afslutning af Konflikter. Det var maaske noget nyt her skete, men det var en Nødvendighed og en Styrkelse af Centralisationen.

Det kan ikke være saaledes, som vi før har oplevet det, at en lille Gruppe modsætter sig et Forligsmandsforslag og derefter tvinger 100,000—200,000 Arbejdere til at fortsætte en faglig Kamp. Hvis man gaar ud i Kampen i Fællesskab, bør den ogsaa slutte i Fællesskab, ved Fler-tallets Afgørelse.

Det er derom, Loven giver Bestemmelser, som ogsaa indeholder en Tilskyndelse til at stemme. Der gaar ved hver Afgørelse af en Konfliktsituation nogle Hundreder eller nogle Tusinder, der ikke vil stemme. Deres oprigtige Ønske er, at Konflikten sluttet, at Arbejdet gaar sin Gang. Men at blive hjemme er det letteste, og saa slipper man for at afsløre sit Sindelag — og bag- efter kan man endda skælde ud over den usle Afgørelse og det slette Forlig.

Der er ikke Grund til at vise de fejge Hjemmesiddere noget særligt Hensyn. Fagenes Medlemmer bør møde og stemme, naar de ønsker at bevare det upraktiske System for Afgørelser. Det mest praktiske er naturligvis at give Mandat til en ansvarlig Repræsentation til Forhandling og Afslutning af Overenskomst, men det giver naturligvis ikke Kommunisten den Adgang til Spektakel, som Afstemningerne betyder. — Det er forøvrigt saare betegnende, at Kommunisterne aldrig kan faa Frihed og Indflydelse nok her i Landet, de raaber paa Afstemning og Selvbestemmelsesret ved enhver Lejlighed, men i Rusland har Arbejderne ikke Gnist af Selvbestemmelsesret. Der bestemmes alt ved Dekreter. Løn, Arbejdstid, Varepriser o. s. fr. Der er Forbud imod Strejker, ikke et enkelt Aar, men bestandig, og der er ogsaa Forbud mod, at Enkeltmand forlader Arbejdet.

I en saakaldt Arbejdslov for Sovjetrepublikken (af 1932) finder man saaledes følgende Bestemmelse af Central-Eksekutivkomiteen og Folkekommissærernes Raad:

I Tilfælde af blot én Dags Arbejdsforsømmelse uden antagelig Grund bliver vedkommende Arbejder eller Funktionær afskediget fra Fabrikken eller Institutionen og mister Retten til de Levnedsmiddel- og Varekort, som han har faaet som arbejdende i vedkommende Fabrik eller Institution, ligesom han mister Retten til at bo i den Lejlighed, som han har faaet til Bolig af vedkommende Fabrik eller Institution.

Underskrifterne er:

Kalinin og Molotov, og det er altsaa dem, der bestemmer over Arbejdernes Liv og Velfærd. Den Straf, her bestemmes, er værre end noget andet, thi i Rusland kan man ikke med en Arbejders Indtægt skaffe sig Føde og Husly uden de Varekort, der fratages den, der blot en Dag udebliver fra Arbejde. Den, der har Penge nok, kan klare sig ved Hjælp af de ulovlige, men taalte Handelsfolk, Arbejderne er derimod prisgivet Sult og Elendighed, hvis han falder i Unaade.

De danske Fagorganisationer maa foretrække den Selvbestemmelsesret, som er givet — ogsaa ved Loven om Forligsmanden. —

Det er demokratisk Flertalsafgørelse, her er indført, og det er en Lovfæstelse af Begrebet: »Alle i samme Baad.«

Maaske hindrer det i visse Tilfælde, at en enkelt Gruppe tiltvinger sig en Fordel, men den Art Fordele maatte i Reglen betales dyrt af den store Masse, af dem, der blev terroriseret til at gøre Kampen med, paa Trods af sund Fornuft.

De tre Love, jeg nu har omtalt, er Nyheder for Fagforeningsbevægelsen, men man maa huske, at de er Led i det Verdenssystem, som nu er indført.

Fagforeningerne maa, som alt andet, indstilles til at virke i Overensstemmelse med Arbejdernes Interesser under alle Forhold.

Naar Samfundsfunktionerne socialiseres, som Tilfældet er, maa ogsaa Fagforeningerne socialiseres. Deres Opgave har al Tid været social — samfundsmæssig, og den Opgave træder stærkere frem nu end før.

Man skal ikke følge Ruslands Eksempel og fraskrive sig enhver Ret til Strejke, men man maa søge at indføre Former for Organisationernes Virksomhed, hvorved Indflydelse øves uden at gøre Brud paa de betydelige Interesser, som Arbejderne ogsaa har i den økonomiske Tilrettelægning af Handel og Produktion.

Det er ikke af Hensyn til andre, at saadan Omstilling af Organisationsarbejdet maa foregaa, men af Hensyn til Arbejderne selv. De lange oprivende Kampe betaler sig sjældent, og de er i hvert Fald ganske uforsvarlige som aarligt tilbagevendende Program.

Det maa være Fagforeningernes Sag at øve Indflydelse paa det politiske Liv. Det skal ikke være Arbejdsgivere og Grosserere, som alene bestemmer Udviklingens Gang, og det bliver det heller ikke, naar Arbejderklassen opdrages til at fastholde den politiske Indflydelse, som vi har opnaaet.

Fagforeningerne har deres Opgaver paa det økonomiske Omraade, men i vor Tid og i den Fremtid, vi kan se ud til, vil de økonomiske Opgaver være knyttet til politisk Virksomhed, og derfor maa denne Virksomhed plejes med samme Interesse som anden Virksomhed.

En indgaaende Drøftelse og Tilrettelægning af Arbejdet er fornøden, og Fagforeningerne bør sikkert tage Initiativet ogsaa for at faa Arbejdsgiverforeningen moderniseret.

Det er ikke naturligt, at der hvert Aar lyder Kampsignaler. Hvis rigtig Forstaaelse er til Stede, burde Organisationerne kunne enes om mange Ting, der har Forbindelse med de Samfunds-Interesser, der ikke tages Hensyn til, naar Kampsignalerne lyder.

Vær paa Vagt for Demokrati og Folkestyre. —

Vi vil ikke, at danske Arbejdere skal opleve det tyske Folks Skæbne, og derfor vil Fagforeningerne sikkert medvirke til Opretholdelse af Enighed og Sammenhold og til Bevarelse af en inderlig Forening mellem Fagforeningerne og vor politiske Bevægelse.

Fagforeningerne og Socialdemokratiet.

Af Chr. Christiansen

De stærke Brydninger, som i de sidste 10—15 Aar har gjort sig gældende indenfor det kapitalistiske Samfund, har ganske naturligt stillet den samlede Arbejderbevægelse overfor Begivenheder og Problemer, der i Omfang og Betydning langt overgaar det, som Arbejderbevægelsen i sin hidtidige Udvikling har staaet overfor. Tidens Hjul har rullet hastigt — meget hastigt — i Aarene efter Verdenskrigens Afslutning 1918. Side om Side med Automobilets, Flyvemaskinens og Radioens Udvikling er der kommet et tilsvarende rastløst og hastigt Tempo ind i hele det økonomiske Liv. Og Resultatet er blevet, at hele Verden er kastet ind i en tilsyneladende permanent Krisetilstand, hvis vægtigste ydre Tegn er Overproduktion og Arbejdsløshed. Alle disse Forhold har naturligvis ogsaa haft sin Indflydelse paa Arbejderklassens Virksomhed og hele Frigørelseskamp. Mangt og meget fremtræder nu paa en ganske anden Maade end tidligere.

De ændrede økonomiske og produktive Forhold og Kapitalmagts fortsatte Vækst og udvidede økonomiske Herredømme har givet saavel Fagbevægelsens som Socialdemokratiets Virksomhed og Kamp ændrede Forhold at arbejde under. Den danske Arbejderbevægelse startede som en Enhedsbevægelse med »Internationale« som fælles Organ for hele Virksomheden. Ogsaa ved Genrejsningen af Bevægelsen i 1878—80 var man fra alle Sider enige om, at den faglige og politiske Bevægelse skulde arbejde paa lige Linie med hinanden. Den Deling, som blev foretaget af det faglige og politiske Arbejde, skete kun af rent praktiske og hensigtsmæssige Grunde. Den følgende Udvikling op til vore Dage har vist, at Arbejderklassens faglige og politiske Organisationer har staaet som en Enhed, der paa de afgørende Omraader ved gensidigt Samarbejde har været i Stand til at samle Arbejderbevægelsen baade i Medgang og i Modgang. I Løbet af de sidste 10 Aar har der lydt Røster af en anden Beskaffenhed, og de gaar i det væsentlige ud paa, at der ikke skal være noget Samarbejde eller nogen nærmere Forbindelse mellem Socialdemokratiet og de faglige Organisationer. Disse Synspunkter har været fremført dels af den mest reaktionære Overklasse og dels fra de saakaldte »revolutionære« indenfor Fagbevægelsen. — Det kan derfor være paa sin Plads at fremsætte nogle Bemærkninger til Overvejelse og Bedømmelse af dette vigtige Spørgsmaal, hvis Betydning for hele Arbejderklassens Tilværelseskamp bunder langt dybere, end vi helt kan fastslaa for Øjeblikket.

Socialdemokratiet opnaaede ved det sidste Folketingsvalg, November 1932, mere end 660,000 Stemmer. Sammenligner man dette Tal med det samlede Antal af fagligt organiserede Arbejdere, der 1. Januar 1933 udgjorde 369,000, kan man fastslaa, al: saa godt som alle stemmeberettigede Fagforeningsmedlemmer stemmer paa Socialdemokratiet. Dette er godt at have for Øje, naar vi skal bedømme Fagbevægelsens Stilling til Socialdemokratiet.

Arbejderbevægelsens Udvikling ikke alene i Danmark, men i hele Skandinavien, har fulgt den demokratiske Linie lige fra Starten, og har altid taget skarp Afstand fra den pludselige diktatoriske Omvæltning. Aarsagen hertil ligger i, at man stadig har staaet paa det Standpunkt, at den sociale Revolutions Sejr kun kunde ske gennem mange Aars dristigt og velovervejet Arbejde, der paa langt Sigt maatte udformes i Hverdagens Organisations-, Lovgivnings- og Forvaltningsarbejde. Det er netop det, som Otto Bauer saa stærkt fremhæver i sin Bog »Vejen til Socialismen«, naar han skriver:

»Gennem planmæssigt, organiserende Arbejde maa vi maalbevidst tage Skridt for Skridt, og lidt efter lidt bygge det socialistiske Samfund op. Ethvert af de Skridt, der skal føre os til Socialismen, maa være vel overvejet. Det maa ikke blot gaa ud paa at ordne Fordelingen retfærdigere, men maa ogsaa gøre Produktionen mere fuldkommen. Det maa ikke ødelægge den kapitalistiske Organisation uden samtidig at sætte en socialistisk i Stedet, som er i Stand til at lede den mindst lige saa godt.«

Den demokratiske Udvikling, som er fulgt af Skandinaviens Arbejderklasse, kan vi med god Grund betegne som den nordiske Linie. Hvad menes der hermed? Kort sagt: 1) intimt Samarbejde — praktisk, økonomisk og politisk — mellem Fagbevægelsen og den politiske Bevægelse, 2) Deltagelse i det parlamentariske Arbejde til Gavn for Frigørelseskampen, 3)

Opnaaelse af Indflydelse og Magt i alle offentlige Institutioner til Varetagelse af Arbejdernes Interesser, 4) gennem, Oplysning og Dygtiggørelse at modne og udvikle Arbejderklassens Kvinder og Mænd til Deltagelse saavel i Hverdagens Gerning som i det samfundsdannende Arbejde, der har Socialismen til Maal, 5) at samle hele Arbejderbevægelsen, den faglige, den politiske, den kooperative, Oplysningsbevægelsen og Børne- og Ungdomsbevægelsen til en Enhed, der kan være Fællesfront saavel til Forsvar som til Angreb.

Fagbevægelsen udgør saaledes kun et Led — ganske vist et meget vigtigt Led — af den store Helhed, som vi kalder Arbejderbevægelsen.

I Aarene indtil Aarhundredskiftet, ja, egentlig helt op til Tiden omkring Verdenskrigen, var der saa godt som ingen Modstand mod denne fastslaaede Linie. Naturligvis har der altid været Smaakredse af Syndikalister, Anarkister og andre Antiparlamentarikere indenfor den faglige Bevægelse, som søgte at modvirke Samarbejdet mellem Fagforeningerne og Socialdemokratiet. Og vi har jo ogsaa baade nu og tidligere adskillige Beviser paa, at man fra Arbejdsgiverhold og fra andre reaktionære Kredse har jamret over, at Fagforeningerne vilde have noget at gøre med Socialdemokratiet og Socialismen. Men disse Synspunkter vandt stort set hverken Forstaaelse eller Tilslutning blandt danske Arbejdere.

Efter Krigen fik vi for første Gang et alvorligt Varsko ude fra den store Verden, der fortalte os, at Arbejderne ikke kunde enes om de Veje og Maal, der skulde være gældende i Frigørelseskampen, og at der var opstaaet alvorlig Splittelse i Rækkerne. Ved den russiske Revolutions Sejr i 1917 kom det afgørende Stridens Element ind i Arbejderklassens internationale Kamp: Skal vi fortsat arbejde paa Demokratiets Grund, eller skal der indføres et Proletariatets Diktatur? Ser vi paa den internationale Arbejderklasses Stilling i Dag, maa vi desværre indrømme, at denne Uenighed og Splittelse har svækket Arbejderklassens Slagkraft uhyre meget, og, hvad der er værre, den skete Svækkelse er bleven brugt til reaktionær Undertrykkelse af Millioner af europæiske Arbejdere.

Denne Splittelsestendens har ogsaa i de senere Aar glimtvis vist sig indenfor den danske Arbejderbevægelse. Hvad er det saa for Paastande, de fører i Marken? Fra Tale og Skrift har jeg plukket en lille Buket ud:

- 1) »Samarbejdet med Socialdemokratiet er for dyrt for Fagforeningerne; det vilde gavne, hvis vi stod mere uafhængige og kun behøvede at tage Hensyn til det rent faglige —«
- 2) »Naar man dog ikke kan føre renlivede socialistiske Forslag igennem, var det bedre, om Socialdemokratiet var forblevet i Opposition —«
- 3) »Politisk har Fagforeningerne baaret Socialdemokratiet frem til Magten, og af de mange Løfter til Fagbevægelsen har man ikke hidtil formaaet at indfri et eneste —«
- 4) »Mon ikke den faste Forbindelse med et bestemt politisk Parti er mere egnet til at skade os end gavne os. Socialdemokratiet er i Færd med at blive et borgerligt Parti — og som Følge deraf har det ganske andre Ting at tage Vare paa end saadanne Smaating som de fagorganiserede Arbejdes Løn- og Arbejdsvilkaar.«
- 5) »— Vi vil stille vor revolutionære Kamplinie op overfor Reformisternes Nederlagstaktik, og vi vil vinde Flertallet af Medlemmerne i Fagforeningerne for den revolutionære Klassekamp —.« Saaledes lyder det fra forskellige Sider, men jeg tror, der er Grund til nærmere at undersøge Værdien og Holdbarheden af disse Udtalelser. Det første Spørgsmaal, der melder sig, er: Er de faglige Organisationer sig selv nok? Jeg tillader mig straks at hævde, at det vilde være en stor Ulykke, om Fagforeningerne isolerede sig fra de øvrige Arbejderorganisationer. Der er ingen Tvivl om, at Fagforeningerne ret hurtigt vilde blive smaaborgerlige, lavsprægede Producentorganisationer, hvor Samfundshensynet og Forbrugerinteresserne vilde faa en ublid Medfart Her overfor vil man maaske sige, at Samfunds- og Forbrugerinteresser kommer ikke Fagforeningerne ved, da Fagforeningerne kun kæmper for Medlemmernes Løn- og Arbejdsvilkaar. Selvom man aldrig fra Socialdemokratiets Side har betragtet Kampen for bedre Løn- og Arbejdsvilkaar for »Smaating«, kan Arbejderklassen ingenlunde indskrænke sin Foretagsomhed til kun at omfatte dette Omraade. Arbejderbevægelsens Mission ligger ret beset paa to Omraader, dels — som allerede omtalt — ved at arbejde for gode øjeblikkelige Forhold for Arbejderklassen, og dels — og dette er ikke det mindst vigtige — at arbejde for en organisk Omdannelse af Samfundet efter den socialistiske Grundopfattelse, saaledes som den

er udformet i Kravene om, at Arbejdets Udbytte bør tilfalde dem, der arbejder, og at Produktionsmidlerne bør overgaa til Samfundsejendom.

Fagbevægelsen kan absolut ikke være sig selv nok. Den sociale og økonomiske Kamp er saa haard og saa mangesidet, at det er en tvingende Nødvendighed for Arbejderbevægelsen at sætte ind paa alle tænkelige Omraader. Fagbevægelsen har sin Manddomsgerning foran sig, og den kan fortsat blive et meget vigtigt Led i Samfunds-Omdannelsen, netop fordi Socialismens Gennemførelse vil blive Følgen af en organisk Proces.

Jo mere Indflydelse og Magt Arbejderklassen er i Stand til at tilkæmpe sig — des mere Interesse har den i at kunne fastholde den opnaaede Magt og føre den endnu videre frem. Heri ligger Samfundshensynet. De Fremskridt — materielt og aandeligt —, som er vundet netop gennem Arbejderorganisationernes Vækst og Virksomhed, maa fastholdes og forsvares af Arbejderne og deres Organisationer. Ingen kan bygge et nyt Samfund op paa nogle Maaneder, ingen kan modne Befolkningen til socialistisk Forstaaelse i en Haandevending — dette kan Sovjet-Rusland give os et levende Bevis paa. Derfor ligger det i Sagens Natur, at den sociale Stilling, som Arbejderklassen skal tilkæmpe sig, maa sikres gennem et positivt befæstende Arbejde Dag for Dag — baade ved faglig og politisk Virksomhed.

Mange Arbejdere glemmer ofte, at de ikke alene er Producenter, men at de i lige saa høj Grad er Forbrugere.

Tilværelseskampen har ikke mindst i de senere Aar skærpet sig, netop hvor det drejer sig om Omsætningen og Fordelingen af Livsgoderne. Med Fagbevægelsen alene vilde det ikke være muligt at beskytte Arbejderklassen mod de kraftige Anslag, som kan ventes. Her kan Samfundsmagten og Arbejderkooperationen yde en virksom Indsats.

Det var før 1914, at »Minister-Socialisme« og »Koalitation« blev saa stærkt drøftet. Nu ligger Sagen anderledes! Vi har set Udviklingen i Tyskland og har deraf lært, at det vigtigste i Dag er at bevare Indflydelsen paa Statsmagten. Socialdemokratiet har gennem Aarene opnaaet flere gunstige Resultater som Oppositionsparti, navnlig indtil 1914. Men man kan ikke blive ved med til Stadighed at drive Opposition. Vi maa ogsaa vise, at vi kan styre og lede Samfundet og tage Ansvar for det. Kan der ikke gennemføres renlivede socialistiske Forslag, kan der i hvert Fald gøres ikke saa ganske lidt, naar man har Føringer i det politiske Arbejde og ved at have Indflydelse paa Administrationen og Forvaltningen, især i en alvorlig Krisetid. Den korte Periode fra 1926—29, da Venstre og Højre havde Regeringsmagten, fik Arbejderklassen eftertrykkeligt at føle, hvad det vil sige ikke at have Magten, og vi oplevede, at der ikke blev taget det fjerneste Hensyn til vor Opposition, som i ingen Henseende manglede noget i Skarphed og Styrke.

Den Bevægelse, der ikke benytter sig af de foreliggende Muligheder, staar sin egen Udvikling i Vejen. Arbejderklassen maa mere end andre vide at følge med Tiden og drage de Fordele og Fremskridt til sig, som den ved Indsigt og Styrke har Lejlighed til. Ellers er vi nogle daarlige Arvtagere efter Karl Marx. Uden Overdrivelse kan det betones, at Socialdemokratiet ved talrige Lejligheder har bistaaet den faglige Bevægelse i dens Vækst og Virksomhed, og de Løfter, der af Socialdemokratiet er givet til Fagforeningsbevægelsen, og som endnu ikke er gennemført, kan realiseres i samme Omfang og Tempo, som hele Arbejderklassen skaffer sig det Folkeflertal, der betinger den parlamentariske Magt her i Landet. Denne Magt kan ikke naas af Fagforeningerne alene; den skal skaffes til Veje ved at knytte hele det arbejdende Folk i By og paa Land til den politiske Bevægelse — til Socialdemokratiet. »Fagbevægelsen skal derfor ikke indlade sig paa Eksperimenter, det være sig af saakaldt upolitisk Natur eller i religiøs eller anden Retning, men Fagforeningerne skal styrke det intime Samarbejde, der finder Sted med Socialdemokratiet, fordi Mulighederne derigennem øges for at fremme de Formaal, for hvis Gennemførelse Fagforeningerne kæmper, samt styrke Partiet til Opnaaelse af de Resultater, der efterhaanden skal føre til det socialistiske Samfund,« (Johs. Kjærbo.) Fagbevægelse og Socialisme er Udtryk for det samme Maal, og en Fagforening, der ikke er socialistisk indstillet, er ikke nogen rigtig Fagforening i dette Ords egentlige Betydning. Der er ligeledes noget haltende ved at være Fagforeningsmedlem og ikke samtidig være Socialist og være med i Socialdemokratiets Rækker. Det er fra kommunistisk Side, at der bliver talt om »den revolutionære Kamplinie« — og »den revolutionære Klassekamp«. Hvad er det for en Kamplinie, der skal følges? Er det den, vi kender fra Tyskland, som var stærkt medvirkende til

Sammenbruddet og Nazismens Sejr. Socialdemokratiet i Tyskland er bleven slaaet til Jorden, det véd vi vel. Hvad blev der af den tyske Kommunismes »Kamplinie« og »revolutionære Klassekamp? « Indtil Trivialitet havde de forsikret, at det ikke var i Rigsdagen, det foregik, men derimod paa Gaden; dér skulde den virkelige Kamp foregaa. Da Sammenbruddet nærmede sig, var der hverken Initiativ, Evne eller Kræfter til at indfri Løfterne. Det eneste, der er opnaaet, er, at Arbejderbevægelsen er blevet slaaet sønder og sammen, og at Reaktionen behersker Tyskland endnu værre end før 1914.

Den Kritik, der rejses mod Socialdemokratiet herhjemme, er ikke noget Udslag af ærlig Harme, og den bunder heller ikke i nogen alvorlig Indignation. Den bygger ene og alene paa den Forvirringens og Splittelsens Aand, som allerede har ødelagt saa meget for den internationale Arbejderklasse.

Det Arbejde, som Socialdemokratiet har gjort for at skabe Arbejdetsfred og de bedst mulige økonomiske og erhvervsmæssige Forhold for den arbejdende Befolkning, fremmer den demokratiske Udvikling; men den er ikke noget godt Grundlag for den, der ønsker den saakaldte »revolutionære Klassekamp«. Derfor Kommunisternes Modstand.

Socialdemokratiet er blevet borgerligt, klager de. Aah nej, Socialdemokratiet har aldrig i sin mere end 60-aarige Tilværelse arbejdet paa saa revolutionerende Maade og grebet ind i det økonomiske Samfunds Omdannelse som netop nu. Og den socialistiske Forstaaelse vinder stadig Terræn — ikke mindst i de vanskelige Krisetider. Socialdemokratiet ønsker en Samfundsudvikling paa demokratisk Grundlag, og Uro, Ufred og Forvirring har ikke noget med ærligt socialistisk Arbejde at gøre; derfor bekæmper vi disse Tendenser.

Fagbevægelsens Kampvaaben er fortsat Strejken; men Mulighederne for Vaabenets Udnyttelse afhænger af de øjeblikkelige Forhold og af den Styrke, som Organisationerne kan sætte bag ved Arbejdskonflikten. Fagbevægelsen kan ikke føre sin Kamp som for 50 Aar siden. I den faglige Kamp skal man ikke alene hæfte sig ved selve Arbejdsnedlæggelsen, men ogsaa ved den Styrke og Magt, som Modparten er i Besiddelse af, og som vi skal kæmpe imod. De senere Aars faglige Kampe i de tre nordiske Lande viser meget tydeligt, at det ikke gælder om for enhver Pris at komme i Kamp. Og der bør selvfølgelig ogsaa under de nuværende Forhold tages det tilbørlige Hensyn til den politiske Magt, som Arbejderne besidder. Hvis Etableringen af den faglige Kamp kan faa til Følge, at man svækker den politiske Magt og Indflydelse, som Fagforeningsmedlemmerne selv har skaffet Socialdemokratiet ved Valgene, er det ganske naturligt, at man overvejer, om der kan opnaas nogen Fordel ved Iværksættelse af Kampen. Arbejdskonflikt er et tveægget Sværd; det rammer hensynsløst til alle Sider, ogsaa Arbejderne selv. Det skal derfor bruges med Omtanke. Under Kriseforhold og Arbejdsløshed er det meget prisværdigt, om Arbejderklassen gennem dygtig Forhandling kan sikre sig de bedst mulige Levevilkkaar. Under Behandlingen af Kolindsund-Sagen for nogle Aar siden skrev den kendte Overretssagfører Oskar Johansen i en Kronik om sit Syn paa Arbejdskonflikter bl. a. følgende: »En anden Sag er, at den hele Krigsførelse mellem Arbejdere og Arbejdsgivere er forældet. Det begyndte med Smaastrejker, som mest gik ud over Arbejdsgiverne. Det fortsattes med Lock-outer, som mest gik ud over Arbejderne. Det er endt med Storkampe, som tilføjer begge Parter lige følelige Tab. Det er ikke længere en ren Kamp mellem Arbejde og Kapital; men Kapital mod Kapital. Begge Parter har Banker og Kredit til at kunne holde saa længe, at Samfundet synker i Knæ. Til Afløsning af dette System kræves, at Samarbejdets Metoder sættes i Stedet for Krigens.«

Det er en Mand udenfor Arbejderklassen, men han udtrykker sikkert et Synspunkt, der ogsaa paa visse Punkter kan vinde Tilslutning hos Arbejderne. — »Samarbejde træder i Stedet for Krigens.« — Der ligger netop de nye Opgaver, som vore faglige Organisationer maa sætte ind paa. Erhvervelse af Medbestemmelsesret og Indflydelse paa de økonomiske og erhvervsmæssige Omraader; det er det, der skal til for at afværge Truslen om de sociale Storkampe og bryde Arbejdsgivernes Enehærdedomme paa Arbejdspladsen. Paa dette Omraade er det næreste Samarbejde mellem Fagbevægelsen og Socialdemokratiet en bydende Nødvendighed. Ogsaa hvor det drejer sig om saa vigtige Spørgsmaal som Arbejdstidsforkortelse og Afhjælpning af Arbejdsløsheden, er et politisk og fagligt Samarbejde baade indlysende og uundgaaeligt, hvis der da skal være nogen som helst sund Fornuft i Arbejderklassens Frigørelseskamp.

Den nuværende opslidende og ødelæggende Krisetilstand kan maaske forlede nogle Fagorganisationer til at indkapsle sig og slaa en Ring omkring Organisationen og de for Øjeblikket værende Medlemmer. Dette er at stikke Hovedet i Busken og tro, at der ingen Fare er paa Færde. Vi maa udover den nuværende Periode, som kun er en Fase i den kapitalistiske Samfundsudvikling. Der er intet tilbage — kun fremad! Fagbevægelsen maa omforme sig efter den økonomiske og produktive Udvikling, finde sin Plads og optage de nye Opgaver, som fortsat gør den til et vigtigt Led i det samfundsomdannende Arbejde. Den altfor megen Talen om de enkelte Organisationers Frihed og Selvstændighed er mere i Pagt med Liberalismens end med Socialismens Ideer, og det bør understreges, at det i den nuværende Samfundsfase er Solidaritet og Samarbejde, der skal føre Arbejderklassen fremover. Det er saaledes uforstaaeligt at, Fagforeninger staar udenfor deres Landsforbund, og det er uhyre svækkende og hæmmende for hele Arbejdet, at ikke alle Landsforbund staar tilsluttet De samvirkende Fagforbund og skaber den faglige Enhed, Tiden kræver. Og det er endelig simpelthen blevet en bydende Nødvendighed, at Industriforbundstanken snarest bliver gjort til Genstand for en afgørende Behandling. I det hele taget vilde en grundig Overvejelse af vore indre Organisationsforhold, herunder Spørgsmaalet om de uorganiserede, sikkert give Plads for den Tanke, at alle gode Kræfter, som den samlede Arbejderbevægelse raader over, maa samles til en Enhed. En saadan samlet Magt-Enhed vilde være i Stand til — baade fagligt og politisk — at løse større Opgaver, end det i Dag er muligt. Det bør ikke glemmes, at Arbejdsgiverne er en kompakt Enhed med en meget vidtrækkende Manøvredygtighed. Mange giver Arbejderne gode Raad, men de bør altid tages med meget Forbehold. Særlig bør man være paa Vagt, naar Arbejdernes svorne Fjender gennem deres Organer vil give Arbejderklassen venlige Raad om, hvordan Arbejderbevægelsens indre Samarbejde og Organisationsformer skal opbygges. Jeg har indenfor den faglige Bevægelse lejlighedsvis mærket Tendenser til at nedsætte Værdien af det politiske Arbejde. Der har været talt om »politisk Pjat og Kævl«, og at »Lovmagerne sidder i Rigsdagen og tærsker Langhalm« o. s. v.

Det kan være særdeles forstaaeligt, at Overklassen, Reaktionen og Arbejdsgiverne føler sig tiltalt af at kunne skabe Mistillid til Rigsdagen og dens Virksomhed; de formaar jo ikke paa Demokratiets Grund at skaffe sig den politiske Magt mere. Og samtidig er det ogsaa gaet op for dem, at Arbejderklassen har en absolut Mulighed for gennem det parlamentariske Styre at skabe sig Magt og Indflydelse. Det kan aldrig tjene Arbejderklassens Interesser at skabe Modvilje til Demokrati og parlamentarisk Styre indenfor Arbejdernes Rækker. Tværtimod kan det klart og tydeligt fastslaas, at det just er lykkedes Arbejderklassen gennem Udnyttelsen af den politiske Magt at løfte Klassekampen op i et højere Plan, end vi for 30 Aar siden var i Stand til. Parlamentarismen har sine Fejl, som alt menneskeligt har det. Men er der i Princippet egentlig nogensomhelst Forskel paa det politiske Arbejde, der foregaar i Kommune og Stat, og det faglige Arbejde, der foregaar ved Mæglings- og Voldgifts-møder o. s. v. — Jeg kan ikke faa Øje derpaa. — Det, vi trænger til, er Viljen til at forstaa hinanden og gaa i Breschen for det mest vidtgaaende Samarbejde. Plan og System i alt Organisationsarbejde. Orienteringsevne og moden Handledygtighed i de afgørende Situationer; det maa være de fremherskende Grundregler i Arbejderklassens Virksomhed.

Lad mig, inden jeg slutter disse Betragtninger, anføre et Citat af Christopher Sjöströms Pjece: »Fackforeningsrörelsen och Socialdemokratin« (Stockholm 1918): »Ingen smukke Taler og ingen falske Forestillinger, hvor skönt de end udlægges, skal kunne faa Arbejderklassen til at tro, at Splittelse og Sprængning kan give Styrke i Kampen. Kun ubrydelig Enighed og Sammenhold kan skænke virkelig Fremgang for vore Bestræbelser. I Enighedens og Sammenholdets Tegn skal vi sejre — —.«

De senere Aar har været fyldt med talrige alvorlige Begivenheder. Den Fremtid, der venter Arbejderklassen, vil sandsynligvis stille deri overfor betydelige Opgaver. Kan vi styrke vor Magt og øve vor Indflydelse endnu mere, skal alle Kræfter sættes ind derpaa; men vi bør ogsaa kende og forstaa vor Begrænsning. Der er i Dag mere end nogensinde før Plads for et vekselvirkende Samarbejde mellem Fagbevægelsen og Partiet, og Udfaldet af de nærmeste Tidens faglige og politiske Begivenheder vil afhænge meget af, hvorvidt vi er i Stand til at vurdere dette Samarbejdes Betydning højt nok.

Fagforeningerne og Staten.

Af Otto Jensen.

I den italienske Korporationslov, der indfører Fagforeninger og Arbejdsgiverforeninger som Led i Statens Organisation, siges det til Indledning: »Nationen er en Organisation, der har større Livsmaal og større Virkemidler end de enkelte Personer i Staten. Den er en moralsk, økonomisk og politisk Enhed.«

Om Fagforeninger (og Arbejdsgiverforeninger) hedder det i Lovens Prgr. 3, at den faglige Organisation er fri, men kun de lovligt anerkendte og statskontrollerede Syndikater har Ret til at repræsentere samtlige Arbejdere og Arbejdsgivere og til at afslutte forpligtende Overenskomster. — Disse Overenskomster tilvejebringes om færdig ved Korporationernes*) (En Korporation er en Sammenslutning, omfattende et Erhverv. Der findes distriktsvise og landsomfattende »Konføderationer«, og Arbejderne og Arbejdsgiverne har hver deres Føderation; disse udgør da i Forening Korporationerne.) mæglende Medvirken; fører denne Mægling ikke til noget Resultat, afgør særlige Afdelinger af Provinsretterne, bestaaende af 3 Dommere og 2 »sagkyndige Medlemmer«, de fremtidige Løn- og Arbejdsforhold med bindende Virkning for Parterne.

For fuldt ud at kunne vurdere denne Lovs Betydning, maa man have for Øje den Kendsgerning, at Staten er identisk med det fascistiske Parti, hvilket endogsaa er forfatningsmæssigt fastslaaet.

Om Arbejdernes Stilling under denne Lovgivning er der ingen Tvivl: De frie Fagforeninger er forlængst forbudte, — og som for at udelukke enhver Misforstaaelse staa der i nævnte Korporationslovs Prgr. 23 at læse: »Arbejdsgiverne er forpligtede til kun at antage saadanne Arbejdere, der er indregistrerede i de under de fascistiske Fagforeningers Kontrol staaende Arbejdsanvisningskontorer. De har Ret til at vælge, dog maa de især antage Medlemmer af det fascistiske Parti og de fascistiske Fagforeninger. Indenfor disse har atter de Arbejdere Forret, der har været længst organiserede.« — — Det er saaledes let at se, at Staten er en »moralisk, økonomisk og politisk Enhed«!!

Allerede for Aar tilbage erklærede Hitler: »Vi har et Forbillede, vi uden videre kan antage: Fascismen. Paa samme Maade, som Fascisterne allerede har gennemført det, vil i vor nationalsocialistiske Stat Arbejdsgivere og Arbejdere være ligeberettigede.«

Sammenholder vi denne Udtalelse med, hvad ovenfor er antydnet om Arbejdernes og Fagforeningernes Stilling i Italien, og ser vi paa, hvordan Hitler har virkeliggjort »Ligeberettigelsen« med Arbejdsgiveren som »Führer« og Arbejderne som »Gefolgschaft« (Følge), ja da finder vi os staaende overfor en levende Virkelighed, der nok kan nødvendiggøre en Drøftelse af Problemet Stat og Fagforening. I nøje Forbindelse hermed staa ogsaa Spørgsmaalet om Fagforeningernes Samarbejde med et politisk Parti. Denne Artikel kan da opfattes som nogle indledende Bemærkninger til en saadan Drøftelse.

Fagforeningerne er historisk betinget. Forudsætningerne for deres Opkomst var, at Lønarbejde fra at være et midlertidigt Læreforhold blev til »Livsskæbne for Folkets brede Lag«.

De første Fagforeninger kom snart til at staa i et Modsætningsforhold til Staten, der beherskedes af Ideen om, at Frikonkurrencen var en Kilde til Lykke og Velstand for Folket, og som gjorde Individualismen til Retsprincip. Indblanding af Lovgivningsmagten i det enkelte Individets Frihed og Uafhængighed maatte ikke finde Sted; og navnlig skulde alt vedrørende Arbejdet, Erhvervslivet — i Modsætning til den førkapitalistiske Tids faderlige Omsigt — unddrages Statens Indblanding og Indflydelse. Dette kom tydeligt til Orde i en saalydende fransk Lovtekst af 1791: »Da Tilintetgørelsen af alle Slags Korporationer af Statens Borgere er en af Grundvoldene for den franske Forfatning, er Sammenslutning af Arbejdere i en hvilken som helst Form og under et hvilket som helst Paaskud forbudt.«

Ogsaa i England, Tyskland m. fl. Lande ramtes Fagforeningerne ved deres Fremkomst af Forbud. Staten taalte dem ikke.

Dette svarer meget godt til den Tingenes Tilstand, der ligger til Grund for Karl Marx' Opfattelse af Staten som et Magtinstrument i den herskende Klasses Hænder til Undertrykkelse og Underkuelse af Underklassen. — Staten var en Politimagt, sat til at vaage over Borgernes Ejendom, over »Arbejdsfriheden«.

For Liberalismens Bannerførere tog Sagen sig anderledes ud. Det fundamentale var for dem Friheden — og i Forhold til Feudal- og Laugssamfundet betød Liberalismen paa mange Maader et Fremskridt ved sin Frigørelse af Individet fra de snærende Baand, som hindrede Udfoldelse af Initiativ og Driftighed. Men dens Statsopfattelse hvilede paa gale Forudsætninger: Ideen om Ligheden. Borgerne var nemlig ikke stillet lige. Friheden blev derfor kun »Friheden til at sulte ihjel« for de økonomisk svage og til Befæstelse af Magten for de stærke.

Naar Arbejderne nægtedes Organisationsretten, naar de i Stedet for at handle kollektivt var henviste til at klare sig i Tilværelsen som Individier, da maatte under de givne Forhold Underkuelse og Fornedrelse blive Masseskæbne. Og rejste Arbejderne sig hist og her til fortvivlet Protest, mødte de Staten i Politiets og ogsaa ofte i Militærets Skikkelse. Roen og Ordenen skulde opretholdes; Friheden, »Forudsætningen for Nationens Opblomstring og Lykke«, skulde sikres.

Intet Under, at Staten blev forhadet.

Efterhaanden som Demokratiet langsomt trængte igennem, Organisationsforbud ophævedes, og Valgretten blev fleres Eje, ændredes Opfattelsen af Staten.

Allerede i Det kommunistiske Manifest havde Marx og Engels anvist Proletariatet at benytte sit politiske Herredømme til at centralisere Produktionsmidlerne i Statens Hænder — Staten dog opfattet som »det til herskende Klasse ophøjede Proletariat«. Lasalle rejste sine sidste Leveaar Tyskland rundt og holdt flammende Taler om den almindelige Valgret som Forudsætningen for Arbejderklassens økonomiske Frigørelse. Internationale, der forudsatte baade politisk og økonomisk Aktion, dannedes. Socialdemokratiske Partier opstod Side om Side med Fagforeninger. Den gamle Engels, der tidligere havde henvist Staten til et Museum for Oldsager, kunde udtale, at ved Demokratiet og den lige, almindelige Valgret fik Arbejderbevægelsen »røde Kinder«.

Under denne Udvikling, som her kun kan antydes, var det naturligt, at Fagforeningerne og det socialdemokratiske Parti kom til at staa hinanden nær. De er jo i Virkeligheden Søskende, født af de samme Samfundstilstande, pint under Opvæksten af de samme Plageaander. Fælles Kampe for Foreningsfrihed, for Retten til at leve og virke, knyttede dem fast sammen.

Det er dog ikke blot ydre Kaar, den fælles Lidelse, der bandt de to Bevægelser sammen, men ogsaa fælles Træk i selve deres Karakter. Som Socialismen er Læren om Kapitalismens Afskaffelse og Klasse modsætningens Ophævelse, saaledes er ogsaa Fagbevægelsen i sit Væsen antikapitalistisk. Gennem enhver kollektiv Overenskomst øver Arbejderne en — større eller mindre — Indflydelse paa det økonomiske Liv og indskrænker i samme Grad Kapitalens Enehærdømme. Selve Solidaritetsfølelsen er et for det kapitalistiske Samfunds Konstitution farligt Fremmedelement. I Fagforeningernes økonomiske Krav og i deres Fornægtelse af Arbejdsgiverens Eneraadighed paa Arbejdspladsen og i Arbejdsforholdet ligger der ikke blot en iboende skjult, men ogsaa en aabent udtalt Vilje til at ændre Magt- og Retsforholdene i Samfundet.

Det er saaledes naturlige ydre og indre Aarsager, fælles Skæbne og fælles aandeligt Indhold, der har ført de to Bevægelser sammen.

For Skandinaviens Vedkommende kom Samhørigheden mellem politisk og faglig Arbejderbevægelse til Udtryk paa Gøteborgkongressen i 1886 i følgende velformede Resolution:

a) Da Arbejdernes økonomiske Eksistens kun under Lovens Beskyttelse kan anses for sikret, vil Fagforeningerne søge at øve Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet ved at virke hen til, dels at Arbejderne bliver politisk ligestillede med Samfundets øvrige Klasser, dels at Folkerepræsentationen behandler Arbejdernes økonomiske Stilling og vedtager Love, der sikrer Arbejderne mod hensynsløs Udbytning fra Kapitalisternes Side.

b) Som Følge heraf bør Fagforeningerne til enhver Tid behandle de Spørgsmaal, der i Følge deres Natur har Betydning for Arbejderne, hvad enten disse er af socialøkonomisk eller politisk Karakter.

c) Da det maa erkendes, at den privatkapitalistiske Produktionsmaade stadig vil være en Hindring for at tilvejebringe Lykke og Tilfredshed i Samfundet, udtaler Kongressen sin Anerkendelse af de socialistiske Principper.

I De samvirkende Fagforbunds Love siger Formaals-paragrafen, at det er en af Organisationens Opgaver at arbejde for »Industriens Demokratisering og Produktionens Socialisering«, og dette saavel som de øvrige Formaal søges bl. a. opnaaet ved at »samarbejde med Socialdemokratisk Forbund for i Fællesskab at fremme Arbejderlovgivningen i Stat og Kommune«. Rent organisationsmæssigt finder Samarbejdet Sted paa den Maade, at de to Organisationer indvælger Repræsentanter i hinandens Ledelse.

Denne Enhed og dette Samarbejde har ikke til alle Tider og Steder været almindelig anerkendt. Det varede længe, inden den engelske Fagbevægelse voksede fra de Liberales politiske Indflydelse og sammen med I. L. P. og Fabianerne dannede Labour Party. Andre Steder udfoldedes Bestræbelser for — fra Socialdemokratiets Side at underlægge sig Fagforeningerne og fra disses Side helt at frasige sig Makkerskabet med et politisk Parti.

Den sidste Bestræbelse, at gøre Fagforeningen til det eneste Organ for sociale Kampe, gjorde sig stærkest gældende i Frankrig. Den franske Fagbevægelse brød helt med Partipolitiken og udformede sin egen Teori: Syndikalismen.

Syndikalismen er i sin Statsfornægtelse beslægtet med Anarkismen. Dens Lære gaar ud paa, at Arbejderklassen skal frigøres gennem den industrielle Kamp, hvis Højdepunkt er »den sociale Generalstrejke«. Den endelige Frigørelse kan kun ske derved, at ikke Staten, rnen Fagforeningerne overtager Produktionsmidlerne. Fagforeningerne — eller rettere Industrisammenslutningerne — vil da blive det socialistiske Samfunds Produktionsorganer, Bærerne af det økonomiske og sociale Liv.

I Tyskland var Forholdet mellem Socialdemokratiet og Fagbevægelsen en Overgang meget spændt. Navnlig Bebel betragtede Fagbevægelsen som en underordnet, der, naar det var i Partiets Interesse, skulde stille sin Kampkraft til Raadighed (»Den politiske Massestrejke«). Overfor ham stod som Fagforeningernes Repræsentant Carl Legien, der hævdede Fagbevægelsens Selvstændighed og Uafhængighed. Spændingen udløstes paa Partikongressen i Mannheim 1906. Her vedtoges en Resolution indeholdende en Udtalelse om, at Fagforeningerne med Hensyn til Betydning og Nødvendighed ikke stod tilbage for Partiet, og at begge Grene af Bevægelsen var henvist til gensidig Forstaaelse og Samvirke. »Ved alle Aktioner, der i samme Grad berører Partiet og Fagbevægelsen, skal de to Centralledelser derfor søge at naa en Forstaaelse og træffe en fælles Afgørelse.

Denne stærke Understregen af saavel Fagbevægelsens som Partiets Selvstændighed er selvsagt ingen Fornægtelse af Samarbejdet — tværtimod. Et Samarbejde forudsætter simpelthen Parternes Uafhængighed. Under vekslende Former har der da fundet et saadant Samarbejde Sted i de fleste Lande.

Efterhaanden som Staten er omdannet til en af Arbejderne kontrolleret og influeret Organisation har Fagbevægelsen i ikke ringe Grad skiftet Karakter.

Fagforeningerne er paa mange Maader blevet knyttet til Staten — ja, løser direkte statslige Opgaver. De er sammen med Arbejdsgiverorganisationerne ansvarlige Bærere af en faglig Retsorden, og de deltager direkte i Administrationen af adskillige sociale Love. Paa mangfoldige Omraader er Fagforeningerne anerkendte som Arbejdernes naturlige Interesserepræsentation.

I Kommissioner og Nævn har Fagforeningsrepræsentanter Sæde Side om Side med Handelens og Industriens Mænd, med Repræsentanter for Rigsdag og Regering. Med den Styrke, som Sagkundskab og Bevidstheden om at repræsentere det grundlæggende i alt Samfundsliv, Arbejdet, giver, har de øvet Indflydelse paa økonomiske og sociale Forhold til Gavn for Arbejderne. Det er saaledes ikke blot gennem den politiske Repræsentation, men ogsaa gennem Fagforeningerne, at Arbejderne er kommen til at føle sig som en integrerende Del af Samfundet og som Deltagere i Ledelsen af dettes Fællesanliggender gennem Staten.

Det er naturligvis langt fra saaledes, at Statens og Fagforeningernes Interesser altid falder sammen. Det er ikke blot det Forhold, at Stat (og Kommune) i stor Udstrækning beskæftiger Lønarbejdere og som Arbejdsgiver kommer i et Modsætningsforhold til Fagforeningerne — men Staten griber ofte direkte ind i Fagforeningernes indre Liv og ændrer deres Arbejdsvilkaar.

Eksempler herpaa har vi i den engelske Fagforeningslov og i vor egen »Tugthuslov«. Overfor saadanne Indgreb protesterer Organisationerne altid skarpt ud fra den Opfattelse, at de

forykker Magtforholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere til Skade for de sidste; men ogsaa i saadanne Tilfælde staar Fagforeningerne og det socialdemokratiske Parti sammen.

Fagforeningernes egentlige Magtstilling beror nemlig stadig paa saadanne haandgribelige Realiteter som Organisationernes talmæssige Styrke, Medlemmernes Disciplin, paa Strejkefonds og Aftaler om gensidig økonomisk Støtte og Solidaritet mellem Forbundene; og Partiets Styrke beror i høj Grad paa Fagforeningerne.

Der er dem, som mener, at i en Retsstat hører den økonomiske Krig mellem Organisationerne ikke hjemme. Men den økonomiske Krig skyldes jo faktiske Interesses modsætninger og kan derfor ikke helt undgaas — omend den kan begrænses.

Herhjemme hviler Arbejdsretten paa det Princip, at Kollektivaftaler bør indgaa mellem de to Parter, der er direkte interesserede deri, uden at Staten skal spille anden Rolle end Mæglerens (dog naturligvis paase, at økonomiske Kampmidler ikke erstattes af fysiske). Baa fra Arbejdsgiver- og Arbejderside har man principielt afvist tvungen Voldgift som egnet Middel til at afgøre Arbejds-stridigheder. Det maa overlades Parterne selv at forhandle eller kæmpe sig til nye Arbejdsvilkaar. Det er begge Parters Ret at anvende Magtmidler som Sympatistrejke eller -lockout, Blokade, Boykot og lign. for at tvinge Modparten til at antage de Betingelser, man mener sig berettiget til at stille.

Begge Parter begrundede deres principielle Stilling i Arbejdskommissionen af 1925. Til Spørgsmaalet om at give Staten yderligere Beføjelser til at gribe ind (tvungen Voldgift) fremsatte Arbejderrepræsentanterne følgende Udtalelse:

»Under de nuværende økonomiske Samfundsforhold kan Arbejderklassen ikke under nogen Form fraskrive sig Retten til at vægre sig ved at arbejde paa andre Vilkaar end dem, den selv har godkendt. Arbejderklassen vedkender sig det endelige Maal at ændre selve det bestaaende Grundlag for Ejendomsretten til Produktionsmidlerne og kan derfor ikke give Afkald paa til enhver Tid at udnytte sine organisatoriske Kampmidler fuldt ud i dette Formaals Tjeneste. Vi erkender, at hyppige og omfattende Arbejdskampe er skadelige for det hele Samfunds Økonomi, men Vejen til at ophæve Kampene maa være at fjerne deres Aarsag. Tvungen Voldgift er en ufarbar Genvej. Den farbare Vej er at indrømme Arbejderklassen stigende Indflydelse paa Bedrifternes Ledelse.« Efter en Paapegning af, at »Strejkeprovisoriet« i 1925 kun skyldtes Situationens særlige Karakter fortsættes:

»Hvis en Konflikt tilspidser sig paa samfundsfarlig Maade, maa den til enhver Tid siddende Regering paa eget Ansvar afgøre, hvilken Handling den anser for paakrævet, men Arbejderklassen maa forbeholde sig at være frit stillet i Bedømmelsen af enhver saadan Situation.« Vi kan da gøre Stillingen op saaledes: Fagforeningernes Karakter og deres Stilling til Staten er vel i mangt og meget ændret med Samfundets tiltagende Demokratisering; men det afgørende for Fagforeningerne er dog: de økonomiske Interesses modsætninger; og for at kunne varetage Arbejdets Interesse lige over for Kapitalen maa Fagforeningerne ikke berøves Retten til at anvende økonomiske og organisatoriske Magtmidler.

Men gælder dette ogsaa, naar Arbejderpartiet danner Regering?

Det maa her erindres, at Fagbevægelsen jo stadig staar overfor sin sædvanlige Modstander, Arbejdsgiverorganisationen, som ved sin Politik øver en meget væsentlig Indflydelse paa Fagforeningernes Taktik, og at Fagbevægelsen ikke paa det økonomiske Omraade danner »Regering«.

Her skal da Regeringens og Arbejderpartiets Evne til at føre økonomisk Politik og Fagforeningerne til at handle politisk staa sin Prøve.

Med Regeringsmagt følger jo ogsaa et Ansvar overfor Landets hele Erhvervsliv, som ikke tillader en ensidig Fagforeningspolitik — men vel en Politik, der kan betyde en Begrænsning af Kapitalens Udbytningsmuligheder, en vis Ombygning af Landets Økonomi og en Forskydning af Magtforholdene i Samfundet (f. Eks. ved Statens Kontrol med Udenrigshandel, Bankpolitik, Pengeværdi, Skatternes Fordeling m. m.). En saadan Erhvervspolitik kan ikke være Fagforeningerne ligegyldig. Erhvervslivets Trivsel er Forudsætningen for faglige Fremstød af varig Natur; — — men det har da ogsaa længe været klart for mange, at netop gennem Fagforeningerne kommer den jævne Arbejder i Forbindelse med Næringslivets Problemer, lærer »Markedets Vilkaar« at kende. Fagforeningerne har gennem Aarene udviklet en erhvervspolitisk Interesse hos Arbejderne, som er al? stor Værdi — ikke mindst naar

Fagforeningernes Ledere skal tage Stilling til, om de aktivt bør støtte en demokratisk Statsmagts Bestræbelser for at løse Tidens økonomiske og uhyre komplicerede Problemer, eller passivt ved, at de søger store faglige Kampe undgaaet.

Her maa Fagbevægelsen naturligvis »forbeholde sig at være frit stillet i Bedømmelsen af enhver Situation — som det alle Dage har været paa et frit Grundlag. Samarbejdet mellem Socialdemokrati og Fagbevægelse har fundet Sted.

Men Arbejderne ude i Organisationerne bør ogsaa give deres Tilslutning til, at Fagbevægelsens Førere har fuldt Mandat til aktivt at støtte enhver positiv økonomisk Politik og navnlig enhver Bestræbelse for at sikre og befæste Demokratiet, den nødvendige Forudsætning for Fagbevægelsens Frihed og Arbejdsmuligheder.

Spørgsmaalet om Demokratiets Befæstelse i Statsstyret er ikke vigtigt for Fagbevægelsen, men er. et Livsspørgsmaal. Diktaturet giver ikke Fagforeningerne Livsmuligheder som frie Sammenslutninger. Et »Fagforeningsdiktatur«, som enkelte Sjæle allerede fabler om nu, er en Abnormitet. Fagforeningerne egner sig ikke til at lede en Stat. Men i det sociale Demokrati vil Fagforeningerne faa mange og store samfundsøkonomiske Opgaver at løse. En Syntese af den ekstreme Statssocialisme og den positive Del af Syndikalismen kan her blive levende Virkelighed.

Men dette er Fremtid. I Øjeblikket er det Demokratiet selv det gælder — i Staten, i Kommunerne og i Organisationerne; et sandt Demokrati, hvis Kendetegn er et Førerskab, som er stærkt, fordi det bygger paa Tillid.

Det er, hvad Fagforeningerne i Dag staar overfor; — der er Ting, som i Længden har større Betydning, end om Timelønnen er 5 Øre mere eller mindre.

Det beror i høj Grad paa Fagbevægelsen selv, paa dens Evne til at styrke og befæste Demokratiet, om den skal have Staten med eller imod.

Og Begivenhederne ude omkring i Verden lærer os, at dette ingenlunde er ligegyldigt.

Fagligt og politisk Samarbejde.

Af Johs. Kjærbo.

Naar jeg i Dag skal tale om fagligt og politisk Samarbejde, vil jeg erindre om, at Fagbevægelsen er begyndt som et Led i den internationale Arbejderforening, som oprettedes her i Landet i Sommeren 1871, og hvis Virksomhed ifølge Foreningens Loves skulde være baade af politisk og faglig Natur. I Lovens § 13 hed det saaledes: »Den skal ved alle Midler stræbe at ordne Medlemmernes Optræden saavel i politisk Retning som imod Kapitalisterne, og den skal, efterhaanden som Forholdene tillader det, virke hen til Oprettelse af Produktionsforeninger, hvor alle Deltagere kunne faa den fulde Værdi af deres Arbejde«. Internationales faglige Karakter fremgik ligeledes af følgende Bestemmelse i dens Loves § 14: »Paatænkes der Strejke, maa dette i god Tid meldes til Centralkomiteen«. Betegnende er det ogsaa, at det første store Arbejdermøde, som holdtes den 4. Oktober 1871 i »Føniks« i København, drejede sig om et fagligt Spørgsmaal, nemlig den af Maskinfabrikant Burmeister, senere Burmeister & Wain, etablerede Lockout overfor ca. 200 af hans Arbejdere. Internationales Fagsektioner gik efterhaanden op i de Fagforeninger, som blev dannet, men disse Fagforeninger, de saakaldte »frie Fagforeninger«, udgjorde gennem Centralbestyrelsen det socialistiske Arbejderparti, og formelt var derfor ethvert Fagforeningsmedlem Socialist. Centralbestyrelsen bestod af 2 Repræsentanter for hver Forening, og disse valgte igen en Formand, en Næstformand og Kasserer. Organisationens Arbejde gik væsentligst i tre Retninger. Dels gjaldt det om at vinde politisk Magt og Indflydelse, hertil benyttede man Møder og Pressen. Dernæst arbejdede man paa, gennem højere Løn og kortere Arbejdstid at højne Arbejdernes Lefevod, og for det tredje søgte man at forberede Produktionsmidlernes Overgang til Samfundsejendom gennem Oprettelse af Produktionsforeninger, udgaaede fra og ledede af Fagforeningerne. Her har vi Begyndelsen til den Udvikling, som den danske Arbejderbevægelse gennemløb i de følgende Aaringer, og hvorunder den politiske, faglige og kooperative Bevægelse blev Grene paa det samme Træ, hvortil nu ogsaa er kommet Oplysningsbevægelsen.

I 1878 oprettedes Det socialdemokratiske Forbund, og der blev dermed skabt en Central for den politiske Virksomhed, medens der ikke var et tilsvarende Organ for den faglige. Naar der derfor var Spørgsmaal af faglig Interesse, der skulde behandles, sammenkaldte Bestyrelsen for Socialdemokratisk Forbund Fagforeningernes Bestyrelser til Fællesmøde. Den livlige Virksomhed, der blev udfoldet i Firserne, og som medførte omfattende Strejker og Lockouter, gjorde imidlertid en Arbejdsdeling nødvendig.

I August Maaned 1886 afholdtes den første skandinaviske Arbejderkongres, der havde Karakteren af en faglig Kongres, men som dog slog fast, at Arbejderbevægelsen maatte have baade en politisk og en faglig Karakter, og at den burde slutte sig til de socialdemokratiske Principper. Denne fælles faglige og politiske Indstilling blev da ogsaa tilkendegivet ved Oprettelsen af

»De samvirkende Fagforeninger« i København umiddelbart efter Gøteborg-Kongressen, idet »Socialdemokratisk Forbund« valgte 2 af de 7 Medlemmer, hvoraf Ledelsen kom til at bestaa. I Dag sidder der ogsaa 2 Medlemmer, valgt af »Socialdemokratisk Forbund«, i Forretningsudvalget for »De samvirkende Fagforbund«, og omvendt 2 af »De samvirkende Fagforbund« valgte Medlemmer i »Socialdemokratisk Forbund«s Ledelse. De samvirkende Fagforeningers politiske Indstilling fik sit Udtryk i det Manifest, som Ledelsen udsendte til Arbejderne, endda som Punkt 1: Fagforeningernes politiske Program. Det bestod af 3 Afsnit, saalydende:

a) Da Arbejdernes økonomiske Eksistens kun under Lovens Beskyttelse kan anses for sikret, vil Fagforeningerne søge at øve Indflydelse paa Lovgivningsarbejdet ved at virke hen til, dels at Arbejderne bliver politisk ligestillede med Samfundets øvrige Klasser, dels at Folkerepræsentationen behandler Arbejdernes økonomiske Stilling og vedtager Love, der sikrer Arbejderne mod hensynsløs Udbytning fra Kapitalisternes Side.

b) Som Følge heraf bør Fagforeningerne til enhver Tid behandle de Spørgsmaal, der i Følge deres Natur har Betydning for Arbejderne, hvadenten disse er af social-økonomisk eller politisk Karakter.

c) Da det maa erkendes, at den privat-kapitalistiske Produktionsmaade stadig vil være en Hindring for at tilvejebringe Lykke og Tilfredshed i Samfundet, udtaler Kongressen sin Anerkendelse af de socialistiske Principper«.

Dette Program blev Grundlaget for Fagbevægelsens politiske Virksomhed i de følgende Aar. Jeg vil ogsaa anføre, at et Organ som Pressen, der har en uhyre Betydning for Arbejderbevægelsen, og uden hvilket det ikke havde været muligt at naa saa langt politisk, som Tilfældet blev, er oprettet af de københavnske Fagforeninger.

Blandt de Spørgsmaal, som Fagbevægelsen søgte at faa løst ad politisk Vej, kan nævnes Arbejdstidsspørgs-maalet. Allerede i 1879 indsendte C. C. Andersen og P. Knudsen et Andragende til Rigsdagen om Lovfæstelse af en 8 Timers Arbejdsdag i Vintermaanederne. I 1883 opfordrede københavnske Fagforeninger sammen med Socialdemokratisk Forbund Rigsdagen til at gennemføre en Lov om 8 Timersdagen. I 1886 tiltræder den skandinaviske Arbejderkongres Kravet.

Men det var ikke alene saaledes, at den daværende Fagbevægelse direkte søgte at øve Indflydelse paa Lovgivningsmagten til Fremme af de faglige Interesser. Gennem de Organer, som Fagforeningerne oprettede for at hjælpe syge og arbejdsløse Kammerater, forberedtes i Virkeligheden en Del af senere Tidens Sociallovgivning.

Allerede forinden Arbejderne dannede deres Fagforeninger, oprettede de forskellige Understøttelsesorganer, Syge- og Hjælpekasser, der kunde træde til, naar Arbejdsevnen svigtede, og som egentlig var en Fortsættelse af den Understøttelsesvirksomhed, som de gamle Laug i ikke ringe Udstrækning udfoldede. Oprettelsen af Rejse- og Understøttelseskasser skete i Forstaaelse af, at man, saa langt som det var muligt, skulde hjælpe de Kammerater, der mistede deres Arbejde, for at de ikke skulde optræde som Løntrykkere og dermed forringe Fagets Vilkaar, og der er vel næppe noget Omraade, hvor Fagforeningerne i højere Grad har været interesserede, end netop i Arbejdsløshedslovgivningen. Den Lovgivning, der paa dette Omraade er gennemført her i Danmark, har været en mægtig Løftestang for de rent faglige Interesser, og uden Adgang til med Støtte fra Stat og Kommune at have kunnet yde de arbejdsledige en Understøttelse, der gav Mulighed for en taalelig Eksistens, havde det afgjort ikke kunnet lade sig gøre at opretholde det Løn-niveau, som danske Arbejdere trods den lange Depression efter Krigen staar paa.

Tilsyneladende er ikke alle Fagorganisationer lige interesserede i Sociallovgivningen, i alt Fald ikke i dens rent understøttelsesmæssige Del, thi de Organisationer, der omfatter fastlønnede og pensionsberettigede Arbejdere og Funktionærer, kunde synes ikke i samme Grad at være interesserede i Arbejdsløshedsforsikring eller Aldersrente, som f. Eks. Privatindustriens Arbejdere, men alligevel er Forholdet dette, at Fagbevægelsen som Helhed ikke alene maa være interesseret i, men faktisk ikke kan undvære Sociallovgivningen. Ogsaa Tjenestemændene er, selv om de direkte ikke har Brug for Arbejdsløshedsunderstøttelse, dog stærkt interesserede i den herhenhørende Forsikring. Tjenestemændenes Løn- og Arbejdsvilkaar har altid været paavirket af, hvad de private Erhvervs Arbejdere var i Stand til at tilkæmpe sig, og denne Paavirkning gør sig i stigende Grad gældende. Naar derfor Arbejdsløshedsunderstøttelsen virker til Fremme af de faglige Formaal, som ogsaa Tjenestemændene er interesserede i, bliver disse altsaa ogsaa interesserede i, at der tilvejebringes den bedst mulige Arbejdsløshedsforsikring.

Og hvad har ikke Hjælpekassevirksomheden betydet for Fagorganisationernes Medlemmer? Det er ikke tilfældigt, at netop med Hensyn til Arbejdsløsheds- og Hjælpekasselovgivningen har Modstanderne i Rigsdagen og paa Møder sat ind med megen Bitterhed for at reducere den det mest mulige og derigennem svække Arbejdernes Evne til at modstaa Arbejdsgivernes Løntryksbestræbelser. Vi kender Resultaterne, og drager vi en Sammenligning mellem Nutid og Fortid og maaler de store Fremskridt, der er naaede, maa Æren herfor i Virkeligheden deles med det politiske Parti, der gennem sin Indflydelse paa hele den sociale Lovgivning har bidraget til at højne Arbejderklassens Livsvilkaar.

Jeg vil ogsaa pege paa Forsørgelseslovgivningens Udvikling, Arbejderbeskyttelseslovgivningen, kommunale sociale Foranstaltninger og Sundhedsforanstaltninger. Jeg vil nævne Love som Sygekasseloven, Invaliderenteloven, Ulykkesforsikringsloven, Fabrikloven, Loven om Børns og unge Menneskers Arbejde, Lærlingeloven, Lov om Arbejde i Bagerier, Tyendeloven, Polakloven og Lukkeloven som Love af den allerstørste Interesse for Fagorganisationerne, fordi disse Love i Virkeligheden understøtter hele den faglige Bevægelse og bidrager til at fremme det Arbejde, som Fagforeningerne udfører.

løvrigt vil al Lovgivning være socialt betonet, og gennem Skattelovgivningens øves der en ikke ringe Indflydelse paa Lønnens Købeevne. Spørgsmaalet er jo ikke alene, om Lønnen er lille eller stor, men om, hvad Arbejderen kan faa for sin Løn, hvilket Velvære, hvilken Levestandard han kan opretholde derfor. Hele denne Side af Samfundslivet kan Arbejderne kun præge gennem politisk og kommunal Indflydelse og kun gennem en socialt indstillet Lovgivning, der til syvende og sidst foretager en Indtægtsfordeling, i hvilken Fagforeningerne i allerhøjeste Grad maa være interesserede.

Naar vi regner med, at Fagbevægelsen i Danmark er godt 60 Aar gammel, vil det sige, at man kan dele dette Tidsrum i 2 omtrent lige store Dele, hvoraf den første indtil Aarhundredskiftet var præget af Kampen for Organisationsretten, medens Kendetegnet for den sidste Halvdel er de kollektive Overenskomster og den paa Grundlag af disse skabte arbejdsretlige Ordninger. I begge Perioder har Sociallovgivningen haft sin store Betydning for Fagbevægelsen. I den første Periode, fordi Fagbevægelsen var svag og trængte til Støtte gennem Lovgivningsmagten, i den sidste Periode, fordi de økonomiske Kriser blev mere langvarige, dybtgaaende og omfattende. Men hvad der i den sidste Periode fra Aarhundredskiftet til nu i denne Forbindelse er af særlig Interesse for Fagbevægelsen, er Lovgivningsmagtens stigende Indflydelse paa selve den fagorganisatoriske Udfoldelse.

Lad mig her erindre om, at da Den permanente Voldgiftsret var oprettet, grundet paa privatretlig Aftale indeholdt i Septemberforliget, fik den ved en særlig Lov Ret til at afhøre Vidner under Edstvang. Lovgivningsmagten gav altsaa Retten en Slags officielt Stempel. Da Den permanente Voldgiftsret efter I O Aars Forløb afløstes af Den faste Voldgiftsret, hvilede denne i en af Rigsdagen vedtagen Lov, og dens Kendelser blev det officielle Grundlag for den arbejdsretlige Tilstand i Danmark. Ved Septemberforliget var der Parterne imellem truffet Aftale om deres gensidige retslige Stilling, men dette Retsforhold blev altsaa lovfæstet i 1910 samtidig med, at Retten ogsaa skulde dømme, naar det drejede sig om Aftalebrud i Almindelighed. I Virkeligheden er Forholdet dette, efter at Den faste Voldgiftsret blev oprettet, at det danske Arbejdsretsgrundlag hviler paa en Aftale mellem Arbejdernes og Arbejdsgivernes Hovedorganisationer, men at det er en af Staten indstiftet Institution, der træffer Afgørelse om, hvorvidt en af Parterne har overtraadt denne Aftale saavel som alle andre kollektive Aftaler, der træffes mellem Arbejdere og Arbejdsgivere om Arbejdsforholdet.

Men i 1910 fik vi ogsaa en anden Lov, der efterhaanden har faaet overordentlig stor Betydning for Fagbevægelsen i Danmark, nemlig Forligsmandsloven. Ved denne Lov søger Samfundet ved sin Repræsentant, Forligsmanden, at øve Indflydelse paa saadanne opstaaende Interessespørgsmaal mellem Arbejdere og Arbejdsgivere, som truer med Konflikt af et saadant Omfang, at den har samfundsmæssig Betydning. Hvad er samfundsmæssig Betydning i denne Forbindelse andet end en Konflikt, der vil virke generende paa samfundsvigtige Funktioner. Nu staar det ganske vist Parterne frit for, om de vil tiltræde eller forkaste Forligsmandens Mæglingsforslag, men en Kendsgerning er det, at Loven, som er en Tilkendegivelse fra Samfundet om, at dette ønsker at faa Indflydelse paa Forholdene, naar de store faglige Interesser tørner sammen, har faaet en Udvikling, som Fagbevægelsen egentlig nu er ved at blive utilfreds med. Dette skyldes, at baade Arbejdsgiverne og Arbejderne har søgt at benytte Forligsinstitutionen til under de faglige Kampe at opnaa det mest mulige. Medens det oprindeligt var Tanken, at Forligsmandens Medvirkning skulde være det sidste Forsøg paa at undgaa Arbejds konflikten, saa indgik Institutionen efterhaanden ikke alene i Samfundsbevidstheden, men ogsaa i Arbejdsgivernes og Arbejdernes Bevidsthed som et Organ, der kunde bruges til Fremme af henholdsvis den enes eller den andens Interesser, alt efter som Situationen nu engang formede sig. Ikke mindst da Afviklingen af Krigskonjunkturerne skulde finde Sted, mente Fagorganisationerne ofte at se deres Fordel ved

at lade Spørgsmaalene gaa til Tops, som det hed, d. v. s. man tilstræbte aabenlyst at faa Forligsmanden engageret for dermed at slippe noget billigere fra det. Resultaterne vil jeg i de enkelte Tilfælde ganske se bort fra, men det er jo klart, at man kan ikke benytte en Institution Gang paa Gang og gøre den til et Organ, som man bruger til Fremme af sine Interesser, uden at man derved styrker denne Institution, og i Virkeligheden har saavel Arbejdsgivernes som Arbejdernes Organisationer i høj Grad bidraget til, at Samfundets Indflydelse under faglige Konfliktsforhold er blevet meget betydelig. Det er derfor ikke udtømmende at nøjes med at skælde ud paa den socialdemokratiske Regering, fordi den i den reviderede Forligsmandslov har indført nogle Afstemningsregler, som man i visse Kredse opfatter som et Angreb paa Fagforbundenes Suverænitet, naar man ikke samtidig erindrer sig den Udvikling, der i Tilslutning til Forligsinstitutionen har fundet Sted, og som Fagorganisationerne i høj Grad har øvet Indflydelse paa. Jeg skal iøvrigt senere komme tilbage til den nye Forligsmandslov. Maa jeg blot i denne Redegørelse, som jeg vil bede om at faa opfattet som en Optakt til de Bemærkninger, jeg senere vil fremkomme med vedrørende Emnet: »Fagligt og politisk Samarbejde«, erindre om et andet Omraade, hvor Lovgivningsmagten paa et tidligt Tidspunkt satte ind overfor Fagbevægelsen, I Aarene efter Aarhundredskiftet opstod der i Arbejdsgiverkredse en stærk Kritik af den Maade, som de faglige Organisationer administrerede deres Anvisningskontorer paa, idet Arbejdsgiverne gjorde gældende, at Fagforbundene gennem Arbejdsanvisningen i højere Grad søgte at fremme faglige Formaal end at drive en neutral Arbejdsanvisning. Saalsenge Fagforbundene ved egne Midler opretholdt Arbejdsløshedsforsikringen og Arbejdsanvisningen, kunde Arbejderne tage sig denne Kritik forholdsvis let, men da der med Loven af 1907 var oprettet statsanerkendte Arbejdsløsheds-kasser i Tilslutning til de bestaaende Fagforbund, blev Anvisningskontorerne nærmere knyttet til Arbejdsløshedsforsikringen, og dermed fik Arbejdsgiverne en yderligere Baggrund for deres Angreb paa den af Arbejderne administrerede Arbejdsanvisning. Efter at de statsanerkendte Arbejdsløsheds-kasser var oprettet, maatte det være klart, at man ikke derefter kunde betragte Kontorerne som værende af rent faglig Karakter. Indenfor de fleste Organisationer forstod man da ogsaa dette, men ikke i alle, og Resultatet blev Arbejdsanvisningsloven af 1913, i Henhold til hvilken der sideordnet med Kassernes Kontorer oprettedes en offentlig Arbejdsanvisning, som, selvom den ganske vist ikke har generet Arbejderne i den Grad, som Arbejdsgiverne kunde have ønsket det, dog alligevel i visse Situationer har øvet en vis Indflydelse paa tværs af Arbejdernes faglige Interesser. Jeg nævner ogsaa dette for at vise, hvorledes Lovgivningsmagten allerede paa et meget tidligt Tidspunkt har taget Konsekvensen af de fagorganisationsmæssige Udslag, som man har anset for uforenelige med almindelige samfundsmæssige Interesser. Af disse spredte Træk vil det ses, at der er to Linier i dansk Lovgivning, som berører de faglige Interesser, nemlig en Linie, der kendetegnes ved de sociale Love, og en Linie, som tager direkte Sigte paa det organisationsmæssige Arbejdsforhold, paa Arbejdernes og Arbejdsgivernes Organisationer. Medens det vel kan fastslaas, at Partiets Indsats paa den første Linie i al Almindelighed har været anerkendt af Fagbevægelsen, bortset fra de professionelle Opponenters, for hvem vort Partis Arbejde aldrig bliver tilfredsstillende, saa har Partiets Stilling til Fagbevægelsen i de senere Par Aar været sat under en Del Diskussion. Denne Diskussion maa ogsaa ses paa Baggrund af, at det er en Arbejderregering, der har taget Initiativet til de lovmæssige Foranstaltninger, der er foretaget. Allerede i 1925 begyndte Diskussionen og rejstes Kritiken i Anledning af, at det blev oplyst, at den socialdemokratiske Regering havde paatænkt at søge den Storkamp, der da fandt Sted, afsluttet ved tvungen Voldgift. En saadan Voldgift kom ikke i Stand, da Konflikten blev bragt til Afslutning paa anden Maade, men alene dette, at Regeringen havde overvejet Tanken og var forberedt paa ved Lov at lade en tvungen Voldgift træde i Funktion, gav Anledning til megen Meningsudveksling mellem Arbejderne, hvoraf mange var af den Opfattelse, at en saadan Handlemaade var en Tilsidesættelse af det Hensyn, som en socialdemokratisk Regering skyldte Fagbevægelsen. Det var, sagde man, et Angreb paa Fagbevægelsens Suverænitet, paa den Ret, som Organisationerne maatte have til frit og ubeskaaret at standse Arbejdet, naar de i Septemberforliget og gennem Den faste Voldgiftsrets Kendelser fastslaede Varsler og Fremgangsmaader var iagttagne. Det var den organisationsmæssige Frihed, som man frygtede

at miste, den Frihed, som anses for at være en nødvendig Forudsætning for Fagbevægelsens Arbejde, for at der kan skabes Fremskridt med Hensyn til Løn- og Arbejdsbetingelser. Derfor blev ogsaa Loven af 31. Januar 1933 om, at der ikke i det kommende Aar maatte iværksættes Arbejdsstandsninger, modtaget med blandede Følelser hos de fagorganiserede Arbejdere, selvom Loven direkte var rettet mod Arbejdsgiverne, der havde truet med Storkamp. Man ræsonnerede bl. a. saaledes, at hvad en socialdemokratisk Regering kunde bringe i Anvendelse overfor Arbejdsgiverne for at hindre disse i at forringe Arbejdernes Vilkaar, vilde en Modstanderregering omvendt ved given Lejlighed kunne bringe i Anvendelse overfor Arbejderne, naar disse forsøgte at gennemføre Forbedringer, og en Kamp herom vilde komme paa tværs af Samfundets Interesser. Ræsonnementet kan vel ikke helt forkastes, men det maa jo erindres, at Lockoutloven blev tilvejebragt i højere Grad for i det hele taget at undgaa en Arbejdskamp, end fordi Regeringen ønskede at blande sig i Forholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere. Regeringen maatte ved denne Lejlighed som senere vurdere Stillingen, maatte være klar over, hvad Virkningerne af en Arbejdskamp kunde blive, og her mindre tage Hensyn til, hvilket Udfald den vilde faa for Parterne, end til, at det var en Nødvendighed ogsaa for Fagbevægelsen, at Regeringen kunde blive siddende, hvad man ingenlunde kunde regne med, hvis først en Storkamp var brudt løs. Det var utvivlsomt del: politiske Moment, der her i højere Grad gjorde sig gældende end Hensynet til Arbejdernes faglige Interesser. Men da Hensynet til Partiet samtidig kunde forenes med, at Fagorganisationerne uden Kamp bevarede det en Gang indvundne Løn-niveau, vilde det afgjort have været en Fejl, om Regeringen ikke havde benyttet sin Magt til at gennemføre denne Lov, som iøvrigt Arbejderne som Helhed meget hurtigt affandt sig med.

Mere ondt gjorde det sikkert, da Regeringen senere gennem tvungen Voldgift forhindrede en Konflikt mellem Slagterierne og Slagteriarbejderne, men Begrundelsen for den heromhandlede Lov var ikke alene et politisk Spørgsmaal, men Spørgsmaalet om, hvorvidt det danske Samfund til de Vanskeligheder, det i Forvejen havde med Hensyn til vor Landbrugsekspor, skulde føje nye, som maaske kunde medføre alvorlige Virkninger i Fremtiden. Regeringen maatte her anlægge et andet Synspunkt end det, som f. Eks. Slagteriarbejderforbundet anlagde. Her tørnede rene, uforfalskede Fagforeningsinteresser sammen med de mere almene samfundsmæssige, men for saa vidt ogsaa med de politiske, som en Til sidesættelse af det Hensyn, som man altid maa tage til berettigede Samfundsinteresser, vilde have medført, at Regeringens Stilling var blevet svækket, i givet Fald, at Regeringen var blevet styrtet. En fornuftig Afvejning, bortset fra de handelsøkonomiske Betragtninger, der kan gøres gældende, maatte her nødvendigvis føre til, at de fagforeningsmæssige Interesser maatte vige for de politiske, fordi en Undladelse af at tage tilbørligt Hensyn til de sidste i det lange Løb ikke alene vilde have gaaet ud over de relativt faa Slagteriarbejdere, men udover Arbejderbevægelsen som Helhed.

Saalænge det politiske Parti var i Opposition og ikke havde Regeringsansvaret, var det lettere for Parti og Fagbevægelse at følges ad. Dette at have Regeringsmagten medfører som altid, naar Ledelse skal overtages, et Ansvar, som muligvis nogle Fagforeningsledere og fagorganiserede Arbejdere ikke mener, at Fagbevægelsen skal dele med det politiske Parti. Der er jo adskillige, der endnu nærer Illusioner om, at Fagbevægelsen kan ledes efter samme Principper, som var god Latin for en Menneskealder siden. Ræsonnementet er, at Partiet, som har bragt Regeringen frem til Magten, maa tage Ansvaret for Regeringens Handlinger, og at disse i intet Tilfælde maa komme til at kolliderer med snævre Fagforenings-Interesser. Dette er imidlertid et fuldkomment Fejlsyn. For det første maa det erindres, at den langt overvejende Del af de fagorganiserede Arbejdere ogsaa er Medlemmer af Partiet. Men dernæst er Forholdet dette, at den gamle Teori om, at Fagorganisationerne enkeltvis eller samlede uden Indflydelse fra politisk Side maa have fri og uhindret Adgang til at pleje faglige Interesser, staar i omvendt Forhold til det negative Princip, der i Virkeligheden ligger til Grund for Fagbevægelsen. Fagbevægelsens Styrke ligger i, for saa vidt den repræsenterer den overvejende Del af Arbejderne, at den ved Standsning af Arbejdet, det vil sige Standsning af Produktionen, kan lægge et Tryk paa Produktionsmidlernes Indehavere, men Fagbevægelsen er ikke i Stand til at fremkalde positivt Arbejde. Fagbevægelsen er i sin Udfoldelse fuldkommen afhængig af, om der er Beskæftigelse. Hvis man under de nuværende Samfundsforhold og

uden politisk Indflydelse kunde tænke sig en Tilstand, hvor til Stadighed kun 25 pCt. af Arbejderne var beskæftigede, kunde man ganske roligt likvidere Fagbevægelsen, den vilde være ude af Stand til at øve nogen som helst Indsats for at højne Løn- og Arbejdsbetingelserne, fordi der var 75 pCt. af Arbejderne, hvis første Opgave maatte være, uden Hensyn til Betalingen, at erholde Arbejde, samtidig med at de 25 pCt. beskæftigede ikke kunde opretholde de øvriges Eksistens. Paa Grund af, at Fagbevægelsen i Beskæftigelsesperioderne kunde sætte ind for en Forbedring af Arbejdsbetingelserne, samtidig med at den kunde konsolidere sig til Kriserne, saaledes at den da kunde understøtte dem, der mistede deres Arbejde, har det været muligt at opnaa de Resultater, som vi kender. Hvis vi kunde tænke os i dette Øjeblik, at Privatkapitalen fuldkommen forsvandt, og dermed ogsaa Beskæftigelsen, vilde Arbejderne komme ud for en Situation, som slet ikke var til at overse, fordi Fagbevægelsen overhovedet ikke er indstillet paa at drive, hvad jeg vil kalde en positiv Erhvervspolitik. Denne negative Indstilling, som maaske indtil nu kan siges at have været en Styrke for Fagbevægelsen, fordi den i Virkeligheden ikke har haft noget som helst Ansvar for den beskæftigelsesmæssige Udvikling, vil i det lange Løb ikke kunne opretboldes. Naar Fagorganisationerne tidligt gik ind for de kollektive Overenskomster, var det simpelthen, fordi disse Overenskomster aabnede Mulighed for fagforeningsmæssige Fremskridt, men derfor maatte ogsaa Overenskomsterne afsluttes med dem, der betingede disse Fremskridt, nemlig Arbejdsgiverne, som besad Produktionsmidlerne, hvis Udnyttelse var en Forudsætning for Beskæftigelse. Vi er nu inde i en Overgangstid, i hvilken Privatkapitalen utvivlsomt lidt efter lidt bliver sat under Administration, d. v. s. under politisk Administration, en Administration, der antagelig vil føre til, at Privatkapitalen efterhaanden likvideres. Hvor lang Tid, der vil gaa, kan ingen vide, jeg er tilbøjelig til at mene, at det hverken bliver i vor eller den næste Generations Tid. Men dette, at Statsmagten, at Samfundet nu griber ind i Finansieringsforhold, ved Regulering af Produktionen og Afsætningen, og kontrollerende Import og Eksport, maa i høj Grad ændre den fagforeningsmæssige Indstilling. Naar Staten i stigende Grad søger at regulere Beskæftigelsen derved, at man paa de Omraader, hvor Privatkapitalen ikke ønsker at sætte ind for at skabe Beskæftigelse, søger at fremskaffe saadan, maa dette nødvendigvis betyde en Skærpelse af den politiske Indstilling. Fagbevægelsen maa ikke alene fortsætte som hidtil som et Led i Arbejderbevægelsen, føle sig som en Enhed med det politiske Arbejderparti, men maa ogsaa være klar over, at den nu og i Fremtiden i langt højere Grad, end Tilfældet har været tidligere, maa regne ikke alene med de private Arbejdsgivere som Bærerne af Produktionen, den Produktion, som Fagbevægelsen stadig vil være afhængig af, men ogsaa maa regne med Statsmagten.

Naar saa denne, som Tilfældet er i Danmark, udøves gennem en socialdemokratisk Regering, hvad maa da være denne Regerings Opgave, i Særdeleshed naar den ikke har et parlamentarisk Flertal i Befolkningen? Dens Opgave maa være med Henblik paa Fagbevægelsen at pleje Organisationsinteresser saa langt, som det er foreneligt med det Hensyn, som den nødvendigvis maa tage til Flertallet af Samfundet, der altsaa endnu ikke er socialdemokratisk indstillet, fordi Regeringen ved at undlade at tage et saadant Hensyn ikke vil kunne opretholde sin Stilling som Regering. Hvis derfor Fagbevægelsens Krav gaar videre, end det er foreneligt med dette nødvendige Hensyn til Samfundet, saa kommer den Situation, hvor Regeringen maa gaa imod Fagbevægelsen eller, som det skete med Slagteriarbejderne, imod den enkelte Fagorganisation. Og saa skal man ikke bebrejde Regeringen dens Stilling, men maa nødvendigvis bebrejde Fagorganisationen manglende Forstaaelse af, hvad Situationen kræver. Fagbevægelsen tvinges herved, og jeg mener ikke, det er nogen Skade, tværtimod, til at indstille sig paa en mere realøkonomisk Linie end den, Fagorganisationerne hidtil har fulgt. Denne Indstilling underbygges og fremkaldes yderligere derved, at Regeringen tager Hensyn til Fagbevægelsen ved Nedsættelse af Kommissioner og Udvalg og ved Besættelsen af Pladser, der ellers tidligere var forbeholdt Arbejdsgiverne og Lederne af de økonomiske Foretagender, af Banker og Sparekasser samt af Embedsmændene. Besættelse af saadanne Pladser med Fagforeningsrepræsentanter opfattes vist meget ofte som, at Regeringen, Partiet, erhverver sig nogle Gidsler, fordi man stadigvæk ikke har frigjort sig for den gamle fagforeningsmæssige Indstilling. Saaledes bør det ikke være, tværtimod bør det opfattes saaledes, at Partiet dermed giver Fagforeningslederne Adgang til at medvirke i en positiv Beskæftigelsespolitik, at

medvirke til at øve Indflydelse paa de økonomiske Spørgsmaal og i det hele taget at øve Indflydelse paa den fremadskridende Administration af Privatkapitalen, saaledes at Fagbevægelsen efterhaanden kan forberede sig paa ogsaa at være med, naar engang det kapitalistiske Bo skal likvideres. Men er denne Betragtning rigtig, maa Fagorganisationerne ogsaa give de Repræsentanter, der træder i direkte Samarbejde med de politiske, den nødvendige Ballast, d. v. s. at Fagbevægelsen efterhaanden ikke alene maa basere sig paa, hvad jeg vil kalde et positivt økonomisk Program, men ogsaa skabe saadanne Organer, som, ligestillet med Privatkapitalens, kan understøtte Arbejderrepræsentanterne i deres Opgave. Hvad er det da for Organer, der anvendes af Arbejdsgiverne, af Handelens Folk, af Bankerne, naar deres Repræsentanter skal samarbejde med Politikerne, med Embedsmændene og med Statsmagten? Jeg skal her pege paa Organer som Industriraadet og Grosserersocietetet, halvt officielle Kontorer, der ikke alene spørges til Raads i industrimæssige og handelsmæssige Forhold, men ogsaa holdes underrettede om de: økonomiske Foreteelser i Udlandet og i mange Tilfælde modtager Udenrigsrepræsentationens Indberetninger om Forholdene i de forskellige Lande. En meget stor Indflydelse udgaar fra disse Organer, i mange Tilfælde fuldkommen afgørende for de Beslutninger, der træffes i politiske Kredse og i Regeringskontorer, medens Fagbevægelsen nærmest staar paa bar Bund.

Det har sikkert været en Lykke for dansk Arbejderbevægelse, og ikke mindst for Fagbevægelsen, at den har været frigjort for et fremtrædende akademisk Element, saaledes som Tilfældet bl. a. var i Tyskland, og som sikkert ikke helt kan lades ude af Betragtning ved Bedømmelsen af den Udvikling, der dér har fundet Sted. Paa den anden Side var det jo sikkert en naturlig Ting, om der til De samvirkende Fagforbunds Kontor var knyttet uddannede Folk, som paa de økonomiske og erhvervmæssige Omraader var i Stand til at supplere Praktikerne. Noget saadant findes ikke. Kun paa ét Omraade synes Fagorganisationerne som Helhed at have forstaaet Nødvendigheden af at have Talmateriale til Raadighed, nemlig naar det drejer sig om den rent lønmæssige Statistik, men derud over har man indtil nu i det store og hele følt sig tilfredsstillet og glemt, at ikke mindst Fagorganisationerne i allerhøjeste Grad har Brug for Tilvejebringelsen af tilsvarende Materiale, som nu understøtter Handelens og Industriens Repræsentanters Arbejde for at gøre sig gældende overfor Regeringsmagten. Tiden maa derfor være inde til en alvorlig Overvejelse af disse Problemer, hvis ikke Fagbevægelsen med Hensyn til Indflydelse paa den økonomiske Udvikling skal overlade Initiativet og Arbejdet til det politiske Parti. Det maa i denne Forbindelse ogsaa erindres, at det ved Forhandlingerne med Arbejdsgiverne har sin store Betydning, om Arbejdernes Repræsentanter er i Stand til paa lige Fod at drøfte de økonomiske Problemer, samtidig med at der øves en regulerende Indflydelse paa Partiets økonomiske Politik.

Jeg tror derfor, at den første Begyndelse til at give Fagbevægelsen en mere aktiv Indstilling, end Tilfældet hidtil har været, maa gøres ved at oprette tilsvarende Organer, som Handelens og Industriens Folk forlængst har indset Nødvendigheden af. Jeg mener dog, at det vil være uklogt og meget let kunne føre til Gnidninger mellem den faglige og den politiske Bevægelse, om saadanne Organer oprettedes af Fagorganisationerne alene, nærmere betegnet af De samvirkende Fagforbund. Det vilde utvivlsomt være af Betydning og styrke Samarbejdet mellem Fagbevægelsen og det politiske Parti og skabe Harmoni i hele Arbejderbevægelsen, om dens økonomiske Organ blev et Fællesorgan for den faglige, politiske og kooperative Bevægelse. Thi ogsaa for den sidste vilde det sikkert være af Betydning at være med i et saadant økonomisk Samarbejde, og det politiske Islæt, som et saadant Organ efter min Mening skal have, vilde give det et Fortrin frem for baade Grosserersocietetet og Industriraadet derved, at det stadigvæk vilde være i Kontakt med Partiets politiske Indstilling, og det vilde medføre, at Partiet kom i en naturlig Rapport til Fagorganisationerne, naar det drejede sig om økonomiske Spørgsmaal. Til et saadant »Arbejdernes økonomiske Raad« eller »Arbejdernes Erhvervsraad«, hvad man nu vil kalde det, maatte være knyttet fornøden faglig Arbejdskraft, uddannede Økonomer og Statistikere, men det maatte iøvrigt kontrolleres af valgte Repræsentanter for den faglige, politiske og kooperative Bevægelse, saaledes at man ogsaa her med al Hensyntagen til Sagkundskaben bevarer den Linie, der altid har præget den danske Arbejderbevægelse, nemlig at det er Arbejdernes egne Repræsentanter, der er Tyngdepunktet,

med al Hensyntagen til den økonomiske og teoretiske Fagkundskab, som heller ikke den danske Arbejderbevægelse kan undvære.

Hvad bliver da Opgaverne for et saadant økonomisk Raad?

- 1) Ligestilling med Industriraadet og Grosserersocietetet overfor Egering og Rigsdag.
- 2) Ligestilling med Industriraadet og Grosserersocietetet med Hensyn til at faa tilstillet Gesandtskabernes og Konsulaternes Indberetninger vedrørende Erhvervsspørgsmaalene i andre Lande.
- 3) Gennem udenlandske, officielle og andre økonomiske Publikationer at følge de økonomiske Bevægelser paa Verdensmarkedet.
- 4) Være repræsenteret, naar Regeringen udsender Delegationer til at forhandle med fremmede Magter om handelsmæssige, erhvervsmæssige og andre økonomiske Spørgsmaal.
- 5) Gennem Indsamling og Bearbejdning af Erhvervsstatistik at fremskaffe Oversigt over de forskellige Erhvervs Stilling, Virksomhedernes Indtjeningsevne, Udbyttepolitik o. lign.
- 6) Være Raadgiver for Fagorganisationerne i økonomiske og erhvervsmæssige Spørgsmaal.
- 7) Være vejledende for Kooperationen med Hensyn til Agitation, Reklamering o. lign.
- 8) Være medvirkende i Oplysningsarbejdet paa de økonomiske, erhvervsmæssige og beskæftigelsesmæssige Omraader.
- 9) Ved Udgivelse af Beretninger, Pjecer og andre Publikationer at oplyse Arbejderne og deres Tillidsmænd om økonomiske og erhvervsmæssige Spørgsmaal.

Der er vel næppe nogen, der kan rejse berettiget Indvending imod et saadant Raad. Nogle vil maaske spørge, om ikke Omkostningerne vil blive for store. Jeg vil hertil svare, at Oprettelsen og Udbygningen af et saadant Erhvervsraad vil koste mange Penge, men der kan jo ingen Tvivl være om, at Arbejderbevægelsen som Helhed med Lethed vil kunne bære de dermed forbundne Omkostninger, hvis iøvrigt Interessen for Opgaven kan vækkes.

Hvad der derimod efter min Mening vil volde mere Vanskelighed, er Spørgsmaalet om at finde de rigtige Folk til at lede dette Organ, men jeg vil tro, at: den heromhandlede Opgave vil være særdeles lokkende for unge dygtige Partifæller, der har den nødvendige teoretiske og praktiske Uddannelse. Nu kan man jo sige, at alt dette er meget godt og meget rigtigt, men selvom et saadant erhvervsmæssigt Samarbejde mellem den faglige, politiske og kooperative Del af Arbejderbevægelsen tilvejebringes, er Fagbevægelsen ikke garderet imod, at der træffes lovgivningsmæssige Foranstaltninger overfor Fagforeningerne, saaledes som det er sket under den socialdemokratiske Regering. Dette skal erkendes, men jeg tror paa, at en Fagbevægelse, hvis Ledere er præget af Evne til at vurdere de til enhver Tid værende Muligheder for at kunne gøre Fremstød, idet alle de Forhold, der kan øve Indflydelse paa disse Muligheder, tages i Betragtning, ikke behøver at frygte for manglende Hensyntagen fra Parti eller Regering, alene af den Aarsag, at en saadan manglende Hensyntagen vilde skabe Vanskeligheder for Partiet som saadant.

Andre vil maaske mene, at en saadan dybtgaaende Afvejning af erhvervsmæssige og økonomiske Forhold vil hæmme Fagbevægelsen i at aktionere og vil betyde en Moderation af de Principper, som den hidtil har hvilet paa. Hertil vil jeg sige, at en Fagbevægelse, der i sit Arbejde fortsat undlader at tage Hensyn til de erhvervsmæssige og beskæftigelsesmæssige Forhold og alene paa Skøn eller primitiv Indstilling søger at slaa sig igennem, vil komme til kort. En hensynsløs Fagforeningspolitik vil i det lange Løb føre til saadanne Modforanstaltninger fra Samfundets Side, at Fagorganisationernes Frihed, deres Selvstyre og den saa stærkt hævdede Suverænitet vil komme i alvorlig Fare. Det er sandsynligt, at en mere dybtgaaende Analysering af de Muligheder, der i Fremtiden vil være for Fagorganisationerne for at kunne gøre Fremskridt, vil indskrænke Overenskomstsituationerne og Arbejdskampene, men heri ser jeg ikke nogen Ulykke, naar blot Fagorganisationerne vil indstille sig paa at drive en smidig og bevægelig Politik. Hvis man vil forsøge at fordybe sig i Arbejdskampenes Historie, vil man opdage, at de Resultater, der er opnaaede igennem de aabne Kampe, meget ofte staar i omvendt Forhold til de Ofre, der er bragt. Paa den anden Side vil jeg ikke paa nogen Maade underkende Arbejdskampens Betydning baade som Pressionsmiddel overfor Arbejdsgiverne og som Middel til, naar Situationen kræver det, at bibringe Fagbevægelsen den nødvendige Følelse af Selvhævdelse, men den bevidste Indstilling paa at ville benytte Arbejdskampen i alle

Situationer, hvor der opstaar Divergenser mellem Parterne, vil virke undergravende paa Fagbevægelsen og paa Arbejderbevægelsen som Helhed.

I denne Forbindelse vil jeg ogsaa pege paa Nødvendigheden af, at Fagforeningerne, naar disse skal træffe deres Beslutninger, specielt naar det drejer sig om Indgaaelse af Overenskomster, præciserer deres Stilling paa en saa-dan Maade, at der ikke kan være Tvivl om, hvad der er Medlemmernes Standpunkt. Jeg tænker her paa deri Medbestemmelsesret, som Medlemmerne gennem Urafstemning har erhvervet sig i en Række Organisationer, en Medbestemmelsesret, der var et Udslag af den bevægede Tid under og efter Krigen, men en Ret, der ikke er blevet efterfulgt af en tilsvarende Pligtfølelse hos Arbejderne. I stigende Grad viser det sig, naar der foretages Urafstemninger, at Medlemmerne undlader at deltage.

I Kravet om obligatorisk Urafstemning har det ikke været muligt at faa Medlemmerne til at følge med, og det har mere end een Gang virket paradisk, at mindre end Halvdelen af en Organisations Medlemmer har deltaget i en Afstemning, saaledes at det har været et ganske ringe Mindretal, der har gjort Udslaget. At dette undergraver deres Stilling, der skal forhandle med Arbejdsgiverne, er let forstaaeligt. Naar Afstemningerne nærmest giver Udtryk for fuldstændig Ligegyldighed hos Medlemmerne, undlader dette selvfølgelig ikke at øve sin Virkning paa Arbejdsgiverne. Dertil kommer, at Bevidstheden hos Arbejdsgiverne om, at Resultatet, der opnaas med Arbejdernes Repræsentanter, muligvis vil blive forkastet, medfører, at de ikke altid i første Omgang giver alt, hvad de ellers vilde lade sig presse til, men gemmer noget, i Fald der skal optages nye Forhandlinger.

Der er ingen Tvivl om, at Forhandlere, der er i Stand til at slutte under Ansvar for Medlemmerne, i mange Tilfælde vilde kunne faa Arbejdsgiverne trukket noget længere med, end naar Medlemmerne har den endelige Afgørelse. Dertil kommer, at Arbejdernes store Afstemningsapparat bevirker, at Stillingen mellem Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer bliver ulige. Medens Arbejdsgiverne koncentrerer deres Magt i Toppen, hvorved deres Organisationer bliver manøvredygtige, saa hæmmes Fagorganisationernes Manøvremuligheder. Dertil kommer det politiske Moment. Det er ikke let at forsvare, naar man truer med at standse vigtige Samfundsfunktioner for derigennem at opnaa Fordele for Arbejderne, at de samme Arbejdere, naar de faar Adgang til at tage Stilling til de Resultater, der ved Forhandling opnaas, undlader at øve deres Indflydelse. Det er heller ikke let at forklare, at det er en naturlig Ting, at en Organisation gaar ind for at modsætte sig, at dens Medlemmers Løn bliver reduceret, og naar der saa endelig gennem Forligsmanden er tilvejebragt et Mæglingsforslag, undlader i visse Tilfælde mere end Halvdelen af Medlemmerne at tage Stilling dertil, Det var denne fuldkomne Meningsløshed, der medførte, at Regeringen i Forligsmandsloven maatte indføre de Afstemningsregler, som har vakt nogen Kritik rundt omkring. Der er dog mindre Grund til at kritisere disse Regler, end der er til at kritisere en Fagbevægelse, som undlod i Tide at træffe saadanne Foranstaltninger, at det blev overflødigt for Lovgivningsmagten at gribe ind. Man burde selv af egen fri Vilje have bragt Urafstemningerne ind i et forsvarligt Spor, eller ogsaa have skabt saadanne kompetente Forsamlinger, hvilende paa Medlemmernes Valg, at de kunde træffe de endelige Beslutninger. Jeg ved godt, at det skurrer i Ørene, naar der tales om kompetente Forsamlinger. Det opfattes som et Forsøg paa at fratage Medlemmerne den saa meget priste Medbestemmelsesret. Jeg vil hertil sige, at jeg trods alt vil undlade at angribe Urafstemningssystemet, naar det virkelig benyttes af Medlemmerne som saadan, men til Gengæld frygter jeg for, at selv de nuværende Afstemningsregler i Forligsmands-loven i det lange Løb ikke vil være tilstrækkelige, hvis ikke Medlemmerne benytter deres Stemmeret. Jeg er ogsaa klar over, at Bærerne af Urafstemningsprincippet føler sig generet af Medlemmernes Ligegyldighed og ofte er inde paa, om ikke det er muligt gennem Bøder eller paa anden Maade at tvinge Medlemmerne til at deltage i Afstemningen. Jeg tilstaar, at jeg er imod Tvangsforanstaltninger i saa Henseende, og hvis ikke Medlemmerne frivilligt vil benytte deres Stemmeret, er det min Opfattelse, at man hellere maa gaa over til kompetente Forsamlinger af en saadan Størrelse og Sammensætning, at de bliver et forsvarligt Udtryk for Medlemmernes Standpunkt.

I det hele taget maa Fagbevægelsen i Tider som de nuværende passe paa, at den ikke ved en ensidig Hævdelse af gamle Doktriner mister sin Indflydelse. Fornylig har vort Parti faaet et Arbejdsprogram, afpasset efter Tidens Vilkaar og givende Udtryk for, at Socialdemokratiet er

indstillet paa at øve Dagens Gerning til Gavn for den arbejdende Befolkning, men under Hensyntagen til alle berettigede Samfundsinteresser. Ogsaa Fagbevægelsen maa i disse Tider drive opportunistisk Politik, dette er ikke det samme som at undlade at udnytte de Muligheder, der nu engang maatte være til Stede, men det betyder heller ikke, at man skyder over Maalet i Troen paa, at dette at drive Fagforeningspolitik er det samme i Dag som for en Menneskealder tilbage. Selvfølgelig vil en saadan opportunistisk Politik blive angrebet af Kommunisterne, der vil vrænge Moderation, og nogle vil vel mene, at det vil føre til, at Arbejderne vil svigte deres Organisationer. Jeg tror ikke herpaa, specielt vil danske Arbejdere ikke gøre det, naar kun de, der er sat til at vejlede dem, virkelig forstaar deres Opgave, og ikke, som det saa ofte slcer, vildleder. Personligt er det min Erfaring, at aaben og ærlig Tale til Arbejderne altid bliver forstaaet, og derfor har jeg ogsaa den sikre Tro paa, at naar kun alle Ledere vil føre en saadan Tale, vil Arbejderne forstaa dem og rette sig derefter.

Hvis Fagbevægelsen ikke skal sejle agter ud, kan vi ikke overlade til vort Parti og vor Regering alene at løse de økonomiske Problemer. Fagbevægelsen maa ogsaa være med, men at være med vil sige at øve Indflydelse, og en saadan øves ikke, naar man prædiker direkte Aktion og aaben Arbejdskamp som det eneste Vaaben, Arbejderne har at bruge.

Det vil være umuligt at drive opportunistisk Partipolitik, men hensynsløs Fagpolitik. Heldigvis er der ogsaa Tegn til, at man indenfor Fagbevægelsen forstaar Stillingen, og lad mig her anføre, at naar f. Eks. Metalarbejderne i 1931 øvede en Indsats for at undgaa en større Arbejdskamp dengang, var det naturligvis først og fremmest, fordi vi opfattede Stillingen saaledes, at et Tilbagetog faglig set var det rigtige. Vi stod ved Indgangen til en langvarig Krise, og de, der nu paa ærlig Maade vil vurdere den daværende Situation kan sikkert kun komme til det Resultat, at det var det rigtige, som vi foretog os. Men vi undlod heller ikke, da vi skulde vurdere Stillingen, at regne med, hvad en Arbejdskamp vilde betyde politisk.

Naar vi, imod en meget hensynsløs Opposition og trods en haard Kritik, dengang satte ind for ad fredelig Vej at komme til en Ordning, skyldtes del: selvfølgelig først og fremmest Hensynet til Fagorganisationerne, men i vor Vurdering af, hvad Situationen krævede af os, indgik ogsaa Hensynet til Parti og Regering. Paa samme Maade har vi nu i Aar forlænget vore Overenskomster udover den Termin, der var fastsat i Forligsmandsforslaget, og vi har utvivlsomt ogsaa hermed øvet en politisk Indsats. Den Afspænding, som vor Overenskomstforlængelse betyder med Henblik paa den kommende Overenskomstsituation, har ikke alene Betydning for Fagbevægelsen som saadan, men ogsaa for Regeringen, der altid vil komme ud for Vanskeligheder, naar de store omfattende faglige Konfliktsituationer opstaar. Jeg er ogsaa tilbøjelig til at tro, at Overenskomstforlængelsen i anden Henseende har politisk Betydning, nemlig med Henblik paa vor Krones Værdi. Jeg vil tro, at det har styrket vor Regering i dens Modstand imod yderligere Forringelse af Kronen, at 35,000 Metalarbejdere i Tillid til Regeringens Kronepolitik har forlænget deres Overenskomster uforandrede. At Regeringen maa føle sig yderligere forpligtet heraf, anser jeg for givet, og hvis dette er rigtigt, viser det Værdien af politisk og fagforeningsmæssigt Samarbejde, eftersom en yderligere Kroneforringelse vil skabe Dyrtdsstigning og dermed økonomiske Vanskeligheder for Arbejderne.

Den danske Fagbevægelse er i sin Oprindelse politisk indstillet. Partiet har gennem Tiderne taget Konsekvenserne heraf, og ved sin Virksomhed bidraget: i fremragende Grad til de Fremskridt, Fagbevægelsen har kunnet notere. Nu er Tiden kommet, hvor Fagbevægelsen, maaske til Tider i Resignation, skal vise sin Forstaaelse af Partiets Stilling til Tidens Vanskeligheder. Lad os haabe, at gensidig Forstaaelse og Hensyntagen vil bidrage til, at det faglige og politiske Samarbejde kan styrkes og udvikles og bære den danske Arbejderbevægelse frelst gennem Tidens Vanskeligheder.

Forligsmandsloven, dens Forudsætninger og Perspektiver.

Af Otto Jensen.

Med den nye Forligsmandslov af 17. Januar 1934 har et Spørgsmaal, som i adskillige Tilfælde har været medvirkende til at skabe faglig Uro, fundet sin Løsning: Formen for Overenskomsters Afslutning.

Det Forligsmandsforslag, som i 1932 løste den stramme faglige Knude, indeholdt en saalydende Bestemmelse:

»Forhandlingerne i Henhold til Overenskomsterne af 31. Oktober 1928 og 28. April 1931 optages paa ny ved et Udvalg, sammensat af Repræsentanter for de to Hovedorganisationer og under Ledelse af Formanden for Forligsinstitutionen. Udvalgets Arbejde skal være tilendebragt inden 1. November 1932.«

De Forhandlinger, der henvises til, drejede sig om Muligheden for at »bortrydde Hindringer for . . . fleraarige Overenskomster« (1928) og »det almindelige Samarbejde mellem Organisationerne« (1931). (Se herom »Arbejderhøjskolen« Nr. 5, Juni 1932: »Om det grønne Bord«.)

Udvalget blev nedsat og kom efterhaanden til at beskæftige sig med mange forskellige Spørgsmaal: Danske Arbejdslønningers Forhold til Udlandets, 40 Timersugen etc. samt Forhandlingsregler.

Til det sidste Punkt erklærede Arbejdsgiverne, at de ingen Interesse havde i en Ordning, som ikke indeholdt Bestemmelser om Afstemningsregler for Afslutning af Overenskomster; saadanne Regler vilde De samvirkende Fagforbunds Repræsentanter imidlertid ikke forhandle med Arbejdsgiverne om (som et indre Anliggende), og Udvalgets Arbejde endte uden Resultat. I den Oversigt, Udvalgets Formand (Forligsmanden) har givet af disse Forhandlinger, siger han, at han om Spørgsmaalet Afstemningsregler i Udvalget havde henvist til, at dette, »hvis det i det hele taget skulde optages til Behandling, maatte begrænses til at vedrøre de Tilfælde, hvor der var stillet Forligsmandsforslag, og at Sagen dermed maatte løses gennem Forligsmandsloven«; men denne Henvisning »vandt ikke tilstrækkelig Genklang«.

Omend Udvalgets Arbejde ikke straks førte til noget, kunde man dog sige, at det »formentlig har været nyttigt derved, at de omhandlede Spørgsmaal er blevet grundigt gennemgaaet og belyst, saaledes at Ændringer i de be-staaende Forhold lettere vil kunne foretages paa et Tidspunkt, hvor det dertil nødvendige Pres er til Stede —«. (Cand. polit. H. Høst i »Socialt Tidsskrift« Nr. 2, 1933.)

Dette Pres meldte sig allerede i 1933, hvor en truende Storlockout afværgedes ved et dristigt Indgreb fra Regeringens og Rigsdagens Side: Forbudet mod Lockouter og Strejker i et Aar. Den Lov, der vedtoges herom, bestemte, at der skulde nedsættes et Udvalg, som efter en Gennemgang af bestaaende Love og Regler for Bilæggelse af Arbejdsstrid skulde »tilvejebringe Forslag til Forelæggelse for Rigsdagen i Oktober 1933, hvorved Samfundets Interesse under Konflikter vedrørende Arbejdsforhold paa behørig Maade sikres«. Det heromhandlede Udvalgs Arbejde har, trods flere Indstillinger, leveret »Raastoffet« til de nye Bestemmelser i den Forligsmandslov, som nu er gældende.

Det vil af denne korte Oversigt ses, at Tanken ikke pludselig er kommen dumpende, men lidt efter lidt er modnet til Gennemførelse.

Ifølge Septemberforligets Pkt. 2 maa ingen Arbejdsstandsning »dekreteres eller godkendes«, forinden den er vedtaget med mindst $\frac{3}{4}$ af de afgivne Stemmer af den efter Lovene kompetente Forsamling (sædvanligvis Hovedbestyrelse eller Forretningsudvalg — særlige Regler gælder for Sympatistrejker), og 'Standningen skal varsles. Varsling er dog ikke ensbetydende med Iværksættelse. Tidt er Varslerne kun det nødvendige Pres for at faa Forhandlingerne til at glide lettere, eller for i det hele taget at faa reelle Forhandlinger optaget — ofte under Medvirken af Statens Forligsmand, som. saa sædvanligvis foranlediger den varslede Arbejdsstandsningens Udsættelse. Almindeligvis enes Forligsmanden med Parterne om denne Udsættelse; men lader saadan Enighed sig ikke tilvejebringe, kan han forlange Arbejdsstandsningen udsat; dog kun en Uge. Som Regel vil Forligsmanden stille Mæglingforslag, som Parterne skal tage Stilling til inden en bestemt Tid; og det er faktisk

først her, der træffes endelig Afgørelse, om den varslede Arbejdsstandsning skal iværksættes eller ej, idet Forkastelse betyder Standsning, Vedtagelse at Arbejdet fortsættes. (Naturligvis kan en Overenskomstsituation forløbe paa anden Maade, men den beskrevne er dog meget almindelig).

Ved Afstemning om et saadant Forslag, en Afstemning, hvis reelle Betydning jo ikke er mindre end Varslet, har der ikke hidtil været krævet kvalificeret Majoritet for Forkastelse. Den nye Lovs Paragraf 7 ændrer dette Forhold. Det er imidlertid ikke i alle Tilfælde, kvalificeret Majoritet forlanges. Hvis Afgørelse træffes paa et Delegeretmøde eller anden kompetent Forsamling, er almindelig Majoritet tilstrækkelig; det samme gælder, naar der i en Urafstemning deltager mindst 75 pCt. af de stemmeberettigede Medlemmer, eller hvis Afstemningen gælder et Forslag omfattende flere Fag (Prgr. 8). Det er saaledes kun ved Urafstemning om Mæglingforslag vedrørende et enkelt Fag, og Stemmedeltagelsen her er under 75 pCt., at der kræves en særlig Procentdel Nejstemmer som Betingelse for Forkastelse. Reglen er, at for hver Procent (Point) Stemmedeltagelsen er under 75 pCt. af det Antal, der har Ret til at stemme, skal den til Forkastelse nødvendige Procent forhøjes med $\frac{1}{2}$. 60 pCt. Stemme-deltagelse kræver saaledes $57\frac{1}{2}$ pCt. Nejstemmer for Forkastelse; 40 pCt. $67\frac{1}{2}$ osv. ($50+15-\frac{1}{2}$; $50+35-\frac{1}{2}$). Er Stemmedeltagelsen under 25 pCt., anses Forslaget for vedtaget. Vi tager 3 Eksempler fra det virkelige Liv til Belysning af Reglens Anvendelse.

Et Forbund med 1249 Medlemmer udskrev ved en Overenskomstfornyelse Urafstemning; der af gaves 256 Ja- og 285 Nejstemmer; 541 eller 43 pCt. havde saaledes stemt. Til Forkastelse kræves i dette Tilfælde $50+16 = 66$ pCt. af de afgivne Stemmer; de 285 Nejstemmer udgør imidlertid knap 53 pCt. — Forslaget vilde derfor være vedtaget.

Et andet Forbund med 3976 Medlemmer fik kun 1405 kaldt sammen til en Urafstemning eller 35 pCt.; der skulde her 70 pCt. eller 984 Nej stemmer til Forkastelse. De blev imidlertid præsteret; Stemmetallene var 335 Ja og 1070 Nej. I et tredje Tilfælde var der 1379 stemmeberettigede Medlemmer, hvoraf dog kun 310 eller knap 23 pCt. deltog; uanset Stemmefordelingen, der her var 251 Ja og 59 Nej, vilde Forslaget være vedtaget.

Vi ser af disse Eksempler, at for en Forkastelse skal være gyldig, skal der staa en væsentlig Del af et Forbunds Medlemmer bag. Dette er for saa vidt et rigtigt Princip, som tilfældige Stemninger ikke gerne skal være afgørende i saa alvorligt et Spørgsmaal, som en Arbejdskamp er. — Men er det da ikke at give de mindst aktive, »Hjemmesidderne«, en uforholdsmæssig stor Indflydelse, at deres Tal altid vejer til Gunst for Vedtagelse? Jo, det er det egentlig; de ligegyldige fortjener ikke at have nogen Præferencestilling. Men dette Spørgsmaal kan man forholdsvis let løse ved at lade et særligt Delegeretmøde tage Stilling til Mæglingforslag. Disse Delegerede vælges af og blandt de aktive Organisationsmedlemmer og ved almindelig Stemmeferlighed, uanset hvormange Hjemmesiddere der er. Denne Fremgangsmaade lader sig imidlertid ikke praktisere i en Række Organisationer, hvis Love bestemmer, at Overenskomstforslag skal forelægges Medlemmerne selv til Afgørelse. Men naar det er saadan, kan det vel ogsaa med Rimelighed forlanges, at en betydelig Del af en Organisations Medlemmer viser Vilje til aktiv Deltagelse i Organisationens Liv og til bevidst Medvirken, naar Beslutninger skal tages. Urafstemning kan være en god Form for Afgørelse, men kun naar Hjemmesiddernes Tal er ringe. Kravet om Medlemmernes Ret til at bestemme kan kun motiveres med, at Viljen er til Stede — ogsaa Viljen til at erkende sit Ansvar.

En Kæde er aldrig stærkere end dens svageste Led. Denne Sandhed gælder ogsaa under Arbejdskampe. Har et aktivt Mindretal (vi ser her ganske bort fra de altid stortalende »Aktivister« fra R. F. O.) ved en Afstemning fremkaldt Kamp, da afhænger Sejr eller Nederlag ikke blot af disse aktive, men ogsaa, og ikke mindst, af »Hjemmesidderne«s Evne og Vilje til at bære Kampens uundgaaelige Byrder. De ligegyldige vil under alle Forhold være en tyngende Dødvægt. Fagbevægelsen har alt for mange af dem. De maa gøres interesserede, aktive! (hvilket naturligvis ikke altid betyder mere krigerske). Kan Erkendelsen heraf vokse ud af det Røre, som er skabt af Forligsmandsloven, er meget vundet.

Endnu større Problemer møder os dog, naar vi vender os mod Bestemmelserne i Lovens Paragraf 8.

Denne tager Sigte paa saadanne faglige Konflikter, som omfatter flere Fag, men hvor kun en samlet Løsning er mulig. Bestemmelsen har følgende Ordlyd: »Naar der foreligger en

Konfliktsituation omfattende flere Fag, og Forligsmanden skønner, at denne kun kan løses under eet, kan han i de ... stillede Mæglingsforslag bestemme, at disse delvis eller fuldt ud skal betragtes som en Helhed, uanset hvordan de Fag, der er inddraget i Konflikten, er organiseret —.« — »Til Afgørelse af, om et saadant Mæglingsforslag er vedtaget eller forkastet, kan Forligsmanden forlange, at der skal foretages en Sammenlægning af Resultaterne for de forskellige inddragne Fag, og de stillede Forslag skal da betragtes som vedtaget, hvis der som Helhed foreligger et Flertal (Her gælder saaledes almindelig Majoritet for saavel Vedtagelse som Forkastelse.) for Vedtagelsen.«

Denne Bestemmelse er af vidtrækkende Betydning. — De danske Organisationer er for største Delen fagligt afgrænsede. En stor Del af disse Fagorganisationer staar tilsluttet De samvirkende Fagforbund, men bevarer dog en udstrakt Selvstændighed og rned Hensyn til Lønspørgsmaal faktisk Suverænitet. En Række Organisationer, med ca. Vi af samtlige organiserede, staar imidlertid udenfor Samvirksomheden, og en Del er lokale uden Forbindelse med Fagets Landsforbund. De udenforstaaende er formelt helt uafhængige under Lønbevægelse; for Medlemmer af D. s. F. er Bevægelsesfriheden noget begrænset, naar der søges Støtte hos Centralorganisationen. At dette Billede er noget broget, træder saa meget tydeligere frem, naar det erindres, at adskillige Fags Medlemmer arbejder i samme Industri og paa de samme Arbejdspladser, og at de fleste staar overfor en Arbejdsgiverorganisation, som er underkastet Dansk Arbejdsgiverforenings Love og myndige Ledelse. Uafhængigheden er derfor mere formel end reel; adskillige af disse Fag griber nemlig paa afgørende Maade ind i hverandre (Bygnings- og Jernindustri f. Eks), hvad enten de staar tilsluttet De samvirkende Fagforbund eller ej. Hvad er da naturligere, end Fagene i disse Industrier enes om en fælles Frem-gangsmaade under Lønforhandlinger og om fælles Krav; og videre: naar Forhandlingerne resulterer i Overenskomstforslag, er det da ikke mest naturligt, at Fagene i Fællesskab tager Stilling og lader et Flertal blandt samtlige interesserede afgøre Forslagets Skæbne? Det har ikke hidtil været almindeligt erkendt af Fagorganisationerne. En vis Frygt for, at andre Fags Arbejdere skulde faa for stor Indflydelse paa ens egne Forhold, har gjort sig gældende — ikke sjældent med det Resultat, at Arbejdsgivernes Indflydelse, gennem almindelig Lockout, blev størst.

En Illustration til foranstaaende giver Lønbevægelsen i Byggefagene 1927. (For en Fuldstændigheds Skyld bemærkes, at der ikke i denne Fremstilling ligger nogen Kritik af det enkelte Fags Politik, kun af det irrationelle i det raadende System.) Overenskomsterne skulde dette Aar fornyes for saa vel Murere som Murarbejdsmænd og for Tømrere, Malere og Snedkere — samt for de to store københavnske Byggefag (Murere, Murarbejdsmænd), som staar uden for de respektive Forbund; af disse Fag stod paa dette Tidspunkt kun Snedkerne og Malerne inden for De samvirkende Fagforbund.

Efter at Arbejdsgiverne havde varslet Lockout over for Murere og Murarbejdsmænd (D. A. F.) i Provinsen, greb Forligsmanden ind og stillede Mæglingsforslag. Murarbejdsmændene vedtog, medens Murersvendene forkastede; de sidste blev lockoutede (18. Februar). Malernes Forhold blev bragt i Orden efter Lockoutvarsel og Forligsmandsindgriben. Tømrerne i Provinsen og de københavnske Byggefag enedes med deres Arbejdsgivere uden Forligsmandens Medvirken, og uden at Strejke- eller Lockoutkanonerne blev kørt i Stilling. Snedkernes Forhold var derimod stadig uløste.

Da Murerlockouten havde varet en Maanedes Tid, varslede Arbejdsgiverne fra 1. April Sympatilockout over for alle Byggefag (undtagen Malerne), i Provinsen saa vel som i København, paa Trods af, at Overenskomsterne var bragt i Orden for alle andre end Snedkerne og de lockoutede Murere. Lockouten motiveredes med, at den af Murersvendene fremtvungne Lockout ikke alene tilføjede Murermestrene betydelig Skade, men ogsaa bevirkede, at alt Byggearbejde efterhaanden gik i Staa og herved fremkaldte betydelige Vanskeligheder for saavel Bygherrer og Bygmestre som det øvrige Samfund. Arbejdsgivernes Lockoutlyst har imidlertid dette Aar ikke været særlig stor; det kan skyldes, at det efter den store Lockout i 1925 kneb noget med den indre Enighed, men ogsaa, at den første socialdemokratiske Regering (1924— 26) var afløst af Regeringen Madsen-Mygdal. Fakta er, at den udvidede Lockout efter ny Forligsmandsindgriben af lystes »under Hensyn til Landets vanskelige Erhvervsforhold«; og man stillede i Stedet de fornødne Pengemidler til Murermestrenes

Disposition. Lockouten, som ganske naturligt generede Byggevirkksomheden i Foraarsmaanederne og forlængede de øvrige Fags Vinterarbejdsløshed, sluttede den 14. Maj. Men nu var det ved at blive galt med Snedkerne; de varslede Strejke til den 6. Maj. Ved Forligsmandens Hjælp blev der dog Enighed; et Mæglingsforslag blev vedtaget den 16. Maj — og Sommerens Byggearbejde kunde først nu for Alvor begynde.

Ligeegyldig, hvem der i dette Tilfælde førte den rigtige Politik — rationel er denne Form for Lønbevægelse og Overenskomstafslutning ikke.

Dette Forhold kan nu afgørende ændres. Ved Forligsmandsforslag kan der kræves Sammenkædning og fælles Afstemning uden Hensyn til, om Organisationerne er Medlem af Landsforbund, De samvirkende Fagforbund eller ej. Det betyder, at en virkelig Flertalsafgørelse kan træffes af samtlige interesserede; dermed banes der utvivlsomt Vej ogsaa for det hidtil savnede Samarbejde før og under Forhandlingerne.

Bestemmelserne i Paragraf 8 rækker dog videre endnu. Forligsmandens Ret til Sammenkædning er ikke begrænset til Fagene i en Industri. Han kan, naar han skønner, en Konfliktsituation kun kan løses under eet, bestemme, at de stillede Mæglingsforslag »fuldt ud skal betragtes som en Helhed«.

Et Eksempel herpaa har vi i Konflikten Foraaret 1934, hvor 19 Mæglingsforslag berørende 46 Organisationer inden- og 14 udenfor De samvirkende Fagforbund betragtedes som en Helhed og forlangtes afgjort under eet.

Naar en faglig Konfliktsituation kan blive saa omfattende som denne, skyldes det flere Forhold. For det første, at endnu langt det største Antal Overenskomster er eetaarige og udløber omtrent samtidig (Februar—April). For det andet, at Arbejdsgiverforeningen har det i *sin* Magt at beordre alle disse Overenskomster opsagt, naar den finder det opportunt. Masse opsigelser kan dog ogsaa komme fra Arbejderorganisationerne, som i 1932, da man frygtede almindelige Prisstigninger. Arbejdernes Centralorganisation kan imidlertid ikke beordre Masseopsigelser, kun tilraade dem (hvad den for øvrigt ikke gjorde i 1932 og meget sjældent gør). Saadanne Masseopsigelser rummer naturligvis stor Fare for en omfattende Kamp; men det skulde dog være mulig ved Forhandling i de enkelte Fag eller Industrier at naa et nogenlunde tilfredsstillende Resultat. Her staar dog flere Forhold i Vejen. En Række Krav er af almindelig, generel Karakter (Lønreduktioner eller Løntillæg, motiveret ved Prisbevægelserne, Ferie, Arbejdstid, Overarbejde etc.). Saadanne Krav vil, naar de havner hos Forligsmanden, uundgaeligt blive behandlede efter ensartede Regler. Den alvorligste Hindring er dog Arbejdsgivernes stærke Centralisation. Naar Masseopsigelser foreligger, ser Arbejdsgiverforeningen Situationen som en Helhed. Forretningsudvalget leder Feltoget, og de enkelte Underorganisationer forbydes at give saadanne Indrømmelser, sorn kan faa Virkning for hele Omraadet. En saadan Situation kan kun løses under eet. Kun under Forhold, hvor Arbejdsgiverne økonomisk og politisk er interesserede i at bevare Freden i det størst mulige Antal Fag, selv paa Bekostning af partielle Indrømmelser, vil det være muligt for enkelte Arbejderorganisationer at manøvrere sig til visse Fordele. Men under økonomiske Forhold, hvor Arbejdsgiverne har Slagkraft (omfattende Arbejdsløshed), og hvor politiske Modstandere kan beredes store Vanskeligheder, vil Arbejdsgiverne altid manøvrere saadan, at det enkelte Fags Skæbne knyttes til de andres. En Række faglige Konfliktsituationer i de sidste 15 Aar understreger tilstrækkeligt stærkt denne Kendsgerning.

Arbejderorganisationerne har hidtil ikke kunnet enes om at tilpasse sig efter disse Forhold. Overfor Arbejdsgivernes Klassekamp har de sat Fagkampen. Forligsmandsforslag, der fulgte visse Hovedlinjer, er behandlet under Hensyn til faglige Særinteresser. Resultat: Vedtagelse i nogle, Forkastelse i andre Fag — og derefter samlet Lockout. Indenfor Arbejdernes Hovedorganisationer har man klart set det uholdbare heri; men de enkelte Fag var utilbøjelige til at give Afkald paa den kære Selvstændighed — og mange Fag staar stadig udenfor ud fra en uforstaaelig, men hidtil stærk Tro paa Fordelen ved »splendid isolation«.

Staten har nu skaaret igennem alt dette ved Forligsmandsloven. Det er egentlig beklageligt, at Organisationerne ikke selv kunde løse Vanskelighederne; frivilligt Samarbejde vilde have givet større Kraft end den tvungne Indordning under et Lovbud, som i visse Tilfælde maa skaffes respekteret ved Domme og Bøder. Men heldigt dog, at det var en Stat under Indflydelse af Arbejderbevægelsens Synspunkter, der greb ind! —

I Foraaret 1934 tog 60 Arbejderorganisationer Stilling til Spørgsmaalet Fred eller Kamp som en Enhed. Hvad enten man stod indenfor eller udenfor De samvirkende Fagforbund, var man underkastet de samme Betingelser: samlet Flertal for Vedtagelse betød Fred, for Forkastelse Kamp. Det var første Gang, det skete; første Gang, man var helt sikker paa, at et Flertal vilde blive bestemmende for, om Arbejderklassen skulde tage en Storkamp eller vælge Freden. Resultatet blev godt 121,000 Stemmer for Fred, 40,000 for Kamp. Stemmetallene fremkommer efter den endelige Opgørelse paa følgende Maade: En Del Fag udskrev Urafstemning, andre traf Afgørelsen ved »kompetent Forsamling«, henholdsvis 47 og 14 Fag. (Dansk Tømrerforbund stemte som 2 Enheder: København og Provinsen; derfor Afvigelsen fra førstnævnte Antal Organisationer.)

I disse sidste Fag stemmer hver Repræsentant for en forholdsmæssig Del af Medlemmerne (i et Fag med 4000 Medlemmer og 100 Kongresdelegerede repræsenterer hver Delegeret 4000:100 = 40 Medlemmer). Efter Repræsentanternes Stemmeafgivning beregnedes afgivet 121,987 Ja og 25,379 Nej. Da Stemmedeltagelsen i Ur-afstemningsfågene kun var 56 pCt., skal Tallene i de øvrige Fag ogsaa reduceres hertil, for at deres Indflydelse ikke skal blive uforholdsmæssig stor (skal dog aldrig reduceres til under 50 pCt). De 121,987 bliver da til 68,300 Ja, de 25,379 til 14,200 Nej; disse Tal gaar da ind i det samlede Resultat.

Urafstemning 52,900 Ja 25,900 Nej Kompetent Forsamling 68,300 Ja 14,200 Nej
Indenfor D. s. F. havde 38 Organisationer Flertal af Jastemmer, 7 Flertal af Nej, og i 1 Organisation stod Stemmerne lige. Udenfor D. s. F. havde 8 Organisationer Flertal af Ja, 6 Flertal af Nejstemmer.

Det vidner trods alt om stor organisatorisk Modenhed, naar kun et Par af »Nejfagene« (Søfolkene) af Kommunisterne lod sig lokke ud i en haabløs Kamp mod Loven og Sammenkædningen. Det tyder samtidig paa, der er Mulighed for, at Forligsmandslovens rette Lære drages: alle danske Arbejdere samlede i Centralorganisationen og dér øvende Indflydelse paa den Stilling, man mener bør tages. Arbejdsgiverne betragter os som en Enhed, naar de iværksætter Lockout; Loven giver Forligsmanden Ret til at betragte os som en Enhed, naar der skal stemmes. Lykkeligt, om vi hurtigt selv vilde betragte os som en Enhed, naar Krav skal stilles, og der skal handles! Kun derved kan vi hindre, at Arbejdsgiverne udnytter Sammenkoblingen til vor Skade, og kan bane Veje for det, der i Længden er det sundeste: Overenskomster hvilende paa Fagenes egen frivillige Tilslutning.

Planøkonomi og Organisation

Af Chr. Christiansen.

De sidste Aars store Omvæltninger paa det økonomiske Omraade har rejst et Utal af nye Problemer. Gamle anerkendte Systemer og højtpriste Anskuelser er blevet slaaet sønder, men den økonomiske Proces har *dog* stadig fortsat sin Udvikling. Umiddelbart efter Verdenskrigens Afslutning var det den almindelige Mening, at de økonomiske Samfundsprincipper, som kendtes fra før 1914, fortsat kunde bestaa. Fra kapitalistisk Side forsøgte man derfor at faa det økonomiske Verdenshjul sat i normal Drift igen. Alle disse Bestræbelser var præget af en stærk Optimisme. Men det vilde alligevel ikke gaa. De gamle Tilstande var uopnaaelige. Snart viste de første alvorlige Krisetegn sig med Vareoverflod og Arbejdsløshed. Det begyndte i de Lande, der tabte Krigen, men det blev snart aabenbart, at heller ikke de sejrende Lande kunde modstaa eller afværge Krisens Tryk. Baade Krigens Ødelæggelse og Forvirring og især Fredsslutningens mange Fejlgreb og Misforstaaelser skabte Krisen, som siden da er bleven en permanent Tilstand. Hele Verden* befinder sig i Øjeblikket i en opslidende Krisetilstand. Det var en Umulighed at bringe Samfundsmekanismen i Lave — og det viste sig desuden efterhaanden ugørligt at fastholde de gamle fra Førkrigstiden hævdvundne økonomiske Principper. Begivenhedernes Udvikling i Italien, Rusland og andre Lande fortalte, at nye økonomiske Principper var i Vækst og Udvikling indenfor det økonomiske Samfundsliv. Det var især Statsmagten, der viste nye Udtryksformer overfor Produktion og Omsætning, men det indskrænkede sig ikke alene hertil. Hele Verdensøkonomien tenderede imod Planøkonomi under Statens Førerskab.

Fra omkring 1929 er det, ligesom man mærker, hvorledes Optimismen efterhaanden helt forsvinder. De forskellige Lande indkapsler sig endnu mere, end de ellers ret høje Toldmure efter Krigen havde givet Anledning til. Kontingenteringspolitik, Valutapolitik, skjult eller aabenlyst Boycotting og meget mere blev den nye økonomiske Linie. Den nationale Stats Grænser blev skarpere optrukne end nogensinde tidligere. Isoleringspolitikken tog mere og mere fast Form, og Autarkiet blev Økonomiens Nyorientering. Ogsaa i de gamle Frihandelslande skete disse store Omvæltninger. Efterhaanden tegnede Verdensøkonomien sig med ganske andre Konturer end den gamle Liberalisme og den aabne Dørs Politik havde gjort det. Os selv først, blev Parolen. Selvforsyning! Stærk Indskrænkning af Importen, Jagen efter nye Eksportmarkeder, Dumpingpolitik m. m. Men Arbejdsløsheden steg katastrofalt i alle Lande, samtidig med at store Varemængder blev dynget op. Det store Prisfald kom, Resultatet af hele denne mægtige Omvæltning stillede Statsmagten overfor nye Opgaver. Planøkonomiens Iværksættelse krævede, at Staten greb regulerende ind paa de økonomiske Omraader, hvor før det fri Erhvervsliv var enebestemmende. Alt dette har vi ogsaa været Vidne til her i Danmark. Det kneb lidt med at komme i Gang; men der var ingen anden Vej at gaa, hvis ikke Landets Økonomi mere og mere skulde glide ud i det vildeste Kaos.

Det er under disse Forhold, at der fra forskellig Side er fremsat Forslag og Ideer til Krisens Imødegaaelse og om Foranstaltninger til Arbejdsløshedens Indskrænkning samt til at gøre Landbrugets Drift rentabel. Den store Opgave satte mange Hjerner i Arbejde. Større Resultater er der ikke blevet heraf.

I Slutningen af 1933 udsendte en af vore ældste Nationaløkonomer en lille Bog paa 50 Sider. Det var den mere end 80-aarige Professor Harald Westergaard, som under Titlen: »Hvor glider vi hen?« gav Udtryk for nogle Betragtninger over Danmarks Fremtidsøkonomi. Ikke uden Grund gav denne interessante Bog Anledning til stærk Omtale i hele Dagspressen. Den konservative Presse syntes ikke særlig begejstret for Professorens Betragtninger, hvad de maaske heller ikke havde nogen større Grund til, thi Professoren gik i sine Betragtninger angrebsvis til Værks. Allerede i det første Afsnit af Bogen siger han:

..... Det gælder da blot ganske fordomsfrit at spørge, om Fordelene ved det nye System muligvis (ir større end ved den mere individualistisk prægede Ordning, og om denne maaske slet ikke lader sig tilpasse til de moderne Betingelser. En saadan fordomsfri Undersøgelse kunde endogsaa tænkes at give det Resultat, at man med Fordel kunde skride til en endnu stærkere Socialisering — — —«

Det nye System, der tales om, er et kollektivt præget System. Derom er der ingen Tvivl mulig, naar der peges paa, at »en endnu stærkere Socialisering« kan blive til Fordel for Samfundet. Heri ligger Kernen. Den økonomiske Udvikling kræver, at et nyt økonomisk System bliver sat i Højsædet, hvor Samfundets Interesser bliver det bestemmende i alle økonomiske Dispositioner. Saadanne Retningslinier har svært ved at vinde Indpas i de Kredse, der raader over den økonomiske Magt. Dette er Professor Westergaard ogsaa ganske klar over, naar han senere skriver:

».... Mange vil føle sig utilpas ved saaledes at se Socialiseringen skride fremad. Men i Virkeligheden er der ikke Tale om nogen radikal Forandring, og det maa ikke overses, at de gamle Drømme fra Midten af det forrige Aarhundrede om Kræfternes frie Spil forlængst er blegnede, og at Socialiseringen allerede er godt fremskredet for Landbrugets Vedkommende, og det med alle Parters Tilslutning«

Men der er ingen Vej udenom. Statens økonomiske Magt er i Tiltagen, og det er selve den kapitalistiske Udvikling, som har ført dette med sig. Kapitalismen har gennemlevet forskellige Faser fra dens Opkomst og Gennembrud til de Tilstande, vi kender i Dag. Kapitalmagtens Koncentrering, Erhvervenes Industrialisering og Arbejdets Rationalisering fører mere og mere Verdensøkonomien ind i en statskapitalistisk Periode, som forhaabentlig bliver Kapitalismens sidste Fase, inden Socialismens økonomiske System bliver det fremherskende.

Professor Harald Westergaard rejser videre i sin Redegørelse af de økonomiske Forhold et vigtigt Problem, som særligt maa interessere enhver, der slutter sig til Arbejderorganisationerne. Det er Spørgsmaalet om Organisationernes Stilling til de planøkonomiske Foreteelser, som maa iværksættes fra Samfundets Side. Herom siges der i Bogen:

».... Ved saadanne Overvejelser vil der maaske vise sig Konservatisme paa Punkter, hvor man slet ikke vilde vente det. Saa-snart man er blevet Medlem af en Organisation, vil man uvilkaarlig faa en Tilbøjelighed til at blive konservativ, idet man betragter den som den eneste fornuftige, og indstiller sig paa, at den skal •være stedsevarende. Der er mange Mennesker, der saaledes har levet sig ind i de nuværende Organisationer af Arbejdere og Arbejdsgivere, med deres Disciplin overfor Medlemmerne, deres Kampmetoder og Magtmidler, at de ikke kan forestille sig andre Former. Uvilkaarlig vil de betragte den øjeblikkelige Kampstilling mellem Organisationerne som stedsevarende. —«

Det er uundgaeligt, at en Organisation i nogen Grad maa blive ensidig. Derigennem faar den ogsaa til en vis Grad sin Styrke; men derfra og til at blive konservativ overfor alt det nye, der kommer frem, og til at forestille sig, at de nuværende Forhold »skal være stedsevarende«, er der nu et langt Spring.

Alligevel er der Grund til at skrive sig Professorens Udtalelser bag Øret. I en Tid, hvor de økonomiske Forhold er i Støbeskeen, saaledes som vi mærker det i Dag, gælder det om — ikke mindst for Arbejderorganisationerne — at følge med i Udviklingen og indstille sig paa de ændrede Forhold. Det er de faglige Organisationer, som her faar nye Opgaver at løse.

Fagbevægelsen er vokset op i Liberalismens Køl vand, og der er i den forløbne Periode udrettet adskilligt til Gavn for Arbejderklassens Interesser, men Liberalismen er i Dag en Saga blot, og det er et meget stort Spørgsmaal, om den nogensinde vender tilbage. Det kan derfor klart forudses, at Fagbevægelsen kommer til at arbejde under helt andre Forhold end tidligere, og dette maa uvægerligt medføre en Nyorientering paa en Række Omraader.

I samme Omfang som Staten maa gribe ind paa økonomiske og produktive Omraader, vil det blive ubetinget nødvendigt, at Arbejdsgivernes og Arbejdernes Organisationer bringes til at tage de nødvendige Samfundshensyn, som Forholdene maatte kræve.

Denne Omstilling af Fagorganisationernes Virksomhed maa først og fremmest føre med sig, at Fagorganisationerne søger at vinde sig Indflydelse gennem Statsmagten og være medvirkende til, at den økonomiske Nyorientering, som i Øjeblikket foregaar, føres ad Baner, hvor ogsaa Arbejderklassens Interesser bliver tilstrækkelig varetaget. Maaske vil det begrænse de enkelte Fagorganisationers Handlefrihed i den gammeldags Forstand; men det vil samtidig betyde en uanet Styrkelse af hele Arbejderklassens politiske og økonomiske Magt. Det har aldrig nogensinde været Meningen, at de faglige Organisationer — lige saa lidt som de politiske — blot skulde nøjes med at gennemføre Fremskridt i Dagens Kamp. Maalet har fra første Færd

været ogsaa at omskabe Produktions- og Fordelingssystemet og at opbygge en økonomisk Samfundsordning, der gav den arbejdende Befolkning det fulde Udbytte af sit Arbejde, og gør hele Samfundet til Herskere af de altbeherskende Produktionsmidler. Skal et saadant Arbejde have Mulighed for at lykkes, maa der ske en inderlig Forening af alle: de Kræfter, som den forenede faglige og politiske Bevægelse raader over. Og enhver, der modsætter sig denne Udvikling, staar Arbejderklassens Interesser i Vejen og maa bekæmpes med de skarpeste Midler. Fagbevægelse og Socialdemokrati er to Sider af samme Sag, og det er stridende mod al sund Fornuft at skille disse to Beveegelser fra hinanden.

Statsmagtens Anvendelse i Arbejdernes Interesser bliver den naturlige Følge af de politiske Forhold, der skabes med Socialdemokratiet som den førende Part i Statsmagten.

Nogle af Fagbevægelsens gamle Problemer er blevet Bevægelsen for mægtige og kræver, at ogsaa politiske Kræfter bliver medvirkende til deres Løsning. Dette gælder Problemer som Arbejdsløsheden, Arbejdstids-problemet og Beskæftigelsesproblemet; men hvordan skal Arbejderne skaffe sig Indflydelse paa den økonomiske Tilrettelægning af Landet og Produktionen, efter at Staten har gjort Indgreb paa en Mængde Omraader? Først og fremmest ved at vise en politisk Realitetssans og en forstandig Opportunisme i Bedømmelse af den foreliggende Situation. Dernæst ved at udvide det faglige og politiske Samarbejde endnu mere og gøre den politiske Indflydelse stærkere.

Der burde oprettes et Arbejderraad, bestaaende af Repræsentanter for den faglige, politiske og kooperative Arbejderbevægelse. Raadet skulde sorn særlig Opgave have: at være medvirkende til at fremme den økonomiske Udvikling i Overensstemmelse med Arbejderbefolkningens Interesser.

Arbejdermassernes Samling indenfor Organisationerne staar paa Dagsordenen i alle Fagforeninger for Tiden. De uorganiseredes Tal er alt for stort, set paa Baggrund af de gode og stærke Organisationer, som den danske Fagbevægelse raader over. Og de rummer en Fare baade samfundsmæssig og organisatorisk for den samlede Arbejderklasse. Fagbevægelsen kan ikke skyde denne Opgave fra sig. Og den kan slet ikke gøre det, hvis den blot i nogen Grad skal være paa Højde med den økonomiske Udvikling. Sandt nok vil Opgaven blive svær at løse, — endog meget svær, men vor socialistiske Indstilling byder os, at hele Arbejderklassen skal organiseres. Kun gennem Organisation har vi Mulighed for at hævde Arbejderklassens berettigede Krav og Ideer. Men Spørgsmalets Løsning kan ikke vente alt for længe, uden at det bringer uanede Ødelæggelser ind over vort Organisationsliv. Et hurtigt og haandfast Initiativ, der kunde rydde denne meget pinlige Sag ud af Verden, vil skabe sunde Vækstbetingelser for Organisationsarbejdet.

Der findes indenfor den faglige Bevægelse en mindre Kreds af Arbejdere, som mener, at Fagbevægelsen i sin Taktik og i sine Kampmetoder stadig maa følge Linierne fra de sidste 20 Aar i forrige Aarhundrede. Og med særlig Kraft er der fra Kommunisternes Side blevet bebredt, at Fagforeningerne ikke arbejdede og kæmpede som i Firsernes Dage. Hvordan dette skulde være muligt, naar Kapitalismen og det produktive Samfund gennem Aarene stadig har omformet Samfundet og Produktionen, er aldeles uforstaaeligt, og det er da ogsaa i skærende Modstrid med Karl Marx' klare og fastslaaede Ideer. Arbejderklassens Kampmidler er ogsaa undergivet Udviklingens Lov. Meningen med Strejken og de andre Kampmidler var at fremskaffe bedre og lyse Kaar for Arbejderne — dette bør vi have for Øje forud for enhver Konflikt. Arbejdskonflikten er slet ikke det eneste ufejlbarlige Middel til Opnaelse af Fremskridt! og sociale Goder for den danske Arbejderklasse. Tværtimod —! Vi maa endelig ikke glemme, at det ingenlunde paa Forhaand er afgjort, at en Arbejdskamp giver Arbejderne Sejr. Og dernæst er Arbejderklassen i Dag i videst muligt Omfang interesseret i, at der skaffes Beskæftigelse, og at Produktionen holdes i Gang uden alt ødelæggende Afbrydelser. Arbejderklassens Beskæftigelse giver ganske afgjort de bedste Betingelser for organisatoriske Fremskridt,

De seneste Aars faglige og politiske Udvikling har stillet os overfor Foreteelser, som vi forhen knapt har anet. De mange Statsforanstaltninger overfor Landbrug, Handel og Pengevæsen har givet os et Samfund af en anden Karakter, end da de frie Kræfters Spil uhæmmet kunde udfolde sig. Maalet med disse Foranstaltninger har været at sikre Landets Produktion og Økonomi bedst muligt, mens Krisen raser over Land og Folk. Denne Udvikling vil utvivlsomt

fortsætte fremefter. Under denne Synsvinkel maa Foranstaltninger som Lockout-Loven, Forligsmandsloven og Slagteriarbejdernes Voldgift ses. De ændrede økonomiske Forhold har ført med sig, at Statsmagten maa hævde den økonomiske Magt, der er bedst i Overensstemmelse med Samfundsinteresserne og den brede Befolknings Vel. Naturligvis vil Fagorganisationerne drage Lære af de sidste Aars Foreteelser, og forhaabentlig vil det føre med sig, at Fagforeningerne i første Række koncentrerer deres Magt indenfor en stærk Centralorganisation, der omfatter alle Arbejdere, ogsaa alle Tjenestemandorganisationer, og rydder de endnu bestaaende Rester af lavsmæssig Karakter, som endnu maatte findes indenfor Fagbevægelsen, af Vejen. Nu er Tiden inde dertil. Hvad det vil betyde, kan ingen være blind for. Fagbevægelsen vilde komme til at udgøre den Enhed, som i de kommende Tider vil blive af uvurderlig Betydning.

Arbejdsløsheden og Arbejdstidens Nedsættelse.*Bearbejdet af O. Bertolt*

Oplysningsforbundet har 1932 udsendt i Særtryk til Brug i Studiekredse Prof. Dr. polit. F. Zeuthens Afhandling »Arbejdsløsheden, Aarsager og Midler«, hvori gives en Oversigt over Arbejdsløshedsspørgsmaalet i Sammenhæng. Selv om bl. a. Valutareguleringen og andre af Regering og Rigsdag gennemførte Foranstaltninger for nogle Fags Vedkommende i den forløbne Tid har bragt øget Beskæftigelse hos os og Arbejdsløsheden iøvrigt internationalt viser en vigende Tendens (se Arbejdsbureauets Beretning nedenfor), maa det siges stadig at være Samfundsspørgsmaalet over alle andre: Hvordan kommer man den store Arbejdsløshed til Livs? Og mere og mere stilles Svaret Ved Arbejdstidens Nedsættelse frem i Centrum. Der knytter sig imidlertid til en saadan Foranstaltning, naar dens Maal — formindsket Arbejdsløshed — skal fastholdes, en hel Række Omstændigheder, som man først kan overskue Rækkevidden af efter et nærmere Studium, og det maa tilraades, at man søger at sætte sig ind i de Overvejelser og Argumenter, der har været fremført, hvor dette Spørgsmaal hidtil har været rejst og undersøgt. Til Brug ved et saadant Arbejde aftrykkes her nogle Oplysninger og Dokumenter af væsentlig Interesse, medens der henvises til andre, som vil kunne skaffes gennem Bibliotekerne. Først nogle statistiske Oversigter:

Arbejdsløsheden i de enkelte Maaneder af 1933.

Antal arbejdsløse ved Maanedens Udgang			Arbejdsløshedsprocent			Antal tabte Arbejdsdage i Løbet af Md. *)			Tabte Arb.dage pr. Arbejder		
Hovedstaden	Provinserne	Hele Landet	Hovedstaden	Provinserne	Hele Landet	Hovedstaden	Provinserne	Hele Landet	Hovedstaden	Provinserne	Hele Landet

Januar	46,29	95,06	141,35	33,8	50,6	43,5	1,236	2,407	3,643	9,0	12,	11,
Februar	2	2	4	33,5	49,8	42,9	1,113	2,244	3,357	8,1	8	2
Marts	48,24	93,89	140,13	29,4	39,8	35,4	1,196	2,381	3,577	8,6	11,	10,
April	4	0	4	25,6	30,8	28,6	865	1,524	2,389	6,3	9	3
Maj	40,65	76,10	116,76	23,0	25,3	24,3	850	1,331	2,181	6,1	12,	10,
Juni	9	3	2	20,5	22,8	21,9	758	1,133	1,891	5,4	4	8
Juli	35,88	59,81	95,692	20,3	22,8	21,7	795	1,163	1,958	5,6	7,9	7,2
August	0	2	81,535	20,0	22,4	21,4	781	1,189	1,970	5,5	6,8	6,5
Sept.	32,10	49,42	73,542	19,2	22,2	20,9	743	1,167	1,910	5,2	5,8	5,6
Okt.	7	8	73,338	19,9	25,5	23,2	752	1,254	2,006	5,2	5,9	5,8
Nov.	28,75	44,78	72,559	21,4	28,8	25,7	797	1,476	2,273	5,5	6,0	5,8
Dec.	6	6	72,017	28,3	44,0	37,5	886	1,796	2,682	6,1	5,8	5,5
	28,68	44,65	80,565								6,2	5,8
	7	1	89,948								7,2	6,5
	28,44	44,11	131,93								8,7	7,6
	0	9	0									
	27,61	44,39										
	9	8										
	28,92	51,64										
	0	5										
	31,13	58,81										
	2	6										
	41,38	90,54										
	7	3										
Hele Aaret	34,67	62,77	97,448	24,5	31,9	28,8	10,77	19,06	29,83	76,	97,	88,
	7	1					2	5	7	5	4	6

— *) 1000 Dage.

Arbejdsløsheden indenfor de enkelte Fag.

Fag	Antal Arb. pr. Juni 1934	Arbejdsløshedspro- centen ved Udgangen af:			
		Ju ni 1 9 3 4 i %	M j 1 9 3 4 i %	Juni 193 3 i %	Maj 193 3 i %
Bageri- og Konditoriarb.	4,931	26,7	33,2	34,0	36,9
Sukkervare-, Chocolate og Biscuitarbejdere	1,653	17,5	16,1	20,0	15,9
Bryggeriarbejdere m. fl.	6,224	2,9	3,4	3,2	6,5
Slagteriarbejdere	8,394	18,2	19,3	12,1	13,2
Tobaksarbejdere	8,417	16,6	18,9	20,6	27,6
Tekstilarbejdere	13,327	8,3	5,9	6,5	6,7
Skræddere	11,892	10,5	6,5	9,9	4,0
Hatte- og Buntmagere	1,430	20,1	23,6	24,0	21,9
Skotøjsarbejdere	4,720	18,1	20,4	15,4	14,6
Murere	9,289	2,2	5,4	11,4	15,2
Hustømrere	8,538	5,8	9,0	17,4	22,8
Snedkere	9,317	20,3	21,4	36,7	35,7
Malere	6,895	7,7	4,4	18,2	12,7
Sadelmagere og Tapetserere	2,095	18,5	10,0	31,7	20,3
Træindustriarbejdere	4,933	11,2	11,5	20,7	24,5
Kæretmagere	1,136	16,4	14,4	23,2	26,2
Keramikere	1,429	3,6	3,8	6,3	7,9
Guld- Sølv- og Elektropletarbejdere	1,219	21,5	20,9	34,9	35,8
Blikkenslagere	2,163	13,6	15,4	25,6	25,5
Smede- og Maskinarbejdere	31,812	18,0	20,0	31,2	33,3
Formere	2,072	17,4	19,6	33,5	38,9
Elektrikere	2,976	23,9	23,1	31,2	33,3
Papirindustriarbejdere	1,589	1,8	2,0	2,6	2,6
Bogbindere	4,087	17,0	13,7	20,1	18,9
Typografer	6,376	13,0	14,2	16,3	18,6
Handels- og Kontormedhjælpere	20,927	8,9	9,8	12,7	14,2
Dansk Arbejdsmandsforbund m.v.	116,989	20,1	22,2	25,3	28,9
Murearbejds mænd i København	1,860	15,4	23,0	19,8	29,0
Landarbejdere	27,300	14,2	13,8	27,2	34,2
Sømænd	4,135	25,2	30,3	27,7	32,0
Søfyrbødere	2,450	27,5	35,7	32,0	36,2
Kedel- og Maskinpassere	2,318	4,7	6,5	8,0	9,1
Kvindeligt Arbejderforbund	12,733	13,9	17,3	17,8	20,6
Andre Fag	26,236	11,2	12,9	18,8	20,2
I alt	371,862	15,5	16,8	21,9	24,3

Og indenfor fire Erhvervsgrupper.

Arbejdsløshedsprocenten ved Udgangen af:	Juli 1934') pCt.	Juni 1934 pCt.	Maj 1934 pCt.	Juli 1933 pCt.	Juni 1933 pCt.	Maj 1933 pCt.
Hovedstaden : Bygnings- og Møbelindustri	11,0	13,4	13,8	20,7	22,9	26,2
Anden Industri mv.	15,0	15,2	16,3	21,2	21,1	22,9
Handel	8,7	8,7	9,8	10,3	11,0	12,4
Arbejds mænd	16,0	17,1	19,5	20,5	20,5	24,2
I alt	14,5	15,1	16,5	20,3	20,5	23,0
Provinsen : Bygnings- og Møbelindustri	8,8	8,3	9,6	22,3	22,5	21,0
Anden Industri mv.	14,8	8,2	14,0	15,2	18,3	18,6
Handel	8,2	8,7	9,3	12,2	13,0	14,3
Arbejds mænd	20,0	19,4	20,8	27,6	27,4	31,8
I alt	16,3	15,7	16,9	22,8	22,8	25,3
Hele landet	15,6	15,5	16,8	21,7	21,9	24,3

Arbejdsløshedsprocenterne siden 1929.

Samtlige Fag:	1934	1933	1932	1931	1930	1929
Januar	34,4	43,5	24,1	24,2	19,9	27,7
Februar	31,3	42,9	15,9	24,5	20,5	29,7
Marts	28,4	35,4	35,8	22,1	15,3	21,8
April	21,6	28,6	27,7	15,3	11,6	10,8
Maj	16,8	24,3	24,8	12,3	9,4	10,8
Juni	15,5	21,9	24,9	11,3	8,7	10,0
Juli	15,3	21,7	28,7	11,8	9,3	9,6
August	15,5	21,4	29,2	11,8	9,0	9,1
September	16,9')	20,9	29,6	12,1	9,0	8,7

Oktober		23,2	31,8	15,8	11,4	10,1
November		25,7	35,1	22,1	15,5	13,0
December		37,5	42,8	32,2	25,1	22,4

¹⁾ Foreløbige Tal.

Fremme af Beskæftigelsen 1930-1935.

Eksportkredit		70	Mill. Kr.
Loven om Vejmillionerne		ca. 80	
Yderligere Bevilling 1933/34	16 Mill. Kr.	ca. 22	
Yderligere Bevilling 1934/35	12 Mill. Kr.	ca. 16	
Direkte Statsarbejder		Ca. 190	
Nærtrafikkens Elektrificering		Ca. 17,5	
Privatbaners Modernisering		Ca. 11,5	
Storstrømsbro		Ca. 36,0	
Oddesundbro		Ca. 5,7	
Boligbyggeri		Ca. 30,0	
Udlaan til Kommuner		Ca. 32,0	
Grundforbedringsarbejder		Ca. 12,0	
		522,7	

Oversigten viser, at der ved direkte Statsbevillinger paa Regeringens Initiativ er sat over 1/2 Milliard Kr. ind med Henblik paa at skaffe øget Beskæftigelse. Titusinder af Hjem — Arbejdere, Haandværksmestre og Handlende over hele Landet — har faaet Arbejde og Fortjeneste derigennem.

Hertil maa føjes Sikringen af Sukkerfabrikationen, der berørte 8000 Landbrugere, 10,000 Landarbejdere, 5000 Arbejdere paa Fabrikkerne under Sukkerkampagnen og ca. 2000 faste Arbejdere og Funktionærer paa Fabrikkerne. Og sidst, men ikke mindst, Valutacentralens Betydning for Industriens Beskæftigelse.

Produktionsindeks og Beskæftigelsesantal.

Bevægelserne i Produktionens og Beskæftigelsens Omfang træder anskueligt frem i et Produktionsindeks og et Beskæftigelsestal, som Statistisk Departement fra 1. Jan. 1934 har begyndt at udregne og offentliggøre. Nærmere Redegørelse for Beregningsmaaden og Resultatets Fremkomst kan læses i Stat. Efterretninger, 26. Aarg. Nr. 22 for 25. Juni 1934.

Her skal aftrykkes de sidst fremkomne Tal:

Produktionsindeks for Industrien.

	Næring s- middel - industr i	Tekstil- industr i	Beklæ d- nings- industri	Læder- industri	Træ- industr i	Sten-, Ler-og Glasind .	Jærn- og Metalin d.	Grafi sk og tekn. - kemi sk Ind	I alt
1931	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1932	107	109	107	101	77	71	74	QQ	91
1933	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1934									
Januar ¹⁾)	93	138	117	158	94	68	81	104	95
Februar	105	151	120	161	97	92	84	106	103
Marts	110	152	125	142	100	101	88	108	107
April	112	152	128	157	105	106	92	110	110
Maj	117	154	128	163	108	115	98	110	114
Juni	119	150	119	152	116	115	99	109	113
Juli	119	149	117	152	170	119	100	107	114

Tallene for Januar Maaned er usikre.

Beskæffigelsestal for Industrien.**Antal Arbejdstimer pr. Arbejdsdag (i 1000).**

	Næring smidde l industr i	Tekstil- - inddust ri	Beklæ d- nings- industr i	Læder- industr i	Træ- industr i	Sten-, Ler- og Glasin dustri	Jærn- og Metal- industr i	Papir- og Gra- fisk Industr i	Kemisk - teknisk Industr i	I alt
1931	716	77	86	30	51	78	289	89	46	962
1932	212	85	90	31	43	55	230	90	45	881
1933	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
1934										
Januar . . .	186	105	89	33	53	52	247	92	50	907
Februar . .	194	119	97	38	54	54	259	91	53	959
Marts	198	120	103	36	56	59	269	94	54	989
April	196	128	107	33	59	75	279	95	55	1027
Maj	215	128	108	37	64	102	309	97	57	1117
Juni	218	122	95	34	66	106	307	97	56	1101

Juli	224	119	91	33	69	107	309	97	55	1104
------------	-----	-----	----	----	----	-----	-----	----	----	------

Verdensarbejdsløsheden.

Hvert Kvartal offentliggør Det internationale Arbejdsbureau i Genève en Oversigt over Arbejdsløshedssituationen i de forskellige Lande. De sidste Oversigter har klart dokumenteret, at Arbejdsløsheden er dalende og Beskæftigelsesgraden i Stigen. I sidste Oversigt hedder det saaledes: (Industrial and Labour Information for 2. Juli 1934): »Hvis man sammenligner Tallene for den sidste Maaned, om hvilken der for hvert enkelt Land foreligger Statistik, med Tallene for de tolv foregaaende Maaneder, hvorunder man borteleminerer Aarstidens Indflydelse, vil man se, at Arbejdsløsheden er lavere i praktisk talt alle Lande, idet de eneste Undtagelser er Bulgarien, Frankrig, Den irske Fristat, Polen og Portugal. — — Den største Forøgelse i Beskæftigelsesgraden viser De forenede Stater, Tyskland, Kanada, Estland og Sydafrika. Betydelig Fremgang viser ogsaa Storbritannien, Japan, Letland og Serige.« Der advares dog mod at drage for vidtgaaende Slutninger af de ledsagende Tal eller mod umiddelbare Sammenligninger fra Land til Land, da Grundlaget for Statistikken er indbyrdes afvigende.

Ungdomsarbejdsløsheden.

Det synes, som om de unge Arbejdere i særlig Grad rammes af Arbejdsløsheden, og i hvert Fald frembyder Arbejdsløsheden en særlig Fare for de unge, som i højere Grad sjæleligt og legemligt præges af Lediggangens Byrde. Derfor har ogsaa Ungdomsarbejdsløsheden hos os som i andre Lande været Genstand for særlige Overvejelser og Anledningen til Iværksættelse af særlige Foranstaltninger fra Samfundets Side. Det internationale Arbejdsbureau har undersøgt Arbejdsløshedens Fordeling paa de forskellige Aldersklasser og er kommen til det Resultat, at af arbejdsløse under 25 Aar havde Danmark i 1933 28,0 pCt, Tyskland i 1933 26,1 pCt, Finland i 1933 33,3 pCt, England i 1930 31,4 pCt, Italien i 1932 41,5 pCt., Norge i 1933 27 pCt., Sverige i 1933 33 pCt, Schweiz i 1933 20 pCt, Czekoslovakiet i 1932 24,6 pCt, Ungarn i 1930 42 pCt, U. S. A. i 1930 28,5 pCt.

K. Vedel-Petersen har paa Grundlag af Tilmeldingerne til de københavnske Arbejdsløshedskasseafdelinger foretaget en Undersøgelse af de arbejdsløses Alder i København (Socialt Tidsskrift, Februar 1934). Den viser, at Aldersklassen mellem 30—50 Aar blandt Arbejdsmænd er forholdsvis mindst ramt af Arbejdsløsheden, mens baade de yngre og de ældre Aldersklasser har forholdsvis flere ledige. Dog er Forskellene kun smaa. Derimod viser Aldersfordelingen for de uorganiserede hjælpe-kasseunderstøttede en stærk Forskydning nedefter, idet det her er de ganske unge, der er ledige og understøttede. Ikke mindre end næsten % af de uorganiserede understøttede Mænd og 1/3 af de uorganiserede understøttede Kvinder var 24 Aar eller derunder.

Tallene for de faglærte Smede- og Maskinarbejdere viser en betydelig Forskel mellem Aldersklasserne; blandt de helt unge er ca. Halvdelen ledige, medens Aldersklasserne 30—49 Aar kun har en Fjerdedel ledige. Fra 50 Aars Alderen stiger Ledigheden paany og naar i 60erne igen op mod Halvdelen af Aldersklassens Medlemstal. Medens der blandt Arbejdsmændenes godt 10,000 ledige kun var ca. 11 pCt., der var 24 Aar eller derunder, var blandt de faglærte Metalarbejdere 31 pCt. i denne Alder — formentlig et Udtryk for, at den lidt ældre faglærte Arbejder foretrækkes for den uerfarne lige udlærte, medens den unge Arbejdsmand har omtrent lige Chancer overfor den ældre Kollega. Men dertil kommer saa Adgangen til Kassen, der i den faglærte Kasse til en vis Grad foregaar automatisk, idet Lærlinge allerede kan indmeldes i 17 Aars Alderen for straks ved det fyldte 18. Aar at kunne indtræde med fulde Medlemsrettigheder (Understøttelsesret).

Paa Grundlag af de indsamlede Oplysninger kan man skønne, at der af den københavnske mandlige Befolkning i Alderen 18—19 Aar er ca. 16—18 pCt. ledige, i Alderen 20—24 og 25—29 Aar er ca. 25—28 pCt. ledige, medens de følgende 3 Aldersklasser har ca. 18 pCt. ledige i hver Klasse.

Loven om Tilskud i Anledning af Ungdomsarbejdsløshed.

Efter Drøftelser og nærmere Udformning i Arbejdsløshedsraadet i Foraaret 1933 fremsatte

Socialministeren i Rigsdagen et Forslag til Lov om Tilskud i Anledning af Ungdomsarbejdsløsheden. Loven blev vedtaget 20. Maj 1933. Ved Lov af 27. Marts 1934 er denne Lov blevet ændret og forlænget til 31. Marts 1935. Denne Lov skaber Mulighed for, at Kommuner, Foreninger (derunder Fagforeninger) eller andre egnede Organer, der ønsker at skaffe unge arbejdsløse Beskæftigelse til Modvirkning af den Forringelse af Arbejdsevnen og Arbejdslysten, der er forbundet med langvarig Arbejdsløshed, og som sker paa en af Socialministeren godkendt Maade, kan opnaa Statsstøtte til Gennemførelse heraf. Det hedder endvidere i Loven, at det er en Forudsætning, at Beskæftigelsen bestaar i en passende Blanding af legemligt Arbejde, Undervisning og Sport, saa længe de arbejdsløse deltager i de paagældende Foranstaltninger, skal de have Kost og Logi ved Kommunen eller vedkommende Forening, der har paataget sig Arbejdet. Igennem Loven har Staten stillet et Beløb til Raadighed af 3 Mill. Kr., der som Tilskud kan ydes de Kommuner eller Foreninger, som iværksætter de ovennævnte Foranstaltninger. Tilskudet til den enkelte Deltager maa ikke overstige Kr. 2,50 pr. Dag.

Loven har hidtil været udnyttet i alt for ringe Udstrækning. Der kan og bør paa det af Loven skabte økonomiske Grundlag tages et Arbejde op for at beskæftige de arbejdsløse unge, samtidig med, at de deltager i nyttig Undervisning. Af praktisk Arbejde, som kan iværksættes, kan nævnes: 1. Indretning af Ferie- og Rekreationshjem. 2. Anlæggelse af Lejrpladser og Strandpladser, som Samlingssted for Ungdommen. Indretning af Vandrehæbberger. 3. Anlæggelse af Sports- og Idrætspladser, Fribade og Soppepladser for Børn, Friluftssvømmebassiner for Voksne. 4. Anlæggelse af Kælkebaner, Skøjtebaner og Kultivering af Lystskove. 5. Oprettelse af provisoriske Værksteder til Istandsættelse af de arbejdsløses Tøj og Bohave. 6. Oprettelse af Ungdomshaver (i Lighed med Skolehaverne).

Til Undervisningen er der i alle Kommuner Mulighed for at skaffe Lærere.

Der maa iøvrigt henvises til Loven selv og til Socialministeriets Cirkulære af 16. April 1934, der nærmere gør Rede for 1) af hvem Foranstaltningerne kan iværksættes, 2) Arten af Beskæftigelsen og Kredsen af beskæftigede, 3) de arbejdsløses Stilling under Deltagelse i Beskæftigelsen, 4) Statstilskudets Beregning og Udbetaling etc. Iøvrigt findes der oplysende Redegørelser for Spørgsmaalet bl. a. i Chr. Christiansens Artikel: »Ungdomsarbejdsløsheden« i »Arbejderen«, 30. Aarg., Nr. 9, for 15. November 1933, i Chr. Jensens Artikel: »Kommunerne og Ungdomsarbejdsløsheden« i »Socialisten« for Juli—August 1934, og af K. K. Steincke og Holmer Christensen i »Kulturfronten« for Marts 1934.

Kampen mod Arbejdsløsheden.

I den tidligere nævnte Afhandling: »Arbejdsløsheden, Aarsager og Midler«, gaar Professor Zeuthen nærmere ind paa en Undersøgelse af de forskellige Muligheder for Arbejdsløshedens Formindskelse, i Grundbogen »Fagforeningskundskab« (Sidste Udgave bl. a. Side 194—200) gives en Oversigt over de Problemer, Arbejdsløsheden stiller Fagbevægelsen overfor. I »Socialdemokratiske Noter« vil man kunne følge Arbejdet paa Rigsdagen for ved Lovgivningsforanstaltninger dels at tilvejebringe øget Beskæftigelse, dels at komme de af Arbejdsløsheden ramte økonomisk til Hjælp. En herhenhørende teoretisk Undersøgelse er Jørgen S. Dich: »Offentlige Arbejder som Middel mod Arbejdsløsheden« i Nationaløkonomisk Tids-skift, 3. Hefte, 1934. I »Socialreformen med Noter, udgivet af Socialministeriet«, 1933, findes Loven af 20. Maj 1933 om Arbejdsanvisning og Arbejdsløshedsforsikring m. m. udførligt kommenteret. (Side 313—46.) Og i »Socialreformen i korte Træk« (Hjemmets Bibliotek, København 1934) har Hovedkasserer A. Johansen (Side 291 — 339) paa en yderst instruktiv Maade gjort Rede for denne Lov, dens Virkemaade og dens Virkninger.

Her skal indskydes en talmæssig Oversigt, der giver et Begreb om Omfanget af den ekstra Hjælp, der er lykkedes Socialdemokratiet paa Rigsdagen at faa fremskaffet til de arbejdsløse i de sidste 3 Aar:

Den ekstraordinære Arbejdsløshedshjælp siden Oktober 1931.

	Mill.
Lov af 19/10 1931	15,7
Lov Nr. 180 af 23/6 1932	20,0

Lov Nr. 181 af 23/6 1932	33,0
Lov af 8/2 1933 (Vinterhjælpen)	15,6
Lov af 30/4 1933 (Sommerhjælpen)	10,0
Lov af af Decbr. 1933 formentlig	14,0
I alt	108,3
Etableringstilskud ved Oprettelse af Krisekasser	7,0
Eftergivelse af Laan til Arbejdsløsheds-kasser	1,5
I alt	116,8
Dertil:	
Oksekød til Vinterhjælpen	1,2
Oksekød til Sommerhjælpen	3,1
Oksekød iflg. Lov af Decbr. 1933	4,0
Margarine iflg. Lov af Decbr. 1933	5,0
I alt	13,3
I alt siden Oktober 1931 i ekstra Hjælp ud over den ordinære Forsikring	130

I denne Materialesamling omhandlende Spørgsmaalet Arbejderne og Krisen er det naturligt ud af det store Komplex af Problemer, som Arbejdsløsheden rejser, at fremdrage det Spørgsmaal, som vist enhver Undersøgelse vil havne i: Arbejdsløshedens Formindskelse ved Forkortelse af Arbejdstiden. Der findes allerede herom en omfattende Litteratur. I »Fagfor- eningskundskab« findes dels i den historiske Udredning, dels i Afsnittet »Kampen om Arbejdstiden« (Side I 76— 84) en Omtale af den hidtidige Udvikling. Kampen om 8- Timersdagen er afsluttet. Kravet er nu 40 Timers Arbejdsugen — i hvert Fald som en Etape paa Vejen til en endnu kortere Arbejdsuge.

40-Timers Ugen i Genève.

Dette Krav er oprindeligt rejst af den internationale Fagbevægelse. Og det har fra første Begyndelse været klart, at man her ikke stod overfor et blot Arbejdstids-problem, men ogsaa overfor et Lønspørgsmaal, for saa vidt som Striden i Hovedsagen vil dreje sig om, paa hvis Bekostning — Arbejdernes eller Arbejdsgivernes — en Nedsættelse af Arbejdstiden skal foretages. Den Tanke at søge dette Spørgsmaal løst ved en international Ordning laa lige for Haanden, og den Instans, som her ganske naturligt maatte komme i Betragtning for Udarbejdelse og Vedtagelse af en saadan international Overenskomst, er Det internationale Arbejdsbureau i Genève.

Allerede i Efteraaret 1931 havde Arbejdergruppen i Arbejdsbureauets Styrelsesraad stillet Forslag om at sætte Spørgsmaalet om 40 Timers Ugen paa Dagsordenen for den i 1932 stedfindende internationale Arbejdskonference. Dette Forslag blev dog forkastet, men senere taget op paany, og efter forskellige Drøftelser i Styrelsesraadet, og efter at dette i Princippet havde tiltraadt Tanken om »Indførelse af 40 Timers Ugen med Sikring af en forsvarlig Løn«, indkaldtes i Januar 1933 en særlig teknisk Konference, udelukkende til Behandling af Arbejdstidsspørgsmaalet. Denne Konference vedtog en Udtalelse, der giver Udtryk for, at Arbejdstidsforkortelse er et af de Midler, der kan bidrage til Formindskelse af Arbejdsløsheden. Den besluttede derfor, at Spørgsmaalet skulde gøres til Genstand for nærmere Behandling med det Formaal at tilvejebringe en Overenskomst, hvis Gennemførelse skal formes saaledes, at Arbejdernes Levestandard ikke forringes. I Henhold hertil drøftede saa den internationale Arbejdskonference i 1933 en af Bureauet udarbejdet Beretning, som skulde danne Grundlaget for en senere Konvention. Man opnaaede paa denne Konference ikke Enighed om et Konventionsforslag, men vedtog at indhente nærmere Oplysninger hos Medlemsstaternes Regeringer og foretage den anden og endelige Behandling paa Arbejdskonferencen 1934. Arbejdskonferencen 1934, som aabnedes den 4. Juni, fik forelagt en af Bureauet udarbejdet Beretning om det siden sidste Konference udsendte Spørgeskema og Regeringernes Svar.

Heraf fremgaar, at Regeringernes store Flertal udtalte sig for Vedtagelse af internationale Bestemmelser, der skal regulere den almindelige Forkortelse af Arbejdstiden. Derimod bestaar der Meningsforskel angaaende Formen for en saadan Ordning, ligesom adskillige Regeringer erklærede, at de kun under visse nærmere betegnede Forudsætninger kunde tilslutte sig en international Overenskomst. Desuden fremsatte de en Række Særønsker, de krævede opfyldt. Som man ser, drejede det sig ved Regeringernes Svar kun om mere eller mindre uforbindtlige Sympatierklæringer til Gunst for en Arbejdstidsforkortelse, og kun 5 Lande, nemlig Bulgarien, Chile, Danmark, Grækenland og Spanien, udtalte deres ubetingede Tilslutning til Vedtagelse af en Konvention. Med Hensyn til det Spørgsmaal, om en saadan Konvention ogsaa skulde indeholde Bestemmelser om Lønkomensation eller Arbejdernes Levestandard som Helhed, var de fleste Regeringer Modstandere af en saadan Bestemmelse. Meningerne var ogsaa stærkt delte med Hensyn til det Spørgsmaal, om der skulde vedtages en Konvention gældende for hele Industrien eller flere Konventioner for de enkelte Industrigrupper. De fleste Regeringer syntes at foretrække 3 Konventioner, henholdsvis for Industrien, Handelsvirksomheder og Kulindustrien, ligesom talrige Regeringer udtalte sig for, at Konventionen eller Konventionerne ikke skulde omfatte Smaa-virksomhederne.

Regeringernes uforbindtlige Svar lod formode, at det paa Konferencen vilde være vanskeligt at naa en Forstaaelse om Arbejdstidsspørgsmaalet, navnlig i Betragtning af den Kendsgerning, at Regeringsrepræsentanternes Stilling er afgørende for Konferencens Beslutninger, at Fagorganisationerne i de forskellige Lande har fremsat ganske bestemte og mere vidtgaaende Krav, som Konferencens Arbejderrepræsentanter selvfølgelig gik ind for, og at det i Forvejen stod fast, at Arbejdsgiverrepræsentanterne vilde modsætte sig enhver Form for Arbejdstidsforkortelse.

Forretningsgangen paa den internationale Arbejdskonference er saaledes, at de forskellige Punkter paa Dagsordenen og de hertil foreliggende Beretninger og Forslag henvises til Behandling i de paagældende Kommissioner. Arbejdsgivergruppen foreslog herved, at de af Bureauet udarbejdede 2 Konventionsforslag, hvoraf det ene skulde gælde for de egentlige Industriarbejdere og det andet for Handels- og Kontormedhjælpere, samt den af Bureauet foreslaaede Henstilling, der betonedede, at der burde træffes Foranstaltninger for at forhindre, at Arbejdernes almindelige Levestandard forringes gennem Arbejdstidens Forkortelse, slet ikke skulde henvises til Behandling i en Kommission, det vil med andre Ord sige, at Konferencen ikke skulde behandle Sagen. Dette Forslag forkastedes dog med 71 mod 22 Stemmer. Arbejdsgiverne erklærede derefter, at de ikke ønskede at deltage i Kommissionens Forhandlinger, saaledes at denne kun kom til at bestaa af Regerings- og Arbejderrepræsentanter.

Arbejdsgivergruppens Ordfører, Danskeren Ørsted, motiverede Arbejdsgivernes Holdning med de sædvanlige Arbejdsgiverargumenter, hvorefter Forslagets Gennemførelse vilde betyde forøgede Produktionsomkostninger, stigende Varepriser, svækket Købeevne og dermed endnu større Arbejdsløshed. Arbejdergruppens Ordførere, Jouhaux og Hayday, havde let ved at gendrive disse Paastande og erindrede i denne Forbindelse om Arbejdsgivernes Stilling paa Arbejdskonferencen 1919 i Washington, hvor de ligeledes havde profeteret et økonomisk Sammenbrud i Tilfælde af 48 Timersugens Indførelse. De fremhævede, at Arbejdsgiverne ræsonnerede, som om den økonomiske Tilstand ikke lod noget tilbage at ønske, og som det var ganske normalt, at Millioner af Mennesker for altid skulde være uden Beskæftigelse. At Arbejdstidsforkortelse ikke betyder en Katastrofe for Erhvervslivet, viste forøvrigt den amerikanske Observatørs Redegørelse for Kriseforanstaltningerne i sit Land, hvoraf det fremgik, at Arbejdstiden i U. S. A. gennemsnitlig ligger under 40 Timer ugentlig.

Kommissionen drøftede og aflagde saa Beretning til Konferencen om Bureauets Forslag til Konventioner og Henstilling. Da denne Beretning kom til Behandling paa Konferencen, skete imidlertid dette, at ved Afstemningen om Konventionens Artikel 1 det i Vedtægterne fastsatte Antal Delegerede ikke deltog i Afstemningen, saaledes at Konferencen ikke var beslutningsdygtig og Forslaget dermed bortfalden. Ikke blot Arbejdsgiverrepræsentanterne, men tillige de fleste Regeringsrepræsentanter undlod at stemme. Arbejdergruppen koncentrerede nu sine Bestræbelser for at forhindre, at Arbejdstidsspørgsmaalet blev helt begravet. Langvarige Forhandlinger mellem de enkelte Grupper resulterede omsider i Vedtagelse af en af en Række Regeringsrepræsentanter foreslaaet Resolution, der gaar ud paa,

at Arbejdsbureauets Styrelsesraad skal arbejde videre med Sagen og sætte Spørgsmaalet om Arbejdstidsforkortelse paa Dagsordenen for næste internationale Arbejdskonference i 1935. Denne Resolution vedtoges med 65 mod 35 Stemmer.

Det er altsaa Regeringsrepræsentantzinterne, der har svigtet denne Sag, og trods en paastaet Sympati for Tanken om international Arbejdstidsforkortelse ikke har turdet gøre Skridtet fuldt ud. Dermed er dog dette Problem ikke bragt ud af Verden. Den tekniske Udvikling og den økonomiske Krise fordrer en Løsning af dette som af andre vigtige Spørgsmaal. Hvert Land maa nu foreløbig gaa sine egne Veje, og det bør være Fagorganisationernes Opgave hver i sit Land at medvirke til en Løsning, der er i Arbejderklassens Interesse.

Om de herhenhørende Spørgsmaal kan henvises til enkelte Afhandlinger og Artikler, saaledes: Jens Warming: »Kortere Arbejdstid som Middel mod Arbejdsløshed« i »Socialt Tidsskrift« for Juni 1932; Erik Dreyer : »International Nedsættelse af Arbejdstiden« i »Socialt Tidsskrift« for Februar 1933; R. Lassen: »40 Timers Arbejdsuge — Lørdagen fri?« i »Socialt Tidsskrift« Juli—August 1933; Erik Dreyer: »40 Timers Arbejdsugen« i »Samfundets Krav«, September 1933; K. K. Steincke: »Arbejdstidens Forkortelse«, og Otto Jensen: »Fyrretimersugen«, begge i »Socialisten«, Januar 1933.

Sagens Udvikling i Danmark,

Paa De samvirkende Fagforbunds Repræsentantskabsmøde den 19. og 20. Maj 1932 drøftedes Spørgsmaalet Arbejdstidsforkortelse, og især rejstes Kravet om, at der ved Forbud mod Overarbejde og Dobbeltbeskæftigelse skaffedes Beskæftigelse til en Del af de ledige Hænder. Med alle Stemmer mod 1 6 vedtoges paa Mødet følgende Resolution:

»Den herskende svære økonomiske Krise, der særlig giver sig Udslag i en omfattende og langvarig Arbejdsløshed, er af en saa ekstraordinær Natur, at den med Hensyn til Arbejdsløshedens Bekæmpelse kræver ekstraordinære Foranstaltninger fra alle de Faktoreres Side, som har Indflydelse paa Arbejdsforholdene.

Arbejdernes naturlige Krav maa fortsat være, at der ydes dem en forsvarlig Understøttelse under Arbejdsløshed, men med den Langvarighed, der efterhaanden præger Arbejdsløsheden, er Understøttelse ikke tilstrækkelig. Der maa baade af økonomiske og moralske Grunde fra saavel Rigsdagens som fra Organisationernes Side sættes alt ind for, at det størst mulige Antal Arbejdere inddrages i Produktionen og Omsætningen, ved i hvert Fald midlertidig at gennemføre en Forkortelse af Arbejdstiden, saaledes at denne højst bliver 40 Timer ugentlig i Haandværk, Industri og Handel samt for Tjenestemænd og Arbejdere i offentlige og koncessionerede Virksomheder, og at Arbejdstiden for de Arbejdere, der er beskæftigede udenfor de her nævnte Omraader, nedsættes saa langt, som det er foreneligt med de paa-gældende Erhvervs naturlige Interesser.

Ved Bedømmelsen af Arbejdstidens Længde kan man ikke længere nøjes med at anlægge sociale, kulturelle og samfundsmæssige Synspunkter, men Spørgsmaalet maa bedømmes ud fra de Erhvervsmuligheder, der kan tilvejebringes, naar Arbejdstiden forkortes. Det vil i Forbindelse hermed ogsaa være paakrævet, at alt unødvendigt Overarbejde afskaffes, og hvor Overarbejde er nødvendigt, at dette udlignes ved tilsvarende Indskrænkning i den normale Arbejdstid.

Det maa fortsat kræves, at offentlige Arbejder iværksættes i størst mulig Udstrækning, og blandt de Spørgsmaal, der vil kunne komme i Betragtning, naar der skal tilvejebringes Muligheder for mere Beskæftigelse, undlader Erepræsentantskabet ikke at pege paa, at det til Eksempel vil være formaalstjenligt at forhøje den skolepligtige Alder, at Enkelt-Personers Dobbeltbeskæftigelse bør forbydes, og at der i Forbindelse med Arbejdstidens Forkortelse træffes saadanne Forholdsregler, at den tilsvarende Forøgelse af de beskæftigedes Antal opnaas.

Da den arbejdende Befolknings Købeevne er af fundamental Betydning for hele Samfundshusholdningen, maa Repræsentantskabet kræve Reallønnen bevaret i størst mulig Udstrækning.

En afgjort Forudsætning maa det være, at alle Samfundsklasser deler de Byrder, som en Gennemførelse af den her foreslaede Fordeling af Arbejdet vil medføre, saaledes at til Eksempel Husleje, Renteydelse og Handelsavance formindskes.

Til Løsning af disse vigtige Spørgsmaal paalægges det Forretningsudvalget, at dette snarest træder i Forbindelse med Regering og Rigsdag samt Dansk Arbejdsgiverforening, saaledes at Spørgsmaalet om Arbejdstidsforkortelsen og Indskrænkning af Overarbejdet samtidig tages op af de nævnte Faktorer paa det her anførte Grundlag, da Spørgsmaalet om Beskæftigelse af de arbejdsløse i stigende Grad trænger sig paa, og en Udskydelse af dets Løsning vil indeholde alvorlige samfundsmæssige og erhvervsmæssige Følger.«

I Henhold hertil afholdtes 3. December 1932 et Møde mellem Socialministeren og Repræsentanter for De samvirkende Fagforbund og for Dansk Arbejdsgiverforening, hvor særlig forhandlede 40-Timersugen og Afskaffelse af Overarbejde — men uden væsentligt Resultat. (Referat af Mødet i De samvirkende Fagforbunds Beretning for Aaret 1932, S. 32—36.)

Socialministeren har i Rigsdagssamlingerne 1932—33 og 1933—34 fremsat et Forslag til Lov om midlertidig Indførelse af en 40 Timers Arbejdsuge ved visse offentlige og private Arbejder, der udføres i Anledning af Arbejdsløsheden. Men Forslaget er blevet stikkende i Udvalg. Socialministeren har da 13. Januar 1934 anmodet det udvidede Arbejdsløshedsraad om at overveje Spørgsmaalet om Mulighed for og Virkningen af Indførelse af en nedsat Arbejdstid paa videre Basis end i det nævnte fremsatte Lovforslag, herunder Spørgsmaalet om, paa hvilke Maader og i hvilket Omfang det vilde være muligt, særlig for saa vidt angaar de lavere Lønninger, direkte eller indirekte at yde en vis Kompensation for det med Arbejdstidsforkortelsen følgende Løntab. I en Betænkning af 24. Marts 1934 har Arbejdsløshedsraadet gjort Rede for de Drøftelser, man har gjort Spørgsmaalet til Genstand for, og tillige fremsendt et Forslag til Hovedpunkter i et eventuelt Lovforslag herom. Antagelig vil et saadant blive fremsat paa Rigsdagen i Samlingen 1934—35.

Da denne Betænkning indeholder saa mange Synspunkter til Belysning af det vigtige Spørgsmaal: Arbejds-tidsforkortelse som Middel mod Arbejdsløsheden, at den findes velegnet som Grundlag for et Studiekredsarbejde, aftrykkes dens Tekst i det følgende med enkelte uvæsentlige Forkortelser:

Nedsættelse af Arbejdstiden som et Middel mod Arbejdsløsheden.

I.

Argumenter for og imod Nedsættelse af Arbejdstiden.

1. Fordelene.

En Forkortelse — under en eller anden Form — af den enkelte Arbejders Arbejdstid kan fremkomme som en naturlig Følge af den tekniske Udvikling, idet denne gør det muligt med en kortere Arbejdstid at forsyne saavel Arbejderklassen som de andre Samfundsklasser med den samme eller endda med en større Mængde Varer m. v.

Udviklingen kan være saa stærk, at det kan være naturligt i Stedet for at forøge Produktionen af Varer og dermed den almindelige Velstand helt eller delvis at omsætte den forøgede Produktionsmulighed i en Nedsættelse af den almindelige Arbejdstid. Den forøgede Fritid bliver da et af de Goder, som den tekniske Udvikling har bragt. Muligvis har den tekniske Udvikling i de senere Aar været saa stærk, at det var rimeligt med denne Motivering at tage Spørgsmaalet om en varig Nedsættelse af Arbejdstiden op til Undersøgelse. Dette Spørgsmaal har Raadet imidlertid ikke anset det som sin Opgave at tage Stilling til. Man har alene holdt sig til det andet Spørgsmaal, hvorvidt Arbejdstidens Forkortelse med Fordel kan iværksættes som et Middel mod den nuværende store og langvarige Arbejdsløshed.

Det maa nu straks erindres, at en saadan Nedsættelse af Arbejdstiden ikke er noget Middel til en egentlig Formindskelse af Arbejdsløsheden, det vil sige Beskæftigelsens Forøgelse. Naar Arbejdsløsheden er af varigere Karakter, er det naturligt at foretrække en egentlig Formindskelse af Arbejdsløsheden (f. Eks. ved offentlig Tilskyndelse til øget Foretagsomhed, Hævning af Prisniveauet med eller uden samtidig Forhøjelse af alle Lønninger, generel Nedsættelse af Renten for allerede investeret Kapital, Virksomhedernes Socialisering, Løntilpasning o. s. v.) fremfor blot at nedsætte Arbejdstiden (og Arbejdsydelsen) for den enkelte Arbejder, hvad der i Realiteten kun kan betyde en ændret Fordeling af en eksisterende

Arbejdsmængde og Lønmængde. Det maa i denne Forbindelse erindres, at der ikke i et Samfund findes en bestemt Mængde Arbejde at fordele; Beskæftigelsesmulighederne er i og for sig uendelige, men i det nuværende Samfund bestemt af Virksomhedernes Rentabilitet, Varepriser, Lønshøjde, Indkomstfordeling o. s. v.

De Muligheder, der under de eksisterende økonomiskpolitiske Forhold foreligger for i tilstrækkeligt Omfang at gennemføre de ovenfor nævnte mere radikale Foranstaltninger, der ofte vil støde stærkt enten mod den ene eller den anden Parts Interesser, er dog sikkert ikke større, end at det vil være fornuftigt under den foreliggende store Arbejdsløshed at supplere dem med en Forkortelse af Arbejdstiden, hvor en saadan maatte vise sig praktisk gennemførlig. Naar Tiderne igen bedrer sig, vil Arbejdstidsnedsættelserne kunne sættes ud af Kraft, efterhaanden som Forholdene gør det rimeligt.

Den Ændring i Fordelingen af Beskæftigelsesmulighederne, der kan opnaas ved en Nedsættelse af Arbejdstiden, er i høj Grad ønskelig. En større Del af Arbejderne opnaar en Indtægt udover Understøttelsernes i Længden nedbrydende Niveau. Arbejdet i Faget betyder samtidig Vedligeholdelse af Træning og Sundhed samt en Fomyelse af Livsmod og Moral, det vil sige en Standsning af det Forfald, som en langvarig Arbejdsløshed i de fleste Tilfælde medfører. Modsætningen og Uligheden mellem beskæftigede og arbejdsløse udviskes, i alt Fald i et vist Omfang.

Ogsaa for Arbejdsgiverne og for Samfundet som Helhed er det af stor Værdi, at Fagenes og Landets Arbejdskraft holdes ved lige. Det er i det hele en Betingelse for, at det kan betale sig at genantage de ledige Arbejdere, naar Produktionsmulighederne atter bedres. Da man maa antage, at der, hvis ikke uventede Begivenheder indtræder, endnu længe vil herske betydelig Arbejdsløshed paa store Omraader, bliver det derfor en meget alvorlig og betydningsfuld Opgave i saa stort Omfang som muligt at søge en Fordeling af Beskæftigelse og Arbejdsløshed gennemført, en Opgave, som det vil være forsvarligt at bringe betydelige Ofre for at løse.

2. Faktiske Forhold i Danmark, sammenholdt med Ulandet.

Den normale Arbejdstid var i Danmark, ligesom i de fleste andre Lande, før de sidste Aars Krise 8 Timer om Dagen indenfor Industri, Haandværk og beslægtede Erhverv. En Række Lande som Norge, Sverige, Finland, Tyskland, Frankrig, Belgien og Schweiz havde Lovbestemmelser om 8 Timers Dagen; her hjemme var den gennemført ved Overenskomst; i England og Amerika var den ligeledes almindelig Praxis; i sidstnævnte Land var der dog allerede før de sidste Aars Krise — navnlig indenfor en Del stærkt udviklede Industrier — en Bevægelse i Retning af endnu kortere Arbejdstid eller færre Arbejdsdage.

Da Hovedprincippet om 8 Timers Arbejde gælder næsten overalt, bliver det af særlig Interesse at undersøge Undtagelserne fra Normalarbejdsdagen, det vil sige Anvendelsen paa den ene Side af Overarbejde og paa den anden Side af nedsat Arbejdstid under de sidste Aars store Arbejdsløshed.

For Danmarks Vedkommende foreligger der for Tiden efter 1. Januar 1932 for Størstedelen af de af Dansk Arbejdsgiverforenings Medlemmer beskæftigede Arbejdere Oplysninger om Omfanget af Overarbejde. Efter de foreliggende Oplysninger kan Antallet af Overarbejdstimer indenfor Industri og Haandværk anslaaes til gennemsnitlig ca. 2 pCt. af samtlige Arbejdstimer; Anvendelse af Overarbejde synes at være forholdsvis hyppigere for de ufaglærte Arbejdere end for de faglærte Arbejders Vedkommende.

Undersøgelser af, i hvilket Omfang der arbejdes paa indskrænket Tid, er foretaget dels i Januar 1926, dels i Juli 1932. Ved Undersøgelsen i 1926 viste det sig, at Indskrænkningen i Arbejdstiden betød, at et Antal Arbejdere, svarende til ca. 1,6 pCt. af samtlige Arbejdere, fik Beskæftigelse ved Ordningen; den tilsvarende Procent for Undersøgelsen i 1932 var 1,4 pCt; (ca. 4000 Arbejdere af ca. 300,000). Ved begge Undersøgelser betød Nedsættelse af Antallet af ugentlige Arbejdsdage dobbelt saa meget som Nedsættelse af den daglige Arbejdstid.

Ved disse Undersøgelser har man efter Materialets Beskaffenhed ikke været i Stand til at medtage de Arbejdere, der faktisk arbejdede paa nedsat Arbejdstid paa den Maade, at de i den Uge, Undersøgelsen omfattede, var helt uden Beskæftigelse, men havde fuld Beskæftigelse i andre Uger, i hvilke de andre Arbejdere i de paagældende Virksomheder var helt uden Beskæftigelse. Der foreligger saaledes ikke Oplysning om, i hvilket Omfang der arbejdes paa

nedsat Arbejdstid paa den Maade, at visse af en Fabriks Arbejdere skiftes til at gaa arbejdsløse en hel Uge ad Gangen; men selv om de nævnte Procenter fra de to Undersøgelser saaledes er Minimumstal, viser Undersøgelserne dog utvivlsomt, at Anvendelsen af Arbejde paa nedsat Arbejdstid her i Landet kun er af ringe Betydning.

I U. S. A. havde allerede i Foraaret 1933 en betydelig Nedsættelse af Arbejdstiden fundet Sted ad frivillig Vej, idet 59,1 pCt. af Industriens Arbejdere i Maj Maaned 1933 arbejdede 40 Timer eller derunder.

Siden Vedtagelsen af The National Industrial Recovery Act i Juni 1933 er der som Følge af de af Industrien vedtagne »codes of fair competition« (Grundregler for ærlig Kappelstrid) sket en yderligere Nedsættelse, saaledes at en Arbejdstid paa 36—40 Timer ugentlig nu er gennemført i den overvejende Del af Industrien.

I Frankrig arbejdes der i vid Udstrækning paa indskrænket Tid, idet 38 pCt. af Arbejderne i de store Virksomheder (med over 100 Mand) i Juni 1933 arbejder under 48 Timer ugentlig, hvoraf 19 pCt. 40 Timer eller derunder.

I Belgien var den gennemsnitlige Arbejdstid i Juli 1932 40,9 Timer, og en Undersøgelse for Marts Maaned 1933 blandt de større Virksomheder i Sverige viste en gennemsnitlig Arbejdstid paa 45 Timer.

Som omtalt i en Rapport fra det internationale Arbejdsbureau (Hours of Work and Unemployment. Jan. 1933, S. 27.) har Danmark sammenlignet med andre Lande i bemærkelsesværdigt ringe Omfang anvendt nedsat Arbejdstid. Ogsaa under tidligere Arbejdsløsheds-perioder har man her i Landet, saaledes som det fremgaar af de her meddelte Oplysninger, benyttet nedsat Arbejdstid i forholdsvis ringe Omfang, f. Eks. sammenlignet med England, hvor Systemet i en lang Aarrække har været benyttet bl. a. i Kulminerne og Tekstilindustrien.

3. Arbejdstiden udenfor Organisationernes Omraade.

Paa Omraader, hvor Arbejderne er uorganiserede, eller hvor kun en mindre Del er organiserede, er Arbejdstiden ofte mere end 8 Timer.

For de organiserede Landbrugsarbejdere er den overenskomstmæssige Arbejdstid 10 Timer daglig i Maanederne April—Oktober, 8 Timer daglig i Maanederne December—Februar, med Overgangsbestemmelser for November og Marts Maaneder, saaledes at Arbejdstiden for Aaret som Helhed gennemsnitlig er ca. 9 1/3 Time daglig. For de uorganiserede Landbrugsarbejdere foreligger der ikke statistiske Oplysninger om Arbejdstidens Længde, men der kan næppe være Tvivl om, at Arbejdstiden for de uorganiserede Landbrugsarbejdere snarest er længere end Arbejdstiden for de organiserede Landbrugsarbejdere.

Tendensen synes i Landbruget i Øjeblikket at gaa i Retning af en Nedsættelse af de beskæftigede Personers Antal, delvis ved Forlængelse af Arbejdstiden i alt Fald for Arbejdsgiveren selv og dennes Familie, jfr. Oplysninger i Beretningerne fra Det landøkonomiske Driftsbureau.

De uorganiserede Landhaandværkere, bl. a. i Byggefagene, arbejder, som det i den senere Tid stærkt er blevet fremhævet, paa væsentlig ringere Vilkaar end de organiserede. Dette gælder sikkert baade med Hensyn til Arbejdsløn, Arbejdstid og Betaling for Overarbejde.

Indenfor Handels- og Kontorvirksomhed, bl. a. paa Kontorerne i de Industrier, som er ved at faa forøget Beskæftigelse, i Banker, Vekselererforretninger m. v., siges der for Tiden at finde Overarbejde Sted i betydeligt Omfang, idet man undlader at forøge Personalet, bl. a. under Hensyn til Ubehaget ved eventuelt atter at skulle afskedige midlertidigt antaget Personale. Hvad der er Overarbejde, kan iøvrigt være vanskeligt at afgøre indenfor Omraader, hvor Arbejdstiden ikke ligger helt fast, f. Eks. i Bankerne.

Almindelige offentlige Arbejder, bl. a. saadanne, som er sat i Gang delvis med Henblik paa Bekæmpelse af Arbejdsløsheden, foregaar sikkert overvejende med normal Arbejdstid, og det samme gælder for Byggevirksomheder, Grundforbedringsarbejder m. m., som udføres med offentlig Støtte. Derimod finder der antagelig Overarbejde Sted i ret stor Udstrækning i forskellige Sognekommuner, saaledes ved Vejarbejder, Skærveslagning og Grusgraverarbejde m. v. Ligeledes ved visse af de Vejarbejder, der udføres af Amterne. Noget nøjagtigt Tal for,

hvor mange Arbejdere det drejer sig om, kan ikke gives, men efter Oplysninger fra Dansk Arbejdsmandsforbund drejer det sig om ca. 6—8000 Mand.

De her behandlede Forhold rejser Spørgsmaalet om i visse Fag at fastsætte en Arbejdstid, der kan betragtes som den normale indenfor Faget.

4. Statsforanstaltninger i andre Lande.

Statsindgreb med det Formaal at naa til en mere omfattende Nedsættelse af Arbejdstiden har tidligere haft størst Betydning i U. S. A. Her indførtes i Juni 1933 en Række Bestemmelser, hvis Formaal var at nedsætte Arbejdstiden i Industri og Handel til 36 å 40 Timer ugentlig. Loven bestemte, at hver Industri og hvert Fag overfor de af Regeringen udvalgte Organer skulde fremsætte Forslag til Regler om fair Konkurrence, indeholdende Bestemmelser om maksimal Arbejdstid, minimal Løn og andre Arbejdsforhold.

Disse Forslag kan stadfæstes af Præsidenten og er derefter gældende Ret for paagældende Produktionsgren. Forinden Reglerne stadfæstes, finder der en offentlig Behandling Sted under Ledelse af en af Præsidenten udvalgt Formand, som assisteres af 3 raadgivende Kommissioner, repræsenterende henholdsvis Industri, Arbejdere og Forbrugere.

Saaframt en Industri ikke fremsætter noget Forslag om Regler for fair Konkurrence, kan Præsidenten selv lade udarbejde saadanne Regler, der da faar samme Virkning som de af de interesserede Parter fremsatte og stadfæstede Forslag.

Endvidere kan der hidføres en Nedsættelse af Arbejdstiden derved, at Præsidenten er bemyndiget til at afslutte Overenskomster med Handels- eller Industriorganisationerne om en normal Arbejdsuge paa 35 Timer for Fabriksarbejdere og 40 Timer for Handels- og Kontormedhjælpere. Disse Overenskomster er nærmest at betragte som provisoriske Regler for fair Konkurrence og vil derfor ogsaa kunne afløses af endelige Regler, naar Forslag derom bliver indsendt og stadfæstet.

I Tyskland har Regeringen bestræbt sig for at hidføre en Nedsættelse af Arbejdstiden ad frivillig Vej, og der har gennem Pressen og paa anden Maade været ført en omfattende Agitation for Hidførelsen af en Reduktion af Arbejdstiden. Der nævnes derfor ogsaa talrige Enkelteksempler paa, at en Forkortelse af Arbejdstiden har fundet Sted, men det er ikke Raadet bekendt, hvorvidt der foreligger statistiske Oplysninger, der giver et samlet Indtryk af, hvilket Omfang Arbejdstidsforkortelsen har faaet.

5. Danske Forslag om Indgreb.

Ogsaa her i Landet har Statsmagten gjort Forsøg paa at faa gennemført en mere udbredt Anvendelse af nedsat Arbejdstid for derved at mildne den herskende Arbejdsløshed.

Socialministeren har dels ved en Skrivelse af 29. Marts 1932 anmodet det i Henhold til Forligsmandens Mæglingsforslag af 10. Februar s. A. af Dansk Arbejdsgiverforening og De samvirkende Fagforbund nedsatte Udvalg om bl. a. at undersøge Spørgsmaalet om, hvorvidt og paa hvilken Maade det gennem Begrænsning af Overarbejde, Nedsættelse af den normale Arbejdstid m. v. vilde være muligt at faa den eksisterende overordentlige Arbejdsløshed nedbragt. Det lykkedes imidlertid ikke i Udvalget at opnaa nogen Enighed om Spørgsmaalet, og Forligsmanden samt hver af de to Hovedorganisationer afgav derfor særskilt Erklæring.

Den 22. Marts 1933 fremsatte Socialministeren i Folketinget Forslag til Lov om Forbud mod Overarbejde gældende for Industri-, Bygge- og Anlægsvirksomhed, Transport samt Handels-, Kontor- og Bankvirksomhed. Fra Forbudet var fastsat en Række Undtagelser. Samme Dag fremsatte Ministeren Forslag til Lov om midlertidig Indførelse af en 40-Timers Arbejdsuge ved visse offentlige og private Arbejder, der udføres med det Formaal at formindske Arbejdsløsheden. I Forslagets Motiver udtaltes, at Regeringen var af den Opfattelse, at Spørgsmaalet om en lovmæssig Nedsættelse af Arbejdstiden maa melde sig med stor Styrke, saaframt overenskomstmæssige Resultater ikke opnaas. Under Hensyn til, at dette Spørgsmaal drøftedes af den internationale Arbejdsorganisation, mente Regeringen den Gang ikke at kunne forelægge Forslag om en almindelig Arbejdstidsforkortelse.

De anførte Lovforslag blev i Folketinget henvist til Udvalgsbehandling, men Udvalgene havde ved Samlingens Slutning ikke afgivet nogen Betænkning. Den 12. Oktober 1933 blev Forslagene genfremsat og atter henvist til Udvalg, der endnu ikke har afgivet Betænkning.

Naar det ikke hidtil her i Landet hverken ad faglig eller politisk Vej er lykkedes at gennemføre nogen kendelig Nedsættelse af Arbejdstiden, kan dette dog næppe bero paa erhvervsmæssige eller tekniske Ejendommeligheder ved det danske Næringsliv.

6. Vil en Nedsættelse af Arbejdstiden give flere Arbejdere Beskæftigelse?

Fra tidligere Nedsættelser af Arbejdstiden baade før og efter 8 Timers Dagens Gennemførelse foreligger talrige Beretninger (Se bl. a. Henvisningerne i Warmings Artikel i Socialt Tidsskrift 1932, S. 217. De i Litteraturen nævnte dybt indgribende, økonomiske Virkninger af en Nedsættelse af Arbejdstiden kommer kun frem i Tider med normal Beskæftigelse, hvor Nedsættelsen fører til formindsket Udbud af Arbejde, derimod ikke i Tider med stor Arbejdsløshed, hvor der kun bliver Tale om en Fordeling af det samme Arbejde mellem flere Personer.) om, at Præstationerne pr. Time er steget samtidig med, at Arbejdstiden er nedsat. Dette har dels beroet paa, at Arbejderen ved den kortere Arbejdstid har haft flere Kræfter til Raadighed i den enkelte Time, dels at han i de Tilfælde, hvor der foreligger Akkord, ved forøget Ydelse har ønsket at genvinde en eventuel Nedgang i Dagfortjenesten og dels paa, at Arbejdsgiveren, navnlig hvor Lønnen er blevet forhøjet samtidig med Nedsættelse af Tiden, har fundet Anledning til Mekanisering og Rationalisering.

I Fag med Akkord vil det sandsynligvis i en Række Tilfælde ligefrem være svært for Virksomhederne og Organisationerne at hindre, at de enkelte Arbejdere ved øget Tempo søger at skaffe sig Kompensation for en Nedsættelse af Arbejdstiden, naar denne ikke kompenseres af tilsvarende Forøgelse af Akkordsatserne. Medens en Forøgelse af Tempoet indenfor Sikkerhedens og Sundhedens Grænse vel i et normalt beskæftiget Samfund har overvejende Fordele, vil den heromhandlede Forcing i alt Fald virke i høj Grad forstyrrende overfor et Forsøg paa at fordele Arbejdet mellem flere. Hvor der arbejdes, paa Timeløn, vil de hidtil beskæftigede Arbejdere maaske allerede under en kortvarig og ekstraordinær Nedsættelse af Arbejdstiden paa Grund af mindre Træthed i nogle Tilfælde præstere lidt mere pr. Time. Paa den anden Side vil de nyantagne, hidtil arbejdsløse gennemgaaende præstere noget mindre. Som Helhed vil ved Timeløn den gennemsnitlige Præstation pr. Time og derved selve Arbejdets Pris for Arbejdsgiveren formentlig blive omtrent uforandret. Dog kan man maaske ikke helt se bort fra, at en Forøgelse af Tempoet for Akkordarbejde i visse Tilfælde kan sætte Tempoet op ogsaa for nærbeslægtet timelønnet Arbejde.

Det maa endelig bemærkes, at en Nyantagelse af arbejdsløse ikke vil finde Sted, saafremt en Arbejdstidsforkortelse medfører, at den Periode, hvorover et bestemt Arbejde strækker sig, bliver forlænget i samme Forhold som Arbejdstidsforkortelsen. Dette vil antagelig i nogen Grad blive Tilfældet indenfor Byggeriet, hvor der paa det enkelte Byggeforetagende allerede nu sættes den størst mulige Arbejdsstyrke ind. For i saadanne Tilfælde at skaffe Mulighed for Merbeskæftigelse, maa der træffes særlige Foranstaltninger, f. Eks. Indførelse af 2-Holds-drift. I visse Tilfælde kan Vanskelighederne dog falde bort ved, at man samtidig paabegynder et større Antal Bygninger eller Arbejder iøvrigt.

Det hævdes ogsaa, at den forøgede paatvungne Fritid og formindskede Arbejdsfortjeneste i nogle Tilfælde vil faa Arbejderne til paa egen Haand at skaffe sig lønnet Arbejde udenfor Virksomhederne og derved tage Arbejde fra disse.

Øget Rationalisering og Mekanisering synes i Perioden efter Krigen i høj Grad at have staaet i Forbindelse med Gennemførelsen af 8 Timers Arbejdsdagen; men dette hang nøje sammen med Lønforhøjelsen og den netop ved Arbejdstidsforkortelsen skabte Knaphed paa anvendelig Arbejdskraft. En midlertidig Nedsættelse af Arbejdstiden, der kun gennemføres, saa længe der er rigelig Arbejdskraft indenfor det faglige Omraade, og som gennemføres uden Lønforhøjelse, vil ikke indeholde tilsvarende Opfordring til at erstatte Arbejdere med Maskiner. En vis stærkt begrænset Tendens hertil kan dog opstaa, hvis Nedsættelsen for Arbejdsgiverne medfører ikke kompenserede Gener, idet blot en vis Uvilje kan give Stødet til Forandringer, som allerede forud laa paa Grænsen af det profitable.

Det maa i det hele fremhæves, at det er en vigtig Forudsætning for, at Arbejdstidsnedsættelsen ikke skal faa Virkninger, der hæmmer Beskæftigelsen, at Omkostningerne ikke paavirkes, saaledes at den paagældende Virksomheds Rentabilitet kun kan bevares gennem en Prisforhøjelse, som indskrænker Afsætningsmulighederne. Det kan endda tænkes,

at den Omstændighed, at Arbejdstidsnedsættelsen kan være Anledning til Indførelse af Holddrift og dermed til en bedre Udnyttelse af det faste Anlæg, indeholder Mulighed for en Billiggørelse og Udvidelse af Produktionen.

Man maa efter foranstaaende mene, at en Nedsættelse af Arbejdstiden vil medføre Antagelse af flere Arbejdere, selv om det ikke kan forventes, at Merbeskæftigelsen vil blive proportional med Arbejdstidens Forkortelse.

7. Tab og Ulemper for de hidtil beskæftigede Arbejdere.

Spørgsmaalet melder sig først vedrørende Indtægtsnedgang for den enkelte Arbejder.

Foretages der en Nedsættelse af Arbejdstiden uden Ændring af den gældende Løn, kan der, hvor Arbejdet udføres i Akkord, som tidligere nævnt være Tale om, at de hidtil beskæftigede Arbejdere helt eller delvis skaffer sig Kompensation ved forøget Arbejdspræstation pr. Time. I det Omfang, dette sker, skabes der normalt ikke nogen Merbeskæftigelse.

Gives der Kompensation gennem en Forhøjelse af Lønnen pr. produceret Enhed eller pr. Time ved uforandret Intensitet, vil Virksomhederne rimeligvis i større eller mindre Omfang indskrænke deres Produktion, hvad der i det mindste vil formindske Antallet af nyantagne Arbejdere, og i visse Tilfælde endog kan føre til Beskæftigelse af færre end før. Hvorledes Resultatet bliver, vil bl. a. bero paa, i hvor høj Grad en Prisforhøjelse for Virksomhedens Produkter vil nedsætte Afsætningen, og hvor afhængig disse Priser er af Lønnen. I denne Forbindelse skal man gøre opmærksom paa, at der paa Grund af de gældende Afspærringsbestemmelser vil være visse Virksomheder, hvor en Lønforhøjelse kan finde Sted, uden at en Forhøjelse af Priserne derfor bliver nødvendiggjort. Kompensation af Løntabet fra andre end Virksomheden kan — saaledes som det nærmere er paavist nedenfor under Pkt. I 3 — kun ventes i begrænset Omfang.

Under Hensyn til de her anførte Betragtninger om Mulighederne for Kompensation, maa man vente, at en Nedsættelse af Arbejdstiden, som skaffer et øget Antal Arbejdere Beskæftigelse, vil medføre en vis Nedgang i Indtægt for de hidtil beskæftigede Arbejdere. Nedsættes f. Eks. Arbejdstiden fra 48 til 40 Timer om Ugen, altsaa med i/g, uden at der opnaas nogen Art Kompensation, falder de hidtil beskæftigedes Indtægt ogsaa med i/o eller I 6% pCt, samtidig med at Antallet af beskæftigede forøges i et omtrent tilsvarende Forhold, det vil sige med 20 pCt. Gives der særlig Kompensation ved Hjælp af offentlige Midler, reduceres Arbejdernes Tab, og desuden opnaar samtlige Arbejdere i Faget efterhaanden en Fordel ved, at Arbejdsløshedskasserne sparer Udgifter til Understøttelser.

De hidtil beskæftigede maa dog i alle Tilfælde regne med en ikke uvæsentlig Nedgang i Indtægt. De vil sikkert ogsaa være villige til at bære et vist Tab, dels ud fra almindelig Solidaritetsfølelse overfor deres arbejdsløse Kammerater, dels under Hensyn til, at de fleste selv har en Risiko for at blive arbejdsløse.

Selve Formindskelsen af Arbejdstiden vil formentlig i de fleste Tilfælde blive følt som en Fordel. Derimod vil de dermed følgende Flytninger af Arbejdstiden, der maa finde Sted ved eventuel Indførelse af Holdskift med Arbejdstid helt eller delvis udenfor den sædvanlige medføre visse personlige Ulemper. Ligesom for Arbejdsgiverne vil for Arbejderne Forandringen i de tilvante Arbejdsforhold og Samarbejdet med de hidtil arbejdsløse, ofte mindre kvalificerede, medføre visse Ubehageligheder, som føles mest i den første Tid og derfor vejer stærkest, naar det drejer sig om midlertidige Foranstaltninger.

Skal det lykkes at faa Arbejderne med til en omfattende Fordeling af Arbejdsløshedens Byrder, maa der sikkert appelleres stærkt til de hidtil beskæftigedes Offervilje, og Fagforeningerne maa gaa kraftigt ind for de arbejdsløses Interesser og de Fordele, der vindes for Arbejderklassen som Helhed gennem øget Effektivitet, større Lighed indadtil og bedre Sammenhold.

8. Vanskeligheder og Ulemper for Virksomhederne.

En Nedsættelse af Arbejdstiden vil normalt medføre en daarligere Udnyttelse af det faste Anlæg. I Virksomheder, hvor Anlæggene under de nuværende Forhold ikke udnyttes fuldt ud i de 8 Timer, kommer denne Vanskelighed dog ikke frem; i de øvrige Virksomheder vil Ind-

førelse af Holddrift, hvor en saadan er mulig, modvirke disse Virkninger af Arbejdstidsnedsættelsen.

Hvor en Nedsættelse af Arbejdstiden staar i Forbindelse med en Forhøjelse af Akkordbetalingen eller med en Forhøjelse af Timelønnen, som ikke opvejes af en tilsvarende Forøgelse af Tempo og Arbejdspræstation iøvrigt, vil dette for Arbejdsgiverne betyde en forøget Lønudgift pr. produceret Stykke. Men ogsaa selve Nedsættelsen af Arbejdstiden og de dermed følgende Forandringer i Virksomhedernes Drift kan i visse Tilfælde medføre Ulemper og Tab for Arbejdsgiverne.

Enhver Ændring af Arbejdstiden og dermed Arbejdets daglige Organisation vil medføre Ulejlighed og administrative Udgifter samt Tab i en Overgangsperiode. Disse Besværligheder og Tab vil naturligvis i særlig Grad forøge Produktionsomkostningerne, hvor det kun drejer sig om en kortere varende midlertidig Ordning. Ein Del af de ledige Arbejdere, som maa antages, vil formentlig navnlig i den første Tid være mindre fordelagtige at anvende end de hidtil beskæftigede. For saa vidt der er Udsigt til, at der senere vil blive Brug for dem, vil Virksomheden eller i alt Fald Faget eller Landets Arbejdsgivere dog tjene sig selv ved at holde dem i Træning.

Overgang til Arbejde i Hold vil ofte medføre specielle Vanskeligheder blandt andet med Hensyn til Ledelse, Forsyning med Specialarbejdere, Indtræden i det foregaaende Holds Akkorder og i det hele overfor Samarbejdet og Kontrollen, hvor den ene skal fortsætte den andens Arbejde. Men paa den anden Side vil en Nedsættelse af den daglige Arbejdstid uden samtidig Indførelse af Fler-holdsdrift betyde, at Maskinerne o. s. v. bliver daarligere udnyttede ved den kortere Arbejdstid. Der kan i Virksomheder i Vækst eller med god Beskæftigelse blive Tale om Mangel paa Plads og Mangel paa Redskaber m. m., hvad der kan føre til Krav om. Udvidelser, som eventuelt bliver for store, naar man vender tilbage til normal Arbejdstid. Særlig kommer dette frem overfor Virksomheder, som for Tiden nyder godt af Importbegrænsningen og for hvem en Overgang til Holddrift synes fornuftigere end at skride til muligvis i Længden uholdbare Udvidelser.

Om de i det foregaaende Stykke omtalte Ulemper i det hele vil fremkomme indenfor den enkelte Virksomhed, og hvor stort Omfang de vil faa, vil bero paa Virksomhedens Karakter, den øjeblikkelige faglige Tilstand samt ikke mindst paa den Maade, hvorpaa Arbejdstidsnedsættelsen gennemføres (færre Timer pr. Dag, færre Dage pr. Uge o. s. v.), j f r. ogsaa de forskellige Skiftsystemer og Forholdet mellem de enkelte Arbejdes og Virksomheders Arbejdstid, som er nærmere omtalt nedenfor i Punkt 12. Spørgsmaalet hænger derfor nøje sammen med Diskussionen om de forskellige Former for Nedsættelse af Arbejdstiden.

Det bør ikke overses, at en Nedsættelse af Arbejdstiden, som man saa i Perioden omkring 8-Timers-Dagens Gennemførelse, i visse Tilfælde kan forskyde Styrkeforholdet ved Organisationernes Forhandlinger om Lønnens Højde. En kunstig skabt Knaphed paa Arbejde virker saaledes i Retning af højere Løn. Den Omstændighed, at en større Del af Trykket ved Arbejdsløsheden flyttes over paa det beskæftigede Flertal af Fagets Medlemmer, har imidlertid en Tendens til at virke i modsat Retning. De omtalte Virkninger af Nedsættelsen i Arbejdstiden overfor Lønforhandlingerne er dog formentlig tilsammen taget af underordnet Betydning, saafremt det kun drejer sig om midlertidige Foranstaltninger, og saafremt man ikke foretager Indgreb, der bringer Arbejdsløsheden længere ned, end at der stadig findes en normal Reserve af ledige, anvendelige Arbejdere i Faget.

Det skal endelig her tilføjes, at der kan opstaa samfundsmæssige Betænkeligheder, navnlig i en Overgangsperiode, hvor nogle Erhverv er i Tilbagegang, og nye er ved at gaa frem eller udfolde sig igen, ved i for høj Grad ved nedsat Arbejdstid at binde et stort Antal Arbejdere til de hidtidige Beskæftigelser.

I Tider, hvor der er Arbejdsløshed i alle Fag, og hvor Nedsættelsen af Arbejdstiden medfører et vist Indtægtstab ogsaa for Fagets dygtigste, hidtil fuldt beskæftigede Folk, er denne Fare dog ikke aktuel.

II.

Former for Nedsættelse af Arbejdstiden.

9. Varig eller midlertidig Nedsættelse.

Gennemførelsen af en varig Nedsættelse af Arbejdstiden vil netop under en Arbejdsløshedsperiode bidrage til straks at skaffe øget Beskæftigelse. Derimod vil Nedsættelsen næppe have denne Virkning i det lange Løb. Den vil ikke hjælpe til at skaffe forøget Beskæftigelse ved en ny Nedgang i Konjunkturerne, hvis der i Mellemtiden er sket en Tilpasning til den kortere Arbejdstid. Arbejdsløsheden vil i det lange Løb mere bero paa Svingninger og Uregelmæssigheder i Arbejdsefterspørgslen end paa et varigt Misforhold mellem efterspurgt og udbudt Mængde af Arbejde. Med den nuværende Grad af Rationalisering er en Tilpasning med normal Beskæftigelse ved hittidig Arbejdstid vel næppe udelukket, men der vil her rejse sig Problemer om Lønpolitik og om, hvorvidt Arbejderne, naar Produktionen kommer i Gang, vil foretrække mere Fritid for flere Forbrugsgoder, ret tvivlsomme Problemer, som det ikke er nødvendigt at løse til Bunds ved Gennemførelsen af en midlertidig Nedsættelse af Arbejdstiden.

Hvis man skal foretrække varige Foranstaltninger til Nedsættelse af Arbejdstiden frem for midlertidige, maa der sikkert tages Hensyn til andre Synspunkter end Bekæmpelse af Arbejdsløshed. Ved systematisk Anvendelse af forbigaaende Nedsættelser, som man f. Eks. har kendt i en lang Aarrække i England, vil man kunne modvirke Virkningen af Svingningerne i Arbejdsefterspørgslen. Det er desuden forsigtigst at begynde med midlertidige Foranstaltninger. Paa Omraader, hvor der er Basis for en varig Nedsættelse af Arbejdstiden, maa man antage, at offentlige Indgreb i Retning af midlertidig Nedsættelse vil give Stødet til og danne Basis for Forsøg med en Ordning, som senere vil blive bibeholdt, hvor den virker tilfredsstillende.

Navnlig hvis man ønsker at gennemføre en Fordeling af Beskæftigelsen uden iøvrigt at gribe for stærkt ind i Forholdene paa Arbejdsmarkedet, vil det være naturligt at begrænse Ordningen til en kortere Periode, indenfor hvilken man kan vente, at der som Helhed vil være rigelig Arbejdsudbud, og samtidig overfor de enkelte Fag eller Arbejdsomraader at begrænse Bestemmelserne til kun at gælde' saa længe, der findes en tilstrækkelig Forsyning af ledig, anvendelig Arbejdskraft i Faget, eller saadan uden større Vanskelighed kan skaffes. Om den sidste Begrænsning lader sig gennemføre ved Hjælp af forud bestemte minimale Arbejdsløshedsprocenter for de enkelte Fag er vel tvivlsomt, snarere maatte Spørgsmaalet om en Tilbagevenden til normal Arbejdstid afgøres af en særlig Myndighed.

10. Generel Ordning eller særlige Ordninger for Fag, Grupper eller Virksomheder.

Medens Udlandets Love om 8-Timers Arbejdsdag og de tilsvarende overenskomstmæssige Bestemmelser i Danmark gælder generelt for Industri, Haandværk m. fl. Erhverv, vil det navnlig ved en midlertidig Nedsættelse af Arbejdstiden, der tilsigter en Fordeling af Arbejdet mellem flere, være naturligt at gøre Forskel efter Forholdene paa de forskellige Omraader. Dette er ogsaa Princippet saavel med Hensyn til Amerikas nuværende meget vidtgaende Reduktioner af Arbejdstiden som med Hensyn til de overvejende frivillige betydelige Nedsættelser af Arbejdstiden i andre Lande. Blandt andet maa en Nedsættelse af Arbejdstiden normalt være betinget: af, at der i det hele findes et stort Antal arbejdsløse indenfor det specielle faglige og — hvor det gælder forholdsvis kortvarige Nedsættelser — tillige lokale Arbejdsomraader. Selv i Tider med stor samlet Arbejdsløshed kan der være relativ Knaphed paa Arbejdskraft paa særlige Omraader, og dette kommer endnu stærkere frem paa en Tid, hvor Beskæftigelsen begynder at komme i Gang. Saafremt saa-danne Vanskeligheder skulde komme frem, vil det derfor være ønskeligt, at der træffes Foranstaltninger til at lette Bevægeligheden paa Arbejdsmarkedet.

Endvidere er der stor Forskel med Hensyn til Industriens Organisation og tekniske Beskaffenhed. Ved en generel, varig Ændring af Arbejdstiden maa alle Virksomheder indrette sig herefter. Evnen til uden for store Tab at foretage en midlertidig Tilpasning kan derimod ligge meget forskelligt. Det samme gælder f. Eks. med Hensyn til Betingelserne for Indførelse af skiftende Hold. Ogsaa for Arbejderne vil Forholdene ligge meget forskelligt, blandt andet

efter om der anvendes Akkord eller Timeløn, og efter i hvor høj Grad det er muligt at ændre Tempoet.

Blandt andet som Følge af de her anførte Forhold vil der være en Række Omraader indenfor det økonomiske Liv, hvor en Arbejdstidsforkortelse næppe bør indføres, eller hvor man i hvert Fald maa vise stor Forsigtighed med Gennemførelsen. Dette gælder saaledes i første Række, hvis der i et Fag kun er en ganske minimal Arbejdsløshed, og det ikke er muligt at overføre Arbejdere fra andre Fag. Endvidere gælder det, at der i et Fag, hvor der i Forvejen eksisterer et System, der gør, at Arbejdsløsheden i stort Omfang »gaar paa Omgang« mellem Fagets Arbejdere (f. Eks. indenfor en Periode paa et Aar eller paa kortere Tid), ikke er særlig Grund til at erstatte den saaledes frivillig skabte Fordeling af Beskæftigelsen med en anden (f. Eks. en 40-Timers Arbejdsuge). I Fag, hvor man ikke regner med, at der er nogen Chance for, at der senere vil indtræde en Forøgelse af Beskæftigelsen, og den til Faget knyttede Stab af Arbejdere derfor saa snart som muligt bør søge at skaffe sig Beskæftigelse i andre Fag, bør man være forsigtig med ved Indførelse af Arbejdstidsforkortelse at holde et større Antal Arbejdere ved Faget og derigennem hindre den nødvendige Overgang til andre Fag. Endelig kan det bemærkes, at man i Fag, hvor en Arbejdstidsforkortelse vil medføre en væsentlig Forhøjelse af Produktionsomkostningerne, bør være mere forsigtig med Arbejdstidsforkortelsens Gennemførelse end i andre Fag.

11. Omraadet for en Nedsættelse af Arbejdstiden (frivillig eller obligatorisk).

En Nedsættelse af Arbejdstiden bør navnlig gennemføres, hvor Arbejdsløsheden er særlig stor og langvarig, hvor en Arbejdstidsforkortelse maa antages at ville bevirke en væsentlig Forøgelse af Antallet af beskæftigede Arbejdere, og hvor Virksomhedernes Forhold muliggør Nedsættelse uden afgørende Vanskeligheder.

Paa et Par specielle Omraader kan der anføres særlige Argumenter for at gennemføre en Nedsættelse af Arbejdstiden:

- 1) i større eller mindre Omfang — i Overensstemmelse med det forannævnte Regeringsforslag — ved visse Arbejder, der netop iværksættes til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden,
- 2) hvor der igennem Importreguleringen foreligger særlige gunstige Produktions- og Afsætningsvilkaar for bestemte Virksomheder, maa det ligeledes til trods for en eventuelt allerede sket Udvidelse af Beskæftigelsen anses for naturligt at søge gennemført saadanne Ændringer med Hensyn til Arbejdstiden, at der kan tages flere Arbejdere i Anvendelse, specielt ved Indførelse af Flerholdsdrift med nedsat Arbejdstid pr. Hold.

Det ringe Omfang, hvori nedsat Arbejdstid anvendes her i Landet trods den store Ønskelighed af under en langvarig Krise at fordele Arbejde og Fortjeneste mere ligeligt, taler for Indførelse af Tvangsforanstaltninger. Skulde det samtidig gøres muligt at tage Hensyn til de enkelte Fags og Virksomheders særlige Forhold, maatte man ikke nøjes med almindelig Lovbud, men den nærmere Ordning maatte i Lighed med Ordningen i Amerika overdrages til en eller flere sagkyndige Myndigheder, som samarbejder med Repræsentanter for Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor de enkelte Fag.

Ikke mindst kan der være Spørgsmaal om Tvangsbestemmelse overfor Overarbejde. Foruden Bestemmelser i Lighed med det forannævnte Regeringsforslag om Forbud mod Overarbejde bl. a. for Industri-, Bygge- og Anlægsfag, Handels- og Kontorvirksomheder m. m. var der Grund til at overveje et mere smidigt System med Pligt til at give en bestemt Betaling for Overarbejde, ogsaa udenfor de af kollektive Overenskomster omfattede Omraader, f. Eks. Handels- og Kontorvirksomheder samt det uorganiserede Landhaandværk, hvor Overarbejde som anført under Punkt 3 maa antages at spille en ikke ubetydelig Rolle. Et saadant Paabud vilde virke langt mere elastisk end et absolut Forbud med dertil knyttede Undtagelses- og Dispensationsbestemmelser. Gennemførelsen paa de nævnte uorganiserede Omraader kan formentlig give Anledning til en Del Besvær og Overtrædelser. I en Del Tilfælde kan det blive svært at afgøre, hvad der er normal Arbejdstid, og naar Overarbejde begynder. For uorganiserede Haandværkere m. fl. vil det synes naturligt uden Hensyntagen til Kontraktforholdet mellem Arbejdsgivere og Arbejdere at fastsætte 8 Timer eller Fagets overenskomstmæssige Arbejdstid som normal Tid.

Betænkeligheden ved en frivillig Ordning, der paa Grund af sin store Smidighed har afgørende Fordele, er, at man ingen Garanti har for, at den bringes til Anvendelse. Agitation, Oplysning og Appel til Parternes Offervilje kan maaske i nogle Situationer betyde noget (jfr. Forholdene ved Krigens Udbrud og den amerikanske Præsidents Kampagne). For at man skal kunne gøre sig Haab om, at en frivillig Ordning skal medføre væsentlig større Resultat end den beskedne Anvendelse af nedsat Arbejdstid, som allerede finder Sted, maa der sikkert indrømmes navnlig de hidtil fuldt beskæftigede Arbejdere, men eventuelt ogsaa Arbejdsgivere, Adgang til en vis Kompensation for Nedgangen i Indtægt. Spørgsmaalet om Muligheden for en saadan Kompensation og for Tilvejebringelse af Midlerne hertil, f. Eks. ved en mulig Anvendelse af den sparede Arbejdsledsløshedsunderstøttelse, er behandlet nedenfor i Afsnit I 3.

Under Henvisning til, at det derfor sikkert vil vise sig ugørligt at skaffe Beskæftigelse til et betydende Antal flere Arbejdere ved frivillige Ordninger, er der, trods de Betænkeligheder, der kan anføres mod Anvendelsen af Tvang, alvorlig Grund til at overveje, om der ikke skal aabnes en Statsmyndighed Adgang til at give Paabud om Arbejdstidsnedsættelse i saadanne Tilfælde, hvor Forsøg paa Tilvejebringelse af en frivillig Nedsættelse ikke har ført til noget Resultat, ganske særlig for de ovenfor under 1) nævnte Virksomheder.

12. Formerne for Reduktion af Arbejdernes og Virksomhedernes Arbejdstid.

Saavel ved en eventuel Tvangsordning som ved en frivillig Ordning med Tilskud eller andre Begunstigelser, bør der gives Adgang til under Hensyn til de for de forskellige Omraader specielle Forhold at vælge, paa hvilken Maade Nedsættelsen i de enkelte Tilfælde skal foregaa.

Den enkelte Arbejders samlede Arbejdstid kan reduceres ved Anvendelse af:

- 1) et mindre Timeantal pr. Dag, f. Eks. Anvendelse af 6 eller 7 Timers-Dagen (eventuelt i Forbindelse med Indførelse af flere Hold);
- 2) færre Arbejdsdage pr. Uge, specielt 5 Dage pr. Uge, eller ved kontinuerlig Drift 4 eller 5 Arbejdsdage mellem hver Fridag;
- 3) en Uges tvungen Ferie efter Arbejdsperioder paa f. Eks. 4, 5, 6 eller flere Uger (et saadant alternerende Arbejdssystem kan varieres paa forskellig Maade).

En Drøftelse i Almindelighed af disse Systemers relative Fordel er forholdsvis unyttig, saafremt man ikke ønsker at indføre et simpelt ensartet System for alle Fag og Virksomheder, hvad der ovenfor er anført Argumenter imod. Det kan nævnes, at der har hævet sig stærke Røster for en almindelig Anvendelse af 5 Dages-Arbejdsugen med Frihed Lørdag og Søndag, vel navnlig som permanent Ordning.

Med Hensyn til de forskellige Former for Arbejdstids-forkortelse skal bemærkes, at man i U. S. A. har Systemer, der indfører en Maksimalarbejdstid pr. Dag eller en Maksimalarbejdstid pr. Uge, eller som tillader en Maksimalarbejdstid pr. Uge som Gennemsnit for en længere Periode. Den Periode, som saaledes lægges til Grund for Beregningen af den gennemsnitlige Arbejdsuge, varierer fra 14 Dage til 1 Aar; dog er den hyppigst forekommende Periode 8 Uger og den næsthypigste 3 Maaneder, men man kan finde Perioder af alle mulige Længder. Nogle Erhverv anvender forskellige Perioder overfor forskellige Klasser af Arbejdere, og i visse Sæsonerhverv er der forskellige Gennemsnitsperioder for de forskellige Aarstider.

I Rusland har der en vis Periode i Virksomheder med kontinuerlig Drift været indført en Forkortelse af Arbejdstiden ved Indføjelse af en Fridag efter hver 5 Arbejdsdage.

Hvor Arbejdsugen ansættes til f. Eks. 5 Dage, eller man reducerer den daglige Arbejdstid fra 8 til f. Eks. 7 Timer, vil Virksomhedens Arbejdstid naturligt blive nedsat paa samme Maade som de enkelte Arbejders. Der vil imidlertid i mange Tilfælde være væsentlige Fordele ved ikke at nedsætte den Tid, Virksomhedens Maskiner og Lokaler udnyttes, i Overensstemmelse med den nedsatte Arbejdstid, men ved at anvende skiftende Hold holde Virksomheden i Gang og udnytte dens Anlæg i længere Tid.

En Nedsættelse af Arbejdstiden kan godt give Anledning til en større Udnyttelse af Virksomhedens Kapacitet end forud, idet man f. Eks. anvender 2 Hold paa 6 eller 7 Timer i Stedet for eet Hold paa 8 Timer. Under en Depression kan en saadan Produktionsforøgelse dog medføre Vanskeligheder. Ønskes den samlede Produktion ikke udvidet, maa de 2 Hold paa 6 eller 7 Timer være mindre end det oprindelige paa 8 Timer. Alle disse Enkeltheder lader sig

bedst ordne for den enkelte Virksomhed eller Gruppe af Virksomheden under Hensyn til tekniske og organisatoriske Betingelser, Arbejder tallets absolutte Størrelse og dermed Delelighed, Nødvendigheden af at have en Flerhed af Arbejdere af samme eller forskellige Kategorier i Gang samtidig o. s. v.

Efter Indførelsen af 8 Timers-Arbejdsdagen i 1919— 20 blev Spørgsmaalet om Vilkaarene for Arbejde i 2—3 Holds Drift af væsentlig større Interesse end tidligere.

Spørgsmaalet fik i 1922 en ret generel Løsning, idet der i Arbejdsforliget af 4. April 1922 var indsat en Bestemmelse om, at der mellem Arbejdernes og Arbejdsgivernes

Hovedorganisationer skulde optages Forhandling om Vilkaarene for Etablering af Arbejde i 2—3 Holds Drift; hvis der ikke opnaaedes Enighed, skulde Sagen afgøres af et Nævn.

Af Meddelelserne om Forhandlingerne i dette Nævn (jfr. Høst i Meddelelse fra Socialraadets Sekretariat 1923, Side I) ses det, at Arbejdsgiverne lagde megen Vægt paa at faa Adgang til paa rimelige Vilkaar at indføre 2—3 Holds Drift for derigennem at gøre Produktionen billigere og skaffe mere Arbejde, idet Generalomkostningerne pr. produceret Enhed bliver mindre, naar der arbejdes i 2—3 Holds Drift.

Fra Arbejdernes Side anførtes, at der maatte gives en ret stor Tillægsbetaling ved Arbejde i 2—3 Holds Drift, idet man dels hævdede, at Fortjenesten ved Akkord var mindre ved Natarbejde end ved Dagarbejde, dels henviste til de med Forskydning af Arbejdstiden forbundne Ulemper, saasom Omlægning af Husførelsen og Fritid paa andre Tider af Døgnet end andre Arbejdere.

Man har Indtryk af, at den Interesse, der dengang kom til Orde fra Arbejdsgivernes Side for Indførelse af 2—3 Holds Drift, stadig er til Stede, og man har samtidig det Indtryk, at den Uvilje, der mulig tidligere fra Arbejdernes Side var imod at gaa over til 2—3 Holds Drift, nu er uden Betydning i de Fag, hvor 2—3 Holds Drift er indført, bl. a. fordi man fra Arbejdernes Side lægger megen Vægt paa, at man ved at gaa i 2—3 Holds Skift paa meget effektiv Maade forhindrer Anvendelsen af Overarbejde.

Efter de i 1922 afsagte Nævnskendelser ydes der for Arbejde i 2—3 Holds Skift et Timetillæg paa 14 Øre (oprindeligt 15 Øre) i Tiden fra KL 18 til KL 23, og 23 Øre (oprindeligt 25) i Tiden fra KL 23 til KL 6, — for de kvindelige Arbejdere ydes dog kun % af disse Tillæg.

I en Del Industrier arbejdes der i 2—3 Holds Drift efter andre Regler end de ovenanførte ved Nævnskendelse fastsatte (i Olieindustrien ydes f. Eks. ved 3 Holds Skift i 6 Dage et Timetillæg paa 9 Øre til samtlige Hold), men reelt synes Skifholdstillæggene at ydes med omtrent de ovenfor anførte Beløb.

Ved en eventuel tvungen Nedsættelse af Arbejdstiden er det værd at overveje, i hvilket Omfang man skal søge at føre ledige Arbejdere fra beslægtede Omraader over i Virksomheder, som er i fuld Gang. Skal det ikke ske ved en Udvidelse af Virksomhederne, som navnlig kan være betænkelig, hvor det er den nuværende Importbegrænsning, der betinger den store Beskæftigelse, maa den nedsatte Arbejdstid for de enkelte Arbejdere kombineres med Anvendelse af flere Hold. Hvor Ordningen er frivillig, forsvinder en væsentlig Del af Risikoen for saa-danne farlige Udvidelser.

Det er værd at understrege, at en udstrakt Anvendelse af skiftende Hold medfører en bedre Udnyttelse af Virksomhedernes Kapacitet og derfor i det lange Løb kan tænkes at muliggøre baade højere Løn og lavere Produktionsomkostninger.

13. Godtgørelse til Arbejderne for formindsket Arbejdstid.

Tab og Ulemper for de hidtil beskæftigede Arbejdere ved en Nedsættelse af Arbejdstiden er omtalt foran under Punkt 7. Det vil her dreje sig om meget følelige Tab, en pludselig, forholdsvis betydelig Indtægtsnedgang, som det af Billighedshensyn vil være ønskeligt at kompensere i størst muligt Omfang, idet der dog bør drages Omsorg for, at der ikke derved sker nogen Begrænsning af Produktionsmulighederne. Hertil kommer, at en vis Godtgørelse formentlig i et Antal Tilfælde vil være en Betingelse for Gennemførelse af en frivillig Ordning. Som omtalt foran i Punkt 8 kan der, navnlig i Fag med Akkord, ventes at indtræde en vis Kompensation for de enkelte ved større Præstation pr. Time. Det vil under Hensyn hertil — navnlig i Tilfælde, hvor der ydes en Kompensation, der dækker en væsentlig Del af Tabet —, være nødvendigt at have Adgang til at graduere Kompensationens Størrelse.

I den Periode, hvor 8 Timers-Arbejdsdagen indførtes, opnaede Arbejderne saa store Lønforhøjelser, at de derved i Virkeligheden fik Kompensation for Arbejdstidens Forkortelse. Denne Udvej maa imidlertid i Øjeblikket betragtes som praktisk udelukket. En Henvi-
sing til den nuværende amerikanske Politik kan ikke tillægges større Betydning, da Lønforhøjelserne dér indgaar som et Led i et omfattende og mangesidigt Forsøg paa hurtig og stærk Forhøjelse af Priseniveauet.

Argumenterne for i Forbindelse med Reduktionen af Arbejdstiden at foretage visse Lønforhøjelser (pr. produceret Vareenhed) for at stimulere Arbejderklassens Købekraft og dermed den totale Vareefterspørgsel og Beskæftigelse i Samfundet, synes i det hele at være svage. For det første vil den samlede Lønindtægt (om Arbejdsløshedsunderstøttelsen, se nedenfor) ikke gaa ned i Tilfælde, hvor Nedsættelse af Arbejdstid og Indtægt for de hidtil beskæftigede medfører en tilsvarende Adgang til Arbejde og Løn for de hidtil arbejdsløse. I nogle Tilfælde kan den samlede Betaling for den hidtidige Arbejdsmængde dog tænkes at gaa noget ned, nemlig hvis der arbejdes paa Timeløn, og et hurtigere Tempo ved kortere Arbejdstid mere end opvejer de hidtil arbejdsløses langsommere Tempo og eventuelle Forstyrrelser af tilvante Arbejdsforhold. Skulde der i enkelte Tilfælde ske en mindre Reduktion af den samlede Lønudbetaling, betyder dette dog ikke en tilsvarende Reduktion af den samlede Efterspørgsel efter Arbejdsprodukter og dermed den samlede Arbejdsefterspørgsel. De Personer eller Virksomheder, som nyder Fordel af Nedgangen i Løn, vil i de fleste Tilfælde bruge Pengene til Efterspørgsel efter Forbrugsvarer eller — i Tilfælde af Opsparing — til Efterspørgsel efter Anlæg, Bygninger, Forbedringer o. s. v. Denne Efterspørgsel er sikkert i de fleste Tilfælde mere arbejdskrævende end Efterspørgslen efter Arbejdernes Forbrugsvarer. Der er dog det rigtige i Argumentationen om Lønindtægtens Betydning for Opretholdelse af Efterspørgsel og Beskæftigelse, at under en stærk Depressionstilstand vil en stor Del af de mere besiddende Klassers Opsparing ikke straks finde normal Anvendelse i Nyanlæg m. m., og en Forøgelse af Opsparingen paa Lønnens Bekostning vil under denne Tilstand i alt Fald som øjeblikkelig Virkning bidrage til at forstærke Tendensen i Retning af Prisdald og Stilstand. Hertil kommer, at en Forøgelse af Arbejdsudgiften pr. produceret Enhed vil gøre det mindre fordelagtigt for de enkelte Virksomheder, end det er nu, at udvide Produktionen, ja, endog kan gøre den hidtil mindst fordelagtige Del af Produktionen tabbringende. Navnlig for saa vidt det drejer sig om en frivillig Ordning, maa det erindres, at en Nedsættelse af Arbejdstiden, som under Punkt 8 fremstillet, i en Del Tilfælde ogsaa uden Lønforhøjelse vil antages at paaføre Arbejdsgiverne Tab, og at Krav om Forhøjelse af Lønnen pr. produceret Vareenhed derfor rimeligvis fuldstændig vil standse Lysten til Nedsættelse af Arbejdstiden. Foran er behandlet Forhøjelse af Lønnen *pr.* Arbejdspræstation. Hvor Arbejdsgiverne ikke i andre Retninger har væsentlige Udgifter ved den nedsatte Arbejdstid, vil de uden Tab kunne giye Arbejderne Erstatning for en eventuel Merpræstation pr. Time. Dette sker ved Akkord uden Ændring af Betingelserne. Ved Timeløn er der i saa-danne Tilfælde Mulighed for at yde personlige Tillæg i Forhold til Merpræstation, at forhøje Timelønnen med indtil samme Procent som den gennemsnitlige Stigning i Produktionen pr. Time eller at foretage Overgang til Akkord paa Basis af den hidtidige Timebetaling. Saadanne Foranstaltninger vil imidlertid mere eller mindre opfordre til Forøgelse af Arbejdspræstationen og derved modvirke den tilsigtede Forøgelse af de beskæftigede Arbejdes Antal.

I en særlig Gruppe af Tilfælde kan det dog synes rimeligt at lade Virksomheden betale Kompensationen til Arbejderne. I de foran omtalte Erhvervsgræne, hvor visse Virksomheder nyder godt af de gældende Bestemmelser om Importbegrænsning, vil der formentlig i en Del Tilfælde være Mulighed for at lade de begunstigede Virksomheder betale en nogenlunde fyldestgørende Kompensation til Arbejderne, uden at det faar væsentlig Indflydelse paa Salgspriserne og derigennem paa Produktionens Størrelse. Iøvrigt forekommer det fra et Beskæftigelsessynspunkt fornuftigt, hvor en Importbegrænsning skaber gode Fortjeneste- og Produktionsmuligheder, gennem frivillige Overenskomster om Prisnedsættelser, Fastsættelse af Maksimalpris og lignende at fremme den størst mulige Afsætning og Beskæftigelse. I hvilket Omfang man skal foretrække Forhøjelse af Arbejdernes Indtægt ved en vis samlet Arbejdsmængde eller Prisnedsættelser, kan naturligvis være Genstand for Tvivl, idet der kan anføres stærke Argumenter for, at den begunstigede Stilling, som den paagældende

Virksomhed nyder, saavidt muligt udnyttes til Forøgelse af Produktion og Beskæftigelse fremfor til en Forøgelse af Indtægterne netop for de Arbejdere, som er knyttet til Virksomhederne. Betragtninger vedrørende Virksomhedernes Evne til uden Skade at give Kompensation kan ogsaa gøres gældende overfor Virksomheder, der af beslægtede Aarsager har begunstige Konkurrenceforhold (Monopol og lign.).

Med Hensyn til den Nedgang i de beskæftigede Arbejders Indtægt, som Nedsættelsen af Arbejdstiden vil give Anledning til, kan anføres, at den beskæftigede Arbejders Realløn for Tiden er højere end i Tiden før Krisen.

Den gennemsnitlige Timefortjeneste for samtlige Arbejdere var for Aaret 1926 som Helhed 135 Øre; i de tre følgende Aar var den gennemsnitlige Timefortjeneste vel noget lavere (128 å 129 Øre), men da Leveomkostningerne i disse Aar laa tilsvarende lavere, havde Timelønnen i Tiden 1926—29 ind. omtrent samme Realværdi for Arbejderne, saaledes at de fuldt beskæftigede Arbejdere i disse Aar levede under et ret fast Velstandsniveau.

Saavel i 1930 som i 1931 var den gennemsnitlige Timefortjeneste 131 Øre, altsaa lidt højere end i Aarene 1926—29, og da Leveomkostningsniveauet samtidig var faldende (Pristallet, der i 1929 var 173, var i 1930: 165 og i 1931: 155), faar man fra 1929 til 1931 en Stigning i den reale Timefortjeneste paa ca. 15 pCt.

Aaret 1932 viser vel samme Leveomkostninger som 1931, men da Timelønnen falder lidt (fra 131 Øre til 129 Øre), sker der en mindre Nedgang i Reallønnen. For Aaret 1933 kan

Timefortjenesten vel nok anslaaes til at være den samme som i 1932, men da Leveomkostningsniveauet nu viser Stigning (fra 155 i 1932 til 160 i 1933), sker der igen fra 1932 til 1933 en mindre Nedgang i den gennemsnitlige Timefortjenestes reelle Værdi.

Denne Nedgang, der i Løbet af de sidste 2 Aar er sket i den gennemsnitlige Timefortjenestes Realværdi, er dog ikke større, end at den reale Timefortjeneste i Begyndelsen af Aaret 1934 (Pristal 162) maa anslaaes at ligge 7—8 pCt. højere end i Aarene 1926—29, saaledes at en Nedgang i den nominelle Timefortjeneste med henimod 7—8 pCt. ikke under det nuværende Prisniveau vil bringe Reallønnen for de fuldt beskæftigede Arbejdere ned under Velstandsniveauet i Aarene 1926—29, eller udtrykt paa anden Maade: de Arbejdere, der bevarer deres nuværende Timefortjeneste uforandret, vil med en Arbejdsuge paa ca. 44 Timer komme til at leve under samme Velstandsniveau som de Arbejdere, der i 1926—29 arbejdede 48 Timer om Ugen.

Selv om en Nedgang fra et en Gang opnaaet Velstandsniveau altid maa føles som meget ubehageligt, skulde en vis Nedgang, der jo — da Nedsættelsen af Arbejdstiden kun tænkes iværksat som midlertidig Foranstaltning — kun vil blive forbigaaende, ikke paa Forhaand kunne afvises som urimelig, for saa vidt angaar de bedre lønnede Arbejdere, medens den selvsagt vanskelig vil kunne tænkes gennemført overfor de lavest lønnede Arbejdere, der har normale Forsørgerbyrder.

I et vist Omfang kan Midlerne til Godtgørelse af de hidtil beskæftigede Arbejders og eventuelt Arbejdsgiveres Tab ogsaa tænkes tilvejebragt udenfor Virksomheden. Fordelingen af Arbejdet mellem flere medfører en Nedgang i Udgifterne til Understøttelse af arbejdsløse og tjener desuden ikke blot det Formaal at skaffe Folk, der ofte har været arbejdsløse i lange Perioder, en rimelig Indtægt, men tilsigter tillige at fremskaffe det normale Arbejde, der er nødvendigt for Opretholdelse af Produktionsevne, Sundhed og Moral. At lade det offentlige saavel som de statsanerkendte Arbejdsløsheds- og Fortsættelseskasser tilskyde den Besparelse i Understøttelsesudgifterne, som er direkte betinget af Ordningens Gennemførelse — en Gennemførelse, der ved en frivillig Ordning kun opnaas, hvis der gives Tilsagn om Støtte — synes ganske rimeligt, selv om det skal medføre en Del Besvær. Hvor højt man herudover vil vurdere alle øvrige Fordele ved en mere ligelig Fordeling af Beskæftigelse og Indtægt, bliver et politisk og finansielt Spørgsmaal. Saalænge man holder sig indenfor det sparede Understøttelses-beløb, vil der næppe ud fra de almindelige anvendte Indvendinger mod offentlige Indgreb kunne indvendes noget mod Ordningens økonomiske Sundhed, idet det kun drejer sig om at erstatte en Form for Indgreb, Arbejdsløshedsunderstøttelsen, med en anden Form: Fordeling af Arbejde og Arbejdsløshed.

Medens der som foran omtalt ikke fra Betragtninger over Arbejdernes samlede Lønindtægt kan hentes Argumenter imod en Nedsættelse af Arbejdstiden, maa det erindres, at

Arbejdsløshedsunderstøttelsens Bortfald vil betyde en reel Formindskelse af Arbejderklassens samlede Købeevne, saaledes at Argumentet for Opretholdelse af Arbejdernes Købekraft lader sig bedre anerkende med Hensyn til Kompensation for den specielle Understøttelse end med Hensyn til Lønnen.

Størrelsen af Besparelserne for det offentlige ved Indskrænkning af Arbejdsløsheden gennem Indførelse af en Forkortelse af Arbejdstiden vil afhænge af, i hvilke Fag Arbejdstidsforkortelsen gennemføres, og hvor stor Udstrækning den faar. Hvis Arbejdstidsforkortelsen gennemføres i et Fag, hvor de ledige Arbejdere kun har brugt en ringe Del af Maksimum for deres Arbejdsløshedsunderstøttelse, og hvis Arbejdstidsforkortelsen indenfor Faget faar saa forholdsvis ringe Udstrækning, at kun den Kreds af Personer, der regelmæssigt ikke forbruger deres Maksimumsunderstøttelse, faar Beskæftigelse, vil Besparelsen fortrinsvis komme Arbejdsløsheds-kasserne til Gode.

Kommer derimod Arbejdstidsforkortelsen til at berøre Personer, der for Størstedelen har opbrugt deres Adgang til forsikringsmæssig Hjælp, vil det i første Række blive Kommunekasserne, der kommer til at opnaa Besparelser.

Paa Forhaand er det umuligt at udtale sig om, hvorledes Besparelserne vil fordele sig mellem Arbejdsløsheds-kasser og Kommunerne, men gaar man f. Eks. ud fra, at ca. 170 Dage falder paa Kasserne og 195 Dage paa Kommunerne indenfor 1 Aar (Der er herved paa den ene Side regnet med, at der for de forsikrede Arbejdere gennemsnitlig falder mere end 170 af Aarets 365 Dage paa Understøttelse fra Kasserne, idet mange jo kun er arbejdsløse en mindre Del af Aaret, medens paa den anden Side de Personer, som ikke er Medlemmer af Kasserne, kun faar Hjælp fra Kommunerne.), og regner man med en gennemsnitlig Arbejdsløshedsunderstøttelse fra Kasserne paa 3 Kr. og en Kommunehjælp paa ca. 2 Kr. om Dagen, bliver den samlede Besparelse for Kasser og Kommuner i Løbet af 1 Aar ca. 900 Kr. Da det offentlige betaler ca. Halvdelen af Arbejdsløsheds-kassernes Udgifter, vil derfor Statens og Kommunernes samlede Besparelse beløbe sig til ca. 645 Kr., hvoraf Staten sparer ca. 170. Af det Beløb, som ydes af Kommunerne, betales kun 1/3 af Opholdskommunen, d. v. s. % eller 320 Kr. fordeles over hele Landet efter Socialreformens Refusionsregler. Dette betyder, at ialt fordeles ca. 490 Kr. mellem Landets Indbyggere i et Forhold, som næppe afviger afgørende fra den almindelige Fordeling af Statsskatten, medens ca. 160 Kr. eller ca. 1/4 bæres lokalt.

Man kunde tænke sig, at Kompensationen blev ydet i den Form, at Arbejdsløsheds-kasserne ud over, hvad der nu er tilladt, fik en Ret til at yde Arbejdsløshedsunderstøttelse for den tabte Arbejdstid. Dette kunde i saa Fald ske paa den Maade, at den Adgang, som Arbejdsløsheds-kasserne i Henhold til § 17, Stk. 1, Nr. 11 i Arbejdsløshedsloven har til at yde Arbejdsløshedsunderstøttelse til arbejdende Medlemmer, hvis Arbejdstid er nedsat »med en Trediedel eller derunder«, ogsaa kom til at gælde i Tilfælde, hvor Arbejdstiden var nedsat mindre stærkt, f. Eks. kun »med 1/8 eller mindre«. Saafremt der bliver anvendt et alternerende Arbejdssystem (jfr. Punkt 12, Nr. 3), vil Kompensationen kunne ydes paa den Maade, at der aabnes Adgang til i saadanne Tilfælde at yde Arbejdsløshedsunderstøttelse uden Overholdelse af den i § 16, Stk. 5, angivne Ventetid.

Imidlertid vilde en saadan Adgang til Understøttelse efter Arbejdsløshedsloven blot betyde Mulighed for Betaling af en vis Kompensation i det Antal Dage, hvori hvert Medlem har Adgang til Understøttelse. Efter denne Periodes Udløb maatte den paa indskrænket Arbejdstid arbejdende have Adgang til som Kompensation yderligere at modtage et Beløb svarende til den Kommunehjælp, som han som arbejdsløs vilde have haft Adgang til at oppebære.

At gennemføre Udbetalingen af Kompensationen paa den Maade, at den i et vist Antal Dage skete gennem Arbejdsløsheds-kasserne og derefter fra Kommunen, er næppe hensigtsmæssig. Udbetalingen af Kompensationen bør gennem hele den Periode, for hvilken der skal betales Kompensation, finde Sted paa ensartet Maade og fra samme Sted. Det vil derfor formentlig være lettest at lade Kompensationsbetalingen ske paa den Maade, at Arbejdsgiverne betaler paagældende det fastsatte Kompensations-beløb sammen med Lønnen og derefter faar Beløbet godtgjort af Kommunen, der atter for hele eller en Del af Beløbets Vedkommende faar Dækning af Statskassen, jfr. foranstaaende skønsmæssige Beregning over de lokale Skatteyderes Andel i de nuværende Udgifter.

Med Hensyn til Ønskerne om en forholdsvis stor Støtte til de lavest lønnede, for hvem Nedgangen i Lønindtægt ofte vil være mest følelig, bemærkes, at den lave Lønindtægt ikke i alle Tilfælde er Udtryk for større Trang, idet det ofte vil dreje sig om unge Mennesker, enlige Kvinder eller Arbejdere, der lever paa Landet under forholdsvis billige Vilkaar. For at faa størst Udbytte af de Midler, man kan vente vil blive stillet til Raadighed, forekommer det rimeligt at anvende Forsørgertillæg. Regler, der gaar ud paa at give det samme absolutte Tilskud, Maksimaltilskud eller Forsørgertillæg i alle Tilfælde, vil give en forholdsvis større Støtte til de lavest lønnede og vil tillige simplificere Systemet. Der kan imidlertid ogsaa være Tale om at anvende en med Indtægterne aftagende Skala, der vil virke enklest, naar man ikke behøver at tage Hensyn til de enkelte Arbejders skiftende Fortjeneste, men kan regne med visse Lønklasser.

Man søger herved paa en vis Maade at sikre de lavest lønnede en Minimalindtægt. Dette er dog i Realiteten noget andet end at gaa til Indførelse af virkelige Minimallønsregler, gældende for store Arbejdsomraader, eventuelt generelt gældende.

For saa vidt der ved en saadan Minimallønslovgivning tilsigtes andet, end hvad der ligger i de her omtalte Foranstaltningers særlige Hensyntagen til de lavest lønnede ved Fastsættelse af Kompensationen, maa Lovgivningen tilsigte en Forhøjelse af Lønningerne for en større eller mindre Del af de beskæftigede, og en saadan Foranstaltning vil — i Overensstemmelse med, hvad der tidligere er udtalt — rimeligvis medføre Fare for Prisforhøjelse og dermed ogsaa for Afsætningsvanskeligheder, i hvert Fald i Depressionstider. For offentlige Virksomheder og lign. vil Farerne ved Indførelse af Minimalløn selvfølgelig være mindre. For Tiden maa man derfor anse det for u hensigtsmæssigt at skride til generelle Minimallønsbestemmelser.

14. Godtgørelse til Virksomhederne for Ulemper og Tab.

De under Punkt 8 omtalte Ulemper m. m. for Virksomhederne lader sig ikke paa Forhaand saa let diskutere, som Tilfældet er med Hensyn til Ulemperne for Arbejderne. De vil sikkert ofte have en meget vanskelig bestemmelig økonomisk Værdi. I nogle Tilfælde drejer det sig utvivlsomt om en ret stor økonomisk Byrde, i andre Tilfælde er det yderst tvivlsomt, om der i det hele foreligger noget Tab udover Ulejlighed og Anstrengelser, som ikke godt lader sig omsætte i Penge.

Da det i de fleste Tilfælde formentlig vil dreje sig om Udgifter een Gang for alle, vil det være naturligt, at den Hjælp, der eventuelt kan være Tale om at yde Arbejdsgiverne, ydes i Form af billige Laan til de nødvendige Foranstaltningers Gennemførelse. I særlige Tilfælde, hvor Arbejdsgiverne er i Stand til at dokumentere en væsentlig Forhøjelse af de løbende Udgifter, kan der eventuelt blive Spørgsmaal om at yde Tilskud.

Hovedpunkter i et eventuelt Lovforslag.

1. Til Opnaaelse af en under de foreliggende Omstændigheder hensigtsmæssigere Fordeling af Arbejdet søges efter Bestemmelserne i nærværende Lov en Nedsættelse af den normale Arbejdstid gennemført i størst muligt Omfang.

Arbejdstidsforkortelsen skal fortrinsvis gennemføres indenfor saadanne Omraader, hvor en Arbejdstidsforkortelse maa antages at ville bevirke en væsentlig Forøgelse af Antallet af beskæftigede Arbejdere, hvor Arbejdsløsheden er særlig stor eller langvarig, eller hvor der er Mulighed for at inddrage Arbejdere fra andre Omraader, alt under Hensyntagen til de Muligheder herfor, som Virksomhedernes tekniske og økonomiske Forhold frernbyder.

Bestemmelserne bør gennemføres ved saadanne Arbejder, der af det offentlige er iværksat til Bekæmpelse af Arbejdsløsheden, eller som til det nævnte Formaal udføres med finansiel Støtte fra det offentlige, og kan iøvrigt bringes til Anvendelse overfor Personer, der beskæftiges af andre i Virksomheder udenfor Landbruget.

Uanset, at der indenfor Virksomheder eller Fagomraader, der har begunstigede Konkurrence- og Beskæftigelsesforhold paa Grund af Importregulering eller andre offentlige Foranstaltninger, eller hvor andre Forhold har begrænset Konkurrencen, allerede maatte være sket en Udvidelse af Beskæftigelsen, bør det, ogsaa under Hensyntagen til disse Virksomheders gunstige Vilkaar, undersøges, i hvilket Omfang Bestemmelserne i nærværende Lov kan bringes til Anvendelse indenfor de nævnte Virksomheder, hvorved der bør tages særligt Hensyn til at undgaa en Udvidelse af det faste Anlæg, som ikke ellers maatte anses for rimelig.

2. Gennemførelsen af Bestemmelserne i nærværende Lov overdrages til et Nævn, Arbejdstidsnævnet, der bestaar af tre Medlemmer, som skal være Mænd med Indsigt i økonomiske og sociale Forhold, og som hverken maa repræsentere Arbejdsgiver- eller Arbejderinteresser. De udnævnes af Kongen efter Indstilling af Socialministeren. Der udnævnes det fornødne Antal Stedfortrædere. 3. Initiativet til Gennemførelse af nedsat Arbejdstid indenfor et Erhvervs- eller Fagomraade kan tages saavel af en af de to Parter som af Nævnet (Fagudvalget, jfr. nedenfor).

Nævnet foranlediger for passende større Omraader af Erhvervslivet nedsat Fagudvalg, bestaaende af en Formand samt to Medlemmer, repræsenterende henholdsvis Arbejdsgiver- og Arbejderinteresser. Fagudvalgets Medlemmer udnævnes af Nævnet efter Forhandling mellem de indenfor Omraadet mest betydende Organisationer. Kan der ikke mellem disse opnaas Enighed om Fagudvalgets Sammensætning, træffes Afgørelsen af Nævnet.

Fagudvalget foretager i Forhandling med Arbejdsgivere og Arbejdere indenfor dertil egnede mindre Omraader de nødvendige Forundersøgelser at Mulighederne for og Virkningerne af en Nedsættelse af Arbejdstiden samt udarbejder Planer for den Maade, paa hvilken Nedsættelsen af Arbejdstiden kan gennemføres. Fagudvalget afgiver Indstillinger (Beretninger) til Nævnet. Socialministeren fastsætter efter Indstilling fra Nævnet de nærmere Regler for Samarbejdet mellem Nævnet og Fagudvalgene og disse indbyrdes.

4. Er Spørgsmaalet om Nedsættelse af Arbejdstiden indenfor et bestemt Omraade rejst, har saavel Arbejdsgivere som Arbejdere Pligt til at give Møde for Nævnet og Fagudvalget og til at meddele alle de Oplysninger, som Nævnet (Fagudvalget) anser for nødvendige til Klarlæggelse af, hvorledes en Nedsættelse af Arbejdstiden vil virke, herunder i hvilket Omfang den vil medføre Nyantagelse af Arbejdere, og hvilke Ulemper den vil paaføre Parterne. Nævnet (Fagudvalget) har endvidere Ret til hos Parterne og offentlige Institutioner (herunder Valutakontoret) at kræve alle nødvendige Oplysninger til Afgørelse af, hvorvidt og i hvilket Omfang Virksomhederne falder ind under Bestemmelserne i Punkt 10.

5. Nedsættelsen af Arbejdstiden søges i størst muligt Omfang opnaaet ved Forhandling mellem Parterne, eventuelt under Medvirkning af Fagudvalget. Anser Nævnet den ved en saadan frivillig Ordning opnaaede Nedsættelse for rimelig, godkendes den af Nævnet, og der er da Adgang til Godtgørelse for Ulemper og Tab efter de under Punkt 9 og Punkt 11 givne Regler.

6. Lykkes det ikke at komme til en frivillig Overenskomst om Arbejdstidens Nedsættelse, som Nævnet kan godkende, kan Nævnet, naar Forholdene taler derfor, j f r. Punkt 1, træffe Bestemmelse om en Ordning, hvorved Arbejdstiden nedsættes med højst 1/4. Under en saadan Ordning kan inddrages Arbejdere og dermed ligestillede.

Bestemmelser om Arbejdstidsforkortelse bør dog ikke træffes, saafremt den gennem en Fordyrelse af Produktionen vil medføre en Forringelse af Afsætningsmulighederne. De i Punkt 9 og Punkt 11 indeholdte Regler om Godtgørelse m. v. kommer til Anvendelse.

7. Det overlades til Parterne respektive Nævnet at fastsætte Formerne, hvorunder Nedsættelsen af Arbejdstiden i de enkelte Tilfælde skal finde Sted (Nedsættelse af den daglige Arbejdstid, Indførelse af ugentlige Fridage, alternerende Arbejdssystem o. s. v.).

Nedsættelsen af Arbejdstiden bør dog saa vidt muligt kombineres med Indførelse af skiftende Hold for derved at opnaa den størst mulige Udnyttelse af Virksomhedens Kapacitet.

8. Bestemmelserne i nærværende Lov kommer til Anvendelse paa saavel organiserede som uorganiserede Arbejdere og dermed ligestillede. Iøvrigt bør det fastsættes, at der for Arbejdere og ligestillede udenfor de faglige Organisationer gælder tilsvarende Bestemmelser med Hensyn til Arbejdstid og Betaling for Overarbejde som de ved Overenskomst indenfor del: paagældende Fag fastsatte.

Hvor Arbejdstiden ikke kan fastsættes efter foranstaaende Bestemmelse, paahviler det Nævnet — efter Forhandling med Repræsentanter for de interesserede Arbejdsgivere og Arbejdere — at træffe Bestemmelse om, hvad der efter Fagets Forhold maa anses for at være den normale Arbejdstid for den paagældende Gruppe Arbejdere. Hvor saadan Fastsættelse finder Sted, kan dette dog ikke medføre en Forlængelse af den hidtil gældende Arbejdstid.

Hvor der i Henhold til Bestemmelserne i nærværende Punkt sker en Nedsættelse af Arbejdstiden, kan dette ikke give Anledning til nogen Nedsættelse af den hidtidige ugentlige eller maanedlige Arbejdsfortjeneste.

9. For enhver Person, hvis Arbejdsforhold omfattes af en af Nævnet godkendt eller fastsat Ordning, j f r. dog Punkt I O, ydes en Godtgørelse for hver 8 Arbejdstimer, som bortfalder ved Nedsættelsen af Arbejdstiden, efter følgende Skala:

Gennemsnitlige Timeforjeneste		
Øre	Mænd	Kvinder
-79	3,00	2,00
80-89	3,00	1,75
90-99	3,00	1,50
100-109	3,00	1,25
110-119	3,00	1,00
120-129	2,50	0,75
130-139	2,00	0,50
140-149	1,50	0,25
150-159	1,00	-
160-169	0,50	-

Til Personer, der har uforsørgede Børn under 15 Aar, eller som forsørger Ægtefælle, ydes i alle Tilfælde Forsørgertillæg for den samme Periode paa 50 Øre for hver forsørget Person, dog ikke udover 3 Kr.

For andre Personer end Lærlinge maa Godtgørelse og Forsørgertillæg tilsammen normalt ikke overstige % af Nedgangen i Arbejdsindtægt (beregnet under Hensyntagen til en eventuel Forøgelse af Arbejdsindtægten pr. Time som Følge af øget Arbejdspræstation, foraarsaget ved Ordningens Gennemførelse), og de nævnte Ydelser maa aldrig være større end selve Nedgangen. Beløbene udbetales af Arbejdsgiveren sammen med Lønnen, med mindre Nævnet træffer anden Bestemmelse. De godtgøres af Arbejdernes Opholdskommune, der atter faar ³/₄ godtgjort af Staten.

Nævnet fastsætter nærmere Regler for Beløbenes Beregning og Udbetaling og kan derved efter Forhandling med Parterne og med Socialministerens Samtykke foretage mindre Afvigelser fra foranstaaende Regler, herunder ogsaa fra Reglen om, at Ydelserne tilsammen ikke maa overstige ²/₃ af Nedgangen i Arbejdsindtægten.

10. I Virksomheder eller indenfor Fagomraader, der har begunstigede Konkurrence- og Beskæftigelsesforhold paa Grund af Importregulering eller andre offentlige Foranstaltninger, eller hvor andre Forhold har begrænset Konkurrencen, kan Nævnet, saafremt det skønner, at Virksomhedernes økonomiske Stilling af forannævnte Aarsager er en saadan, at de er i Stand til selv at bære Udgifterne efter Punkt 9, uden at dette medfører en Forøgelse af Omkostningerne, som nødvendiggør en Prisforhøjelse, der medfører en Nedgang i Produktion og Afsætning, bestemme, at Virksomhederne ikke erholder Refusion af udbetalt Godtgørelse og Forsørgertillæg. Er disse Betingelser kun delvis til Stede, kan Nævnet træffe Bestemmelse om delvis Refusion.

Hvor det skønnes, at en Indførelse af Holddrift i Forbindelse med Arbejdstidsnedsættelsen muliggør Gennemførelsen af en Prisnedsættelse (og dermed forøget Produktion i denne og i andre Virksomheder), og hvor denne Prisnedsættelse kun kan realiseres med i det væsentlige uforandret Arbejdsudgift, kan Nævnet bestemme, at der skal ydes hel eller delvis Refusion.

11. En Virksomhed, der arbejder under en af Nævnet godkendt eller fastsat Ordning, kan, naar Virksomheden overfor Nævnet har godtgjort, at et Laan til Ombygning af Lokaler, Anskaffelse af Maskiner, Redskaber eller lignende er nødvendigt for at antage flere Arbejdere, efter Indstilling af Nævnet faa saadant Laan i Erhvervenes Laanefond, saafremt dettes Bestyrelse skønner, at det iøvrigt er forsvarligt. Laanet kan, hvor Udvidelserne skønnes at være af blivende Betydning, højst andrage 2000 Kr. for hver Arbejder, der yderligere skaffes Plads til. Der kan, naar Nævnet finder, at Gennemførelsen af en Ordning for en Virksomhed vil medføre særlig betydende Tab, ydes Virksomheden et Bidrag fra Statskassen paa indtil I Kr. for hver 8 Arbejdstimer, som ved Ordningen bortfalder for de enkelte Arbejdere. Bidrag ydes kun, saafremt og i den Udstrækning, Virksomhederne godtgør, at Ydelsen er nødvendig til Dækning af de ved Ordningen foraarsagede Merudgifter. Hvor det drejer sig om særlige Omkostninger i en

Overgangsperiode, fastsætter Nævnet Bidraget for et begrænset Tidsrum. Der bør dog formentlig fastsættes et Maksimumbeløb for disse Ydelser.

12. Sager angaaende Overtrædelser saavel af Lovens Bestemmelser som af de af Nævnet truffne Afgørelser indbringes af Nævnet for den faste Voldgiftsret, der tillige afgør Spørgsmaal om Nævnets Kompetence. Paadømmelsen af disse Sager sker efter de for Rettens Virksomhed gældende Regler. Nævnets Afgørelser kan iøvrigt ikke indankes for højere Myndigheder.

13. Nævnet og Fagudvalgene kan antage lønnet Medhjælp. Udgifterne hertil samt til Nævnets Medlemmer (Stedfortrædere) og Fagudvalgenes Formænd afholdes af Staten. Socialministeren bemyndiges til at afholde de med Lovens Gennemførelse forbundne Udgifter.

14. Loven gælder for 1 Aar, regnet fra 1. April 1934.

15. Den for et Fagomraade i Henhold til nærværende Lovs Bestemmelser truffne Ordning med Hensyn til Nedsættelse af Arbejdstid m. m. kan af Nævnet helt eller delvis sættes ud af Kraft, naar Nævnet skønner det rimeligt. Arbejdstidsnedsættelsen bør normalt bringes til Ophør, naar Arbejdsløshedsprocenten indenfor det paagældende Omraade ikke overstiger den gennemsnitlige Arbejdsløshedsprocent paa den paagældende Aarstid i Aarene 1926—1929 med mindst 5.

Landbrugets Gældskrise.

Af Knud Korst.

Landbrugets Finansiering.

Det danske Landbrugs lette Adgang til Finansiering — eller om man vil: Gældsstiftelse — har paa den ene Side været betragtet som et yderst vigtigt Hjælpemiddel til Erhvervets Udvikling gennem Tiden.

Det er blevet sagt, at uden denne Kreditgivning vilde det moderne, stærkt intensive og industrialiserede Landbrug ikke have været muligt, fordi der dertil kræves meget store Kapitaler til Bygninger, Besætninger, Redskaber og Forraad, som Bønderne selv gennemgaaende ikke havde været i Stand til at fremskaffe af Bedriftens Udbytte; Krediten har da muliggjort en Forcing af Erhvervets tekniske Udvikling. Derigennem har det ogsaa været muligt for dygtige, energiske Folk uden større egen Kapital at faa Adgang til Landbrug, der passede til deres Evner.

Især har man prist sig lykkelig ved den **Finansieringsform**, man her i Landet i første Række kom ind paa, nemlig Kreditforeningsformen. I Stedet for, at den enkelte Bonde skulde gaa til en Bank eller Aagerkarl for at faa Laan, kunde han indmelde sig i en Kreditforening, d. v. s. en Andelsforening af laantagende Ejendomsbesiddere, hvorigennem det ønskede Laan kunde faas paa sædvanlig meget lempelige Vilkaar. Naar man véd, at Bondebruget overalt i Verden stagnerer, hvor det ud-suges gennem Aagerrenter, idet Bønderne derved berøves Midler til Forbedringer og Udvidelser, saa maa man ogsaa erkende Betydningen af det danske Landbrugs ejendommelige Finansieringssystem.

Ejendommeligt er det, forsaavidt som noget tilsvarende næppe findes i andre Lande, tiltrods for de Forsøg, der er gjort paa at indføre det andet Steds.

Men paa den anden Side har det danske Landbrugs lette Adgang til Gældsstiftelse givet Anledning til store Bekymringer. Først og fremmest fordi let Adgang til høj Prioritering utvivlsomt medfører et forholdsmæssigt højt Prisniveau for Ejendommene; naar en Mand kun skal præstere en ringe Udbetaling for at faa en Gaard i sin Besiddelse, vil Efterspørgslen efter Ejendomme jo være større, end hvis hele Købesummen eller blot en væsentlig Del deraf skal præsteres kontant. Som Følge deraf har Landbrugsejendomme her i Landet sædvanlig kunnet holdes i en saa høj Pris, at enhver teknisk eller konjunktuel Forbedring har kunnet »kapitaliseres« af Ejerne, d. v. s. givet sig et tilsvarende Udslag i Ejendommenes Pris; og det vil igen sige, at naar Ejendommen blev solgt, kunde og skulde den bære et saa meget større Laan. Men deraf følger, at den næste Ejer af Bruget maa svare til en Gældsbyrde, der ligger paa Grænsen af Brugets Ydeevne, saaledes at han er haabløst stillet, naar Landbrugs-konjunkturerne gaar blot noget tilbage.

Thi Landbrugets Gæld — og det gælder ikke mindst Kreditforeningslaanene — skal forrentes og afdrages med **faste** halvaarlige Ydelser (Juni og December Terminer), uanset hvorledes Erhvervets Konjunkturer stiller sig.

De Bekymringer, man allerede før Krigen nærrede med Hensyn til Landbrugsgældens stærke Vækst, afsatte sig ikke noget dybere Spor, hverken i den almindelige Opfattelse af Situationen eller i Lovgivningen. Sempelthen fordi Landbruget var inde i en Konjunkturoppgang, der havde varet fra Midten af 1890'erne og syntes at skulle vare bestandig.

Konjunkturoppgangen fortsattes paa en voldsom Maade i Krigs- og Efterkrigsaaarene. I 1921 kom det første Tilbageslag, der dog temmelig hurtigt blev overvundet. I Tiden derefter udvidedes Landbrugets Produktion og Export uhyre stærkt. Med Kronens Tilbageføring til Pari j 1924—26 fulgte et betydeligt Prisfald (i Kroner) for danske Landbrugsvarer, hvorved mange Landmænd med nystiftet Gæld rantes føleligt; men da Udgifterne ogsaa gik ned og Produktionen fortsat kunde udvides stærkt, overvandt dette snart for de fleste. Igen fulgte nogle gode Aar, indtil den store Verdenskrise brød ind over dansk Landbrug i 1930—31.

Det er da ganske klart, at da Landbrugs-konjunkturerne slog saa voldsomt tilbage, som Tilfældet blev, saa maatte de faste Gældsforpligtelser komme til at hvile meget tungt paa Landbrugsbedrifterne. Ved at indskrænke sig og anstrænge sig kan Landbrugerne i en kritisk

Tid spare mange Udgifter; men de faste Gældsforpligtelser kan de ikke unddrage sig. Derfor er Gælden blevet et saa afgørende Problem under Landbrugskrisen.

Gældens Vækst.

Landbrugsgælden har — ikke mindst i de sidste Aaringer — antaget ganske anderledes Dimensioner end i Aarene før Krigen. Og da nu Erhvervet befinder sig i en Lavkonjunktur, som man skal meget langt tilbage i Tiden for at finde Mage til, er det givet, at Spørgsmaalet om Landbrugets finansielle Forhold i Dag er af største Alvor, ikke blot for Erhvervet og dets Udøvere, men ogsaa for de store Kreditorinteresser det berører, ja i Kraft af begge disse Parters centrale Stilling til syvende og sidst for hele vort Samfundsliv.

Ifølge Prioritetsopgørelsen 1909 udgjorde Landbrugsejendommenes Pantegæld tilsammen godt 1 400 Mill. Kr.

Indtil 1926 blev der ikke foretaget en tilsvarende Opgørelse. Men paa Grundlag af den aarlige Statistik over Gældsbyrden paa **solgte** Landbrugsejendomme kunde man dog i store Træk danne sig et Skøn over, i hvilket Tempo Gælden forøgedes; thi at den næsten uden Ophør forøgedes i det nævnte Tidsrum kan næppe omtvistes.

Ifølge de nævnte Oplysninger maatte det antages, at Pantegælden umiddelbart før Krigen udgjorde omkring 1 700 Mill. Kr. Under Krigen og umiddelbart efter denne steg Tallet meget stærkt, saaledes at det omkring 1921 — 22—23 maa antages at have udgjort ca. 2700 Mill. Kr. (uden de sønderjyske Landsdele). I de derefter følgende Aar maa der antagelig være indtraadt en vis Stagnation med Hensyn til Gældsstiftelsen. Ved Prioritetsopgørelsen i 1926 konstateredes det i hvert Fald, at Pantegælden for samtlige Landbrugsejendomme androg 2783 Mill. Kr., hvortil kom 250 Mill. Kr. i de sønderjyske Landsdele, i alt altsaa **3033 Mill. Kr.** Senere Oplysninger om den samlede Behæftelse foreligger endnu ikke, idet Tallene fra Prioritetstællingen i Januar 1932 paa nærværende Tidspunkt ikke er bearbejdet.

Men paa Grundlag af visse foreliggende Oplysninger kan man dog regne sig til, at Gældsbyrden i Aarene efter 1926 maa have været meget stærkt stigende.

Dette fremgaar for det første af Statistiken over Kredit- og Hypotekforeningernes

Nettotilgang af Laan i Ejendomme i Landdistrikterne; af denne Nettotilgang har man skønnet, at 70 pCt. faldt paa Landbrugsejendomme. Man faar da følgende Opstilling over de nævnte Foreningers Nettotilgang af Laan:

	I alt Mill. Kr.	Heraf i Landdistrikterne Mill. Kr.	Heraf Landbrugsejendomme Mill. Kr.
1927	150	90	63
1928	230	138	97
1929	238	143	100
1930	320	192	135
1931	234	140	95
Tilsammen	1172	703	490

Lægger man disse 490 Mill. Kr. til de før nævnte 3033 Mill. Kr. for 1926, faar man altsaa, at Landbrugets Pantegæld ved Udgangen af 1931 skulde være oppe paa mindst 3500 Millioner. I Virkeligheden er den naturligvis steget mere, idet der ogsaa er ydet Laan i Ejendommene paa anden Vis (f. Ex. gennem Banker, Sparekasser, Staten, tidligere Ejere o. a. Privatpersoner o. s. v.).

Til Oplysning herom — samt til Oplysning om den »løse« Gæld, altsaa den, der ikke er pantesikret i Ejendommen, og om hvilken der i øvrigt ikke foreligger Oplysning — skal anføres følgende:

Paa Grundlag af Selvangivelserne til Skattevæsenet for Landbrugsejendomme i en Række Kommuner Landet over ultimo 1930 opgjorde Det statistiske Departement saavel Prioritetsgældens som anden Gælds Omfang, sammenholdt med Panteværdien (Ejendomsskyldværdi plus Værdi af Besætning og Inventar, det vil sige den til Skattevæsenet angivne Værdi). Beregner man for hele Landet saavel Panteværdi som Gæld for Gaarde og Huse paa Grundlag af det saaledes foreliggende repræsentative Materiale, faar man følgende Tal:

	Pantevterdi		Pantegæld		Anden Gæld
	1926	1930	1926	1930	
	(faktisk)	(beregnet)	(faktisk)	(beregnet)	(beregnet)
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Gaarde	4686	4530	2248	2848	325
Huse	1415	1500	785	1100	170
I alt	6101	6030	3033	3948	495

Den for ultimo 1930 beregnede Panteværdi for Gaarde er lidt mindre end den i 1926 konstaterede, hvilket naturligt forklares ved Nedgang i Værdi af Besætning og Inventar; omvendt er den beregnede Værdi af Husene i 1930 noget større end den konstaterede Værdi i 1926, men ogsaa dette har sin naturlige Forklaring i, at der er oprettet en hel Del ny Brug, og at Besætningen formentlig er forøget en Del i Perioden, Men i begge Tilfælde afviger de beregnede Tal altsaa kun lidt fra, hvad man skulde vente. Man kan derefter formentlig gaa ud fra, at ogsaa de beregnede Tal for Gældens Omfang i 1930 ligger ret nær de virkelige.

Da der endvidere har fundet nogen Forøgelse af Gælden Sted i Løbet af 1931, kan man formentlig gaa ud fra, at Landbrugets samlede Gæld ved Udgangen af 1931 udgjorde:

	Mill. Kr.
Prioritetsgæld	4000
Anden Gæld	500
I alt	4500

Stigningen i Pantegælden i de 5 Aar 1926—1931 har altsaa udgjort henvend 1 Milliard Kr. Selv om nu Ejendommens Værdistigning siden 1909 tages i Betragtning, saa maa den siden da stedfundne Gældsstiftelse karakteriseres som uforholdsmæssig stor.

I den af Landbokommissionen af 1911 afgivne I. Betænkning, Side 9, hedder det: » . . Den Størrelse, som Behæftelsesprocenten nu udgør, omtrent 40 pCt. af Panteværdien, kan ikke antages at være synderlig afvigende fra det, som har været det gennemsnitlige i over 100 Aar«.

Heri er der senere indtraadt en ikke ringe Forandring. I 1926 opgjordes nemlig Behæftelsesprocenten til 49,7 pCt. af Panteværdien (mod 42,8 pCt. i 1909).

Efter 1926 maa denne Procent imidlertid være steget ikke saa lidt. Ifølge det før nævnte af Det statistiske Departement bearbejdede repræsentative Materiale udgjorde Behæftelsesprocenten nemlig for Gaarde 62,8 pCt. af Panteværdien, for Landbrugshuse 75,5 pCt. (hvortil kom den »løse« Gæld, der udgjorde henholdsvis 7,2 pCt. og 11,4 pCt. i Forhold til Panteværdien). Men Billedet er i Virkeligheden endnu mørkere, idet den Panteværdi, der her regnedes med, jo for Tiden aldeles ikke er noget Udtryk for Rentabiliteten.

Gældsbyrden og Landbrugets Rentabilitet.

Det er givet, at den mægtige Gældsforøgelse, der har fundet Sted i de relativt gode Tider for Landbruget gennem en meget lang Periode (bortset fra enkelte daarlige Aar næsten fra I 890'erne til 1929—30), med de nuværende overordentlig daarlige Konjunkturer er en uhyre Byrde for Landbruget som Helhed. Hovedparten af Landbrugsgælden er jo fast i den Forstand, at der skal præsteres ganske bestemt aftalte Beløb i Rente og Afdrag uden Hensyn til

Konjunkturerne. Til Belysning af, hvad disse Betalinger betyder for Landbrugets Økonomi skal fremføres nogle Oplysninger.

Regner man, at den nævnte Gæld skal forrentes med gennemsnitlig $4\frac{1}{2}$ pCt. p. a., bliver den samlede årlige Renteydelse 200 Mill. Kr.; hvortil kommer Afdrag, som maaske gennemsnitlig kan sættes til mindst 2 pCt. p. a., hvilket giver årlig 100 Mill. Kr. Da Værdierne, hvortil Gælden skulde svare, er gaaet saa meget ned, kan disse Afdrag næppe betegnes som en egentlig Kapitalopsparing for Landbruget, men i det væsentlige kun som Afviklingssummer. Den årlige Ydelse, Landbruget skal præstere i Kraft af Gælden, kan altsaa anslaaes til omkring 300 Mill. Kr., uanset at Erhvervets Omsætning er gaaet meget ned.

En Maalestok for Landbrugserhvervets Omsætning har vi i Landbrugsexportens Værdi, idet det danske Landbrug — og derigennem hele den danske Nation — som bekendt i meget høj Grad er afhængig af Exporten til Udlandet; man faar gennem nedenstaaende Oplysninger om denne Værdi et Billede af, hvor svækket den Afsætning er, hvoraf Renter og Afdrag skal fremskaffes. Exportværdien for Landbrugsvarer udgjorde (i Mill. Kr.):

	1929/30 gnstl.	1932	1933	Forskel 1929/30 til 1933
LevendeDyr	74	23	19	÷55
Flæsk, Kød o.a Slagteriprodukter	531	410	471	÷60
Smør, Fløde, Mælk, Ost	492	319	304	÷188
Æg	83	78	79	÷4
Fedt m.fl. Spisevarer	25	26	25	-
Uformalet Korn	9	3	4	÷5
Frø til Udsæd	10	5	7	÷3
Uberedte Huder m.v	28	18	26	÷2
Tilsammen	1252	882	935	÷317

Trods nogen Bedring fra 1932 til 1933 — særlig for Flæskeeksportens Vedkommende — er Landbrugsexportens Værdi under Krisen faldet med rundt regnet 300 Mill. Kr. eller med 25 pCt. En Del af disse store Tab af Indtægter fra Udlandet har Landbruget — og derigennem Nationen som Helhed — indvundet ved billigere eller ved formindskede Køb i Udlandet, først og fremmest af Raa- og Hjælpestoffer til Landbrugsproduktionen, d. v. s. særlig af Korn, Foderstoffer og Gødningsstoffer. Importværdien af disse Varer androg følgende Beløb (Mill. Kr.) :

	1929/30 gnstl.	1932	1933	Forskel 1929/30 til 1933
Korn	155	162	123	÷32
Foderstoffer	139	70	72	÷67
Gødningsstoffer	64	35	38	÷ 26
Tilsammen	358	267	233	÷125

Men selv om der paa denne Konto er sparet betydelige Driftsudgifter, og selv om Landbrugerne ogsaa paa andre Import-Konti har sparet betydelige Beløb, saa er det klart, at Indtægststabet alt i alt har været meget stort. Man maa iøvrigt lægge Mærke til, at en Del af Besparelserne, nemlig de, der angaar Gødningsforbruget, betyder, at Landbruget tærer paa sine produktionsmæssige Reserver, et Forhold, som nationaløkonomisk set er meget betænkeligt. Men hvorledes skal Landmændene klare deres store faste Forpligtelser uden ved at indskrænke deres Udgifter det mest mulige, naar Indtægterne gaar saa stærkt tilbage.

En Forøgelse af Indtægterne er meget vanskelig, for ikke at sige næsten umulig, at fremskaffe for et Erhverv, der i saa høj Grad lever af Salg til Udlandet, naar dette Udland lukker af for Salget eller Markedet paa anden Maade svigter. En vis Prishævning for Landbrugsvarer kan foretages og er ogsaa foretaget, f. Ex. direkte gennem Smør- og Kødordning, indirekte ved Fald i Kronens Kursværdi, d. v. s. Værdiforøgelse omregnet i Kroner af de Sterlingbeløb, som Landbruget faar ind ved sin Export; men dette kan kun gennemføres for den forholdsvis mindre Del af den Produktion, som Landbruget afsætter paa det danske Marked; f. Ex. aftager Hjemmemarkedet kun ca. 30 Mill. kg af en samlet Smørproduktion paa 170—180 Mill. kg. Men paa hvilke Omraader kan Landbruget da spare i Udgifter ud over de før nævnte Indkøb af Driftsmidler (Korn, Foderstoffer og Gødningsstoffer) ? I Aarene før Krisen stillede visse Hovedposter for Landbrugets Udgifter sig saaledes (beregnete Tal, i Mill. Kr.) :

Folkeløn	220
Ejendomsskatter	50
Personskatter	30
Vedligeholdelse, Forsikring m.m.	200
Renter paa Gæld	200
Afdrag paa Gæld	100
I alt	800

Personskatterne er senere gaaet ned som Følge af Indtægtsnedgangen, og Ejendomsskatterne er blevet lettet ved Lovgivningen.

Der kan ikke være Tvivl om, at Udgifterne til Folkeløn er blevet skaaret meget betydeligt ned, dels fordi Lønnen er blevet nedsat og dels fordi Folkeholdet er blevet indskrænket. Ogsaa Vedligeholdelsesudgifterne er sikkert bragt ned til et Minimum. Det er forstaaeligt, at Bønderne i en trang Tid søger at indskrænke sig det mest mulige; men nationaløkonomisk set er det yderst uheldigt, at der spares ikke blot paa Kunstgødning til Markerne, men ogsaa paa Arbejdskraft til Pasning af Bedriften, Vedligeholdelse af Bygninger og Materialer o. s. v., baade fordi Produktionsapparatet derved forfalder og fordi disse Indskrænkninger bevirker en meget betydelig Arbejdsløshed.

Det er beregnet, at Landbruget under Krisen har formindsket sit Folkehold med henved 40,000 Personer, Folk, som altsaa i disse Arbejdsløshedstider skal søge Beskæftigelse andet Sted, d. v. s. at de meget ofte bliver arbejdsløse. Hertil kommer, at Landhaandværkere, Smede o. s. v., som tidligere havde deres Hovedkunder blandt Landbrugerne, faar indskrænket deres Virksomhed meget stærkt, naar Reparationsarbejdet i Landbrugsbedrifterne hører op. Ogsaa den betydelige Indskrænkning i Landbrugernes Nettoindtægt, d. v. s. Nedgangen i deres personlige Købe-evne, medfører naturligvis stor Indskrænkning af Virksomheden i saadanne Erhverv, som har deres Afsætning blandt Bønderne. Ifølge Skattestatistikken udgjorde Antallet af selvstændige Landbrugere med en Aarsindtægt paa mindst 800 Kr. og det samlede Indtægtsbeløb for disse følgende:

	Antal	Indkomstbeløb Mill. Kr.
1930—31	172,500	446
1931—32	172,400	402
1932—33	149,400	259
1933—34	131,400	204

Dels fordi Krisen har været saa umaadelig haard for Landbrugerne og dels fordi Indtægtsnedgangen for disse har saa store, nationaløkonomisk set meget uheldige, Virkninger (Produktionsapparatets Forfald, Arbejdsløshed) — opstaar det Spørgsmaal, om det ikke var bedre for et Samfund som det danske, at Gældsudløserne blev formindsket, saaledes at Forringelsen af Landbrugernes Betalingsevne derigennem kunde afbødes i nogen Grad. Ganske vist vilde en Formindskelse af Bøndernes Rentebetaling medføre en tilsvarende Formindskelse af Kreditorernes Købeevne; men da disse Kreditorer i stor Udstrækning er

velstillede Folk eller formuende Institutioner (f. Ex. Forsikringselskaber), bliver Spørgsmaalet det, om de ikke anvender en hel Del af de indvundne Renter til Opsparinger, som under de gældende Vilkaar hensættets uproductivt; de voksende Summer af »ledige« Penge i Banker og andet Sted kunde tyde derpaa. Derimod er der en vis Sandsynlighed for, at en Bonde vilde anvende det, han kunde blive sparet for i Renter, til produktive og arbejdsforbrugende Udgifter i sin Virksomheds Interesse. I samme Udstrækning som dette er Tilfældet, vil en ændret Fordeling efter den nævnte Linie — altsaa en Formindskelse af Renten til Fordel for Debitor paa Kreditors Bekostning — forsaavidt betyde en Formindskelse af Arbejdsløsheden og dermed en Forøgelse af Produktionen i Samfundet som Helhed.

At Kreditforeningsrenter o. a. Renter i ikke ringe Udstrækning anvendes af Kreditorerne til at dække et Forbrug, er givet; f. Ex. gælder det om mange ældre Folk, at de Livet igennem har sparet nogle Penge op og anbragt disse i Obligationer, for at kunne leve af Renterne paa deres gamle Dage. Men de Grundlinjer, som Stats-styrelsen trækker op for de økonomiske Forhold i et Samfund, maa indrettes efter, hvad der er Hovedregel og ikke efter hvad der er det mere undtagelsesvise; og i dette Tilfælde er Forholdet utvivlsomt det, at en meget stor Del af de Renter, Bønderne maa betale, indvindes af formuende paa ovennævnte Maade. Og dette bør Lovgivningsmagten i hvert Fald i nogen Grad tage i Betragtning, baade af Hensyn til Bønderne selv og af Hensyn til den almindelige økonomiske Tilstand i Landet (Arbejdsløshed og Produktivitet).

Inden vi gaar over til nærmere at omtale Spørgsmaalet om Gældens Nedbringelse, skal anføres nogle Oplysninger om Landbrugsgældens Fordeling. Sagen er nemlig, at Gældsbyrden ikke fordeler sig jævnt over alle Landbrugsbedrifter; det er ganske vist meget faa Ejendomme, der er helt gældfri; de fleste har i Almindelighed en »Første-Prioritet«; men iøvrigt paahviler Gælden hovedsagelig en Del — omend en meget stor Del — af Landbrugsejendommene. Paa Grundlag af nogle Undersøgelser i Det statistiske Departement er der foretaget nogle Beregninger over den samlede Landbrugsgælds Fordeling efter »Gældsprocenten«, d. v. s. Gældens Størrelse i Forhold til Ejendommens Panteværdi; ifølge disse Beregninger stillede dette Forhold sig saaledes:

Beregninger over den samlede Landbrugsgælds Fordeling efter Gældsprocenten.

Gaarde:

Gæld i pCt. Af E+B+I (ult. 1930) pCt.	Antal Ejen- domme	Panteværdi		Gæld	
		Ult. 1930 Mill. Kr.	Ult. 1931 Mill. Kr.	Ult. 1930 og 1931 Mill. Kr.	
0	2350	110	90		0
— 50	20971	1250	1000		380
50— 60	8044	440	350		240
60— 70	9400	460	370		300
70— 80	8767	410	330		310
80— 90		i 500	400		430
90—100	40856	440	350		410
100—		1 920	730		1100
I alt	90388	4530	3620		3170

Huse :

pCt.	Antal	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
0	3004	40	30	0
— 50	17688	225	180	70
50— 60	6341	75	60	40
60— 70	8454	110	90	70
70— 80	9010	125	100	90

80— 90		175	140	150
90—100	66745	200	160	180
100—		550	440	670
I alt	111242	1500	1200	1270

E betyder selve Ejendommens Skyldværdi, B Besætningens og I Inventarets Værdi.

Ifølge denne Beregning skulde altsaa ikke mindre end 40856 Gaarde og 66745 Huse have en Gæld paa mere end 80 pCt. af Panteværdien i 1930; i 1931 var Forholdet yderligere forværret, som det let ses af Tallene, idet Værdierne var sunket betydeligt. Ved Bedømmelsen af Gældens Tyngde maa iøvrigt tages i Betragtning, at Forrentningsevnen er gaaet mere tilbage end det fremgaar af de anførte officielle Ejendomsværdier, selv om disse forresten i Almindelighed anses for at være relativt lavt ansat.

Gældens Nedbringelse.

Det fremgaar formentlig tydeligt af det foran fremførte, at der er opstaaet et meget stort Misforhold mellem Landbrugets Forrentningsevne og de store faste Ydelser til Gældens Forrentning og Amortisation. Og naar dette Misforhold fortsætter i aarevis, hvorunder Debtors Reserver udtømmes, bliver Spørgsmaalet om Gældens Nedbringelse akut. Gælden maa da afpasses efter, hvad der kan ydes.

Sker det ikke paa anden Maade, sker det i Form af en Fallit eller en anden økonomisk Exekution af Debitor (Tvangsauktion, Udlæg som ufyldestgjort Panthaver el. lign.). Under de forrige store Landbrugskriser, som er gaaet hen over dette Land i det sidste Aarhundrede, nemlig i 1820'erne og i 1880'erne, lod man simpelthen Udviklingen i saa Henseende gaa sin Gang; navnlig i 1880'erne var de rent liberale Anskuelse, hvorefter Statsmagten ikke skulde blande sig i det rent privatretlige Forhold mellem Kreditor og Debitor, fremherskende. De, der ikke kunde svare til deres Forpligtelser, hvad enten det nu var Renter eller Skatter, maatte gaa fallit og forlade Bedrifterne.

Denne enkle Fremgangsmaade støder an mod Nutidens mere sociale, samfundsmæssige Opfattelse af økonomiske Forhold. Man er klar over, at udygtige og forsømmelige Folk maa bort fra Bedrifterne; men man indser ikke det formaalstjenlige i, at i titusindvis af Landmænd tvinges bort fra Bedrifterne under den voldsomme Krise, der har ramt hele Verden, og hvis Aarsager ikke uden videre kan søges i den enkelte Mands personlige Udygtighed og Forsømmelighed. Naar Miseren er saa omfattende, er der ikke meget vundet — samfundsmæssigt set — ved at faa de paagældende bort fra Ejendommene; thi blandt disse vil der være en Mængde gode og dygtige Folk, som det er af samfundsmæssig Værdi at bevare for Landbrugserhvervet.

En anden Ting er, at den store Krise viser, hvor ustabil det økonomiske System er, der bygger paa fri Dispositioner af mange Millioner Bønder o. a. selvstændige Erhvervsdrivende Verden over, med Frihandel som Forudsætning. Det er jo muligt, at dette Forhold i Forbindelse med en teknisk Udvikling i Retning af Stordrift i det lange Løb vil medføre Nedlægning af en Mængde selvstændige Landbrug Verden over, ogsaa her i Landet. Men selv om dette skulde blive Udviklingens Enderesultat, taler meget for at søge saa mange som muligt bevaret ved Landbrugsbedrifterne her i Landet, naar dette kan ske ved samfundsmæssigt set fornuftige Midler; og blandt disse maa regnes Lettelse af Gældsbyrden.

Ogsaa under den nuværende Krise har der fundet talrige Tvangsauktioner Sted for Landbrugsejendomme; disse Auktioner androg i 1930: 324, i 1931: 1214, i 1932: 2029 og i 1933: 1332. Tallet kulminerede altsaa i 1932, Landbrugskrisens hidtil værste Aar; Nedgangen fra 1932 til 1933 skyldes dog ikke blot de noget bedre Konjunkturer (særlig Flæskeprisens Stigning), men ogsaa den omfattende Krisepolitik.

En hel Del af disse Tvangsauktioner medfører dog ikke, at den paagældende Landbruger og hans Familie bliver sat fra Bedriften, idet Bedriften i mange Tilfælde er tilslaaet Konen, en Søn eller en anden naar Slægtning.

Der foreligger ikke Oplysninger om, hvor meget Landbrugsgælden er blevet nedbragt gennem disse Tvangsauktioner.

Statsmagten har under Krisens Forløb grebet ind med stadig kraftigere Forholdsregler til Formindskelse eller anden Lettelse af Gældstrykket. De vigtigste af disse Forholdsregler skal omtales kort i det følgende.

a. Akkord.

Ved Lov af 28. April 1931 bevilgede Staten 10 Mill. Kr. (senere forhøjet til 20 Mill.) til Udlaan til kriseramte Landmænd til Opnaelse af frivillig Akkord med dem af deres Kreditorer, som kun havde en personlig Fordring paa Debitor eller hvis Pant havde Sikkerhed udenfor en vis Ejendomsverdi.

Da der kun var Tale om en frivillig Overenskomst mellem Debitor og hans Kreditor, kunde det jo ikke siges, at Staten havde grebet ind i et privatretligt Kontraktforhold; snarere kunde man sige, at Staten her gav et Tilbud om at yde Debitor et meget usikkert Laan (idet dette placeres efter 1. og 2., maaske ogsaa 3. og 4. Prioritet), hvormed han dog kunde yde sine Kreditorer en Del af deres Tilgodehavende — ganske vist mod at give ham Saldokvittering; Kreditor kunde saa selv afgøre om han vilde foretrække en sikker »Dividende« nu eller om han hellere vilde se Tiden an i Haabet om at faa sit hele Tilgodehavende eller — endelig — om han ved at erklære Debitor fallit kunde faa noget mere ud af sin Fordring.

Denne Akkordordning er benyttet i stor Udstrækning, mest naturligvis i de mere kriseramte Dele af Landet. F. Ex. var der i Sønderjylland i Efteraaret 1933 afsluttet ca. 1 400 Akkorder, hvorved der ved Hjælp af udbetalte Akkordlaan til Beløb 3,4 Mill. Kr. af en samlet Pantegæld paa 47 Mill. Kr. blev bortakkorderet 6 Mill. Kr. plus en »løs« (ikke pantesikret) Gæld paa 4,4 Mill. Kr. Ved disse Akkorder har Kreditorerne gennemgaaende faaet en Dividende paa kun ca. 1 8 pCt. af deres Tilgodehavender, altsaa et meget ringe Beløb. Men uden Akkordlaanet havde de maaske slet intet faaet. Iøvrigt er Dividenden i det øvrige Land en Del højere, i Almindelighed henved 30 pCt. af Tilgodehavendernes Beløb.

Den samlede Landbrugsgæld er vel ikke blevet nedbragt saa forfærdelig meget gennem disse Akkorder; men man maa huske paa, at de kun angaar et relativt ringe Antal Ejendomme med meget stor Gæld, og for disse betyder Gældsnedskæringen naturligvis forholdsvis mere.

Som samfundsøkonomisk Foranstaltning er en Akkordordning alene imidlertid af tvivlsom Værdi; den hindrer vel, at Debitor bliver sat fra Ejendommen lige i Øjeblikket; men da hans Gæld jo rager op over Skorstenen ogsaa efter Akkorden, idet Forrentningen af Akkordlaanet begynder med det samme, og da han mangler Driftsmidler (til Folkeløn, Kunstgødning, Redskaber etc.), er han alligevel sløjt kørende. Det er en Kendsgerning, at mange »Akkordgaarde« er i en miserabel Forfatning; og Resultatet er da ogsaa blevet, at mange Ejendomme nogen Tid efter Akkorden er gaaet til Tvangsauktion.

Akkordordningen maa ses paa Baggrund af den Opfattelse, som var almindelig i de første Kriseaar, at Krisen vilde blive af kortvarig Karakter. Denne Opfattelse har foreløbig ogsaa slaaet til for Flæskeproduktionens Vedkommende; men for Kvæg- og Mejeribruget, der udgør det egentlige Grundlag for dansk Landbrug, er Krisen blevet stadig mere ondartet.

Lovgivningsmagten har da følt sig foranlediget til at træffe yderligere Foranstaltninger til Lettelse af Landbrugets Gældstryk.

b. Moratorium (Indefrysning).

Loven om frivillig Akkord fik ved Lov af 13. Marts 1933 et meget betydningsfuldt Tillæg, idet der blev indføjet nogle Bestemmelser om, at hvis Kreditor ikke vilde gaa med til frivillig Akkord, skulde et Udvalg kunne give Moratorium for hans Tilgodehavender i 3 Aar; den paa-gældende Gæld blev »indefrosset«, som det populært siges, paa den Maade, at den hverken forrentes eller afdrages i det nævnte Tidsrum, medmindre Landbrugs-konjunkturerne bedrer sig efter en bestemt Skala. En saadan Bedring har iøvrigt fundet Sted, saaledes at fra Foraaret 1934 skal 20 pCt. af indefrosne Fordringer paany forrentes.

Men iøvrigt betegner de nævnte Bestemmelser et principielt meget betydningsfuldt Indgreb fra Statens Side i Kontraktforholdet mellem Debitor og Kreditor. Fra forskellig Side er det blevet sagt, at et saadant Indgreb er i Modstrid med Grundlovens § 84, der siger, at Ejendomsretten

er ukrænkelig, og at ingen kan tilpligtes at afstaa sin Ejendom, uden hvor Almenvellet kræver det, og da mod fuld Erstatning. Vore førende Jurister har imidlertid erklæret, at denne Bestemmelse i Grundloven ikke tager Sigte paa almene Indskrænkninger i Ejendomsretten, idet Staten da praktisk talt hverken kunde paalægge Skatter eller give Forskrifter m. H. t. Fabrikers Indretning etc. etc.

Indefrysningens Grundlovsstridighed kan man da se bort fra.

Derimod kan det maaske omtvistes, hvorvidt denne Foranstaltning er særlig hensigtsmæssig. Naar en Kreditor, der ikke vil gaa med paa en tilbudt Akkord, kan faa sin Fordring indefrosset, er Akkorden jo ikke mere helt frivillig; og Akkordordningerne bliver under disse Omstændigheder let opfattet som et vilkaarligt Diktat overfor Købmænd, Haandværkere, og hvem ellers der har Fordringer paa Landmændene. Formentlig er denne Opfattelse heller ikke helt uberettiget; der er i Pressen fremdraget talrige Eksempler paa Akkorder, der i høj Grad tyder derpaa. Naar imidlertid 20 pCt. af de indefrosne Fordringer skal forrentes, hvad der som nævnt er Tilfældet fra Foraaret 1934, vil Anledningen til fra Kreditors Side at føle sig brøsthøden over en halvvejs paatvungen lav Dividende være stærkt afsvækket:.

Der foreligger ikke Oplysninger om, hvor store Gældsposter der er blevet indefrosset.

Akkord- og Moratorieordningen tager navnlig Sigte paa den saakaldte »ydre« Gæld, d. v. s. den Gæld, som overstiger de paagældende Ejendomsværdier, altsaa populært sagt rager op over Skorstenspiiben. Det skal her nævnes, at det kan diskuteres, hvad der forstaas ved Ejendomsværdier, idet det viser sig, at Landbrugsejendommenes Salgsværdi (Handelsværdi) i mange Tilfælde ligger over den Værdi, som Akkordudvalgene har ansat den til ved Akkord- eller Indefrysningsordning. Det siges endogsaa, at den paagældende Landmand i visse Tilfælde efter opnaaet Akkord med sine Kreditorer har solgt sin Ejendom til saa høj en Pris, at han har kunnet putte en Udbetalingssum i sin egen Lomme; naturligvis til Forargelse for de Kreditorer, der har givet ham Saldokvittering mod at faa en ringe Brøkdels af deres Tilgodehavende. Saadant er selvfølgelig oplagt Svindel.

Samtidig med disse Ændringer for den »ydre« Gælds Vedkommende har Lovgivningsmagten truffet Foranstaltninger til Lettelse af den »indre« Gælds Tryk, dels ved Henstandsordninger, dels ved Foranstaltninger til Sænkning af Renten, særlig gennem Konvertering.

c. Henstand.

For den indre Gælds Vedkommende er der ved Lov dels aabnet Kreditinstitutterne Adgang til vidtstrakt Henstand med Terminsydelser uden Fortabelse af Panteret for disse (hvilket ellers er Tilfældet), dels givet særlige Udvalg Adgang til at paabyde Henstand for saadanne Ydelser. Det drejer sig jo her særlig om pantesikrede Laan, der er ydet gennem Kredit- og Hypotekforeninger, Sparekasser, Overformynderiet o. lign. Institutioner, som egentlig ikke ejer de paagældende Prioriteter selv, idet de har tilsvarende Forpligtelser overfor deres Kreditorer. Disse Institutioner havde vel i Tidens Løb oparbejdet betydelige Reserver; men i mange Tilfælde strakte disse ikke til, naar de vedblivende skulde yde Renter og udbetale udtrukne Obligationer, men selv maatte give Afkald paa flere Terminsydelser fra Landmændenes Side. Man har da fundet den Udvej at give Henstandsydelserne Forrå af en Tillægsobligation, der kunde belaanes gennem en for Tilfældet oprettet Krisefond. Paa denne Maade har man vel lettet det øjeblikkelige Gældstryk for Landmændene, men den samlede Gældsmasse er jo forøget med Renterestancerne. Det drejer sig i det store og hele om tre Terminers Ydelser, hvoraf en Del naturligvis er Afdrag, der helt er blevet udskudt.

Den senere Lov om Konvertering (se nedenfor) tilsigter iøvrigt at afskaffe de særlige Henstandsobligationer, idet Beløbene simpelthen lægges til de egentlige Laan.

Henstandsbestemmelserne har været overordentlig betydningsfulde, idet man i den allerværste Periode af Landbrugskrisen faktisk fuldstændig har undladt at »pumpe Købeevne« ud af Landbrugserhvervet.

d. Rentesænkning, Konvertering.

Da der var sikret fuldstændig Henstand med 3 Terminsydelser for den indre Gæld, var man i det store og hele klar over, at videre kunde man ikke komme ad den Vej; det gik ikke an at gøre Gældsmassen større og større i en Tid, hvor det efter alt at dømme gjaldt om at faa

Gældssummerne reducerede, idet man maatte regne med et relativt lavt Prisniveau for Landbrugsvarer i den kommende Tid.

Spørgsmaalet om en Sænkning af Renten for Prioritetsgælden blev derved meget aktuelt. Et første — og meget ejendommeligt — Skridt i denne Retning blev taget ved Loven af 1. Maj 1933 om Rentesænkning for Banker og Sparekasser. Det ejendommelige ved denne Lov var, at man gennem Paabud om Sænkning af Indlaansrenten for de paagældende Pengeanstalter tilsigtede en Sænkning af Udlaansrenten; naar en Bank eller Sparekasse tvangsmæssig nedsatte sin Rente af Indlaan, skulde den nemlig efter Loven anvende de derved sparede Udgifter til Nedsættelse af Renten for sine Debitorer. Loven fik derved Virkning ikke blot for Landmænd, der havde Gæld til Bank eller Sparekasse, men ogsaa for andre, f. Eks. i Byerne. Paa mange Steder har Loven dog faktisk medført en betydelig Rentesænkning for Landmænd, idet Pengeinstituttet har ret frie Hænder til at disponere overfor sine Debitorer. I adskillige Tilfælde har Sparekasser kunnet nedsætte Renten for l. Prioritet i Landejendomme til adskilligt under 4 pCt., paa sine Steder vistnok helt ned i Nærheden af 3 pCt. Dette er muligt, fordi Sparekasserne foruden de direkte Udlaan har anbragt meget store Pengemidler i Obligationer; og for disse har man naturligvis ikke kunnet paabyde speciel Rentesænkning, under Henvielse til, at Papirerne ejes af en Sparekasse (en Rentesænkning for disse Papirer fremkommer dog gennem Konverteringen).

Loven har altsaa paa sine Steder medført en meget mærkbar Rentelettelse for den indre Gæld. Da denne Lettelse imidlertid kun kommer en Del af de gældtyngede Landmænd til gode, hvorved altsaa visse uheldige Uligheder opstaar, maatte det Spørgsmaal blive mere brændende, hvorledes en mere generel Rentelettelse kunde gennemføres. Fra forskellige Sider foresloges en tvangsmæssig Nedsættelse af Renten af Prioritetsgæld, eventuelt saaledes, at Renten blev variabel med Landbrugs-konjunkturerne; fra anden Side foresloges en Renteskat til Beskæring af Renteindtægt, med Refusion til kriseramte Laanere, altsaa særlig Debitorer indenfor Landbruget.

Omsider vedtoges Loven af 16. December 1933 om Konvertering. Ved Konvertering forstaar man sædvanlig, at Debitor stiller Kreditor Valget mellem at faa den skyldige Sum udbetalt eller at indgaa paa, at Laanet opretholdes, men med en lavere Rente; for Kreditforeningslaanets Vedkommende skulde dette altsaa gaa for sig paa den Maade, at Obligationer udløstes til Parikurs, medmindre Indehaverne af disse gik ind paa at lade dem paastemple, at de var gaaet ind paa Rentenedsættelse for Fremtiden. Saadanne Kreditforenings-Konverteringer fandt iøvrigt Sted ved Slutningen af Landbrugskrisen i 1880'erne.

Denne traditionelle Fremgangsmaade tilsigtede man imidlertid ikke at følge med den nævnte Lov af 1933; i hvert Fald ikke i første Omgang. Derimod tilsigtede man at udnytte den Situation, at Nationalbanken, Krisefonden samt Banker, Sparekasser, Forsikrings-selskaber o. lign. hel- eller halvofficielle Institutioner havde opkøbt store Beholdninger af Kreditforeningsobligationer til en lav Kurs, og at de var villige til at lade disse Obligationer konvertere til en lavere Rente; i den Udstrækning, som dette sker, kan de egentlige Debitorer, Landmændene i første Linie, da faa nedsat den Rente, de skal svare til Kreditforeningen. Dette vil ganske vist medføre et mindre Kurstab for dem, men dette Beløb bliver af Kreditforeningerne ydet som et Tillægslaan, saa Landmændene skal ikke præstere nogen Indbetaling i Anledning af Konverteringen. Yderligere opnaar Landmændene den store øjeblikkelige Fordel, at de ydede Henstande (jfr. foran) omfattes af de ny, konverterede Laan, 3: Tilbagebetalingen vil strække sig over en meget længere Periode end oprindeligt bestemt. Debitorer med »gamle« Laan, hvor Renterne er smaa, men Afdragene store, kan faa dette ændret saaledes, at Afdragsfristerne forlænges meget betydeligt.

Under disse Omstændigheder har man naturligvis ikke behøvet at afvente Obligationernes Stigning til Parikurs for at gennemføre Konverteringer. Men da Krisefonden vedblivende opkøber Obligationer for at gennemføre Konverteringen, hæves Kursniveauet naturligvis stadig.

Hovedlinien er den, at alle 1. Prioriteter i Landbrugsejendomme med en Rentefod paa over 4 pCt. p. a. skal konverteres til 4 pCt.

Naar Obligationerne i en Kreditforeningsserie er steget til Pari, saa der altsaa ikke længere er nogen Fordel ved at opkøbe dem, vil man forsaavidt kunne opsig hele Serien paa en Gang til

Udbetaling til Parikurs eller til Konvertering; men dette vil man selvfølgelig kun gøre, forsaavidt de ny Obligationer med den lavere Rente ikke giver et altfor stort Kurstab for Debitor, thi saa er Fordelene ved Konvertering i høj Grad problematisk.

Mulighederne for at gennemføre Konverteringsplanen er forsaavidt tilstede, som der her i Landet er en vis Pengerigelighed, der kan stimuleres ved, at Seddelbanken (eller gennem den Krisefonden) kan opkøbe Obligationer og betale med nytrykte Sedler. De Obligationsejere, der faar Kontanter som Vederlag for deres Papirer, har imidlertid ingen Mulighed for at anbringe Pengene fordelagtigere andet Steds, da det danske Kapitalmarked er »lukket« paa Grund af den internationale Afspærrings- og Valutapolitik.

Nogen Fare for, at en saadan Stimulering af Penge-rigeligheden gennem Seddeludstedelse skal medføre mærkbar Prisstigning (egentlig »Inflation«), er næppe tilstede; Obligationsejerne vil næppe i større Stil gaa hen og anvende Pengene til forøget Vare omsætning. Og desuden — for en Mængde vigtige Varers Vedkommende — er man i Stand til at imødekomme en større Efterspørgsel, f. Eks. med Hensyn til Næringsmidler og Boliger.

e. Rentesænkningens Omfang.

Til Belysning af Rentesænkningens Omfang skal anføres følgende Oversigt over, hvorledes Landbrugets Pantegæld omtrent fordeler sig efter Kreditorer:

	Mill. Kr.
Kreditforeninger	2000
Hypotekforeninger	50
Sparekasser	800
Statshusmandsloan	200
Andre	900
I alt	3950

En Rentesænkning for hele denne Gældsmasse paa 1/3 pCt. p. a. vilde saaledes medføre en aarlig Lettelse for Landbruget paa 20 Mill. Kr., altsaa ikke noget overvældende stort Beløb. Men det er jo muligt, man kan faa Renten presset mere ned end med Va pCt. (mange Sparekasser er allerede kommet længere ned); og da Gældsbyrden hviler særlig tungt paa den ene Halvdel af Landbrugsejendommene, vil Lettelsen dog nok blive mærkbar for Landbrugerne og stimulere deres Købeevne til Fordel for den økonomiske Virksomhed i Landet. Rentelettelsen maa desuden ses som et Led i den omfattende Krisepolitik, der er ført for at lette Vilkaarene for Landbrugerne paa forskellig Maade, samt ses i Forbindelse med en delvis Konjunkturopgang (Flæsket) og Erhvervets egne Bestræbelser for at arbejde sig ud af Krisen (Omlægning af Produktionen, Optagelse af ny Produktioner, rationellere Drift med mindre Omkostninger pr. Vare-Enhed etc.).

En Lettelse af den tunge Gældsbyrde er vel af stor Betydning; men den betyder naturligvis ikke alt. Det er jo muligt, at den store Krise indebærer en meget stor Omlægning af de verdensøkonomiske Forhold af en saadan Art, at Landbrugserhvervet her i Landet varigt vil blive mærket deraf; jeg tænker her nærmest paa Mejeribrugets Udvikling Verden over, ikke mindst paa den sydlige Halvkugle. Det er muligt, at dette i det lange Løb f. Eks. vil gøre en mere udpræget Stordrift i denne Erhvervsgren til den eneste mulige Form ogsaa her i Landet. Og hvis dette skulde blive Tilfældet, hjælper en Lettelse i Gældsbyrden naturligvis ikke tilbunds. Saadant kan end ikke en Konvertering til 3 eller 2 pCt. afbøde. Dog derfor er saadant jo ikke overflødig.

f. Rentelettelse for Statshusmandsbrug.

For saadanne Brug er der ved Lov af 25. Marts 1933 om Statshusmænds Rentebetaling aabnet Adgang til at faa Renterne af deres Statsloan gjort: variable efter Konjunkturerne, saaledes at de slipper billigere, naar Landbrugsvarernes Priser er lave, men til Gengæld maa betale noget mere under et højt Prisniveau. Og da Priserne paa Smør etc. under Krisen jo ligger lavt, har

Loven betyder, at Statshusmændene har kunnet faa en øjeblikkelig Lettelse i deres Rentebyrde. Der er ca. 20,000 Statshusmaend Landet over med et samlet Statslaan paa ca. 200 Mill. Kr., altsaa gennemsnitlig 10,000 Kr. paa hvert Brug. Laanene paa disse Brug er i mange Tilfælde meget store i Forhold til Ejendomsværdierne, idet Brugene netop er oprettet for at give Folk med ringe Egenkapital Adgang til at blive selvstændige Landmænd. Men netop derfor betyder Rentesænkningen forholdsvis meget for disse Folk.

g. Lempelse for sønderjydske Landbrugere.

I Foraaret 1934 er der vedtaget en Lov, efter hvis Regler der vil kunne ydes sønderjydske Landmænd med stor Gæld en meget betydelig Lettelse med Hensyn til deres Forpligtelser. Sagen er nemlig den, at Staten er en meget stor Kreditor i de sønderjydske Landejendomme, et Forhold, som er opstaaet som Følge af Bestræbelserne for efter Genforeningen at bringe det sønderjydske Landbrug op paa samme intensive Niveau som Landbruget i det gamle Land. Uden principielt at gribe ind i Kontraktforholdet mellem Kreditor og Debitor kan Staten derfor lempe Gældsbyrden i Sønderjylland, idet den simpelthen kan frafalde sine Fordringer i større eller mindre Udstrækning. Det er det, der i første Linie er tilsigtet med den ovennævnte Lov, idet Staten tilbyder et Moratorium i flere Aar for alle de af deres Tilgodehavender, som har Pant ud over 85 pCt. af Ejendommens Panteværdi; for denne Del af Gælden skal der i det Tidsrum, Moratoriet gælder, ikke beregnes Rente, og der skal kun svares et moderat Afdrag. De Laan, der ved Statens Medvirken er ydet i sønderjydske Landbrugsejendomme, drejer sig i det væsentlige om følgende: Sønderjydske Hypoteklaanefond ca. 20 Mill. Kr., Laanekassen for Sønderjylland formentlig ca. 10 Mill. Kr., de saakaldte Realkreditlaan ca. 5 Mill. Kr., Akkordlaan ca. 5 Mill. Kr., ialt omkring 40 Mill. Kr. Motiveringen for, at Staten tilbyder at frafalde sine Fordringer i en saa vid Udstrækning, som der her er Tale om, er den, at de Kapitaler, der anbragtes for at hjælpe det sønderjydske Landbrug op efter Genforeningen, blev anbragt under et højt Prisniveau; og Opgaven — at faa Driften op paa samme Niveau som i det gamle Land — var faktisk langt fra gennemført, da Krisen brød ind. Hertil kom, at Jordfordelingen i Sønderjylland er meget uheldig, idet mange Landbrug har deres Jorder liggende spredt, ligesom Tilfældet var før Udskiftningen her i Landet. Forholdet er nemlig det, at de sønderjydske Landsdele ikke kom med ind under denne Udskiftning, som gennemførtes under Frederik den Sjettes Regering paa den store Landbokommissions Initiativ.

h. Afsluttende Bemærkninger.

Af andre Forholdsregler, der har haft Betydning for Lempelsen af Landbrugets Gældsbyrde, skal til Slut nævnes Rekonstruktionen af Jydske Landhypotek-Forening. Denne Forening kunde ikke svare til sine Forpligtelser overfor Obligationsejerne. Der skulde da udskrives Ekstrabeløb paa disse; men da Landmændene i Forvejen i stor Udstrækning ikke kunde svare til deres ordinære Forpligtelser, vilde det være haabløst at stille ny Krav, idet Resultatet da blot vilde blive en Række Fallitter, hvorved Obligationsejerne let kunde risikere at miste hele deres Tilgodehavende. Der blev da vedtaget en Lov til Hypotekforeningens Rekonstruktion, hvorved Obligationsejernes Fordringer reduceredes til et Niveau, som skulde svare til Debitorernes Ydeevne.

Iøvrigt maa man ikke underkende Betydningen af den Omstændighed, at i Landbruget — i hvert Fald i det noget større Landbrug — spiller »Familiepenge« en ikke ringe Rolle; og det maa antages, at hvor Kreditor er en nær Slægtning af Debitor (Søskende, Besvogrede, maa-ske Forældre paa »Aftægt« etc.), vil der blive gaaet saa lempeligt frem som muligt. Meget kunde desuden tyde paa, at der blandt mange Landmænd har været visse opsparede Reserver fra den lange Periode af gode Tider, der gik forud for Landbrugskrisen. Vidnesbyrd herom er f. Ex. Tilstanden i mange Landbosparekasser og -banker. En Omstændighed, som peger i samme Retning, er den, at Krisens Virkninger mærkes højst forskelligt i de forskellige Egne af Landet; paa Fyn hedder det saaledes, at »her er ingen Landbrugskrise«, vel nok noget overdrevent, men sagtens heller ikke helt uden Berettigelse. Efter at Sukkerordningen er gennemført, mærkes Krisens Tryk heller ikke saa stærkt paa Lolland-Falster. I det hele taget virker Krisen ikke saa trykkende paa Øerne som i Jylland, og da ganske særligt i Sønderjylland, Vest-

og Nordjylland. Det er da ogsaa derfra de ny Bevægelser mod »Kapitalen«, mod »Renteslaveriet« osv. udgaar.

Ogsaa i Jylland er der naturligvis mange Landmænd, som har konsolideret sig i de lange, gode Tider. Men det maa dog huskes, at m. H. t. Gældsforpligtelserne er der en ikke ringe Sammenkædning mellem de konsoliderede og de insolvente Landmænd, dels derved at de der har Kreditforeningslaan hefter solidarisk for alle Forpligtelserne overfor Obligationsejerne indenfor samme Laane-Serie, dels derved at indbyrdes Kaution mellem Landmændene er meget udbredt. Medens det solidariske Ansvar hidtil næppe har haft større Virkninger, har Kautionsforholdet medført, at insolvente Landmænd har trukket mange Folk, der ellers kunde have klaret sig, med i Falliten.

Alt i alt maa det siges, at en Lempelse af Gældstrykket er nødvendig og ønskelig — ikke mindst af Hensyn til Samfundets hele økonomiske Funktion, og da særlig til Beskæftigelsen, selv om dette næppe er tilstrækkeligt til at bære Hovederhvervet ud af Krisen. Om Erhvervet i det lange Løb skal kunne skaffe en forholdsvis høj Levelfod for et lige saa stort Antal Mennesker som før Krisen, vil afhænge af Drifts- og Afsætningsmuligheder for Produktionen. I stor Udstrækning vil man kunne fremskaffe større Afsætningsmuligheder for Landbrugsvarer paa Hjemmemarkedet til Erstatning for de tabte udenlandske Markeder (f. Ex. for Korn, Foderstoffer, Fedtstoffer, Frugt og Grønsager, maaske Skovbrugsprodukter etc.) ; men dog kun til en vis Grænse.

Man maa ikke lukke Øjnene for den Mulighed, at det, der foregaar under Krisen, for en stor Del er en dybtgaaende Omlægning af Verdensøkonomien, ikke mindst indenfor den agrariske Del af denne, og at Danmarks Økonomi ikke kan blive uberørt af dette. Det er saaledes muligt, at dansk Landbrug trods alt i det lange Løb ikke kan beskæftige saa mange Mennesker som før i Tiden; det er i hvert Fald en Kendsgerning, at Arbejdsstaben i Landbruget under Krisen er blevet formindsket med ca. 40,000 Mand, tiltrods for at Befolkningen samtidig er vokset betydeligt i Antal. Endvidere er Forholdet efter alt at dømme det, at Eksistensgrundlaget er svækket for Titusinder af alt for smaa Brug. Maaske maa alt dette og flere andre Træk tolkes som Tegn paa, at rationel Stordrift i Forbindelse med relativ Affolkning nu omsider er ved at holde sit Indtog i dansk Landbrug, saaledes som det forlængst er sket i Industri og Trafik. En saadan Udvikling kan en mærkbar Lettelse af Gældsbyrden forhale, men ikke hindre. Dog da det jo ikke er helt sikkert, at en Udvikling i den nævnte Retning kommer i fuld Udstrækning i denne Omgang (at den kommer engang er hævet over enhver Tvivl), og da Gælden under alle Omstændigheder maa nedbringes — saa synes det baade menneskeligt og samfundsøkonomisk at være rigtig Politik: at formindske Gældsbyrden paa hurtigste og lempeligste Maade.

Forholdsregler mod Overprioritering i Fremtiden.

I Øjeblikket er den alt overskyggende Opgave utvivlsomt den, at søge afviklet paa lempeligste Maade den nuværende Gæld. Alligevel synes det at være af største Betydning allerede nu nærmere at undersøge det Spørgsmaal, om det vil være muligt i Fremtiden at undgaa en Gentagelse af den store Gældsforøgelse, som nu er blevet saa skæbnesvanger for Landbruget. Ogsaa fordi den Opfattelse man danner sig af, hvad der bør gøres med Hensyn til Landbrugets finansielle Forhold paa længere Sigt, ganske naturligt influerer paa Ens Opfattelse af, hvad der bør iværksættes for at komme gennem den nuværende Misere.

Tænker man sig det f. Eks. muligt i Fremtiden at gennemføre visse Klausuler med Hensyn til Landbrugets Gældsstiftelse, ud fra Ønsket om at sikre en mere harmonisk Udvikling i dette for vor nationale Økonomi saa betydningsfulde Erhverv, da kunde man maaske gaa med til, at Staten i overordentlig stor Udstrækning medvirkede til den nuværende Gælds Afvikling. Men ser man ikke Muligheden af det første, synes der at mangle et afgørende Motiv til at anbefale det sidste.

I det store og hele vil det vel være praktisk talt umuligt at paalægge et Erhverv, der i Hovedsagen udøves af en talrig Stand af selvstændige Driftsherrer, generelle Klausuler med Hensyn til Gældsstiftelse. Et Paabud om kun at belaae saa og saa meget af Ejendom og Løsøre etc. vil i Opgangstider uvægerlig blive omgaaet, det vil gøre det vanskeligt for unge Landmænd med ringe Kapital at etablere sig og i det hele taget sikkert have mange uheldige

Konsekvenser; desuden vil det være praktisk ugørligt at administrere et saadant Paabud paa rimelig Maade.

Paa samme Maade vilde det virke, om man paabød, at al Kreditydelse til Landbruget (muligvis al Kredit ud over 1ste Prioritet) skulde formidles gennem et hel- eller halvoffentligt Institut, med det Formaal derigennem at lægge en Dæmper paa Gældsstiftelsen i Landbruget.

Sagen er nemlig den, at slige Foranstaltninger ikke tager om Ondets Rod. Den inderste Aarsag til stor Gældsstiftelse i et Erhverv er naturligvis, at det — særlig i Opgangstider — frembyder visse Profitmuligheder, som i større Udstrækning enten umiddelbart kapitaliseres (»fiktiv Kapital«) eller søges udnyttet ved Tilstrømning af reel, ledig Kapital.

Vil man angribe Gældsønden ved Roden, maa man altsaa sætte ind overfor Muligheden af at kapitalisere Pro-fiten til Fordel for Private og overfor Tilstrømningen (eventuelt Opkomsten) af ledige Kapitaler til Udnyttelse af Profitmulighederne.

For at komme dybere i Sagen skal i det følgende nærmere omtales de vigtigste Aarsager til den store Gældsstiftelse og i Forbindelse dermed anføres nogle Bemærkninger om, hvad der maatte kunne gøres for at eliminere disse Aarsager i Fremtiden.

a. Arvedelingen.

En ikke uvigtig Anledning til Gældsforøgelse i Landejendommene er Arvedelingen. Ifølge Arvestatistiken var i 1928—29 3246 Arveladere angivet som Landbrugere; Tallet var dog formentlig i Realiteten noget større, da talrige Arveladere var anført som »uoplyste«.

Paa Grund af det aftagende Børneantal pr. Familie er dette Forhold vel ikke saa slemt som før, men nogen Betydning har det dog uden Tvivl. Det prekære er naturligvis ikke, at Formuen deles mellem Børnene, men dette, at Arvelodder, der tilfalder de Børn der ikke overtager Landbrugsbedriften, faar Karakter af en obligatorisk Forpligtelse; dette vil vel i opgaaende Tider være til Fordel for den forpligtede Arving, men i nedadgaaende Tider kan det blive hans Ruin.

Da det ikke har nogen nationaløkonomisk Værdi at opretholde dette Forhold uændret, kunde man tænke sig følgende Fremgangsmaade m. H. t. Arvedeling i Landbrugsbedrifter: Hvor der skal foretages Arvedeling i Landbrugsbedrifter, hvorefter en eller flere Arvinger faar den hele eller delvise Arvepart udloddet i Form af eller ved Hjælp af en obligatorisk Forpligtelse for den Arving, der overtager Landbrugsbedriften, skal Renten heraf være variabel efter et Prisindeks, som fastsættes af Myndighederne efter visse Regler. Skifteretten kunde overvaage, at dette Forhold etableres efter Bestemmelsens rette Mening (for at hindre Omgaaelse).

Saaledes som Tanken her er udformet, vil Omgaaelse maaske være let. Men Jurister, der er specielt kyndige paa disse Omraader, vilde sikkert kunne formulere Reglerne paa fyldestgørende Maade.

b. Prioritering ved Ejendomssalg.

Gennem Statistiken over Gældsbehæftelsen i solgte Landbrugsejendomme har man Oplysning om, hvilken overordentlig Gældsforøgelse der er fremkommet ved Ejendommenes Salg. I Statistisk Aarbog vil man kunne finde detaillerede Oplysninger herom. Her skal blot anføres nogle Tal fra enkelte Aar:

I 1923 solgtes 5069 Landejendomme for en samlet Købesum (inkl. Besætning og Inventar) af 73 Millioner; ved Salget var den samlede Behæftelse 78 Mill. Kr., efter Salget 100 Mill. Kr. For 1926 har vi følgende Tal: 4061 solgte Ejendomme, Købesum 121 Millioner, Behæftelse ved Salget 63 Mill. Kr., efter Salget 80 Millioner. For 1929: 4305 Ejendomme, Købesum 137 Millioner, Behæftelse ved Salget 73 Millioner, efter Salget 89 Mill. Kr. Gælden er altsaa i disse tre Aar blevet forøget med henholdsvis 22,17 og 26 Mill. Kr., altsaa kun en mindre Del af den totale Gældsforøgelse, men dog betydelige Beløb, og Beløb hvortil der ofte ikke svarer nogen egentlig Modydelse.

Muligheden for en forhøjet Prioritering gør det selvfølgelig lettere for Folk uden nogen større Kapital at faa Ejendom, hvilket kan have sine Fordele; men Højprioriteringen maa jo normalt antages at presse Ejendommenes Pris uforholdsmæssigt i Vejret, og den bliver derved et Middel til at lokke Folk til at paatage sig overdrevne Forpligtelser, som de i Tilfælde af

Konjunkturomslag uvægerlig maa knække Halsen paa. Af Hensyn hertil vilde det naturligvis være formaalstjenligt at bekæmpe Gældsstiftelse ved Ejendomssalg, hvis dette er muligt. Men det er ikke let at se, hvordan man ved direkte Paabud eller lignende kan regulere dette Forhold paa en fornuftig Maade.

Det bedste Middel til at imødegået denne Gældsstiftelse vilde utvivlsomt være en rationel Jordbeskatning, hvorved de Konjunkturgevinster, der kapitaliseres ved Ejendommens Salg, inddrages til Fordel for Samfundet som Helhed og unddrages den private Ejer. Derigennem vilde man nemlig ramme Ondet i dets Rod, den egentlige Profitdannelse.

c. Gældsstiftelse ved Omprioritering.

Det samme Middel vilde være nyttigt til Modvirkning af saadan Omprioritering (altsaa Opprioritering) udenfor Ejerskifte til ikke produktivt Brug, som uden Tvivl har fundet Sted, og som maa antages at have givet et ikke ringe Bidrag til Forøgelse af Landbrugets Gældsbyrde. En stor Del af denne Opprioritering er uden Tvivl et Resultat af, at Ejeren har ønsket at mobilisere en ved gode Konjunkturer fremkaldt Værdistigning for Ejendommen. Hvor meget dette andrager foreligger der næppe fyldestgørende Oplysninger om; men da Opprioritering i høj Grad har fundet Sted i Tider, hvor der ikke fandt nogen videre Forbedring af Produktionsapparatet Sted (f. Ex. i de sidste Krigsjaar), er det givet, at der dermed er fremkommet et stort Bidrag til den nuværende Gældsbyrde — et Bidrag som jo ikke har nogen nationaløkonomisk Værdi.

Her skal ikke gaas nærmere ind paa Spørgsmaalet om Ejendomsbeskatning, men blot anføres, at en Jordbeskatning, der tilsigter at beslaglægge hele Jordrenten, maa være den principielt rigtige. Men da Jordrenten og Kapitaliseringen af denne i hvert Fald i nogen Grad varierer efter Konjunkturerne, burde Jordbeskatningen gøres tilpas smidig, saaledes at det blev muligt at faa fat paa den væsentligste Del af Jordrentens Stigning i opgaaende Tider og derved i Tide hindre dens Kapitalisering og dermed Gældsstiftelse paa denne Basis. Er en Konjunkturgevinst udsat for omgaaende Beskatning, vil det jo ikke være muligt at foruddiskontere den og mobilisere den i Form af varig Behæftelse paa Ejendommen. Til Gengæld vilde et Fald i Jordskatten i nedadgaaende Tider medføre en tilsvarende Lettelse i de Ejendommen paahvilende Forpligtelser.

For at dette kunde ske, burde Jordskatten — eller i hvert Fald en Del deraf — gøres variabel, ikke blot i Kraft af de periodiske Jordvurderinger, men ogsaa ved Hjælp af et Prisindekstal, der afspejler det paagældende Erhvervs skiftende Konjunkturer og dermed den skiftende Jordrente.

For at gøre denne Form for »Anti-Prioriterings«-Politik saa effektiv som mulig i de tilspidsede Tilfælde, hvor Værdistigning i Ejendomme trækkes ud i Form af Gældsstiftelse ved Ejerskifte, kunde man maaske lægge Salgssummen sammenlignet med sidste Ejendomsskyldvurdering til Grund for Beskatning, saaledes at hele den mellem disse to Summer konstaterede Difference betragtedes som en Stigning i Jordværdien, og at denne derefter beskattedes efter den saaledes udfundne Værdi (naturligvis bortset fra paaviselige Forbedringer). Saadant skulde vel være overflødig i Tilfælde af en rationel og effektiv Jordbeskatning, men vilde maaske — da intet menneskeligt er fuldkomment — kunne gøre sin Gavn til Modvirkning af denne særlig uheldige Form for Gældsstiftelse.

d. Gældsstiftelse til Produktionsapparatets Udvidelse.

Der kan ikke være Tvivl om, at en betydelig Del af den øgede Gældsbyrde, Landbruget har paataget sig, for saa vidt har haft en real Karakter, saaledes forstaaet at der er Tale om virkelig laante Beløb (real Kapital), og at disse er anvendt til produktive Formaal. Dette gælder baade Prioritetsgæld og løs Gæld (Kontraktdyr, Maskiner paa Afbetaling, Foderstoffer og Gødning paa Kredit osv.).

Alligevel har det vist sig, at en saadan udstrakt Kreditydelse til de nævnte produktive Formaal har været og for Fremtiden vel ogsaa vil være en meget farlig og betænkelig Sag. Den økonomiske Verdenskatastrofe, hvoraf det danske Landbrugs finansielle Misere er et Led, er ikke mindst et Resultat af en altfor ulige Fordeling af Indtægterne, hvoraf følger en voldsom Kapitaldannelse; og denne store nydannede Kapital (sædvanlig i Forbindelse med en

Kreditanspændelse) søger Anbringelse i produktive Anlæg, hvorsomhelst der synes Muligheder for Udbytte. Men netop paa Grund af den ulige Indtægtsfordeling har de Befolkningkredse, der skulde efterspørge Produkterne fra de øgede Anlæg, ikke faaet en tilpas stor Indtægtsforøgelse til at kunne købe disse Produkter. Derfor maa der nødvendigvis før eller senere opstaa en almindelig Afsætningskrise; og en Krise af denne Karakter lider vi jo netop under.

Denne Karakteristik passer i høj Grad paa Forholdene det danske Landbrug vedrørende.

Umaadelig store ledige Kapitaler er søgt hen til dette Erhverv, Produktionen er blevet forøget over al Maade; rnen Afsætningsforholdene er ogsaa derefter.

Skal man paa rimelig Maade regulere Produktionen i Landbruget med Henblik paa

Afsætningsmulighederne, da bør man i opgaaende Tider lægge en Dæmper paa

Kapitaltilførselen — ogsaa den der har reelle produktive Formaal — til Landbruget. En

kartelagtig Nedpresning af Produktionen har umaadelig mange uheldige Sidevirkninger; og da en saadan Kartellering ikke tager Sigte paa den inderste Aarsag til indtrædende

»Overproduktion« vil den sikkert kun føre til halve Resultater.

I Virkeligheden burde man af Hensyn til Stabiliteten i Samfundet søge at hidføre en ligeligere Fordeling af Indtægterne i hele Samfundet, saaledes at Nydannelsen af ledige Kapitaler blev reguleret; til Gengæld vilde Efterspørgselen af Konsumvarer da blive saa meget større, saaledes at Udnyttelsen af bestaaende Produktionsanlæg sikredes og en langsom Udvidelse deraf blev rimelig begrundet i en købedygtig Efterspørgsel.

Havde man i Tide sat ind paa dette Punkt ogsaa her i Danmark, saa havde man altsaa hindret den store Strøm af ledig Kapital til Landbruget og dermed til den altfor store Udvidelse af Produktionsapparatet ved Hjælp af Gældsstiftelse.

Man vil maaske sige: Udlandets Indtægtsfordeling og Kapitalophobning har vi dog ingen

Indflydelse paa; hvad vi end vilde gøre for at hindre Kapitalophobning her i Landet, saa kunde vi dog ikke hindre fremmede Kapitaler i at strømme til det danske Landbrug.

Hertil er for det første at sige, at Udlandets Appetit i saa Henseende aabenbart ikke har været saa stor. Ifølge Opgørelserne over Danmarks Kapitalbalance overfor Udlandet jfr. nedenfor, er

Landets Nettogæld til andre Lande i Dag ikke væsentligt større end den var før Krigen; hele den vældige Kapital, der ifølge før nævnte Gældsopgørelse er strømmet til Landbruget (og iøvrigt ogsaa andre Erhverv) i denne lange Periode er med andre Ord præsteret ud af den danske Kapitalophobning. Det kan derfor virkelig betyde noget at søge denne reguleret.

Men med Hensyn til Kapitaltilstrømning fra Udlandet burde man — af Hensyn til i Fremtiden at modvirke Gentagelser af overdrevne Produktionsudvidelser uden indre Føling med en købedygtig Efterspørgsel — ved passende Foranstaltninger søge at lægge en Dæmper paa Anglen efter udenlandsk Kapital. Saaledes ved:

1) at bestemme, at alle Ihændekeeperpapirer udstedt af et dansk Kreditinstitut kun maa lyde paa og betales med danske Kroner, og

2) at begrænse Hypotekbankens Virksomhed udadtil, i det hele taget gøre det svært at laane i Udlandet.

Iøvrigt er der — som før sagt — næppe større Mulighed for paa rationel Maade at indføre

Bestemmelser til direkte Begrænsning af Gældsstiftelse i Ejendommene i Fremtiden. Ved

Forbud mod Laan over en vis Grænse etablerer man sikkert en Tilstand, som i mange vigtige Henseender vilde være yderst uheldig og utaalelig, uden at man rører ved den inderste Aarsag til Gældsstiftelsen. I hvert Fald vilde det sikkert blive omgaaet paa alle mulige Maader.

En generel Klausul med Hensyn til Ejendommenes Prioritering vilde dog have sin Betydning,

nemlig den at Kreditforeninger og andre Instituter, der yder Laan mod 1ste Prioritet, ved

Vurdering til Laaneefterretning skal holde sig til Ejendomsskyldvurderingen (som Maksimum)

og kun have Lov til at yde i Laan mod 1 ste Prioritet en nærmere bestemt Procent af denne

Vurdering. (Hvorledes denne Procent skal sættes afhænger af, hvorledes Jordbeskatningen

bliver; i Tilfælde af, at Jordrenten helt beslaglægges gennem Skat, vil den »nøgne Jordværdi« jo dermed være prioriteret med 100 pCt.).

En saadan Klausul hindrer vel ikke Overprioritering, idet en umaadelig Gældsstiftelse jo kan

foregaa mod sekundære Prioriteter; men den vil have Betydning for den stabile Værdi af 1ste

Prioritets-Obligationer og dermed for Grundstammen i Realkreditten.

Til Belysning af Spørgsmaalet om, hvor stor en Del af Prioritetsgælden der skyldes til Udlandet, skal her anføres Tallene fra statistisk Departements Opgørelse over Danmarks Kapitalbalance overfor Udlandet i 1912 (før Krigen), i 1929 (før Krisen og før Kronen »gik fra Guldet«) og i 1933 (Tallene angiver Mill. Kr.):

<i>Tilgodehavender:</i>	1912	1929	1933
Fremmede Værdipapirer o.l. i dansk Eje	70	225	275
Forretningsmæssige Tilgodehavende	64	546	421
Tilsammen	134	771	696
<i>Gæld:</i>			
Danske Statsobligationer o.l. i Udlandet	941	625	778
Kommunegælden til Udlandet		319	430
Hypotekbankens og Statsboligfondens til Gæld til Udlandet		93	144
Andre danske Værdipapirer i Udlandet		300	320
Forretningsmæssig Gæld	70	393	371
Tilsammen	1011	1730	2043
<i>Nettogæld</i>	877	959	1347

Danske Kreditforeningsobligationer er indbefattet i Tallene for »Andre danske Værdipapirer i Udlandet«; Tallet er steget som Følge af Stigning i Kurserne paa de fremmede Møntsorter, Renterne af de paagældende Obligationer skal betales i; under Krisen er dog en hel Del af disse Papirer tilbagekøbt her til Landet. Det er kun en ret ringe Brøkdæl af Kreditforeningernes samlede Gæld, der skyldes til Kreditorer i Udlandet, I det hele taget er Danmarks udenlandske Gæld forholdsvis moderat; men med den stærkt forringede Exportværdi er det dog temmelig haardt at skulle fremskaffe omkring 100 Mill. Kr. aarlig i fremmed Valuta til Forrentning og Amortisation eller Tilbagebetaling af denne Gæld.

Om Adgang til Jord for Folk med ringe Kapital.

I det foregaaende har der et Par Gange været rørt ved dette Spørgsmaal, som er af meget stor nationaløkonomisk Betydning og som derfor stadig maa have sig Øje, naar man behandler Problemer i Forbindelse med Landbrugets Finansiering.

Den relativt lette Adgang til Kredit her i Landet har indtil Krisen kom gjort det forholdsvis let for dygtige og driftige Landmænd at faa selvstændig Bedrift, saavel paa privat Grundlag (Køb eller Forpagtning) som paa Grundlag af Lovgivningen om Oprettelse af Statshusmandsbrug. Som Følge af den med dette System forbundne store Risiko for Brugeren kom Lovgivningsmagten ind paa det Princip, at Statshusmandsbrug skulde kunne overgives Brugerne paa saakaldte »Jordrente-Vilkaar«, d. v. s. at der ikke skulde svares nogen Købesum for Jorden, men en aarlig Afgift (»Jordrente«) i Forhold til den ansatte Værdi; denne Værdi skulde fastsættes hver 5. Aar ved de almindelige Ejendomsvurderinger. Derimod skulde Bygningerne erhverves paa sædvanlig Maade, altsaa dels ved Hjælp af Husmandens egne Midler, dels ved Hjælp af Statslaanet. Naar Jordværdien falder i økonomiske Depressionstider, vil Husmandens Jordafgift altsaa ogsaa gaa ned, men naturligvis langt fra i et saadant Tempo som Konjunkturerne er gaaet ned i de sidste Aar. Hvor Jordrente-Systemet kombineres med Rentebetaling efter Konjunkturerne, vil Statshusmandens meget store Risiko imidlertid kunne afbødes i betydeligt Omfang, selv om Nedslaget i disse Konjunkturer er meget brat og stort. Her har man forsaa vidt en Metode til at skaffe Folk med ringe Kapital ret let Adgang til Jord med en Begrænsning af den store Risiko, som de Verdenskonjunkturer, dansk Landbrug er afhængig af, udsætter den »lille« Mand med stor Gæld for. Det er jo her hele Samfundet, der gennem Staten paatager sig Risikoen, men paa den anden Side ogsaa forlanger Inddækning derfor under gode Konjunkturer.

Dog giver end ikke et saadant System nogen Garanti for, at Brugeren under alle Omstændigheder kan sidde lunt ved sin Bedrift. Som før nævnt kunde meget tyde paa, at den nuværende store Verdenskrise for Landbruget betegner en Overgang til ny Driftsformer, i hvert Fald for Kvægbrugets Vedkommende, noget i Retning af, hvad der hidtil er foregaaet paa det industrielle Omraade. Saa-danne radikale Ændringer kan ikke afbødes af nogetsomhelst System, der tager Sigte paa at: skaffe Folk med ringe Kapital Jord under ringe Risiko. De bør forøvrigt heller ikke afbødes, selv om det maaske var muligt at gøre det.

Den hidtidige Lovgivning vedrørende Landbrugsgælden, altsaa om Akkord, Moratorium, Henstand osv., angribes ofte ud fra den Betragtning, at man derved kunstigt holder Landejendomspriserne oppe, og paa denne Maade hindrer nye Folk i at faa selvstændig Bedrift paa saadanne Vilkaar, at de fremtidig kan svare til Forpligtelserne. Faktisk er Landejendomspriserne ikke sunket saa meget under Krisen som man skulde vente, i Betragtning af den overordentlig forringede Rentabilitet i Erhvervet. Det er jo ogsaa givet, at hvis man havde ladet Tvangsauktionerne »rulle over Landet«, saa havde dette medført en voldsom Nedgang i Ejendomspriserne.

Der er imidlertid ikke Tvivl om, at de Ulykker og den Panik, der derved var foraarsaget for det danske Samfund som Helhed, vilde være mangefold større end de Fordele, der vilde være ved, at nogle Mennesker med en Del sammensparede Penge kunde købe sig Landejendom for en Slik. Ulykken vilde ikke alene ramme de Landmænd, der i massevis maatte gaa fra Gaard og Hus, men ogsaa Haandværkere og Handlende, der til sidste Hvid vilde miste deres Tilgodehavender, samt endelig mange betydningsfulde Institutioner, der i stor Udstrækning er baseret paa Pant i Landejendomme. En Massefallit af overordentlig Omfang vilde blive Følgen. Naar man gennemtænker dette, vil man — dersom man ikke ligefrem af en eller anden Grund ønsker Masseulykker eller Panik — komme til den Slutning, at Gældslovgivningen har været nyttig og formaalstjenlig, selv om man ikke kan være blind for, at den har gjort det vanskeligere end før at faa Jord.

Man maa ogsaa huske paa, at hvis det er rigtigt, at Landbrugserhvervet er i Støbeskeen, saa er det maaske ikke saa stor en Ulykke, om det er noget vanskeligt at faa egen Bedrift før det klarere ses, hvor Udviklingen i saa Henseende bærer hen.

(Efter Kultur og Videnskab.)